

ఉప వేదాలు

సృత్య కళ

రాగ్ తాళ చింతామణి

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కృష్ణ మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాఠి

గురు గోరక్ష ముద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠ్యహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు త్రిలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

నన్ను “నేను” చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2030020025453

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here](#) to know More about DLI ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

రాగతాళచింతామణి

విషయ సూచిక

విషయము	పుట	విషయము	పుట
అవతారిక	...	ఖండ మేరు చక్రోద్ధారము	... 108
చవ్యంకములు	...	చతుర్థాశాసము	
నాదావిష్కారము	...	రాగ వేళములు	
నాట్య వేదోత్పత్తి	...	శిష్టస్య రాగములు	... 121
బ్రహ్మాండప్రసంగాదము	...	ఉత్తమ, మధ్యమోధమ, రాగము	135
బ్రహ్మ, భరతాదులు మూర్ధ్వగు		అంశ గ్రహస్యాసాది లక్షణములు	... 138
నాట్య వేదమును పఠేశించుట	...	సంపూర్ణ రాగ లక్షణములు	
భారతి, సాక్ష్యతి, ఆరభటి, కైశి	..	కాల నిర్ణయము	... 139
అమృతము	...	స్త్రీ, పుం, నపుంశక రాగములు	... 150
ఇంద్ర ధ్వజోత్సవము-కైశి నాట్య		వాగ్దేయకాదక లక్షణము	... 152
ప్రయోగము	...	అష్టవిధ గాయనములు	
రంగమంటపము	...	బృందత్రయ నిర్మాపణము	... 153
రంగమంటపారాధనము	...	స్వరరాగ దోషములు	... 156
శివునివలన, భరతుండు నాట్య		పంచమాశ్వాసము	
రహస్యమల నెలుగుట	...	తార్యత్రిక స్వరూపము,	
శిష్యపరంపర	...	నృత్య లక్షణము	... 158
ద్వితీయాశ్వాసము		నాట్య నృత్యములు	... 159
పాను గాన మహిమ	...	శుద్ధాది సప్త నాట్యములు	... 161
గాన ప్రశంస	...	నట లక్షణము	... 162
గాంధర్వము, గానము	...	నాగ వేళశిరో వేష్టనములు	... 164
అత్యుత్తమ వివేచనము	...	పాత్రల లక్షణములు	... 165
త్రిశాసన లక్షణము	..	మార్దలికాదులు	... 166
జన్మము శ్రుతివ్యాపింశతి	...	వాద్య స్వరూపము,	
సప్తస్వర లక్షణము	..	తత్త్వపంచము	... 167
వికృతస్వర లక్షణము	...	విణామృదంగాది లక్షణము	... 169
వాది సంవాద్యాదులు	..	తాళ మహిమ	... 173
సప్తస్వర జాతులు	...	తాళ తత్త్వము, తత్త్వపంచము	... 176
తృతీయాశ్వాసము		హస్తక్రియా ప్రమాణము	... 179
గ్రామ లక్షణము	..	పంచాంగ లక్షణము	... 180
చతుర్థ మూర్ధ్వగు వాది		ఉపసాహములు	... 186
ప్రపంచనము	...	ప్రస్తార ప్రపంచనము	... 189
మడ వాడవ ప్రపంచనము	...	సప్త తాళములు, తత్త్వయోక్తలు	... 200
మృదుతాన లక్షణము వాది		విశ్రాంతి తాళములు	... 202
ప్రపంచనము	...	క్షత్రిజకాలి తాళములు	... 208
స్వరప్రస్తార లక్షణము	...	వైశ్యకాలి తాళములు	... 216
		కూద్రకాలి తాళములు	... 220

తప్పాప్పుల పట్టిక

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
విభ్రాజతేజోవృత్తిక్	విభ్రాజతేజోవృత్తిక్	1	7
సుంక	సంకు	2	24
రీతిన్లెజనులులీ	రీరీతిన్లెజనులు	3	27
పబంధ	ప్రబంధ	5	25
ఘనమతిసజ	ఘనమతిజిత	6	19
ఊర్వ	ఊర్ధ్వ	7	29
ఊర్వగతింజని	ఊర్ధ్వగతింజని	7	29
నినుసుతుల్	నీనుతుల్	11	26
నీళ్లగండి	నీళ్లగిండి	17	15
ఒసంగి భారతీ	ఒసంగె, భారతి	"	21
¹ మార్దళికానవద్యనాద	¹ మార్దళికానవద్యనాద	18	20
సన్నధి	సన్నిధి	19	24
మగుంజతు	మగునలచతు	21	7
స్కంధుండు	స్కందుండు	23	13
సాధించి	సాధించి	24	24
నిధిశిష్య	నిజశిష్య	28	25
అశ్వనీ	అశ్వినీ	28	9
జయసోడక	జయషోడశ	30	29
లలితకు	లెలమిను	31	2
నైఘ్రిము	నిఘ్రిత్వము	31	22
స్తోత్రము	స్తోతము	32	27
ఉపదేశము	ఉపదేశము	"	10
తోన	తోడ	34	2
దుర్గాయు శక్తియు	దుర్గాశక్తియు	34	10
వినయ్య	వినవయ్య	41	17

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
మెంచంగ	మెంచంగ	42	22
భానస	భావన	43	19
అవాడక	అవాడుక	43	25
స్వార్థి	స్వరాధి	44	15
వెన్న	మిసిమి	47	11
నండు	నందు	49	7
క్షీతిప్రీతి	క్షీతియుఁబ్రీతి	51	19
దియగు వజ్రయు	దియగుచువజ్రయుఁ	52	14
మందకయు	మందకయును	53	16
రతికారాద్రియరక్తి } క్రోధయునువ	రతికారాద్రయు } రక్తిక్రోధవ	53	18
యనంగ	యనంగ	53	20
యుప్రీతి	యుఁబ్రీతి	„	19
బనతార	బనదార	54	24
పార్థివ	పార్థివ	58	24
స్వరమంశక	స్వరమదంశక	62	12
శాస్త్రజ్ఞులైన	శాస్త్రజ్ఞులైన	63	26
వితిర్ణజిత	వితిర్ణజిత	66	5
కమరినభేదంపు లక్షణావళి	నమరినభేదంబులక్షణాళి	69	3
గ్రాసు	గ్రామ	„	11
ముఖ్యమొక	మంపొక	71	25
యనంగ	యనంగ	72	11
యనంగకా	యనంగఁకా	„	15
గాగలిసి	గాఁగలిసి	79	13
బుధులు	యరయ	80	7
ముద్దు గుల్కుచు	ముద్దుగుల్కుచు	88	24
స్వరములిడివ	స్వరములిడిన	90	15
రానుభూ	రామభూ	91	13
సపరిపూర్ణ	నపరిపూర్ణ	94	25
తానముల్లలిగె	తానముల్లలిగె	97	7

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
సర్వాంతరాఖ్య	స్వరాంతరాఖ్య	”	11
బాని	బాధి	99	10
స్వరాంతంబులు	స్వరాంతంబులు	102	11
కై నఁత	కై నఁద	102	24
వాసి	వాని	,,	26
బురుయించు	బుదయించు	,,	29
మూడియిండ్ల	మూడిండ్ల	105	22
కోషాంక	కోషాంక	,,	29
స్వమితో	స్వరమితో	107	15
మాత్రంచే	మాత్రచే	,,	5
నూర్ధ్వోధో	నూర్ధ్వోధో	107	21
యూర్ధ్వోధో	యూర్ధ్వోధో	,,	28
లునూ	లును	109	11
జ్వస్వర	ద్విస్వర	,,	12
సప్త స్వర	సప్తస్వర	108	16
నప్టోదిష్ట	నప్టోదిష్ట	,,	21
ప్రథమ	ప్రథమ	,,	”
తద్ జ్ఞాలు	తద్ జ్ఞాలు	,,	22
యంతతుత్థాన	యంతనుత్థాన	109	16
దాకింద	దాక్రింద	,,	19
క్రమంబు	క్రమంబు	110	10
నిఱవది	నిరువది	,,	3
ప్రథమ	ప్రథమ	,,	29
బుద్ధి నుంతులు	బుద్ధిమంతులు	119	8
లబ్ధంబ	లబ్ధంబ	112	15
నిట్లు	ఇట్లు	,,	24
కోష్ఠంకంబు	కోష్ఠాంకంబు	,,	31
మగుచులబ్ధంబు	మగులంభనంబు		
	(లంభనము=లబ్ధము)	113	17
కోష్ఠంకంబు	కోష్ఠాంకంబు	,,	28

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
లబ్ధంబు	లబ్ధంబు	114	2
స్వరంబును	స్వరంబును	„	4
నుదిష్ట	నుదిష్ట	„	7
అదిష్ట	యుదిష్ట	„	14
యింటుఁగిక్క	యింటునొక్కటి	„	13
జతుస్వర	జతుస్వర	„	17
కింది	క్రింది	„	20
„	„	115	25
నున్న	సున్న	115	5
తానోద్ధార	తానోద్ధార	„	14
పట్ట	నట్ట	116	28
మూఁవడ	మూఁవవ	„	30
పట్ట	పఠ్ఠ	117	5
మంబునద్రో	మంబునద్రో	„	7
న్నవలి	న్నవల	„	11
ఇట్లు	ఇట్లు	„	15
విద్యద్యాయక	విద్యద్యాయక	„	20
నుక్రమంబు	నుక్రమంబు	„	24
లిఖించి	లిఖించి	118	27
„	„	119	9
సప్టోదిష్ట	నప్టోదిష్ట	120	6
శ్రీమలామన	శ్రీకమలాసన	121	2
దెలుపంగ	దెలుపంగ	„	8
జెల్వందు	జెల్వందు	122	2
మేళంబు	మేళంబు	122	21
నోప్పు	నొప్పు	„	8
మునుజ్యోతపద్మకమును	మునుజ్యోతపద్మకమును	123	5
ముననిట్లు	మననిట్లు	„	6
జౌలియన	జౌలియన	„	17
శుద్ధస్వరంబులునాల్గువికృ	శుద్ధస్వరంబులు నాల్గువికృత	124	8

తప్ప	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
స్వరవిట్లు	రములిట్లు	„	9
యన	యనంగ	„	17
మముపంచశ్రు	మమునుబంచశ్రు	125	4
దైతవ	ధైవత	„	5
నవలచ్యుత	నవలఁజ్యుత	„	5
చ్యుతమధ్యమ	చ్యుతమధ్యమ	125	6
నిత్యంబు	నిక్కంబు	„	7
నానినెల్ల	వానినెల్ల	„	11
మేనము	మేళము	„	11
నాని	వాని	125	12
సాంధార	సాధార	126	4
ములవచింతు	ము లవి వచింతు	„	12
	„	23 (బంతుల
		శ్రువాత)
సప్తస్వరంబులు	సప్తస్వరములు	127	9
ఋషబంబు	ఋషభంబు	127	19
శత్రులాటు	శ్రుతులాటు	128	7
వరనాగ	వరఁగనాఁగ	129	3
శుద్ధ	శుద్ధ	„	7
నందుదుదయించు	నందుదయించు	„	16
లీజాడ	లీజాడఁగలిగి	„	27
సంభోధ	సంబోధ	130	2
లెపుడు	నెపుడు	„	26
మొప్పు	మొప్పుఁ	131	5
మొదలు	మొదలుగ	„	11
పుట్టేయొకనొన్ని	పుట్టెనొక కొన్ని	131	12
పరిధవిల్లు	పరిధవిల్లు	„	23
భూపాల వినుము	ధరాధినాథ	132	13
రుండు	రెండు	133	„
శార్జ	శార్జ్	„	2,15

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
శుద్ధమమును	శుద్ధమద్భుంబును	,,	19
మేళంబు	మేళంబు	,,	26
హై వతమునిక	హై వతములునిక	134	20
సమ్మిలిము	సమ్మిలితము	,,	24
దనరునట్టి	గలుగునట్టి	,,	25
ముదను	ముగను	,,	26
లలితాఖ్యా	లలితాఖ్య	135	,,
సానుంత	సామంత	134	11
లెట్టిదనిన	లెట్టివనిన	136	10
లేనన్ని	లేవని	,,	23
మెచక	మేచక	,,	24
లనియు	లివియు	137	19
నజ్జజనులు	జనులునజ్జ	,,	25
బత	జత	,,	29
రాయానుగము	తాయానుగతులు	138	4
లెల్లదెఱ	లెల్లదెఱ	138	9
మద్యమ	మధ్యమ	,,	18
న్యాసాది	న్యాసాది	,,	21
న్యాసంబున	న్యాసమనంగను	,,	27
న్యాసాది	న్యాసమాది	,,	22
లక్షంబు	లక్షణంబు	139	10
పూర్ణంబు	పూర్ణంబు	,,	11
ప్రాగణి	ప్రాగణి	,,	30
నెనుక	వెనుక	140	15
యామున	యామమున	141	4
విధముల్	విధము	,,	8
బుగా	బుగ	,,	9
దేశాక్షి	దేశాక్షి	,,	19
కేంద్ర	కేంద్ర	,,	24
రాగము	రాగమున	142	2

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
యవదూహం	యవరోహం	„	4
బొఱుగా	వాడఁగా	„	7
మీర	మీఱఁ	„	12
సాంశక్రము	సాంశము	„	12
మాఝిత	మోఝిత	„	17
నుఱియు	మఱియు	„	23
ధన్వమై	ధన్వమై	143	5
దైవతము	దైవతము	„	9
వేడవ	వెడవ	„	24
గూడపది	గూడఁబది	„	27
మన	మని	144	7
మయిన	మమయి	„	9
పూర్వ	పూర్వ	„	17
నెనఁగుగ	లెనఁగుగ	145	6
రాగిలం	రాగిలఁ	„	17
న్యూసాంశ	న్యూసకాంశ	„	21
మేరక	మేమఱక	146	4
మహిమకాడ	మహితమాడ	„	7
మేమరక	మేమఱక	„	13
రామవాడఁగు	వాడఁగు, రామ	„	24
గాసము	గానము	„	3
గేయనుగు	గేయమగు	„	18
న్యూసము	న్యూసము	147	22
తోలఁగి	దోలఁగి	„	27
బులులెఱింగిం	బులెఱింగిం	148	10
వెడవకారంబు	వెడవాకారంబు	„	13
వింశతీ	వింశతి	„	24
పెనిక	పియిక	149	8
ణియుము...ళీ	ణియును...ళీ	„	14
మధ్య	మధ్య	„	18

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
వలయు	వలయు	150	5
నెరుంగ	నెటుంగ	,,	8
పోసంగి	పోసంగి	,,	15
బలాహురీ	బలాహురి	,,	22
మగురు	ముగురు	151	4
దెక	జగ దేక	,,	5
నువిద	మహిళ	,,	7
ముమ్మార్లు	కింతులుముమ్మార్లు	,,	9
రాగ భేవము	రాగ భేదము	,,	13
భేదములు	భేదములు	,,	24
బైవి	భైరవి	,,	27
అనంద	ఆనంద	,,	27
భేవము	భేదము	,,	13
తంబులు	తంబులుగ	,,	4
ఇల్లు	ఇట్లు	,,	5
స్వరవిధ	స్వరవిధ	,,	12
లెఱింగి	లెఱింగి	,,	17
గావు	కావు	,,	20
స్వరవిధంబులు	స్వరవిధంబులు	152	12
రములు	రమ్ములు	157	29
దృష్టి	దృష్టి	153	2
కుండను	కుండను	,,	25
కాయక	గాయక	154	2
చతుయ	చతుష్టయము	154	11
తుమ్మలం	చతుష్కలయుం	,,	13
నట్టి	నట్టు	,,	18
కొలాహ	కొలీలాహ	,,	12
బోంభక	బోంభక	155	4
ధుర్యసు	ధుర్యచాసు	,,	8
మంద్రకమధ్య	మంద్రక	,,	,,

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
మస్థాన సంభవ...	మధ్యమస్థాన సంభవ.	155	9
బోంబక	బోంభక	„	12
భోజక	బోంభక	„	22
సాన	స్థాన	„	26
కాకు	గాకు	156	13
గుఁభయ	గుభయ	„	20
బవ్యక్తం	బవ్యక్తం	„	26
స్తీతంబు	ద్వీతంబు	„	23
నాయిత్ర	నాయత్త	157	11
లఁక్రమ	లఁగ్రమ	„	17
నాడవ	వాడవ	„	23
తాళ	దాళ	158	8
గావున	కావున	„	10
యాగాంగి	యంగాంగి	„	11
గించన	గించిన	„	20
ములగు	మగు	159	5
బరఁగు	బరఁగు	„	18
నృపతిఁ	నృపతి	„	20
స్త్రీ సంగము	ప్రియసంగము	„	23
నందుపు	నందుఁబు	„	25
మజూపి	మఁజూపి	„	27
కుఁక్ర	కుఁగ్ర	160	2
బులను	బులును	„	3
హృద్య	హృద్య	„	13
గనఁ	నఁగఁ	„	20
బగుఁ	బగు	„	22
విభువా	విభావా	„	31
ధవిల్లు	ధవిల్లు	161	2
పంచాశీద్భావ	పంచాశద్భావ	„	7
నుద్దీపించు	దీపించెడు	„	27

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
యనగ పెంపెక్కు నొక్కటి	యనగఁ బెంపెక్కు నొకటి	161	23
పేరకొమ	పేరఁగొమ	"	29
నాయ్యంజని	నాయజని	162	3
మహానీయుఁడు	మహానీయుఁడు	"	9
పుట్టియు...పొడుపు	పొట్టియు...పొడువు	"	22
సనయావనంబు	నవయావనంబు	"	7
నటులు	నటుఁడు	163	19
నిరతయ	నిరతిశయ	164	3
డివ్వ	డివ్య	"	6
దల్లాంభనంబు	దల్లంభనంబు	"	21
వీవు	వీపు	164	7
వికారి	వికార	"	19
దుర్గణ	దుర్గుణ	"	23
శివుఁడు	శివుఁడు	165	25
కాలాంత	కాంతా	166	3
మార్దవికాది	మార్దలికాది	166	13
సురుచిత	సురుచిత	"	15
వాద్యకర్మ మెఱిగి	వాద్యధర్మ మెఱిగి	"	16
సౌందర్యసామ్య	రూపసౌమ్య	"	20
సౌందర్యహృదయ	రూపసౌమ్యహృదయ	"	22
నన్నియు సుషిరాఖ్యంబనఁ	లన్నియు సుషిరాఖ్య మనఁ	167	27
బరఁగు	బరఁగుఁ	168	3
వాద్య భేద	వాద్యంపు భేద	"	6
ప్రసిద్ధ	ప్రసిద్ధ	"	10
పత్రిక	భస్మిక	"	17
వాకరూపుదొరయునువాసుకీ	నొకరూపు దొరయును...వాసుకీ	"	19
తన	లన	169	2
వైణికు	వైణికు	"	5
వాదనమ్మా	వాదనమార్గ	"	10
యనంగ	యనంగఁ	"	25

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
వరుసఁగ	వరుసఁ	170	2
బల్కెడు	పల్కెడు	"	4
వింపఁతుం	వింపఁదుం	"	16
నందుబ్ర	నందుఁబ్ర	"	26
ఇట్టి వీణాది	ఇట్టిది వీణాది	171	3
గావున	కావున	"	26
ల్లమమరుకములు	ల్లమరుకములు	172	5
లోనఁ	లోన	"	10
వలనాధ	వలయనాధ	"	11
పనుచు	ననుచు	"	21
వరుస	వరుసఁ	173	9
హస్త	హస్త	"	15
వాయంప	వాయంప	"	16
మంబుపెట్టి	మంబెట్టి	"	29
సుప్రసాధి	సుప్రతిసాధి	174	2
నులగు	జెలఁగు	175	6
వాద్యోప	వాద్యోప	"	23
నబ్బు	నబ్బు	176	8
తమ్మ	తమ్మి	"	24
లెనిమిది	లెన్నిది	"	28
"	"	"	29
రెండును	రెండు	"	31
నుల్లతము	నుల్లుతము	177	4
లట్టి	నట్టి	"	12
వందఁకళ	వందఁగళ	"	25
బొప్పు	బొప్పు	"	28
జిల్లుచుండు	జిల్లుచుండు	"	30
ధ్రుమ	ధ్రువ	178	12
సన్నిపాతాయుష్ట	సన్నిపాతాహ్వాయాష్ట	"	13
క్రియలు	క్రియలు	"	15

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పం_క్తి
మఱియుఁ	మఱియు	178	19
సంతత	సతత	179	2
వలనాధ	వలయనాధ	180	22
కాచిత్కంబు	కాచిత్కంబు	181	6
రంలైన	రంబులైన	182	14
గబరి	గపరి	"	15
బిందువన	బిందువు	183	8
గంగంబు	గంబు	"	22
త్ర్యశ్రీమిశ్ర	త్ర్యశ్రమిశ్ర	"	24
చాంగంబు	చాంగంబు	184	3
ద్రుతంబన	ద్రుతంబన	"	17
భిన్న	భిన్న	"	20
యన్నఁ	యన్న	"	27
నుతగ	నుదగ	188	11
బ్రస్తార	ప్రస్తార	192	22
నుజోచా	నుజా	"	28
బ్లుతంబు	బ్లుతంబు	193	12
గా	గాఁ	"	23
ప్తోదిప్త	ప్తోద్ధిప్త	194	5
లయ్యె	లయ్యె	"	10
బ్లుతమురెం	బ్లుతములరెం	"	15
యరయ	యెనయ	"	18
చంద్రవర్య	మాళివినుము	"	24
యొక్కటిగ	యొక్కటిగ	195	10
ఇక	ఇక	"	14
యిది	యది	196	6
జేతిలో	చేతిలో	"	23
లయాలాది	లయాది	200	18
దేశ్య	దేశ్య	"	20
త్రిపుటాఖ్య	ద్రిపుటాఖ్య	"	24

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
లఘులఘు	లవలఘు	200	27
తాళము	ళము	"	28
ములతోనొప్పు	లలితమగుచు	"	30
భారస్థితిఁ	భరితస్థితి	210	3
మలయంపఁ	మలయింప	203	4
ఆక	ఆక	"	20
స్ఫురితము	స్ఫురితము	"	21
మిఱి	మఱి	210	6
త్రలదే	త్రలచే	211	15
గూడ	గూడఁ	"	23
పైకొన్న	బైకొన్న	"	24
గోస	గోస	214	5
లాదవ	లాదవె	215	11
మగుచు	మగుచు	"	15
వైకృతతాళములు	వైశ్యతాళము	220	6
శేబది	శేబది	221	13
గుర్వాది	గుర్వాది	"	22
నంజేసి	నంజేసి	"	26
యుడు	యుండు	222	22

రాగతాళచింతామణి

(అను భరతశాస్త్రము)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ విద్యారమణామరేంద్ర వివిజశ్రీదాయి పాదాంబుజ
శ్రీ విద్యోగి జనాంతరంగ విహిత శ్రేయోనిదానైక నా
దావిరాభివలీన వేదలతాకా దాంపత్య విభాజి తే
జోవృత్తిన్ మదిలోఁ దలంతుఁ గమలాక్షున్ రామభూపాగ్రణిఁ. 1

శం॥ శాశ్వత మగునై శ్వర్యము
విశ్వమునకు సంఘటించు విశుత సతతా
నశ్వరులఁ బార్వతీ పర
మేశ్వరులను బ్రస్తుతింతు నెంతయు వేడ్కన్. 2

శా॥ వాణిం బుస్తకపాణిఁ బాదనతగీర్వాణిఁ సఖభూత శ
ర్వాణిం గోకిలవాణి భృంగతతి భాస్వద్యేణిఁ గారుణ్య వా
ద్యోణిఁ దృజితకాతరైణిఁ బులినశ్రోణిం గలాహర్మ్యని
శ్రేణిం బద్మజురాణి భావుకమునిశ్రేణిఁ గణింతున్ మనిఁ. 3

సీ॥ వల్లభాహృదయాబ్జ వల్లభాకృతియును
దంతీంద్రముఖ మేకదంతగరిమ
లలితవామనరూపలంబోదరము వక్త్ర
తుండ మధేందుశిఖండకంబు
మోదకహస్తంబు మూషికవాహంబుఁ
గృష్ణాజినంబును గృష్ణరుచియుఁ
జామరకర్ణముల్ చారునేత్రత్రయ
మాముక్తమాంజి పాశాంకుశాది

సహితభుజములు నాల్గు, భుజంగ భూష
ణాళియును గల్గి సకలవిద్యాధినాథుఁ

డై వెలింగెడుగణనాథు సఖలవాంఛి
తార్థము లొసంగువిఘ్నేశు నాత్మ నెంతు.

1

సీ॥ వల్మీకసంభవద్యైపాయనులఁ గొల్చి
బాణసుబంధుల భక్తిచేసి
దండి సత్కవికాళిదాసుల వినుతించి
భవభూతి భారవి భట్టిఁ దలఁచి
చోరమయుఁరమురారులఁ గీర్తించి
మాఘు విద్యానాథు మదిని గూర్చి
బిల్వణ మల్లణ ప్రియకవీంద్రుల నెంచి
జయదేవహస్తుల సన్నుతించి

భోజ లొల్లట భల్లట పుష్పదంత
భామహాది కవీంద్రులఁ బ్రణుతిచేసి
భక్తిఁ దొలుదొల్తఁ బాణిని భాష్యకార
వరరుచుల నెంతుఁ ద్రిమునిధూర్వరరుచులను.

5

సీ॥ ఆంధ్రశాస్త్ర మొనర్చునాదికవీంద్రు జా
నన్నపాదర్వుల సన్నుతించి
కవిరాక్షసుని భీమకవిచంద్రు నెఱ్ఱాఖ్యు
సుకవీంద్రుఁ దిక్కనసోమయాజి
నభినవదండిఁ బోతామాత్యు శ్రీనాథు
సోముని భాస్కరు సోమనార్యుఁ
బెద్దార్యుఁ దిమ్మార్యుఁ చినవీరనార్యుని
రామభద్రుఁ దెనాలిరామకవిని

మల్లనాభిఖ్యు ధూర్జటి మఱియు శుంక సుంకు
సాల సింగార్యు వెంగార్యు సరసులైన
ప్రాక్తనాంధ్రకవీంద్రులఁ బ్రస్తుతించు
నాథునికు లైనసుకవుల నభినుతించు.

6

ఆ॥ వె॥ భవ విరించి భరత పార్థ దత్తలఁ కోహ
ళాంజనేయ కుంభజామరేంద్ర

నంది గుహ మతంగ నారద శార్ఙ్గదే
వాది భరతవిదుల నాశ్రయింతు.

7

కం॥ పామర లోకానీక

భ్రామరకవనావభాసభావము వెలయుం
గోమల పువ్వాగ్రస్తంభణ
మేమియుఁ గనలేనికుకవి నెంతురె సుకవుల్.

8

ప॥ ఇ ట్లభీష్ట దేవతావందనంబును సుకవిజనాభివందనంబును గుకవి
జననిందనంబును గావించి నే నొక్కభరతశాస్త్రం బాంధ్రవచనరచనాను
బంధబంధు ప్రబంధరత్నంబు గా నొప్పు యాని యున్న సమయంబున.

9

చ॥ అతులితకట్టమూర్తికలశాంబుధికిం బరిపూర్ణచంద్రుఁ డై
సుతను మనోభవుండు పరిసృఙ్గమహాన్నతపూర్ణమూర్తి స
న్నతవిభవాధిరాముండు వినుతాత్మ ముజ్జ్వల రత్న భూషణో
న్నతుండు చెలంగె భాగ్యసిధి నా భాగ్య బుస్పవృక్షాలుఁ డెంతయున్. 10

కం॥ శీతాశ్రీ నేతు మధ్య

భ్యాతాన్విత భోగభాగ్య గౌరవ మనుజు
భూతల మేలుచు బుస్ప
హృతలవతి యొక్కనాడు సంతరి మెసంగె.

11

సీ॥ ఆత్మ బంధుభవంబు లాప్తసుహృత్సత్తు

లాంతరంగికులు సామంతజనులు

గురుబంధువర్గంబు గోవిందామూర్తియు

నయపురోహతులు శ్రీ శ్రీయులు శివులు

పారాణికాశ్వలంకారైతిహాసికుల్

పరిహాసికజనంబు భట్టగణము

చరతశాస్త్రజ్ఞులు భవ్య గాయకజనుల్,

గణికాజనము నర్తకవ్రజంబు

సీ॥ భృత్యనిచయంబు రిత నెల్లజనులున్

గౌరవగోర గౌరవ పోల గణానంబు

భద్రపీఠిని గూర్చుండి భద్రయశుండు
సకలవిద్యాప్రసంగము ల్పలుపునపుడు.

12

గీ॥ నిరుపమాన దయాకటాక్ష రసపూర్ణ
వీక్షణంబుల నను జూచి వేడ్క ననియె
విశదదరహాస సువిలాస విమల మృదుల
మధురగంభీరతరవచోమహిమ దనర.

18

సీ॥ శ్రీరామచరణాబ్జసేవాధురీణ! యా
రేవలవంశాంభోధి బాలసూర్య!
సురుచిరాపస్తంబసూత్ర! తౌండిన్యస
గోత్ర! పోలూరి సత్కులవవిత్ర!
రామచంద్రాంబికాగామగర్భాభియా
మవతీంద్ర! యోబయామాత్యపుత్ర!
గోవిందసుకవీంద్ర! గుణసాంద్ర! సంగీత
శాస్త్ర మాంధ్రోక్తి విస్తారముగను

బూర్వలెవ్వరు వ్రాయ రపూర్వ మిట్టి
భరతశాస్త్రంబుఁ దెనింగింపఁ జ్రాధి నీతె
యాదు వటుగాన గాంధర్వమాకరించి
కబ్బ మొనరింపు మొకటి నీ వబ్బురముగ.

గీ॥ సప్త సంతానములలోన శాశ్వతంబు
సత్కృతియె గాన శ్రీరామచంద్రవేరఁ
బొంక మమరంగఁ బ్రతిపద్య మంకితముగఁ
జేయు మీకృతి చిరయశశ్రీ వహింప.

14

వ॥ అనుచు నమ్మహీశ్వరుండు కృపారసార్ద్ర (1) ప్రియంబు లగు
(2) వచనాతిశయంబుల గారించి, చారుకర్పూరవీటికాహుటకాంబరాది
నిఖిలసత్కారంబులు గావించి, యాదరించిన నేనును బరమానంద సంతర్పిత
హృదయారవిందుడ నై బుస్సభూపాలశేఖరు నిరుపమాన్జ్ఞామూల్యరత్న
భూషణం బవలంబించి తత్సంగీత శాస్త్రప్రబంధ రచనాకుతూహలంబున. 15

(1) మోధురంబు (హాశాం)

(2) భక్తవరధనశాంతిశయంబుల (హాశాం)

సీ॥ సంగీతశాస్త్రంపు సర్వంకపప్రజ్ఞ
 గలిగియుఁ దొల్లిటి కవివరేణ్యు
 లీభాతి నాంధ్రోక్తి శోభితకావ్యంబు
 పచరింప రిది యొక్కభాగ్య మనియు
 సకలగుణాధ్యుడై సర్వజ్ఞుఁ డైనట్టి
 రామభూపాలుఁ డీరమ్యకృతికి
 నాయకరత్నమై నలువొందు టొకభాగ్య
 మిది సేయ సత్కీర్తి యెసఁగు టొక్క.

భాగ్య మని యెంచి యిటువంటి భాగ్యగరిమ
 దొరకె నిపు డని సంతోషపరవశమున
 సాహసము సేసి భరతశాస్త్రంబు తెనుఁగుఁ
 గబ్బముగఁ జేయఁ బూనితి నిబ్బరముగ.

16

గీ॥ శాజ్జాదేవాదిభరతజనుల కైనఁ
 జాల దుస్సాధ మైన యీ శాస్త్రగరిమఁ
 దెలియ శక్యమె యైన నా తెలిసినంత
 తెలియఁ జేసితి నొక్కొక తేటకడఁగ.

17

గీ॥ ఇటు లసాహాయ్యముగఁ బూని యే నొనర్చు
 కబ్బమునఁ దప్ప లొకచోటఁ గలిగెనేని
 యొప్పు లొనరించి యొప్పులు దప్ప లనక
 కైకొనుడు మీర లోగుణగ్రాహులారా!

18

ప॥ ఇట్లు సఖాజన ప్రార్థనాపురస్కరంబుగాఁ జేయం బూనిన యక్క
 బ్బంబునకు రాగతాళచింతామణి యను శుభనామంబు ఘటియించి ప్రతి
 పాద్య నాయక రామనామాంతి నిరవద్యపద్యాత్మకం బై సహృదయ
 హృదయాన్లదకం బై యొప్పునట్లుగా సంగీతశాస్త్ర ప్రబంధరత్నంబు శ్రీరామ
 భద్రకరుణాకటాక్షవీక్షణాలిశయసంప్రాప్త సారస్వతవిశేషంబున రచియింప
 నువక్రమించెద. అందు మొదల నాయకగుణవర్ణనానపద్యహృదయములైనః
 షష్ట్యంతపద్యంబు లెట్ట వన.

19

కం॥ శ్రీమద యోధ్యావిభునకుఁ
గామితఫలదానవిధికిఁ గరుణాంబుధికిన్
సామాద్యపాయఘనునకు
రామస్వామికిని మదనసమ్యాకృతికిన్ . 20

కం॥ మేదుర వితరణ విభవా
మోదవిజిత బలిభవార్కి ముదిరుకు సామ
ర్కాదప్రతికపాదద్విక
పాదపదాద్యర్థవాక్యభావోన్నిధికిన్ . 21

కం॥ అంభో రాశి నిబంధన
కంభోజభవ ప్రకల్పితా [1] జాండాది
[2] డంభిక మాత్రిక ఘటికా
లంభితదామాంక కీర్తిలలామణికిన్ . 22

కం॥ ధారాధు ధారాధు
ధారాధారాళదాన ధారాసారా
ధారావతారపారా
వార పరివాహరూపవారాన్నిధికిన్ . 23

కం॥ సగరాజధృతికి భుజబల
ఖగరాజ ప్లవగపతికి ఘనమతి ^{జి.పి} నజ ^{ప.} ప
న్నగరాజబృహస్పతికిని
మృగరాజస్తోమదసికి రిపుగజతతికిన్ . 24

కం॥ దీనార్థిదైన్యతిమిరా
నూనోద్యత్ప్రిప్రఘృణికి సుతవాగ్విభవ
శ్రీనాథశయనఫణికిని
భూసుత గుణమణికి రామభూపాగ్రణికిన్ . 25

వ॥ ప్రతిపద్యాంతంబుగా నాయునర్పు భూనిన రాగతాళచింతాణి
యను భరతశాస్త్రప్రబంధరత్నంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన . 26

[1] 'జాండాది' + 'పాద' + 'అంభిక'

[2] 'డంభిక' అనగా యోగము

సీ॥ శ్రీ సదాశివమూర్తి చిత్తు క్రియాశక్తిఁ
జెలంగ విశ్వమునెల్లఁ గలుగఁజేసి
కలిగిన విశ్వంబు ఘనశాస్త్రనియతఁడే
పెలయింపఁ బలపుచో విభవచిత్త
మాత్రేచ్ఛఁ జలియించి యట ప్రాణావసంధు
ప్రేరణనేయ సమీరుఁ డంత
మూలాబ్జపీఠమై మొనసి యాంతరనాద
మంత నాకర్షింప నచటఁ జేరె

గీ॥ నమ్మహానాద మంతఃసు నధికసూక్ష్మ
బిందురీతిని బర యను పేను గాంచె
కోసలూరింద్ర! రఘునంశకులసముద్ర
భవ్యగుణసాంద్ర! భామభూపాలచంద్ర!

27

ఉ॥ అంతః బరాఖ్యనాద మనిలాహతి నూర్ధ్వగతిఁ జెలంగి ప
శ్యంతి యనంగ నాభివివరాంతము జోడుచు నంత సంగత
స్వాంతత మధ్యమాఖ్య హృదియాంతమునందు వహించి వించి యా
స్వాంతమునందుఁ గాంచఁ బ్రణవాత్పతీ వైఖరి, రామభూవర !

28

కం॥ ఈరీతి నాల్పపాదము
లారూఢిఁ దలిర్ప నొప్పు నయ్యోంకార
శ్రీ రమణీయ సరస్వతి
భూరమణా! కోసలూరి బుధజనపాలా!

29

శా॥ ఆ యోంకారమునందుఁ గల్గె నట గాయత్రీమహామంత్రము
దీయామ్నాయచయం బపారతర మై యిం పొందఁ బ్రాపంచిక
శ్రేయోదాము పరాశరాత్మజుఁడు నిర్మింపం జతూరూపము
ప్రాయఖ్యాతిని దాల్చె, గోసలపురిరామక్షతీశాగ్రణి!

30

వ॥ ఇట్లు పరమేశ్వరేచ్ఛాశక్తిప్రేరిత మనశోద్ధిత మహాపవనవంశం
బున జనియించి యమ్మహానాదంబు మొదట నాథాంకమలంబునం దతి
సూక్ష్మతరం బై పరాభిధానమ్మున బిందురూపమ్ము వహించి వెండియు
వాణువశంబున మెల్ల మెల్లన నూర్ధ్వగతిం జని నాభీదేశంబునందుఁ బశ్యంతి

నామధేయంబునఁ గించిదున్నీలితభావంబు వహించి యందుండి యవ్వలఁ జని హృదయదేశంబునందు మనస్సంగత్యంబునంజేసి మఱియు నించుకంత విస్తరిల్లి మధ్యమాహ్వాయంబునఁ బ్రచలించుట వాసి కంతప్రదేశంబునకుం జని తత్కంతాలు మూలరసనాదంతోష్ఠపుటోత్తమాంగ సంఘర్షణంబు నంజేసి యత్యంతవికసితం బై స్ఫుటవై ఖరీనామవాగ్రూపం బయ్యె. అంతట నట్టినాదంబు మొదట మొదట నీశ్వరముఖంబునం దోంకారరూపంబునఁ బ్రభవించె. పరబ్రహ్మవాచకం బై త్రివర్ణ త్రిమూర్త్యాత్మకం బై కంతోష్ఠ నాసికాజన్యం బై మహానాదమయం బైన యీ ప్రణవంబువలన వాగ్భ వాద్యకారాదిక్షకారాంతం బైన పంచాశన్మాతృకాచయంబు సంభవించె. అందునుండి గాయత్రీ మహా మంత్రరాజంబు సంఘటిల్లే. గాయత్రీవలన ననంతం బైన వేదసముద్రం బుదయించె. అట్టి వేదసాగరంబునందు నానా శాస్త్ర పురాణాగమ స్మృతీతిహాస సంహితా పురావృత్తాది రూపంబులైన యుల్లో లకల్లోలమాలికాజాలంబు లుద్వేలంబు లై సంతతమహానాదంబు లై జని యించి విలసిల్లే. అట్టి మహావాఙ్మయ కల్లోల మాలికాజాలంబులయందు నిత్యరిరంఘం బై చిన్మయాకారపరమరాజహంసంబు ని [ది?]శాంశశే[వే?] షభూషితదివ్యహంసవిశేషంబులతోఁ గూడ నానామత క్రియాకలాప మృణాలకాండంబులఁ జొచ్చి ఖండింపుచు మహనీయోంకారక్రేంకారకల నాదంబులు గావించుచు నవాఙ్మనసగోచర మహిమంబునఁ బరమానంద రసమయం బై యచ్చట నోలలాడుచు నుండు. అట్టి యపార వేదసముద్రం బునందు సరస్వతీనాచపాత్రావలంబలాభంబునంజేసి ప్రముఖం దై నిత్య సంచారంబు నేయుచు లోకపితామహుం దైన చతుర్ముఖప్రవర్తకుండు (సప్తమహంస) తత్పరమహంస యోగానందామలిత బిందుసందోహంబు లనుభవింపుచుఁ దన్మధ్యస్థితతద్వాక్య సమూహరూప ద్వీపాంతరమధ్య సారథానికరంబులు బుద్ధిమూర్త్యాతిశయంబులచేతఁ గ్రయవిక్రయ వ్యవహార పురస్సరంబుగా లబ్ధంబు లైనవి సంగ్రహించి తెచ్చి తత్సమృద్ధి నవేక్షించి నిజపుత్రాది పారంపర్యానుస్మృతంబు గ నిఖిలస్వజనంబులకు సమర్పించి కృతార్థులం జేసి తద్వైదికవాక్యార్థ సమృద్ధిసంప్రదాయంబు లవిచ్చిన్నంబు గావించె. తదనంతరంబు సకలవేద సముద్రాధీశ్వరుడైన భారతీశ్వరుండు బోధించి యాజ్ఞాపింప నయ్యపారవేదపారావారపారాయణుం డహుసారా యణుం డగు బౌదరాయణుండు నిజబుద్ధిప్రావీణ్యంబున నయ్యనంతనిగమ సముద్రంబు సర్వపాథారణంబుగా నుడుస్తరం బని తలంచి సంతోషంబు

పాటించి లోకోపకారార్థంబు గా ద్వాపరాంతంబునందు ఋగ్వజాస్సమాధి
ర్వణంబు లైన చతుర్వేదకుల్యాప్రవాహంబు రామ్నాయసాగరంబున సంగ్ర
హించి సాంగోపాంగంబు గా మధ్యమలోకంబునందుఁ బ్రశస్తంబు గా విస్తా
రంబు గావించె. అట్టి చతుర్వేద ప్రవాహంబులలో నొక్కొక్క ప్రవా
హంబు నందుఁ దద్దాంభీర్వవిశేషనిధు లైన మహాత్ములు గల్పించి నెలవు
పఱచిన శాఖాతీర్థంబు లనేకంబులు గలిగియుండు. అట్టి తీర్థవిశేషంబుల
యందుఁ దత్త ద్వేద ప్రవాహతీగ నిత్యనివాసపరాయణు లై మహావైదిక
శిఖామణులు నిజపరిజనంబులతోఁ గూడి యధీతిబోధాచరణ ప్రచారణయాప
న్నానపానదానదాపనాదిన్యవహారంబులు గావించి తన్నిర్మల గంభీరాశయ
పరమార్థ జ్ఞానామృతసమపూరంబు లుపయోగ్యంబులుగా ననుభవించి, పగ
మార్థ కుల్యైకతార్థభావంబునం బ్రసిద్ధులై యుండుదురు. మఱియు నిట్టి మహా
నాదనిరూపిణింబులైన చతుర్వేదంబులు సుదాత్తానుదాత్త స్వరితప్రచయాది
స్వరవిశేషప్రధానంబు లైనను నందులో విశేషించి భగవద్రూప మైన సామ
వేదంబు గేవలగీతప్రధానం బనఁ బ్రసిద్ధంబై హరిహరబ్రహ్మది దేవతాప్రీతి
కగంబై యోగ్యులు నుండు. అట్టి సామవేదంబునందు గీతంబును, ఋగ్వే
దంబువలన వాద్యంబును, యజుర్వేదంబునందుఁ జతుర్విధాభినయరూపం
బైన నృత్యంబును, ఆథర్వణంబువలన శృంగారాదినవరసంబులును సంగ్ర
హించి తాదృశనవరసాత్మక సృష్టగీత వాద్యప్రపంచ ప్రతిపాదకం బైన
నాట్యవేదంబు బ్రహ్మ ల్పించి నిజపుత్రుం డైన భరతమునికి నుపదేశంబు
గావించె. తత్కర్మం బెట్టి ననిన సవిస్తారంబుగా నాట్యవేదావిరాభనమహాహా
త్మ్యం బెఱింగించెద నాకర్షింపుము.

31

సీ॥ శ్రీకర విజ్ఞానశేఖరు లుత్తము

లలితముఖు లైన యఖిలముఖులు,

బ్రహ్మసంభవుఁ డైనభరతర్షిఁ గని యొక్క

సమయంబునను భక్తి చాలఁ జేసి,

నాట్యవేదము గల్గిన విధంబు వినఁ గోరి

మునినాథ! నవయ్య మున్ను బ్రహ్మ

యే సమయంబున నే నిమిత్తంబున

నెవ్వనితోఁజూడఁగా నిట్టి నాట్య

వేద మొనరించు, దన్నాట్యవేదజన్మ
మహిమ లెఱిగింపు మన, వేదమౌని యిట్లు
వారలకుఁ దెల్పె, నారీతి వరుసతోడ
వినుము తెల్పెద, రామభూవిభులలామ!

82

సీ॥ దైవత దైత్య గంధర్వ యక్షోరగ
రాక్షసజన సమాక్రంత మగుచు,
లోకపాలురచేతఁ బ్రాకటస్థితి గని
తిరమైన జాంబవద్వీరమునకుఁ,
ద్రేతానుగమునందుఁ దివిరి వైష్ణవత
మన్వంతరమువేళ మనుజు లెల్ల
గ్రామ్యధర్మము మీఱి కామలోభ కోధ
మూఢదురాచారరూఢు లగుచు

వేదమార్గ క్రమంబులు విడిచి నడువ
నపుడు గల్పించె బ్రహ్మ నాట్యగమంబు
సకల ధర్మానబోధన చతురుఁ డగుచు
వినుము, రామేంద్ర! యా నాట్యవేదమహిమ.

83

సీ॥ ఇంద్రాది దివిజుల కెల్ల సకానులకును
దృశ్యమై శ్రావ్యమై దివ్యమైన
నాట్యవేదము మహానటుఁడు మహేశ్వరుఁ
డొనరించె మును వేదయోగ్యముగను
వేదస్వరూపమై విలసిల్లు నది చూడ
స్త్రీ శూద్రజాతికిఁ దెలియ వినఁగఁ
జూడంగ రా దని సురగురుండు దలంచి
నాట్యవేదము వేతె నరులకెల్ల

సర్వసాధారణంబు గా శ్రావ్య మగుచు
వెలయుఁజేసెద నని తత్త్వవిదుండు బ్రహ్మ
విమలయోగస్థితిని నాల్గు వేదములను
దలఁచె మదితోన, రామభూపలయనాథ!

84

వ॥ ఇట్లు, లోకపితామహుం డైన బ్రహ్మ దేవుండు చతుర్వేదంబుల
వలన నవరసాత్మకసృష్టిగీతవాద్య ప్రపంచ ప్రతిపాదకం డైన నాట్యవేదంబు
లోకోపకారార్థం బై యాదిమాహేశ్వర ప్రోక్తనాట్యవేదానుగుణం శై
సకలార్థ సిద్ధిప్రదం బై వెలయుఁ గల్పించి యిట్టి నాట్యవేదార్థభావప్రయోగం
బులయందు నెవ్వరు సమర్థు లగుదురోయని చింతించి వేదవిగుం డైన యిం
ద్రుని రావించి యతనితో బ్రహ్మ యిట్లనినెం.

35

సీ॥ వేదార్థసిద్ధ మై వివిధార్థబోధంబు
వెలయంగఁ బంచమవేదమహిమ
నెగడంగ నాచేత నిర్మితం బై నట్టి
యీ నాట్యమగ్నంబు నిపుడు నేర్చి
గొబ్బున మీలోనఁ గొందలు నాట్యంబు
కొందలు గీతంబు కొంద టతుల
వాద్యంబు చేకొని హృదయవైఖరి నేర్పు
మెఱసి సమర్థు లై మేటిగతుల

సత్రప్రయోగంబు గావించి సకలలోక
మునకు వాడుకఁజేయింపు మనుచు బ్రహ్మ
వలుక వినయోక్తి సద్భక్తి వాసవుండు
మగుడఁ బలికెను, రామభూమనుజనాథ

36

సీ॥ కమలసంభవ నాట్యకర్మంబున కయోగ్యు
లసమర్థు లరయంగ నమరజనులు
శంసితవ్రతు లైన సంయమింద్రులు వేద
గుహ్యార్థము లెఱుంగఁ గుశలమతులు
ధన్యు లీ నాట్యవేదము లభ్యసింపంగఁ
గ్న ద్రప్రయోగము నేయఁ దగినవారు
కావున నిమిషములు ఘనులు సూర్యురు భర
తాచీకమునులు మహాత్ము లరథు

వాకటకు నాట్యవేదంబు వరుసగాఁగఁ
దెలియ నుపదేశ మునరెంచి తిమిర తత్త్వ

యోగ మొనరింపు మని యింద్రుఁ డొనరఁ బల్కిఁ
దెలియఁ బల్కిద, రామధాత్రితలేంద్ర!

37

స॥ ఇష్టిభంబున దేవేంద్రుఁడు నాట్యభ్యాసప్రయోగంబులకు దేహ
తలు సమస్థులు గా రని విన్నవించినవలుకు లనఁగరించి పితామహుండు తత్స
మయంబున నిజపుత్రశతంబునందు జ్యేష్ఠుండు శ్రేష్ఠుండు సకలవేదవేదాం
గాది నానావాఙ్మయ పారదృశ్యుండు జ్ఞానవిజ్ఞాననిధి యైన భరతమునీం
ద్రునిం గనుంగొని యితఁడీ నాట్యవేదగ్రహణధారణ ప్రచారంబులయం
దుఁబ్రవీణుం డని యాత్మ నెఱింగి నిజసభామధ్యంబున బ్రహ్మమునివర్గంబు
లోనఁ గూర్చున్న భరతమునిని చన సన్నిధికి రావించి ప్రియోక్తుల గార
వించి సభ్యజనానుమతంబున నతనికి వేదోపవేదార్థం బనిబంధబంధురం బైన
నాట్యవేదంబు సాంగంబు గా నుపదేశించి భారతి, సాత్వతి, ఆరభటి, కైశికి
యనియెడు నాల్గువృత్తులు నాట్యప్రయోగంబులు గ్రమంబుగా నెఱింగించి
యపుడు పితామహుండు భరతునిఁ జూచి నీ కుపదేశించినయీ నాట్య
శాస్త్రంబు తక్కిన పుత్రసంఘంబున కుపదేశించి తన్ముఖంబున సర్వత్ర నాట్య
ప్రయోగంబు గావింపు మని యాన తిచ్చిన నంగీకరించి భరతమునీంద్రుండు
బ్రహ్మనుమతంబున నాట్యవేదోపవేద శాస్త్రప్రయోగంబులయం చాచార్యత్వంబు
వహించె. వాక్కుల్యవాద్య, కోహళ, దత్తిల, బత్తిల, ఉంబప్పక, తండు,
అగ్నిశాఖ, నైంధవ, పులోమ, కోహణబంబుజధ్వజ, కాకజంఘ, స్వర్ణక,
తాపస, కైదారి, శాలికర్ణ, దీర్ఘగాత్ర, శాలిక, లంబాలక, పల్లక, ముష్టిక,
సైథాయన, తైత్తిల, భార్గవ, శుచి, బుభుల, అంబుధు, బుధనేన, అంబర,
మాగధ, సరళకర్త, అగ్ర, తుషార, పాండవ, గోమద, బాదరాయణ,
హస్తీముఖ, పీతముత, కురుకట్టి, ఆశ్మకుట్ట, మట్టవ, ఉత్తమ, పాదుక,
ఉపానత్, శుత్ర, చాపత్స్విర, అతిహంస, ఆజ్యహంస, కైన్యస్థక, కేక
రాక్ష, హిరాణ్యాక్ష, కుశల, దుష్ప్రభ, జాయంభ, నాయక, బీభత్స, విచ
క్షణ, పుండ్రాక్ష, పూర్ణనాసిక, అసిత, సిత, విద్యుజ్జిహ్వా, శాలకాయన,
శ్యామాయన, మహాహరి, లోహితాంగ, సంవర్తక, పంచశిఖ, త్రిశిఖ, శిఖ,
శంఖవర్ణముఖ, పండ, శంకుకర్ణ, చక్రనేమి, గర్భ, కంఠమూలి, శత,
విద్యుత, శతజంఘ, కాద్రవీర ఇత్యాది నామధేయంబులు గలిగిన బ్రహ్మ
పుత్రులు నూర్వరకును లోకోపకారంబు గా నాట్యవేదం బుపదేశించి భరతా
చార్యుండు తత్తద్ముఖవిభాగానుగుణంబుగా వారలలోన వేద్యుల నాట్య

కర్మంబులయందు సమర్థు లగు వారి వారి నాయా నాట్యంబులయందు
వేర్వేరు నేర్పఱచి, భారతి, సాత్వతి, ఆరభతి, యనియెడు మూడు మార్గం
బులచేత నాట్యప్రయోగములన్నియు జేసి వెండియు భరతాచార్యుండు
తానును దశవానునుగూడ బ్రహ్మసన్నిధి కేగి యతనితో నిట్లనియె. 38

ఉ॥ నీ యుపదేశమార్గమున నేనును నా జను లెల్ల నాట్యముల్
పాయక యభ్యసించితిమి భారతి సాత్వతి యార్ఘ్యటి క్రమం
జేయెడఁ బాయ కుండ వివేచి యని నాట్యముఁ జూప బ్రహ్మ పు
త్రా! యిది యొప్పు నంచు భరతార్యునిఁ బల్కెను, రామధూవరా! 39

చ॥ సుమతిని నీవు నీమహిమ చోద్యము నాట్యముఁ జూడ వృత్తులన్
సమకస మొప్పఁ జూపితివి సంతస మయ్యెను నింకె గైశికీ
క్రమమున నాట్యము ల్పులువఁగా మతి నెయ్యము దాని కై నద్ర
వ్యము నీటు పెంప విత్తు నని యబ్జజ్ఞుఁ డాడెను, రామధూవరా! 40

గీ॥ సన్మగచ్ఛని వాక్యంబు భుక్తుఁడు విసి
కొనితినాథ! కైశికభవ్యగాట్య
సాధనద్రవ్య మి వ్ముని చక్క నడిగి
మఱియుఁ బల్కెను, రామధూవరలలామ! 41

సీ॥ మృదులాంగహను సంపదలతోఁ దులఁదూగి
నచసస్థితులచే రవళి మీఱి,
వరవిభావానుభావముల సంచారి భా
వములను దత్త్రియాక్రమము గల్గి
చూపునై పథ్యాదిసాధనమ్ములు గల్గి
శృంగార సముచ్చేద జెలుపు మీఱి
కైశికనాట్యంబు గనుపట్టు ము న్నొక
నాఁడు శంభుని నర్తనంబువేళ

నట్టి నాట్యముఁ గనుగొంటి, హాసంబు దక్క
నితర పురుషులు తన్నాట్య మెఱిగి నేయ
శక్తు లనరాదు, పొలఁతికి శక్య మనుచు
భరతముని యెత్తి రామధూవరలచ్చద!

ఉ॥ కాపున, వారిజానన! యొకానొకరూపవిలాస విధ్రమ

శ్రీవిభవంబు సద్గణవిశేషము గల్గియు నాటపాటలం

దేవిధ మైన దా మెఱిగి యీశ్వరు నైన గరంగజేయువా

మానచి గల్గ జేయు మచి ప్రాప్తన జేసెను, రామభూషణరా!

43

ప॥ ఇట్లు, సౌతీత్యాదివృత్తయంబున గావించు నాట్యంబు మహా
ద్ధతాంగ హాసకలితం బైన పురుషనాట్యం బై యుండు. కైశికీనాట్యంబు
శృంగారరస ప్రచురం బై సుకుమారాంగహారాది విలాస విభాజితం బైన
స్త్రీనాట్యం బై యుండు గాపున బురుషశిష్యంబు గాని యిట్టి కైశికీ
నాట్యంబునకు సాధనంబుగా సకలలక్షణ సంపన్నం బైన దివ్యాంగనాజనం
బులు గావలయు నని ప్రార్థించిన భరతమునీంద్రునకుం బ్రసన్నుండై పద్మాస
నుండు తన దివ్యచిత్తంబునందుం దాదృశదివ్యకాంతాజనసంభవంబు సక
ల్పించిన సమయంబున.

44

సీ॥ ముష్టగంబుల గెల్వ సజ్జించి నిల్చిన

మననశాంబర మహామాయ లనంగ

రాహుకళంకాదిరాహిత్యమున నొప్పు

పరిపూర్ణ దివ్యబింబంబు లనంగ

క్షణికధ్వము మాని శాశ్వత ప్రభలతో

మెలగెడి లొలకరిమెలుపు లనంగ

జైతన్యములు దాల్చి ధాతముందట నిల్చి

జో కైన వనిడిశలాక లనంగ

సకలమోహన సౌందర్యసార మెల్ల

గరుగులను బోసి యెసినకరణి దోడ

నప్పురి స్త్రీనిలు జనియించి యజునిమోల

నిలిచి రప్పుడు, రామభూషణయనాథ!

45

ప॥ ఇట్లు, కమలగర్భంబు నిజమానస పుత్రిక లైన యష్టరసల భర
తాచార్యుల కొసంగి యీ దివిజాంగనా జనంబులను కైశికీనాట్యం బభ్య
సింపంజేసి ప్రయోగంబు గావింపు మని యానతిచ్చి నారదాది గంధర్వుల
సంగీతమార్గాభ్యాసంబు గావింపుడని నియోగించి యనిపె. ఆ సమయంబున
సౌదామినియును, దేవదత్తయును, దేవసేనయును, మహారమయును, సుర

భియు, సుందరియు, విదగ్ధయు, విబుధయు, సుమాలియు, సంతలియు, సునందనయు, సుముఖయుగుమాతలియు, అష్టనయు, సరళయు, శేరళయు, ధృతియు, మంజుకేశియు, సుకేశియు, మిత్రకేశియు, సులోచనయు, వామయు, సుపుష్కలయు, గలభయు ననియెడు నామంబులు గలిగి నాట్యాలంకార ప్రసంగచతుర లైన యీ యిరువది నలువురు కోమలాంగు లగు నప్పరసలును, బ్రహ్మనిర్మిత లై కొందఱు శిష్యులును, స్వాతీనారదాది గంధర్వులును, బ్రహ్మనుమతంబునఁ గొల్చి పరివేష్టించి చనుదేర నపుడు భరతాచార్యుండు పితామహుని వీడ్కొని చని మంథరపర్వతాగ్రంబునందు నొక్క రమ్యప్రదేశంబున నిల్చి క్రమక్రమంబున నాంగికవాచికాహార్యసాత్త్వికాఖ్య చతుర్విధాభినయాత్మకంబు లైన నాట్య భేదంబులను, శ్రోత్స్వర నానారాగాత్మకం బైన సంగీతంబును, తతానర్థసుషిర్ఘనాది చతుర్విధవాద్య ఘడింబులను, స్వరలయజ్ఞాన పురస్కరంబు గా, నప్పరసలకును శిష్యులకును సమర్పకంబు గా నుపదేశించి నిజబుద్ధి కౌశలం బేర్పడఁ దై శిశీనాట్యప్రయోగం బెల్ల సాంగంబు గా నభ్యసంపంజేసి నానావిధ నాటకాలంకార ప్రసంగ నిర్వహణాతురీధురీణులైన దివ్యాంగనలం జూచి కరమసంతోషంబున భరతమునీంద్రుం డొక్కనాఁడు స్వాతీనారదాది గంధర్వ వర్గంబును నప్పరోజన శిష్యగణంబులుఁ గొల్వి మగుడ బ్రహ్మసన్నిధికిం జని యతనికి నమస్కరించి సనయంబు గా నిట్లనియె.

46

శా॥ దేవా! నీ యుపదేశ మార్గమున నీ దివ్యాంగనాశ్రేణికిన్
భావం బొప్పుగఁ దై శిశీనటన మభ్యాసంబు నేయించితిన్
నీ వీ నాట్యవిధంబు లెయ్యెడల వర్ణింప న్నియోగింతు వా
క్రేవం జూపెద నీ ప్రయోగ మని పల్కెనీ, రామభూషాగ్రణి!

47

శీ॥ అని యిట్లు పలికిన నా భరతాచార్యుఁ
బొడంగని పల్కి యో మునివరేణ్య!
యింద్రధ్వజోత్సవ మిదె వచ్చు నా మహా
త్సవ సమయమునందు శక్రసభను
నీ కై శిశీనాట్య హృద్యప్రయోగంబుఁ
గ్రావింపు మని పల్కి కమలగర్భుఁ
డనుర పరాజయ మమరేంద్ర విజయంబుఁ
బ్రకటించు నాట్యప్రబంధ మొకటి

సరసరీతుల నిర్మించి చక్క నొసరి
నాంచి మంగళ మాట నిం పొందజేసి
యిట్టి నాటక మచట వర్ణింపు మనుచు
భరతుఁ బంచెను, రామభూపాల! వినుము.

48

సీ॥ అని యిట్లు పద్మజుం డనిసిన భరతుండు
నిండ్రధ్వబోత్సవ మెనుగువేళ
అప్పరోనికురుంబ మాతృశిష్యులుఁ గొల్వ
స్వాతి నారదయుక్తిఁ జని సురేంద్రుఁ
గాంచి యో దివిజేంద్ర! కమలజనాజ్ఞను
నచ్చితి మీ యుత్సవంబునందా
భవదీయవిజయరూపకప్రబంధక
భావంగ కళా విధాన మెఁగఁ

గై శిశీమార్గమున నాటకప్రయోగ
విధము మెఱయించి నీ కీర్తి వెలయఁజేతు
ననుచుఁ బలికిన భరతున కా మహేంద్రుఁ
డనుమతి యొసంగె, రామభూపాద్రగణ్య!

49

ప॥ ఇట్లు, దేవేంద్రుం డర్ఘ్యపాద్యాదిపోడశోపచార పూజావిధాన
పురస్కరంబు గా భరతాచార్యు నాదరించి నాట్యప్రయోగంబునకు సమ్మ
తించి తత్సాధన సామగ్గులెల్ల సమర్పించె. అట్టియెడ భరతుండు తన్మహో
త్సవ సమయంబునం దొక్క రమ్య ప్రచేశంబున రంగమంటపంబు రంగ
పీఠాద్యవద్యాది నాట్యోపగ్రహాలంకారయుక్తంబు గాఁ గల్పించి దీపకళికా
సహస్రంబులు వెలుంగ రాత్రి సమయంబున నాట్యంబున కుపక్రమించునప్పుడు
దేవేంద్రుండు సకలదేవగణంబులు గొల్వ సభానాయకుం డై హరిహర
బ్రహ్మనుమతంబున సుఖాసీనుం డై చూచుచుండె. అంత భరతాచా
ర్యుండు రంగపీఠంబునందుఁ గూర్చుండి నాట్యప్రయోగంబునకు నాజ్ఞాపింప
భరతమునీంద్రుని శిష్యవర్గంబులు దెరలోన నిలిచి మొదట వినాయకవ్రాజ
పుష్పాంజలి సభాశీర్వాదం బైన నాంధీమంగళంబు నిర్విఘ్నసమాప్త్యర్థం
బుగా నాచరించి దేవేంద్ర విజయరూపనామక ప్రబంధ కథా ప్రస్తావంబు
సేయించు.....ట్టి గొండలు సూత్రధారు లై నిల్చువ గొండలు కథా

ప్రసంగంబు సేయఁ గొందఱు మృదంగాదివాద్యవాదనంబులు గావింపఁ
గొందఱు స్వాతీనారజాదిగంధర్వులు వీణాదితంత్రీ వాద్యంబులు వాయించి
గాసంబులు సేయఁ గొందఱు శ్రుతిముగభ్యాదులు మొరయింపఁ గొందఱు
తాళంబులు ధరింప సాదామిని దేవదత్తాదు లైనయుభయులు కైశికీమార్గ
నటనంబునకుఁ బాత్రులై నిలిచి యింద్రవిజయరూపకం బనుసరించి శృంగా
రాదినవరస ప్రధానంబు లై తత్పదార్థాభినయంబుల నెల్ల నాంగికవాచికా
హార్య సాత్త్వికాఖ్యచతుర్విధాభినయంబులు గల్గఁ దాళక్రియామానపూర్వ
కంబు గా నభినయించి సభారంజనంబు సేయ భరతాచార్య ప్రయోగచాతు
ర్యంబువలన ను ప్రయోగం బై ప్రవర్తిల్లిన కైశికీనాట్యంబు హరిహర
బ్రహ్మదినిఖిలదేవతా మనోహరం బై యవాజ్ఞునసగోచరాఖిలనేత్రోత్సవం
బై పరులకందఱికి బరమానందంబు గల్పించె, ఆ సమయంబున.

50

సీ॥ తనలెక్కె మొసంగెను దైవతనాయకుం

డజాఁ డిచ్చెఁ గుటిలకాఖ్యాభరణము
నీళ్లడండి యొసంగె నీరదనాథుండు

సురుచిరచ్ఛత్రంబు సూర్యుఁ డొసంగెఁ
గార్యసిన్ధి యొసంగె ఖండేందుజూటుండు

వాఁయుదేవుఁ డొసంగె వ్యజన మొకటి
సింహాసన మొసంగె శ్రీరమానాథుండు

ధనపతి మకుటంబుఁ దా నొసంగె

త్రావ్యత యొసంగె భారతీసురసభావ
హృద్యరూపబలక్రియ లితరదైవ
యక్షగంధర్వపన్నగు లర్థి నిడిరి
భరతమానికి, రామభూపాలచంద్ర!

51

ప॥ ఇట్లు, హరిహరబ్రహ్మది దేవసభాజను లందఱు సంతసిల్లి
నాట్యోపకరణం బైన వస్తువిశేషంబులు బహుమానపురస్కరంబు గా
నొసంగి యాదరింప నప్పు డా భరతాచార్యుండు చాల సంతోషించె.
ఇవ్విధంబున నింద్రవిజయోత్సవంబులయందు సార్వత్రికంబుగాఁ కైశికీనాట్య
ప్రయోగంబు భరతప్రీతియుక్తం బై ప్రవర్తిల్లుచో నొక్కనాటి ప్రయోగ
సమయంబున.

52

సీ॥ నిత్య మై దానవదైత్యనాశనకథ
 ప్రస్తావనాయుక్తిఁ బ్రబలి యిట్లు
 కైశికీనాట్యంబు ఘనముగా నడువంగఁ
 జూచి యోర్వంగ లేక నీచవతులు
 కోపించి క్రూరులై ఘోరాకృతులు దాల్చి
 రా విరూపాక్షుడు లసురులెల్ల
 ధీరు లై నాట్యప్రదేశంబునకుఁ జేరి
 వేవేగ రప్పించి విఘ్నతతుల

నొసంగఁ బురికొల్పు, నవియు నయ్యసురవరులఁ
 గూడి మాయలు నన్ని యగోచరము గ
 రంగమంటప మధ్యస్థరంగపీఠ
 మాక్రమించెను, రామభూపాగ్రగణ్య!

సీ॥ రంగపీఠముమీఁదను బొంగి విఘ్న
 తతులు సర్తకజనముల స్మృతిఁను మతిఁను
 జతురశక్తులుఁ జేష్టలుఁ జక్క నణఁచి
 వైచె నప్పడు, రామభూపాలనాథ!

53

సీ॥ సూత్రధారులు బుద్ధిసూన్యు లై నిలిచిరి
 జడవృత్తి నిలిచెఁ బ్రసంగకారి
 హృద్యమార్దళికానవద్యనాద (1)మణంగెఁ
 దతవాద్యవాదకు ల్లల్లడిలిరి
 సోలిరి పుడమిపై శ్రుతివేణుపాణులు
 వ్రాలిరి తెరలపైఁ దాళధరులు
 పాత్రలు చిత్రరూపస్తంభితము లయ్యె
 భరతుండు భయకంపభరితుఁ డయ్యె

తెరలఁ దెరలును ధరణిపై దీర్ఘ మగుచు
 దీపకళికాకలాపముల్ రూపు మాసె
 సురలు మానులు బెదరిరి సురవిరోధు
 లెల్లఁ జెలఁగిరి, రామభూవల్లభేంద్ర!

54

వ॥ ఇట్లు, విరూపాక్షాదిరాక్షసాధ్యక్ష ప్రయుక్త మహావిఘ్నమాయా కృత్య వికల్పితం బైన భక్తప్రయుక్తనాట్యప్రయోగంబు రసాభాసం బగుటఁ జూచి యీ నాట్యప్రయోగంబునకు వైకల్యంబు గల్గిన కారణం జేమి యని కొంత ప్రార్థన చింతించి యిది రాక్షసమాయాకృత్యం బని నిశ్చయించి యాఖండలుండు మహోద్దండ విక్రమంబునఁ బ్రచండమూర్తి యై రోషావేశకషాయితఘ్నూర్ణితాక్షుం డై యతరభసంబున లేచి రంగమంటప మధ్య స్థాపిత నిజధ్వజదండంబుఁ బెరిచి చండబౌహళ్యదండంబున మహోగ్రంబు గా భరియించి రంగవీథంబు నాశ్రయించి యున్న యమృతహావిఘ్న సురజనంబుల గెంటి యమృతహాజ్వరసాధనంబున జ్వరతాంగులం జేసి పరాధూతులం జేసె. అప్పు డా విఘ్నంబు లెల్లఁ బలాయితంబు లయ్యె. అట్టి యెడ దివిజు లెల్ల సంతసిల్లి సురేంద్రుని జూచి యీ ధ్వజదండం బాయుధ రూపం బై, యిట్టిసురమాయావిఘ్ననిహారికం బై నాట్యప్రయోగం బులయం దానశ్యకం బై నర్తకపూజకం బగుం గాక యని పలికిన విని సంక్రంద నుండును నట్లే యగుం గాక యని శపథం బు గావించె. ఇట్లు పాకశాసనుండు రాక్షసప్రయుక్తవిఘ్నం బులన్నియు జన్మసాధనంబున సిద్ధించె గనుక నది జ్వర నామకం బయ్యె ఇట్లు నిర్విఘ్నంబు గా నాట్యప్రయోగంబు నడిపి వెండియు భుజితాచార్యుండు మంత్రోపనిత్తంబు నెప్పు యట్లు నాశోభ్యపకరణంబులఁ జేసికొని నర్తనప్రయోగంబు గావించునప్పుడు, విరూపాక్షాదిరాక్షస నియుక్త మాయావిఘ్నంబులు యథాపూర్వంబు గా వచ్చి యుక్రమంబున భరతాచార్య నింకింపఁ దలంచిన దల్లిక్షణం బెఱింగి, యయ్యసురవిఘ్న కృత్యంబు దుష్పరిహరం బని యెంచి భయనంభ్రమంబులు రెట్టింప నృత్య కృత్యం బు నిర్వర్తించి, భరతాచార్యుం డయ్యెడ సురిజనంబుగా బ్రహ్మ సన్నిధికిం జరి యమృతహాతుల నైట్లనియె.

55

సీ॥ వివసయ్య యోచనె ! విరూపాక్షుని పోటి
 నాట్యశాస్త్ర విచారణంబు నేరఁ
 దలంచి పెఘ్నంబులు దళము గాఁ గల్పించి
 రహి నన్న నవి వచ్చి రంగవీథ
 మాక్రమించుచు నిల్చి వక్రించి నర్తక
 జనముల భయ పెట్టి జడనువలువ
 నాట్యంబు నడవక నానావిధం బయ్యె-
 నీ నాట్యలక్షణ మెట్లు నేరెను

దేలుపు మని పల్క బ్రహ్మ చింతించి విశ్వ
కర్ముఁ బిలిపించి సర్వలక్షణసమేత
నాట్యమంటప మొకటి విన్నాణ మొనరఁ
జేయు మని పల్కె, రామభూనాయకేంద్ర !

56

ప॥ ఇట్లు బ్రహ్మనియోగంబునంజేసి విశ్వకర్మ తన శిల్పశాస్త్రప్రావీ
ణ్యంబు మెఱసి యష్టోత్తరశతహస్తప్రమాణం బైన వికృష్టాఖ్య రంగమంట
పం బొకటి దేవతాయోగ్యంబు గా నిర్మించె. అట్టి హస్తదండ ప్రమాణ
లక్షణం బెట్టి దనిన.

57

సీ॥ అఱువు లెన్నిది గూడ నగు రజోరూపః
మవి యెన్నిదియు ఫాల మనఁగఁ బరఁగు.
నెన్నిమిది ఫాలము లిరవందు లక్ష మై
యెనిమిది లక్షలు నెనఁగు నూక
యూక లెన్నిది గూడ నొనరంగ యవ మయ్యె
యవము లెన్నిది గూడ నంగుళంబు
నవియు నిర్వదినాల్గు హస్త మై యిం పొందు
నవి నాల్గు దండ మై యతిశయిల్లు

హస్తములు నూటయెన్నిది యమర జ్యేష్ఠ
మఱువదియునాల్గు మధ్యమ మగుఁ, గనిష్ఠ
మెనఁగు ముప్పదిరెం దైన, నిట్లు నాట్య
శాల పరిమితి యిది, రామజనరరేణ్య !

58

ప॥ ఇట్లు, మూడు లెఱుంగు లైన జ్యేష్ఠమధ్య కనిష్ఠ ప్రమాణంబు
లయిన రంగమంటపంబులకు వినియోగం బెట్టి దనిన.

59

అ॥ ప॥ దేవయోగ్య మగుచుఁ దిర మొప్పు జ్యేష్ఠంబు
మధ్యమంబు రాజమాన్యముయ్యె
నితరయోగ్య మగుచు త్రిలిని గనిష్ఠంబు
పోసఁగియుండు, రామభూవరేంద్ర !

60

సీ॥ ఇట్లు త్రివిధ మైన యీ రంగమంటప
విధము వరుస మూడు వికృతు లయ్యెఁ
జను వికృష్ట మనఁగఁ జతురశ్ర మనఁ ద్ర్యశ్ర
భావ మనఁగ, రామభూవరేంద్ర!

61

సీ॥ ఉన్న తాకృతి నిం పొందు నొకవికృష్ట
మనసుతల మగుఁ జతురశ్రగృహము
దనరుఁ గోణత్రయంబునఁ ద్ర్యశ్ర మనఁగ
వరుసతోడను, రామభూవలయనాథ!

62

ప॥ ఇట్లేఱంగునఁ ద్రివిధంబు వైన నాట్యమంటపములలోనఁ బరిమితం
వైన చతురశ్రమధ్యమమందిరం బుత్తమక్షత్రయయోగ్యం బై యొప్పు
చుండు. అష్టోత్తరశతపాస్త్రప్రశస్తం బైన జ్యేష్ఠవికృష్టాఖ్య నాట్యగృహంబు
దేవతలకుఁ దక్క నితర యోగ్యంబు గావని (యిట్టి) శిల్పశాస్త్ర సూత్రం బెఱింగి
విశ్వకర్మ నిజ శిల్ప చాతుర్యంబు మెఱయించి దేవతా యోగ్య
కలితం బైన జ్యేష్ఠవికృష్టాఖ్య మహారంగమంటపంబు సర్వలక్షణ సంపన్నం
బును దివ్యకాంచన రత్నమయ బగు చిత్రవిదిత్రవిశేషవిభూషితంబును పై
దెలుంగ శీఘ్రంబుగా సంకల్పమాత్రంబు సర్పించి తానుషణు కెఱిగించిన
సమ్మహాత్ముండు సకలసురగణపరివేష్టితుఁడై పసుదెంచి నిఖిల శుభ
లక్షణసమన్వితం బైన రంగమంటపంబు గమంగోని చాల సుతోషించి విశ్వ
కర్మ శిల్పచాతుర్యాతిశయంబునకుఁ బెద్దయుంబ్రొద్దు నివ్వెఱంగంది తాదృశ
నాటకశాలాప్రవేశంబు గావించె. అట్టి నవ్విరించి దివిజాల విలోకించి మీ
రందఱు నీరంగమంటపవత్తణార్థంబై మీమీ యంశంబులచేత నీ మంటప
బాహ్యభ్యంతరప్రదేశంబులయం దాద్యంతంబుగా నావహించి విఘ్నం
బులు విదూరించి నాట్యప్రయోగంబు నెఱవేర్పండ యని యానతిచ్చిన
సంగీకరించి సకలఘృతు వజ్రభృహ్మనుమతంబునఁ దన్నాట్యమంటప ప్రవేశంబుల
యందెల్లఁ గ్రమంబున నిలిచియుండిరి. తత్క్రమం బెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము. 63

సీ॥ రంగమంటపమున రజనీశ్వరుఁడు నిల్చె

దిక్పాలు రాయప్టదిశల నుండి

రల సప్తమారుతములు విధిక్కుల నుండె

నైవభ్యమున మీత్రనాముఁ డుండె

వరుణః డంబరసీమ వర్తితై వేదికా
 తలమునఁ బావకుం డెలసియుండె
 నాట్యోపకరణభాండము లెల్ల లక్షింప
 నానామరవ్రాత మూనియుండె

బ్రాహ్మణాదికవర్ణము ల్పరంగ నాల్గు
 రంగముఖ్య చతుస్త్వంభరంగు లయ్యె
 మఱియు నాదిత్యరుద్రప్రకరము కొన్ని
 స్తంభముల నిల్చె నట, రామజనరేణ్య!

64

సీ॥ సాలభంజికలందు, సంధిల్లభూతముల్
 శాలల నప్పరోజనము నిల్చె
 నితరసర్వగ్రహ లిరవయ్యెయక్షిణుల్
 భూస్థలిమీఁద సమగ్రుండుండె
 తలవాకిలికినే నెలకొనిరి కృతాంగి
 కాలు రిద్దరు బలోద్వేలు రగుచు
 ద్వాపాస్వములందు వరబలాన్వితు లై న
 నాగేంద్రు లిరువుర నాటకొసల

క్రొదికడపను మునుపిండి మునుపిండి
 మీఁదికడపను శూలంబు పాదుకొనినెను
 సుగంధసమూజ్ఞ చేకొని వరుసతోడ
 రామభూపాల! మహనీయ రమ్యగీత!

65

సీ॥ నిర్వృతము మృత్యువు నియతు లై యిర్వరు
 ద్వాపరపాలక్రియానర్తక లై ని
 వరుసగఁ బీతపాచ్ఛమునందు దివిజేంద్రుఁ
 డెంతయు జాగ్రత్త నిరపుకొనియె
 మత్తవారిణియందు హత్తి నై తన్మనిహంతి
 ఘోరవిగ్రహితు యమరియుండె,
 మత్తవారిణిమహోదాత్తచతుస్త్వంభ
 పరిపాలనక్రియాభారమునకు

భూతజాలపిశాచసమూహములను
యక్షగుహ్యుల లరిదర్శిరీక్షయాప
నిరుపమానబలాధ్యులై నిలిచి రపుడు
రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

66

సీ॥ వైశ్యనిబర్హణోద్ధత్యుజ్జ్వలం బైన
వజంబు జర్జరవాద్యమునకు
రతుకం బై నిల్పె, రహిని దానికే గల్లు
పంచపర్వములందు బరగ మొదటి
గణుపున పసియించె గమలాసను శు వెండి
గెండ్ల గణుపున సుండె హరుడు
మూడవగణుపున మురవైరి నీపసించె
స్కంధంబు నాలవగణుపున జెందె

శేషవాసుశతకుల్ చేరియుండి
రేపవని ధైర్యగణుపున నిట్లు నిజ
నగులు విఘ్నహరము గ జర్జరమునంద
నధిపసించిరి, రామస్యపాగ్రగణ్య!

67

సీ॥ రంగపీఠకమధ్యపంగంబునను బ్రహ్మ
తాను బ్రత్యేకంబు పూని నిల్పె
బాతాళవాసులై పరగిసగుహ్యక
యక్షపన్నగజనుల్ దత్తు లగుచు
రంగపీఠాధారపక్షకై నిలిచిరి
రహి నిట్లు సురలెల్ల రంగగృహము
నల్లెడల నీలున నావేళ నీక్షించి
యా సభానాయకు నిండ్రుడ డేలు

నతని నాయకురాలి బ్రహ్మణి సూచు
భక్తి బ్రాసంగికుని బ్రోచు బ్రణవపీజ
మితరసభ్యుల శివుడు గక్షించు నసుచు
బ్రహ్మ పల్కెను, రామభూపాల! వినుము.

68

సీ॥ తనపల్కున్ గైకొని ఘనులైన దేవతా
 జనులెన్న రెవ్వరు సవవి బ్రోవ
 నీరంగమంటప శ్రీరమ్యభూభాగ
 ములలోన నెందెందు నిలిచి రపుడు
 నా యాయదేవత లాయాయి చోటుల
 కధిదేవతాస్థితి నమరియుండ్రు
 వివిధ విఘ్నంబుల విదళించి నాట్యప్ర
 యోగంబు నెఱవేర్చ నోపగలరు

నిజము నిజ మని పల్కెడు నజని జూచి
 సంతసంబున దేవతాజనము లెల్ల
 భక్తి మొక్కులు పచరించి పల్కి రపుడు
 రామ భూపాల! రమణీయరమ్యశీల!

69

సీ॥ దేవ! నీ యాజ్ఞను దిరము గా నీరంగ
 మంటపంబున నిల్చియుంటి విపుడు
 విఘ్నంబులు ఘటించు వికటాసురుల బట్టి
 సంహరింతుము నీదు సత్త్వమునను
 నటులైన నిం కొక్క హరువు ప్రార్థించెద
 మది యెట్టి దనిన సామాది గాగఁ
 జతురుపాయంబుల సంధించి క్రమమున
 విఘ్నకర్తల బిచ్చ విశదము గను

మీరు దెల్పిన మీ మాట మీఱి రేని
 వారి సంతట దండ ప్రచార ఘోర
 వైఖరుల మీఱి సాధించి వైతు మనుచు
 సురలు వల్కిరి, రామ భూవరలలామ!

70

మ॥ అపు డా రితిని దేవతాన్వయపతుల్ ప్రార్థించు బద్మాసనుం
 డవకారాత్మకులై మెలంగెడు విరూపాక్షాది విఘ్నక్రియా
 విపరీతాసుర కోటి జూచి పలికె విశ్వాసయోగైక్యక సా
 మ పురస్కారి వచో విలాస ముదయింపన్ రామ భూపాగ్రణి!

71

శా॥ ఓహో! రాక్షస వీరులార! యిటు లేమో మీరు నానాశ్రుతి
వ్యాహారార్థమయ్యా లాభిమత నవ్యామ్నాయ విద్యాపకా
రాహంకార వికార ఘోరహృదయవ్యాపారులైనా రి దే
లా హీనస్థితి నంచుఁ బల్కె నజుఁ డొయ్యో, రామ భూపాగ్రణీ! 72

శా॥ ఆ రీతిక జలజాసనుం డడుగ నైత్యాసీకవిఘ్నానలీ
పారంభవ్యముతోడ నప్పడు విరూపాక్షుండు వాణీధవ
శ్రీ రమ్యాంఘ్రి పయోరుహద్వయముఁ దా నేవించుచున్
ధీరుం డై పలికె మహావినయవృత్తిక, రామ భూపాగ్రణీ! 73

సీ॥ ఓ దేవ! వినవయ్య యొక విన్నపము, లోక
నాథ! యో వాణీసనాథ! నీవు
జగములు గల్పించి జచులకు నెల్లను
దండ్రి వై తాత వై దనరి సర్వ
సమవృత్తి జేకొని చరియింతు, విట్టులు
నీయందు దేవతానికగములును
రాక్షస వ్రజములు రహి నొక్కరీతి గా
జన్మించి యుండఁగ సమత లేక
దైత్యనాశనకర మగు దైవతాధి
నాథ విజయ ప్రపంబుగా నాట్యవేద
మిట్లు నేయంగఁ దగునె లోకేశ! యనుచు
నసురపతి వల్కె, రామవృపాగ్రగణ్య!

74

సీ॥ ఆ విధంబునఁ బల్కు నా విరూపాక్షాది
రాక్షసజనులతో బ్రహ్మ పల్కె
వినుండు విఘ్నములార! విదువుండు దోషంబు
చిత్తవిషాదంబుఁ జెంద నేల
మీకును సురలకు మేటిశుభాశుభ
కర్మవిజ్ఞానవిక్రయము గల్గు
నానాథమయ మైననాట్యవేదము నేను
గావింపితిని మీకె కాదు మఱియు

సకలలోకంబులఁ జరించు జనులకెల్ల
 సర్వధర్మంబు లెఱింగింపఁ జాలునట్టి
 శాస్త్ర మొనరించితిని దీని సారవిభవ
 విపుడు వినుఁ డని పల్కె, రామేంద్రచంద్ర!

75

సీ॥ ఒకచోట ధర్మంబు ప్రకటించి తెల్పును
 గ్రీడామహిమ నొక్కకేవల జూపు
 నిష్టార్థసాధన నెఱింగించు నొకచక్క
 నొకవంక శమవృత్త మొనరఁ దెల్పు
 నొకత్రోవ హాస్యంబు సుకరంబు గావించు
 యుద్ధరంగముఁ జూపు నొక్కమూల
 నొకచెంతఁ గామంబు నూర్జితంబుగ నేర్పు
 వడి నొక్కచో దుష్టవధము నెఱపు

నిట్టి నాట్యమహత్త్వంబు నెఱుంగ లేక
 యేల విఘ్నంబునేసెన రింక వినుడు
 మఱియుఁ దెల్పెద మీనాట్యమహిమ యచుచు
 బ్రహ్మ పల్కెను, రామధూపాల! వినుము.

76

వ॥ కావున నిట్లు సకలవేదశాస్త్ర స్మృతిపురాణాగమేతిహాస సహిత
 పురావృత్తాది పుణ్యకథాప్రసంగనిధానం బైన సప్తద్వీపసముద్రపర్వతారణ్య
 నదీనదాదిదేవ తిర్యజ్మనుష్యాదిచరాచరాత్మక సకలలోక వ్యవహారాను
 కరణంబై ధర్మార్థకామమోక్ష చతుర్విధపురుషార్థసిద్ధిప్రదం బై వెలయు.
 ఇట్టి నాట్యమహిమంబుల మీ రెఱుంగక యీనాట్యంబు కేవలదేవతా
 విజయరూపం బని భ్రాంతి వహించి దేవతలతోడి మత్సరంబున వేదతుల్యం
 బైన యీనాట్యశాస్త్రప్రయోగంబునకు విఘ్నం బొచరించుట ప్రత్య
 వాయంబు. కావున నిట్టిదుష్టవ్యవహారంబులు చాలించి బుద్ధిమంతులరై
 వైరంబు దక్కి సురలతో స్నేహంబుఁ జేసికొని మీరలు వీరలం గూడి
 యీనాట్యశాస్త్రప్రయోగంబునకు స్నేహంబుతో సరససల్లాపసముల్లాసభాసు
 రంబు గా సభామంటపంబునఁ గూర్చుండి యీభరతాచార్యప్రయుక్తకైశికీ
 నాట్యప్రయోగ మహోత్సవంబుఁ జూచి కృతార్థభావంబుం గాంచుం డని
 భవాప్రకారంబుల బోధించి పల్కిన నప్పద్మగర్భుని నిర్భరదయారసపరిపూర్ణ

వర్ణనీయమృదుమధుర గంభీరవచనరచనాచాతుర్య విశేషంబునకుఁ జాల సంకెసిల్లి సమాధానచిత్తులై యొడంబడి పరమహర్షంబున నాలోకపితామహునకు భక్తివీరయపురస్కరంబుగాఁ బ్రణామంబులు గావించి యవ్వీరూపాత్మోదిరాక్షసజరంబులు, నేరసింహుండి నాట్యవిఘ్నంబు సేయువారము గామని సత్యంబు గా బ్రహ్మసమ్ముఖంబున సేకవాక్యంబు గాఁ బలికి నిజస్థానంబునకుం జనిరి. తదనంతరం బాచతుర్ముఖుండు దివిజులఁ గనుంగొని యారంగశీతంబునందుఁ బూజ గావింపవలయు. అందు సమంచిత పుష్ప విసరంబు ప్రసరింపఁ జేయుం డని నియోగించి యింతనుండి రంగమంటపంబునందుఁ బ్రయోగంబునకు ముందఱ పుణ్యాహవాచన మంత్రజల ప్రోక్షణంబును, మంటపాది దేవతారాధనంబులును, హోమంబులును, బల్యన్న కుంభంబులును, వృక్ష సోపేతంబులైన భక్ష్యభోజ్య లేహ్య చోష్యాది చతుర్విధాహారోపహారంబులును వేదమంత్ర పూతంబుగా సంఘటించి మంగళ వాద్య ఘోష పురస్కరంబుగా రంగ మంట పార్శ్వంబు గావింపవలయు. ఇట్లు పూజించి ప్రయోగించిన నాట్యంబు సకలాభీష్టంబు లొసంగు. మీరు చేసినక్రమంబున మర్త్యాది సకల లోకజనంబులును ముందఱ రంగమంటపారాధనంబు గావించి సకలశుభంబులు గాంతురుగాక! యని యాచరిచ్చి యచ్చతురాననుండు దివిజులతో మఱియు నిట్లనియె. 77

సీ॥ రంగమంటపపూజ రహితంబు గా పని

నాట్యంబు గావించు నరుని శాస్త్ర

విజ్ఞాన మంతయు విఫలం బగు నతండు

పీఠతిర్జగ్దంతయోనిఁ బొడము

రంగాధిదేవతారాధనం బని యజ్ఞ

సన్నితం బని శాస్త్రచయము దెల్పు

రాజైన నటుఁడైన రంగార్చనము సేయఁ

దగ్గఁ జేయకున్నను దనరు నభిము

లట్లు గావున శాస్త్రమార్గానురూప

ము గను రంగార్చనము సేయు ముఖ్యనటుండు

సకల శుభములు శాశ్వత స్వర్గ సుఖము

అందు నని పల్కి, రామకృపాగ్రగణ్య!

క॥ అని యిట్లు దెల్పు భరతుని

గని యత్తటి బ్రహ్మ దివిజగణములతోడః

మునుకొని రంగారాధన

మొనరింపు మటుంచుఁ బల్కె నొగి, రామన్యపా!

79

వ॥ ఇట్లు చతుర్ముఖుండు నియోగించిన దేవాజ్ఞ చేకొని సకలశాస్త్రార్థ విజ్ఞానధర్మ్యం డగుభరతాచార్యుండు రంగమంటపారాధనంబు నేయ నుద్దేశించె. అట్టియెడ నఖండనచ్చిదానందరూపం బైనబ్రహ్మంబు నిజశక్తి మహిమంబునంజేసి చరాచరాత్మకప్రపంచాకారంబునఁ బ్రకాశింపుచు నుండు. అట్టి ప్రపంచంబు ధృవప్రతిష్ఠితం బై ప్రవర్తిల్లు. అట్టిధర్మంబు సత్యదయా శౌచతపోరూప పాదచతుష్టయాన్వితదివ్యగోరూపం బై విలసిల్లు. మఱియు నాధర్మ్యంబు వేదాగమప్రతిపాదితం బై బ్రహ్మవిజ్ఞానసాధనం బగు. అట్టి వేదాగమాదివాఙ్మయంబెల్ల బ్రాహ్మణాధీనం బై యుండు. కావున నట్టి గోబ్రాహ్మణగణంబు సాక్షాత్పురమేశ్వరరూపం బై సకలలోకపూజ్యం బగు ననియును దాదృశగోబ్రాహ్మణపాదన్యాసవిత్త్రం బైనక్షేత్రంబు కాశీ క్షేత్రంబునుంబోలెఁ బరమపావనం బై రుజ్జిల్లు ననియును శాస్త్రసర్వసంగము నిశ్చయించె. అప్పుడు భరతాచార్యుండు బ్రహ్మర్షిత్వల్యులైన సమాని బ్రాహ్మణుల రావించి రంగాధిదేవతామంత్రజపవారాయణులం జేసి గోసపా స్రంబుతోఁగూడ బ్రాహ్మణసహస్రంబును సర్వలక్షణసంపన్నం బై రంగ మంటపంబునందు సప్తాహారాత్రధింబులు నివసింపఁ జేసె. వెడియు భరత మునీంద్రుండు శుచి యై త్రిరాత్రోపవాసంబు గావించి నాలవనాడు మంగళస్నానంబు గావించి ధవళాంబరాభరణంబులు ధరియించి పుణ్య కాంతాజనశుభగానంబులును, బ్రాహ్మణదేవమంత్రాశీర్వాదంబులును, బంధ మహావాద్యఘోషంబులును జెలంగ రాత్రిముఖంబునందు శుభమువహార్త మున దేవమునిగణంబులును, నిధిశిష్యవర్గంబును గొలువ సకలాలంకార శోభితం బైనరంగపంటపంబుఁ బ్రవేశించి యందు నిల్చి పుణ్యాహవాచనాది శుభకర్మంబు లాచరించి తన్మంత్రజలప్రోక్షణంబున రంగమంటంబు సుషవి త్రంబు గావించి యంతట బ్రహ్మాదిదైవత్యం బైన రంగపీఠారాధనంబు గావించి బ్రహ్మనుమతంబునఁ దట్టితంబునం దధివసించి నైవఞ్మృది సమా భ్యంతరగృహంబులయందుఁ దత్తదధిదేవతావాహన మంత్రజపహోమ బల్యన్నదాన చతుర్విధ భక్తాఽహార సమర్పణాది పూజాపోషణంబులు భూ

సుదులచేతం జేయించె. వెండియు భరతాచార్యుండు తాను బ్రత్యేకంబును
రంగారాధనంబు నేయందలంచి క్రమంబున నయ్యధి దేవతా వాహనంబు
గావించె, తత్క్రమం బెట్టి దనిన.

80

సీ॥ సర్వేశ్వరుం డైన చంద్రశేఖరు బ్రహ్మఁ
గమలాక్షు నింద్రుని గార్తికేయు
భారతి లక్ష్మీల భాస్కర చంద్రుల
సిద్ధిని మేధసు స్మృతిని మతీని
బనమానచయ లోకపాలాశ్వసీసుత
మిత్రా సలాదిత్య గోత్ర యద్ర
వస్థ చతుష్టయావరకాల కలి మృత్యు
సౌమ్యుల యమసింహ సింహాక్ష
చక్ర ఘటిరాజ గరుడవజ్రముల మెఱుంగు
సప్తజలధి గంధర్వులఁ జూచు మునుల
యక్ష భూత శాచ గుహ్యకుల వసుస
నావహించెను, రామధూనాయకేంద్ర!

81

వ॥ ఇట్లు భరతాచార్యుండు రంగమంటపారాధనంబు సాంగంబు
గావించి రాట్లం యుక్తమింపువో నిర్విఘ్నంబునకై మొదట గణనాథ
పూజా పునస్సరంబైన యష్టాంగపదనాందీ మంగళంబును గావించి తాను
రంగపీఠాసీనుం డై యప్పుడు సర్వప్రయోగంబునకు నిజవిష్యజనంబులం
బురికొల్పిన వారును బ్రహ్మాండ్రాది దేవతాధీశ్వరాధిస్థితం బైన సభా
మంటపంబున నిల్చి గొందఱు సూత్రధారులును, గొందఱు తాళధారులును
గొందఱు వీణాగాయకులును, గొందఱు శ్రుతిహేమవాచకులును నై యింద్ర
విజయ నాటక ప్రస్తావనా పూర్వకంబుగా నాట్య ప్రయోగంబు గావించ
సౌదామిన్యాద్యున్నతోజరమాణిక్యంబులు పాత్ర లై నిలువ, నలుగురుఁ
బుష్పాంజలి సభా నమస్కారాది పూర్వంగా నంతరింబును నుపక్రమంబు
గావించి చతుర్విధాభినయరూపం బైన నాట్యంబు నై శిశీమార్గంబున సవ
రింపుచు హావభావ విలాస విభ్రమ లలిత హాసిత కిలికిలిత బిబ్బిక కుట్టమిత
మోట్టాయిలాది శృంగార చేష్టావిశేషంబులు సరసంబులుగా నంగప్రత్యంగో
పాంగ క్రియారూపంబు లైన చతుష్టయస్తవిశేషంబులచేత నభిన
యించి తత్తత్పదార్థవాక్యాన్త రసాభిప్రాయంబు లందఱికిఁ జేటవఱచి

సఖారంజనంబు గావించునప్పు డా నాట్యంబు నిర్విఘ్నంబు గా సకలజన
 నేత్రోత్సవం బై ప్రవర్తిల్లె. ఇట్లు భరతాచార్యప్రయుక్త కైశికీనాట్య
 ప్రయోగచమత్కారావిర్భూత శృంగారరససముద్రం బుద్వేలం బై సర్వా
 క్రాంతంబు గా వెల్లివిరిసి పారవశ్యంబు నొందించునట్టియెడఁ దన్మహి
 మంబునంజేసి యచేతనచేతనంబులు చేతనాచేతనంబు లై తద్రసానుభవంబు
 గాంచె తదనంతరంబ తన్నాట్యప్రయోగవిలాస సందర్శనలాలసమానసాభ్యం
 తరసందర్శితసంతతానందసందోహపారదుగ్ధపారావారాభంగతరంగమాలికా
 వగాహమాన రాజహంసాయమాన సకలదేవరాజహంసాశంసిత నృత్య
 ప్రశంసావిశేషవాగార్ఘ్యటిప్రచారంబులును, ధౌర్యత్రికప్రపంచోదంచిత మహా
 నాదవిశేషంబులుం గూడ బోధై కోలాహలంబున దండిగానిండుకొనినప్పుడు
 బ్రహ్మాండ భాండకుహరంబు నాదబ్రహ్మమయం బయ్యె. అట్టియెడ బ్రహ్మేం
 ద్రాది దేవతాధీశ్వరు లా ప్రయోగచాతుర్యంబునకుఁ జాల సంతోషించి
 భరతాచార్యులకు సకలసత్కారంబులు గావించి బహువిధంబులం గొని
 యాడి యీ నాట్యవేదమార్గంబు శాశ్వతం బై నీచేత సకలలోకప్రసిద్ధం
 బౌఁగాక యని యాశీర్వదించి యతని కభీష్టంబు లొసంగి వారందఱు నిజ
 నివాసంబులకుం జనిరి. అంతటఁ బ్రభాతం బగుటయు భరతమునీంద్రుండు
 సంతసంబున బ్రహ్మాదుల వీడ్కొని ప్రయోగంబు చాలించి శిష్యగణుమే
 తంబుగా నిజాశ్రమం బవకుం జని సుఖంబుగా నుండె ఇట్లు భరతుండు
 నాట్యశాస్త్రాచార్యుం బై బ్రహ్మోపదేశంబున సకలనాట్యవర్మంబు లెఱింగి
 తత్ప్రయోగసమర్థం బై నిజశిష్యగణంబులుం దానును సకలదేవసభలయందు
 సకల బహుమానంబు లందుకొనుచున్నంత నొక్కనాటికి సమయంబున,

82

సీ॥ బ్రహ్మ సమతమున భరతమునీంద్రుండు

కైలాసశిఖరికిఁ గాంక్ష నరిగి

శివుని సన్నిధియందుఁ జెలఁగి తా నేర్చిన

నాట్య భేదంబులు వాల్మలెఱఁగు

లమరంగ వినిపింప, నా మహానటమూర్తి

జగసంబాఘును దాను సంతసిల్లి

తా జయఘోషకృతాండవభేదంబు

లంబ నా సప్తలాస్యక్రమంబు.

అతిశయము దేశ మిమ్మని కృపను బనుప
నంది విన్నంత సంతతానంది యగుచు
సాంబశివునాజ్ఞ సఖలనాట్యాధ్యమర్మ
మతని కెఱిగించె, రామభూపాగగణ్య!

83

సీ॥ ఈ క్రమంబున నంది కేశ్వరుఁ డీశ్వరు
లిరువురి యాజ్ఞ వహించి యపుడు
తాండవలాస్యా తన్నుతన్య మర్మంబు
లన్నియుఁ దెలుపంగ నభ్యసించి
భరతుఁ డంతట నచ్చి పార్వతీశ్వరునకు
భక్తితోఁ బ్రణమిల్లి భక్తచరద
నీ సేవకుండైనైతి నీకటాక్షముచేత
నీ నాట్య కర్మంబు తెలుంగఁగంటి

ననుచు నీరీతి విన్నప మాచరించి
హరుని హ్రీలను చా నేర్పినట్టి నాట్య
విధము తెల్లను నెఱపిన, విశ్వవిభుఁడు
సంతసెల్లెను, రామభూజాని! వినుము.

84

సీ॥ ఈరీతి భరతార్కుఁ డిరవొంద నేర్పిన
తాండవలాస్యవిధంబు నెల్లఁ
గని శంకరుఁడు మెచ్చి కరుణాకటాక్షంబు
భరతునివై నించి పల్కె నపుడు
నీ తాండవ క్రియావైచిత్ర్య మితరులు
నేర్చి నా ముందట నెఱప లేరు
నీవు నేర్పితిగాన నీసిద్ధి నీబుద్ధి
నీ యధికారంబు నిరుపమ మగు

ననుచుఁ గొనియాడి దయతోడ నాదినాట్య
వేదతత్త్వ రహస్యంబు విశ్వభర్త
విశదముగఁ దెల్పు నని యెల్ల విమలమలిని
భరతముని నేర్చె, రామభూపాలచంద్ర!

85

వ॥ ఇట్లు తనకుం బ్రయశ్చయం దై తనవలన నాట్యవేదతత్త్వరహ
 స్యంబెల్ల నభ్యసించి ప్రయోగచాతుర్యసామర్థ్యంబునఁ గృతార్థుఁ డై
 నమస్కరించి కృతాంజలి యై సవినయంబుగాఁ దనముందల నిల్చినభరతుని
 గనుంగొని యమ్మహానటమూర్తి సంతృప్తాంతరంగుఁ డై యోభరతా
 చార్యవర్య! యీ నాట్యశాస్త్రంబు వేదమయంబు గా నే నాదికాలంబునఁ
 గల్పించి బ్రహ్మ కుపదేశించిత. వెండియుఁ బితౄమహాండును నీ నాట్య
 వేదంబు వేదయోగ్యంబు గాక యితరయోగ్యంబు గా దనియును, నన్య
 లకు నగాభోధం బనియును దలంచి సర్వజనానందంబు గాఁ దదనుగుణం
 బైన నాట్యవేదంబు వేతె గావించి నీ కుపదేశంబు గావింప నదియును నీ
 వభ్యసించి తత్ప్రయోగచాతుర్యగుర్కుండ వై వచ్చి నాతాండవలాస్య
 క్రమంబులు నేర్చి నన్ను మెప్పించితివి గావున నీవు నాపిమ్మట నీశాస్త్రంబు
 నకు మూఁడవకర్త వై లోకప్రసిద్ధి గాంచెదవు. మావలన నీ వభ్యసించి
 లోకవిస్తారంబు బహుప్రకారంబు గాఁ జేయుటవలన నీశాస్త్రంబు జగత్ప్ర
 సిద్ధం బయ్యెడు. నీవలన మావలన బహువేదమునిజనంబు నీశాస్త్రం బెఱింగి
 నిజపుత్రపౌత్రవంశ రాచుక్రమంబునంజేసియు, శిష్యానుశిష్యసంప్రచారయాను
 క్రమంబునంజేసియు భూలోకాది సమస్తలోకంబులందు విస్తారంబు గావించి
 వారు వాగు ప్రత్యేకమతకల్పనాసమర్థులై బహునాట్యశాస్త్రంబులు కల్పిం
 చెదరు. అట్టి శాస్త్రంబులెల్లను నీవేరు పూని భరతశాస్త్రంబు లనం బరఁగు.
 అట్టి శాస్త్రకర్తలెల్లరును భరతాచార్యనామంబునఁ బ్రసిద్ధి. గాంచెదరు. అది
 యునుంగాక జగంబునందు నాట్యశాస్త్రం బభ్యసించిన మూర్ఖులెల్లను భరత
 నామాంకితంబు లయ్యెడు. మఱియు నీ శాస్త్రాభ్యాసప్రయోగసమర్థుం
 డైన పురుషునకు ధర్మార్థకామమోక్షంబులు స్వతస్సిద్ధంబుగా సిద్ధించు ననె.
 ఇట్లు సర్వేశ్వరుఁ డైన శంకరుం డానతిచ్చి భరతునకు సర్వాభీష్టసిద్ధియు సకల
 తిథాయమహిమం బెల్ల నొసంగివీడ్చి యప నప్పుడుభరతాచార్యుండు శివకటా
 క్షంబువలన సకలనాట్యశాస్త్రాచార్యసామాజ్యోట్టాభిషేకమహావైభవంబు
 నైకొని యాపురాణదంపతులకుఁ బ్రదక్షిణావసానార్చనోత్సాహంబులు భక్తితోఁ
 గావించి వారల వీడ్కొని నందీశ్వరాదిప్రముఖగణంబులకుఁ బ్రణమిల్లి నిజ
 శిష్యగణసమేతుం డై బ్రహ్మసన్నిధికి శీఘ్రంబుగాఁ జని యతనికి నమస్క
 రించి ప్రాంజలి యై నిలిచి తనకు శివప్రసాదంబు గలిగినలెఱంగెల్ల నెఱింగించి
 యతనియనుగ్రహంబు వడసి యందుండి నిజాశ్రమంబునకుఁ జని యివ్వగోష్ఠి
 నుండునంత నొక్కనాఁ డత్రిమరీచ్యంగిరః ప్రభృతిబ్రహ్మర్షులెల్ల భరతముని

గని నమస్కరించి యీ నాట్యవేదోత్పత్తిక్రమం బడిగిన దచ్చాస్త్రరహస్యం బెల్ల వారల కుపదేశించిన వారలతనివలన నేర్చి తమశిష్యక్రమంబున నాట్య శాస్త్రంబు లోకంబున విస్తారంబు గావించిరి. మఱియు నమ్మునీంద్రునివలన బహుమునిజను లెఱింగిరి, కావున దద్గురుశిష్యపరంపరాక్రమం బెఱింగించెద, ఆవధరింపుము.

86

శ్లో

ఆ॥ వె॥ అజని హరుని గేల్చి యఖిలనాట్యగహస్య
మభ్యసించి భరతుఁ డత్రముఖ్యు
లైన మునులకెల్ల నామహత్త్వము దెల్పె
బుణ్యసాంద్ర! రామభూవరేంద్ర!

87

ఆ॥ వె॥ భరతువలనఁ దెలిసి భరతశాస్త్రాగమ
తత్త్వ మమ్మరీచి తనదుపుత్త్రి
లైన కశ్యపునకు నర్పితోఁ దెలిపెను
బుణ్యసాంద్ర! రామభూవరేంద్ర!

88

ఆ॥ వె॥ కశ్యపాఖ్యమాని కమలాస్తనకుఁ దెల్పె
జలజహితుఁడు నాట్యశాస్త్రమెల్ల
యాజ్ఞవల్క్యుమునికి నంజనాసుతునకుఁ
బొసఁగఁ దెల్పె, రామభూవరేంద్ర!

89

సీ॥ ఆ యాజ్ఞవల్క్యు యు నాంజనేయుండును
భాస్కరుకృపచేత భరతశాస్త్ర
తత్త్వజ్ఞు లై మీఱి తాము ప్రత్యేకంబు
భరతశాస్త్రాచార్యపతిమఁ గనిరి
వా రిరువురిలోన వాయుపుత్త్రిం డగు
సంగీతవిద్యా ప్రసంగమునకు
సాధన్యుఁ డొక్కనాఁ డనోన్యసంగీత
తారతమ్య మెఱుంగ నారదుండుఁ

దుంబురుడు వచ్చి సద్భక్తితో^డ నడుగ
నాటగుండ్రీయలు పాడి మేటిరాళ్ళు
నీళ్ళు గావించి నీళ్ళను రాళ్ల జేసె
సరససంగీతమున, రామజనవరేణ్య!

90

వ॥ ఇత్రైఱింగున సకలలోకప్రసిద్ధం బైన భరతశాస్త్రంబునందుఁ బ్రజ్ఞా
వంతు లై ప్రత్యేకమతకల్పను లైన భగతాచార్యు లనేకు లనేకభరతంబులు
గల్పించి లోకప్రసిద్ధంబులు గావించిరి. ఈ క్రమంబును నెఱింగించెద
వినుము. సదాశివుడును, బ్రహ్మ దేవుడును, భరతుడును, గత్యపుండును,
మతంగుండును, నిష్టకుండును, దుర్గా~~య~~శక్తియు, శార్దూలుండును, గోహ
ళుండును, విశాఖుండును, దత్తిలుండును, గంబలాశ్వతరులును, వాయు
దేవుండును, విశ్వావసుండును, రంభయు, నర్దునుండును. నారదుండును,
దుంబురుండును, హనుమంతుండును, మాతృగుప్తుండును, రావణుండును,
నందికేశ్వరుండును, గార్తికేయుండును, నగస్తుండును, జ్యవసుండును,
యాజ్ఞవల్క్యును, బలియును, శంఖపాలుండును, స్వాతిగణంబును, దేవేం
ద్రుండును, రుద్రనేనుండును, భూలుండును, భోజరాజేంద్రుండును, సోమేశ్వ
రుండును, జగదేకమహీపతియు, లొల్లభుండును, నువ్వుటుండును, న...ఖ కుం
డును, భట్టియుఁ, గీర్తికరుండును, నభినవగుప్తాచార్యుండును మొదలైన
భరతాచార్యు లందఱును పేర్వేఱి లోకప్రసిద్ధ్యర్థంబు భరత శాస్త్రంబుఁ
గల్పించిరి. వాని నభ్యసించి తదనుగుణంబుగాఁ దౌర్యత్రికవ్యవహారంబుఁ
గావింపవలయు. ఇదిభరతశాస్త్రావతారక్రమంబు, ఎఱింగించితి. ఇంకఁ దత్స్వ
రూపం బెట్టి దనుటయుఁ బిమ్మట నెఱింగించెద.

91

గద్యః— ఇది శ్రీరామభద్ర కరుణాకటాక్షవీక్షణాసంరబ్ధ సారస్వత
విచిత్ర పోలూరి యోబయామాత్యపుత్ర సకలజనవిధేయ గోవిందనామధేయ
ప్రణీతం బైన రాగతాళచింతామణి యను సంగీత శాస్త్రప్రబంధంబునందు
మొదట సంగీతశాస్త్రారంభంబును, బరమేశ్వరునివలన నాదమయం బౌ ప్రణావో
త్పత్తియు, నా ప్రణావంబువలన వేదసముద్రావిర్భావంబును, నావేదసారంబును
సంగ్రహించి కృష్ణద్వైపాయనుండు చతుర్వేదంబులు నేయుటయును, దానివలన

బ్రహ్మ సరసంబు లైన నృత్తగీతవాద్యంబులఁ గల్పించి నాట్యవేదంబు నిర్మించె నని సూచించుటయును, బ్రహ్మ దేవుండును నాట్యవేదంబు నేమినిమిత్తంబుగాఁ జేసెనని యత్యాదులు భరతాచార్యుని నడిగిన నతండు వారికిఁ దెలుపుటయును, బ్రహ్మ త్రేతాయుగంబున మనుష్యులు వేదాచారవిహీను లైనచో వారికి హితంబు గా నాట్యశాస్త్రంబు గల్పించి నిజపుత్రు లైన భరతాదుల కుపదేశించుటయును, నందు భరతుండు మేటి యైన నాట్యశాస్త్రంబు ననువర్తించి విజయోత్సవంబునఁ బ్రయోగింపుచో రాక్షసులు విఘ్నంబు నేయ నది యెఱింగి బ్రహ్మ విశ్వకర్మచే జతురంగమంటపంబు నేయించి నాట్యశాస్త్ర మహిమ ననురులకుఁ దెలిపి యొడంబఱచుటయును నంత భరతుండు రంగమంటపపూజ చేసి నాట్యంబు నెఱవేర్చి పోయి శివునివలన నాట్యమర్మం బెఱుంగుటయును శిష్య పరంపరానువర్తనంబును నన్నది ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

—: ఇది ప్రథమాశ్వాసము :—

ద్వితీయాశ్వాసము

కం॥ శ్రీ సంక్రందన సన్నిభ!

భాసురవిభవాభిరామ! భక్తివిబోధా!

శ్రీ సన్నత హృదయోన్నత!

భూసురసుత! కోసలూరి బుధజనపాలా!

1

ప॥ అవధరింపుము, ఇట్లు మహేశ్వరబ్రహ్మ భరతాచార్యాది మహా-
జన ప్రణీతం బైన యీ భరతశాస్త్రంబునందుఁ బ్రతిపాదితంబు బైన నృత్య
గీతవాద్యంబులు మూడును గూడ సంగీతనామంబున దృశ్యశ్రవ్యభావంబు
వహించుచు సకలజనానురంజనంబు నిచ్చు. అందులో విశేషించి సంగీతంబు
సామవేదజన్యం బై కేవల నాదచయం బై నృత్యవాద్యములకుఁ బ్రధానం
బై యుండుంగావునఁ దద్గీతలక్షణంబు చిక్కిత గ్రంథనామానుగణంబు
గావలయుట నిరూపించి పిమ్మట నృత్యవాద్యలక్షణంబు లెఱిగించెద,
అందు గాంధర్వజనకం బైన సామగానమహిమం బెట్టి ననిన.

2

సీ సామగానరతుండు చంద్రశేఖరమూర్తి

సామగానపరుండు చక్రధరుండు,

సామగానహితుండు జలజాతభవమూర్తి

సామగానప్రియుల్ సర్వసురులు

సామగానప్రియుల్ సనకాదియోగులు

సామగానప్రియుల్ సకలముసులు

సామగానాధ్యముల్ సకలయజ్ఞంబులు

సామగానము సర్వసౌఖ్యకరము

సామగానము నిశ్రేయసప్రదంబు

సామగానము సేయనిజనులు గలరె

సామదానాద్యపాయవిశారద! విను

సామగానాధ్య! రామభూజనసారేణ్య!

8

సీ॥ మున్ను రావణ బాణాది ముఖ్యజనులు
నారదాదులు సామగానంబుఁ జేసి
శివుని మెప్పించి శాశ్వతశ్రీఁ దనర్చి
రమితకృతపుణ్య! రామనృపాగ్రగణ్య

4

ప॥ ఇట్లు, సకలదేవతాయోగ్యం బైన సామవేదంబు గీతశాస్త్రంబు నందు 'వేదానాం సామవేదోఽస్మీ'త్యాది వాక్యంబులచేత సాక్షాత్పరమేశ్వరస్వరూపం బై భగవంతునిచేతఁ బ్రతిపాదితం బగుటంజేసి సకలమునిజన గేయం బై మోక్షప్రదాయకం బై యుప్పుచుండు. అట్లు సామవేదమార్గం బున గీతంబు సంగ్రహించి బ్రహ్మ దేవుండు గాంధర్వవేదంబు సామవేదంబున కుపదేశంబు గాఁ గల్పించి సామగానప్రియు లైన హరిహరాదుల మెప్పించి భరతనారదుల కుపదేశంబుఁ గావించె. వారివలనఁ దద్గాంధర్వంబు సకల విస్తారితం బయ్యె. అట్టి సంగీత విద్యావిలాసంబు ధర్మార్థకామమోక్షపురుషార్థ ప్రదం బై యుండు. దాని మహిమంబు వర్ణింప వెయిదలల చిలువ రాయని కైన శక్యంబు గాదు. ఐనను నానేర్చిన ట్లభివర్ణించెద, అవధరింపుము.

5

సీ॥ నలువ నాదామృతజలనిధి నోలాడ
వాణి గానము నేయ వీణఁ దాల్చె
ప్రేతలు మోహించి వెంటఁ గ్రమ్ముక రాగ
వేణుగానము నేసె విష్ణుమూర్తి
రుద్రు నానందాబ్ధి రుద్రాణి దేలించు.
రుద్రవీణాగానరూఢిఁ దనరి
హరిహరబ్రహ్మదు లౌ నని మెచ్చ నా
రదుండు వీణాగానరక్తి నెఱపు

నిట్టి ఘనులెల్ల సంగీతహితమతి ప్ర
ధాను లై యుండు. రితర గంధర్వయుక్ష
దేవదానవమానవదేహు లెంత
శాగ్ధ్యదేవేంద్ర! ఈశ్వరహరిలదండ!

6

సీ॥ నేత్రముల్ దెఱవని నిసువుడనంబునఁ
బొత్తులలో నుండి పొరల లేక
విషయభోగైకవివేక మింతయు లేక
స్తన్యపానముఁ జేయు జాణ గాక
మలమూత్రములలోన మగ్నుఁ డౌ టెఱుంగక
చెవ్వచే మేన నచ్చికము మీఱి,
బాలగ్రహవేశపాపవశ్యము గల్గి
వెల్లుల్లిపొగల బల్వెగట విసరఁ

గసరి నుసులుచు మసులుచు నెసరఁ బొలు
బాలుఁ డావేశ వెలదులు పాటఁ బాడ
విసుగ కేకాగ్రము గ గానరసము లాను
రామభూపాల! జగదేశరమ్యశీల!

7

ఉ॥ గొల్లెడు మందలో నిలిచి కోమలి లీలను వేణునాదముల్
చల్లని రాగభేదములు చక్క నొనర్పంగ గోసహస్రముల్
మెల్లన నోరు తెత్తుకొని మేఱఁ యెఱుంగక యాలకింపఁగా
నెల్లరు గానరక్తిని జరించుట వింతయె, రామభూపరా!

8

కం॥ నాగసరాన నరేంద్రుఁడు
రాగము పచరింపఁగానరంభితమతి యై
భోగి తల యెత్తి నాదము
భోగించును, గోసలూరి బుధజనపాలా!

9

కం॥ సంశీత మెడమకుచ మగు
సంగతి దక్షిణకుచంబు సాహిత్య మగున్
శృంగారము వాక్సతి యగుఁ
బొందుగ విను, గోసలూరిబుధజనపాలా!

10

సీ॥ ఆ బాలగోపాల మందఱి కంద మై
యానందకంద మై యమరియుండు,
బెండుప్రూఢున నైన నిండ నిగు ర్వెంచు
గిరిదళైలము నైనఁ గరఁగఁజేయుఁ

జిత్రరూపములెల్లఁ జేతనమ్ములు నేయుఁ
జిత్రరూపులఁ జేయుఁ జేతనముల
నాఁజలిదప్పుల నలమటుఁ గొన నీదు
కొందల మెదలోనఁ జెందనీదు

యతుల వలపించు సతుల సమ్మతిలఁజేయు
నిఖిలకర్ణరసాయననియతిఁ జూపు
నిట్టి సంగీతమహిమ దా నెంచఁ దరమె
భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

11

కం॥ సరిగమపదాదిసప్త
స్వరసంగతనాద మఖిలజనరంజన మై
వరఁగిన నది గీతం బనఁ
బురణించును, కోసలూరిబుధజనపాలా!

12

కం॥ ఆ గీత మిరుదెఱంగుల
బా గగు గాంధర్వగానవైనాకములం
జాఁగురెము గాఁగ శాశ్వత
భోగోన్నత! కోసలూరి బుధజనపాలా!

13

కం॥ గాంధర్వ మెట్టిరూపున
సంధిల్లును గాన మెట్టిసవరణ గల దా
సంధు లెఱిఁగింతు నే నే
ర్పుం ధృతి గల కోసలూరిబుధజనపాలా!

14

సీ॥ దేవగంధర్వులు దేవలోకానాది
సంప్రదాయాగతసరసగీత
శాస్త్రలక్షణయుక్తసంగీత మొనరింతు
రాగీత మతినియతాభలేష్ట
దాయకం బగుచు గాంధర్వనామముఁ గాంచు
నని గీతశాస్త్రజ్ఞు లందఱు మఱియు
వాగ్దేయకారు లై వరలెడు శార్దూల
వాది పూర్వాచార్యు లఖిలదేశి

రాగములుఁ గూర్చి సకలానురాగ మెసఁగ
 లక్ష్యమార్గము పట్టి సలక్షణము గ
 నెట్టిగీతము గావించి ర్హతిగీత
 మగును గానంబు, రామభూపాగ్రగణ్య!

15

సీ॥ గానగాంధర్వయుగ్మములోన గాంధర్వ
 మనునది లక్షణ మనుసరించి
 యభ్యసించగఁ దగు నదియు లక్షణహీన
 మైనచోఁ బ్రత్యవాయంబు గల్గుఁ
 గావున శాస్త్రలక్షణము ప్రధానము
 గాని లక్ష్యము గాదు కారణంబు
 గాంధర్వలక్షణ క్రమమున కరయంగ
 గాన మీ లోకలక్ష్మ్యైనుగుణము

గాని లక్షణకారణక్రమము గాదు
 లక్ష్య మటఁ ద్రోచి లక్షణలక్షితము గ
 గాన మొనరింక జనరంజకంబు గాదు
 భవ్యగుణధుర్య! రామభూపాలవర్య!

16

కం॥ శావున లక్ష్మ్యైనుగుణం
 బై వెలయుచు భువిని గాయకాభిజ్ఞాత్రం
 బై వర్ధిలు నీ గానము
 భూవినుతా! కోసలూరిబుధజనపాలా!

17

గీ॥ సకలసంగీత శాస్త్రార్థసంవిదుండు
 శార్థదేవుండు గాన లక్ష్యప్రధాన
 తామహిమఁ దెల్పె వాద్యకాధ్యాయమునను
 భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

18

కం॥ వస్తుస్వరూపనిర్ణయ
 శస్త్రం బగు లక్షణంబు సద్వస్తు వగుం
 బ్రస్తుతలక్ష్యము విను, మా
 న్యస్తుతగుణ! రామభూప! యంచితరూపా!

19

కం॥ రాగంబుల లక్ష్యంబులు

రాగనిరూపణముఁ జేయు రంజితశాస్త్రా

భోగంబు లక్షణంబును

భోగోన్నత! కోసలూరిబుధజనపాలా!

20

కం॥ లోకుల వాడుక లక్ష్యము

లోకములో లక్షణంబు లోకవ్యవహారము

రాకలిత మైన నిం పని

చేకొందురు, రామభూప! చిత్తజరూపా!

21

కం॥ లక్షణ యుక్తమే లక్ష్యము

లక్షణహీనంబు లక్ష్యలక్షణ మగునా?

లక్ష్యం బె దన్నఁ దెలిపెద

లక్ష్యముగా, రామభూప! లలితాలాపా!

22

గీ॥ శబ్దశాస్త్రానిలక్షణశాస్త్ర మెల్ల

లోకమునఁ గల్గునవ్యవహార మాకలించి

పరఁగఁ జేసిరి సాణినిశ్రముఖు లనెను

కలుకు విషయ్య, రామభూపాలవర్య!

23

కం॥ అరయఁగ లక్ష్యము లక్షణ

శరణం బగుచో ప్రయోగశరణా వైయా

కరణా' యను ప్రస్తావనముఁ

బురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా!

24

ఉ॥ లక్ష్యనిధాన మై వెలయు లక్షణ మింపులు గల్గు నన్నచో

లక్ష్యము లేనిలక్షణము లక్ష్యము నేయరు లోకులెల్ల దు

ర్లక్ష్య మటంచు వేయుఁ బదిలక్షల కై నను లక్ష్యశాస్త్రముల్

లక్ష్యము చేసి చూతురు సులక్షణలక్ష్యత, రామభూపరా!

25

గ॥ అది యెట్టి దనిన నిందుకుఁ

బదిలంబుగ లక్ష్య మేను బ్రకటించెద నిం

పాదవఁగ ఘంటారావము

మొదలుగ విను, గోసలూరి బుధజనపాలా!

26

కం॥ న్యాసగ్రహంశనియమ

న్యాసాన్యము శాస్త్ర మరయ నన్యతరాంస
న్యాసగ్రహ మా లక్ష్యము
మీసరము గ, రామభూప! మృదులాలాపా!

27

ప॥ అని యెట్టి దనిన

శా॥ సన్యాసగ్రహణాంశకం బగునరాజధైర్యపీరాగళా

స్త్రన్యాయం బటు లుండ లక్ష్య మనెడున్ సన్యాససాంశగ్రహ-
ధన్యాయం బిసుమంత లేక విను ధన్యాసగ్రహంశాధ్య మై
ధన్యం బయ్యెను థాత్రీ, గోసలపురింద్రా! రామభూమిశ్వరా! 28

శా॥ ధన్యాసగ్రహదాంశకం బగుట గాంధర్వంబు ఘంటారవీ

యన్యాయం బగుచుండు సంగ్రహము సన్న్యాసంబు సాంశంబు గా
జన్యం బై పరిపూర్ణ మై వెలయు లక్ష్యం బైన ఘంటారవం
బన్యప్రక్రియ, జానకీహృదయరమ్యా! రామభూపాగణీ!

29

సీ॥ సంప్రదాయాగతశాస్త్ర లక్షణయుక్త

గాంధర్వగీతంబు గలిగినట్లు

మనుజగానం బేల? మహనీయశాస్త్రార్థ

సమ్మతి లేక విస్తార మయ్యె

శాస్త్రసమ్మతిఁ బూని సరసగాంధర్వంబు

నానాఫలంబుల నీనుచుండు

శాస్త్రసమ్మతి లేమి సత్ఫల మీనని

గాన మెంచుగ నేల మానవులకు

తుచ్ఛమనుజు లక్ష్య తుచ్ఛంబుగాఁ గొని

దివ్యగీతశాస్త్రదీప్తి విడుచు

నట్టిగాన మెట్లు లభిమత మగు నన్న

వినుము, రామభూప! విస్తరింతు.

30

గీ॥ దివ్యశారీరసంపదఁ దేజరిల్లు

వైవజనములు జంత్రగాత్రములయందు

శాస్త్రసమ్మతగాంధర్వసరసగీత

మొనరఁ జేతురు, రామభూజనవరేణ్య!

31

కం॥ కా నిట్లు జంత్రగాత్రము
లానికఁ బలికింపలేని యల్పులగానం
బానెఱిని శాస్త్రసమ్మతిఁ
బూసునె మఱి, గోసలూరి బుధజనపాలా! 32

ఉ॥ వినను సంజనాతనుభవాద్జనదత్తిలకుంభజాదు లీ
గానము శాస్త్రసమ్మతము గా నషరించిరి మున్ను కొన్నినా
శ్వానియమంబె చెల్లినఁ దినంతన దా విరళస్వభావ మై
గానఁగనయ్యె యోగ్యులను గానవి, రామనృపాలకాగ్రణి! 33

కం॥ మునుపటియుగమున మనుజులు
ఘను లనఘులు దేవసములు గావున గానం
బనువుగ శాస్త్రస్థితి గాఁ
బొనరించిరి, గోసలూరి బుధజనపాలా! 34

కం॥ ఇప్పటి కలికాలంబున
జప్పని మనుజులకు నేల శాస్త్రస్థితిగాఁ
జొప్పడును గానసంగతు
లోప్పింపఁగ, రామభూవరోత్తమ! వినుమా! 35

ఉ॥ నావున వారి శాస్త్రపరికల్పిత రాగవిశేషమార్గముల్
ఘాననసేయ లేక నగుపాటిగ నాత్మమనోనురంజనం
బై వెలయంగ మునుజునాపలి వాడఁగ దేశదేశసం
భావితరాగభేదము లపారము లాయెను, రామభూవరా! 36

శా॥ ఆయాదేశజనానురంజనము లై యాఖిర్భవం బైనచో
నాయాదేశికరాగభేదములు పూర్వాచార్య శాస్త్రోక్తమా
ర్గాయోతంబులు నొన్ని కొన్నియుఁ దనాయోతంబులుం గాక ముం
దే యానందమునేయ లోకులకు ఛాతిక, రామభూపాగణి! 37

ఉ
కం॥ అవాఙ్మకరాగంబులు
భావించి జనానుక్రిబ్దము గ లక్ష్య
ప్రావీణ్యగానశాస్త్రము
గావింపెను శార్ఙ్గదేవకవి, రామనృపా! 38

కం॥ కావున లక్ష్యము కారణ

మై వెలయును గానమార్గమంతయు శాస్త్ర

ప్రావీణ్యం బొక్కొకయెడ

భావించిన దైన, రామ! పార్థివతలకా!

39

ప॥ అట్లుగావున, సవ్యధంబున నానా దేశ రాగోపరంజితం బైన గానంబు లక్ష్యప్రధానంబు గా దేవాదిపూర్వాచార్యులచేతఁ బ్రతి పాదితం బై లోకప్రసిద్ధం బై యుండుఁగావున, నట్టి గానలక్షణంబు పండిత పామర సాధారణంబు గా సలుపు మార్గంబును లోకలక్ష్యనుగుణంబుగా వివరించెద, ఆకర్ణింపుము. అది యెట్లనిన, మొదల గానంబు నానాదేశ రాగ ప్రధానం బగు. రాగంబులు స్వరప్రధానంబు లై యుండు. స్వరంబులు శ్రుతికారణంబు లై యుండు. కావునఁ దచ్చుతిస్వరూపజ్ఞానంబు తజ్జన్యత్రి స్థానలక్షణజ్ఞానపురస్కరం బగుటండేసి తోలుదోలుతఁ ద్రిస్థానలక్షణంబును నవ్వలఁ దజ్జన్యశ్రుతిజాతిస్వరూపంబును బిమ్మటఁ దజ్జాతేశుద్ధస్వవికృతస్వర లక్షణంబును, నావెనుకఁ సత్వాధిదేవతానిర్ణయంబును, వెండియు గ్రామ మూర్ఛనాభేదలక్షణంబును, దదనంతరంబు శుద్ధతాన కూటతాన ప్రస్తారాది లక్షణంబును, నావెంటన రాగ మేళలక్షణంబును, దదనుపదంబున సుత్తమ మధ్యమార్ధమరాగ భేదనిర్ణయంబును, నావిటుండన న్యాసగ్రహంశలక్షణం బును, బదంపడి యాడవప్రౌఢవ సంపూర్ణ రాగ భేదార్హకాలాది నిశ్చయం బును, నాశర్యాది స్వరైవాద్య భేదలక్షణంబును, నావలఁ మాళదశిప్రాణ తా భేదనిరూపణంబును నిట్లు క్రమక్రమంబును దెలియ వివరించెద నని తలంచి శ్రుతిస్వరజనకం బైన త్రిస్థానలక్షణంబు మొదట నిరూపించెద, అవ ధరింపుము.

40

చ॥ పురుషవివక్షచే మనసు బోధముఁ జెంది శరీరవహ్నితో

నోఁజయఁగ వహ్ని మారుతము నూడగ వాయువు బ్రహ్మగ్రంథిపైఁ

బొరసి దరించి యూర్ధ్వముగఁ బొక్కిలి హృద్ధతి మస్తకాననాం

తంములఁ గల్గఁజేయు వరనాదము, రామన్యపాలకాగ్రణీ!

మ॥ క్రమ మొప్పారఁగ నాభిహృత్పుటములం గంతోత్తమాంగాస్యదే

శిములం బైదు విధంబులం బొడవి ప్రాజ్యం బైన నాదంబు పెం

పమరం దా నతిసూక్ష్మ సూక్ష్మ పదపుష్టాపుష్టశబ్దాంకకృ

క్రమసామాంకము బైదు గాంచును భరతీ, రామసూపాగ్రణీ! 41

కం॥ ఈరితి మంద్రమధ్యమ
తారకనాదములు గీతతంత్రంబున నిం
పారును ద్రిస్తానవ్యవ
హారంబున, రామభూతలాధీశమణి!

42

కం॥ పంచస్తానభవం బై
పంచాయ్యలఁ గన్న నాదు భాసిలు దైవా
దంచిత గీతవ్యవహార
రాంచిత మై, రామభూతలాధీశమణి!

43

కం॥ ఆ పంచస్వరనాదము
దీపిత మగు మనుజుతతికిఁ ద్రిస్తానగర్త
స్థాపిత మై సంగీత
వ్యాపారముచందు, రామవసుధాధీశా!

44

కం॥ అనుమంద్ర మంద్రకంబులు
ననుమధ్యమమధ్యమంబు లనుతారకము
విచితారక మని యీక్రియఁ
గనుఁ ద్రిస్తానంబు ద్వివిధగతి, రామవృషా!

45

ప॥ ఇట్టి యనుస్తానత్రిక ప్రమాణంబు తంత్రీస్తాన ప్రమాణంబునకు నిడుచు
కంత తగ్గియుండు నని తక్షణ్ణ లెటింగి వాడుదురు, అవధరింపుము.

46

కం॥ ఆ నాదము ద్వావింశతి
మానిత భేదములఁ గాంచు మఱి విన్ములచే
మానుగ నవి శ్రుతు లనఁగా
భూతుత మగు, గోసలూరిబుధజనపాలా!

47

కం॥ ఇరువది రెండు విధంబుల
నిరవగు నానాద మెట్లు లిం పగు నవి యే
గుఱుతున శ్రుతు లె ట్లగు నన
మురువుగఁ దెల్పెదను, రామభూపాలమణి!

48

ప॥ శ్రుతిలక్షణం బెట్టి జానఁ

49

కం॥ స్వరమున కారంభక మై
మఱియు స్వరాంగకము హ్రస్వమాత్రస్వర మై
కర మాది నెద్ది వినబడి
నరయంగ శ్రుతి యనంగ బరగు నది, రామస్థాపా!

50

సీ॥ మంద్ర మాధార మై మలయు హృత్పుటమందు
మూఁ డూర్ధ్వనాడిక ల్మోననియుండు
నానాడికలమీఁద నందంబు లై యిరు
వదిరెండునాడిక ల్పదిలముగను
బర్వానుపర్వవై భవమున బవనసో
పానమాన్దంబున బరంగి యుండు
నానాడికలత్రోవ ననిలుండు సడతేర
నన్నన్నివిధము లై యన్నినాడు

లున్నతోన్నతప్పత్తమై సుత్రోన్మ
రస్థితిని మీఱి ద్వావింశతమ్యభేద
ములను వినదగి శ్రుతు లన బొలుపు మిగులు,
భవ్యగుణధుర్య! రామధూపాలవ్య!

51

కం॥ ఇరువదిరెండు విధంబుల
వరలుచు ననుమంద్ర మిట్లు ద్వావింశతి,
స్ఫురితశ్రుతు లొనరించును
బురణింపంగ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

52

శా॥ ఈ రీతిక గళమస్తకాంతరములం దిం పొందు నామధ్యమం
ఖ్యాతావోచ్ఛతాకావవం శేక్తకంబు గా వింశసం
ఖ్యాతమ్యశ్రుతి జన్మకాణము లై కన్నట్లు దన్నాడికా
థారోచ్చోచ్చతరచారములచేత, రామధూపాగ్రణి!

53

కం॥ ఇరువదిరెండు తెఱంగుల
దిర మగు శ్రుతినిచయ మట్లు త్రిస్తానజ మై
యిరువదియాలు విధంబుల
బురణింపును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

54

న॥ మఱియు నిట్టి శ్రుతిజన్యస్వరభేదలక్షణం బెట్టి దనిన.

55

సీ॥ తగి పడ్డబుపభగాంధార మధ్యమకంచ

మములు ధైవతనిపాదము లనంగ

రహి మించి సప్తస్వరంబు లాశ్రతులందు

జనియించు నన్నచో స్వర మనంగ

నగి యొద్ది? వివరింపు మనినచో వివరింతుఁ

గృతిపతి విసవయ్య, శ్రుతికిఁ జనక

యం సుసూత్ర మై యసురణనాత్మక

స్నిగ్ధరూపముఁ దాల్చి దుగ్ధరసము

మీసేమి
మీఁద మీఱినమీఁగడఁజెన్న మిగిలి

చొక్క మగు సొక్కనాదంబు శ్రోతృచిత్త

రంజనము నేయు స్వరనామకమ్య మగుచు

రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

56

సీ॥ బ్రహ్మంబు విశ్వమై పరిధవిల్లినరీఁద

బా లెల్లఁ బెరుగు లై పరఁగినట్లు

నవనీతనికరంబు నవఘృత మైనట్లు

జలములు బుగ్గ లై చెలఁగినట్లు

మిహిరమయాఖముల్ మేఘంబు బాభంగి

నయ్యిందుకరము మం పై నగతిని

నజఙ్గిటము లొల్వ వరవర్ణ మైనట్లు

శలభంబు భ్రమర మై మెఱసినట్లు

శుక్ల శోణితములు శుభశరీరాకృతి

వరలినట్లు శ్రుతుల [1] స్వరము లగుచు

విన్నవారి కొసగు వీనుల విందులు

సరసగతుల, రామజననఁజేన్యా!

57

కం॥ ఇరువదిరెండు శ్రుతులకు

స్వరచయ మాతొకటి యెట్లు జన్మించెను, నా
స్వరముల కాశ్రుతు లె న్నె
న్నెఱిగింపు మటన్న, రామనృపమణి! వినుమా!

58

సీ॥ సప్తస్వరంబులసంభవం బెఱింగింతు

ద్వావింశతిశ్రుతుల్ పరగ నందు
మొదలంట లెక్కింప మొనసిన నాలుగు
శ్రుతియందు పట్టంబు సొంపు మీతె
నాతొక్కశ్రుతిమీఁద నమరె నాబుపభంబు
తగఁ దొమ్మిదింట గాంధార మమరె
బడుమాఁట మధ్యమభవ్యస్వరం బయ్యె
బడియు నాతొక్కొక్కై బండుమంబు

నిరువదింటను దైవత మిం పెసంగె
నిరువదియురెంట నైషాద మెనకమెనంగె
నిరువదియురెండు శ్రుతులయం దిట్లు స్వరము
లెనసి యుదయించె, రామభూమింద్రచంద్ర!

59

కం॥ నాలుగు మాఁడును రెండును

నాలుగు నాలుగును మాఁడు నవి రెండు శ్రుతుల్
సీలఁగ సరిగమపదనులు
చాలున నిరవొందె, రామజనపాలమణి!

60

ఆ॥ పే॥ నాల్గు నాల్గు నాల్గు నలి రెండు రెండును

మాఁడు మాఁడు శ్రుతులు మొనసియుండు
సమవనిగరిదారి సప్తస్వరాళిక
పొసఁగ వినుము, రామభూవరేంద్ర!

61

సీ॥ సరవితో నీరీతి సప్తస్వరప్రతి

నియతసంఖ్యాగుణాన్విత లైన
శ్రుతులతో నాల్గవశ్రుతి మొదల్ శ్రుతులెల్లఁ
గారణం బగుఁ దారకార్యగతిని

నవ్వలఁ దత్తదుపాంత తృతీయాది
 ...కాఢ్యశ్రుతివ్రజంబు
 కార్యంబు లేనిది కారణం బగు టెట్లు
 తెలుపు మన్నను విశదీకరింతు

నొకటఁ గల్గిన రెండు రెండొదవు మూడు
 మూట నాల్గింటిఁ గాన తత్పూర్వకాంతఁ
 గారణం బగుఁ దదూపాంశగ్రశ్రుతినిచ
 యంబు నిజ మది, రామస్మృపాగ్రగణ్య!

62

కం॥ ఏతాద్వైతసప్తస్వర
 జాత్యుద్భవహేతుభూత సకలశ్రుతిసం
 భూతస్వరజాతిపంచక
 మాతత మగు, రామభూవగానర్హమణీ!

63

కం॥ శ్రుతిజాతిభేదలక్షణ
 మతిచతురతఁ దెల్పు చింక నాశ్రుతిజాతుల్
 మతిమంతు లెంచఁ దెల్పెద
 మతీ మంతుల కెక్క, రావమనుజేంద్రమణీ!

64

కం॥ వరుసను దీప్తయు నాయత
 కరుణయు మృదు మధ్య లనెడు ఘననామములన్
 మెఱయుచు నీ శ్రుతిజాతులు
 స్వరవిహితము గౌను, రామజనపాలమణీ!

65

కం॥ ఈ సప్తస్వరపాలిక
 యే సొబగున సంఘటిలిన నీశ్రుతు లై దా
 నా సొబగెల్లను దెల్పెద
 భూసురనుత! కోసలూరి బుధజనపాలా!

66

కం॥ అరయఁగ దీప్తాయతలును
 మఱియును మృదుమధ్య లనెడు మహితశ్రుతు లీ
 సరణిని నాల్గును పక్ష
 స్వరమున సంధిల్లు, రామవసుదారమణా!

67

కం॥ కరుణయు మధ్యయు మృదు వనఁ
 బరఁగిన జాతిత్రయంబు భాసిలు ఋషభ
 స్వరమునకు సంధి కీర్తి
 స్ఫురణోజ్జ్వల! గోసలూరి బుధజనపాలా! 68

కం॥ దీప్తయు నాయత యనియెడు
 దీప్తశ్రుతిజాతియుగము తిరముగ మఱి సు
 ప్రాప్తం బగు గాంధార
 వ్యాప్తిని జన, రామభూపరామూల్యమణి! 69

కం॥ అను వగుదీప్తయు నాయత
 యును మృదువును మధ్యయునను నురుశ్చ జాతుల్
 ఘనముగ నాల్గును మధ్యమ
 మున సాధిలు, గోసలూరి మునిజనపాలా! 70

కం॥ మృదుమధ్య లాయతాఖ్యయు
 వదలని కరుణయు ననంగ వరజాతులు నా
 ల్లోదవును బంచమపదమున
 సదస్వర! శ్రీరామభూప సత్యాలాపా! 71

కం॥ మఱియును, గరుణాయతలును
 వరమధ్యయు ననెడు మూడు వర్ణితజాతుల్
 కర మరుదు కైవతంబునఁ
 బురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా! 72

కం॥ మఱి దీప్తయు మధ్యయు నను
 పరమశ్రుతిజాతియుగము...
 కర మర్థి నిపాదస్వర
 వర మరయఁగ, వినుము రామవసుధాధీశా! 73

కం॥ ఈ తెఱఁగునఁ బంచశ్రుతి
 జాతులు సప్తస్వరాళి సంధిలురీతుల్
 భాతిగఁ దెలిపితిఁ దెలియుము
 జాతామోదమున, రామజనపాలమణి! 74

అ॥ వె॥ ఇంక నొకటి యొకటి యీ పంచజాతులు
నాలు గైదు మూడు నాలు గాటు
వితము లయ్యె దాని విధ మెల్లఁ దెల్పెదఁ
బొసఁగ వినుము, రామభూవరేణ్య!

75

అ॥ వె॥ పరఁగు తీవ్ర రౌద్ర వజ్రయు నుగ్రయు
ననెఁగు నాల్గుపేరు లచధరించి
శ్రుతులు గల్గెనయ్య శ్రుతిజాతి దీప్తకుఁ
బుణ్యసాంద్ర! రామభూవరేంద్ర!

76

గీ॥ చనుఁ గుముద్వతి క్రోధప్రసారిణి యన
నెనఁగు సందీపని యన రోహిణియు ననఁగ
నైదు శ్రుతు లయ్యె నయ్యాయతాఖ్యజాతి
వినఁగఁదవయ్య, రామభూవిభువరేణ్య!

77

కం॥ తనర దయావతి యాలా
పినియుమ దంతికయు ననెఁగు పేరులు మూటం
బెనగొన్నశ్రుతులఁ గరుణా
వినుతా! శ్రుతిజాతి గలిగె విను, రామనృపా!

78

కిం॥ మందయు రతికా యనఁగా
నందంబై క్షితియుఁ బ్రీతి యను పేరుల నిం
పొందుచు నాల్గున్ భేదము
లందెను మృదుజాతియొగ్గ, మది రామనృపా!

79

కం॥ విను మిఁక ఛందోవతి లం
జని మార్జని రక్త రమ్య సంక్షోభిణి నాఁ
దనరుచు నాటు వితమ్ము ల
వును మేఘాజాతి, రామ బుధజనపాలా!

80

వ॥ ఇట్లు పంచశ్రుతిజాతిజన్మంబు లైన తీవ్రాదిద్వావింశతి శ్రుతి
భేదంబులకు యథోచితంబుగా మఱ్ఱాదిసప్తస్వరనియమంబు తత్తజ్జాత్యను
సారంబు గా నెఱింగించెద, అవధరింపుము

81

సీ॥ దీప్తాదియందునఁ దీవ్రయు నాయత
 మొదటను గల్లు కుముద్వతియును
 మధ్యలోనను రెండు మన్నిరంజనియును
 మృదుజాతి రెండవ సదనమునకు

...

మఱియు రక్తిక యనునది, వరుసతోడ
 నీ శ్రుతులు మూడడు విలసిల్లు ఋషభమునకు
 సంతతౌదార్యనగరాజ! శౌర్యదైర్య
 భవ్యగుణధుర్య! రామభూపాలవర్య!

82

సీ॥ దీప్తలో రెండవది యగు రాద్రియు నాయ
 తాజాతి రెండవతావు శ్రోధ
 యనునది వరుసఁ దా నమఁ గీప్రశులు రెం
 డును నిల్చు గాంధారమునకు నెపుడు
 దీప్తలో మూడవది యగుశ్శ వజ్రయు
 దజ్జాతి మూడవతలమునందుఁ
 గల ప్రసారణియును ఘన మృదుజాతి మూఁ
 డవ మన్ని ప్రీతియు నవల మధ్య

యనెడు జాతిని మూడవ దైన మార
 ని యనునది గూడఁ గ్రమముగా నియత మైన
 నాల్గు జాతుల శ్రుతులు విన్నాణ మమరు
 మధ్యగుంబున, రామభూమండలేంద్ర!

83

సీ॥ మృదుజాతి నాలవపద మైన క్షితియును
 మధ్యలో నాలవ మన్ని రక్తి
 యును నాయతాజాతి నొనర నాలవది మై
 యమరు శుదీపని యనునదియును

గరుణలో రెండవ వరుస నాలాపిని
 యనునది గూడ నాల్గయినయట్టి
 శ్రుతులు పంచమమునఁ జూటిగొంచు ఋణాలఁ
 దనగ మూడవది యకాదంతికయును

నాయతాజాతి నై దవ దై నరోహి
 ణియును నీమధ్య నై దవనెలవు రమ్య
 యను నదియుఁ గూడ శ్రుతులు మూడమరియుండు
 దై వతస్వరమున, రామధరణినాథ!

84

సీ॥ దీప్తిలోఁ గల్గు నాలవ దెను సుగ్ర
 యను నదియు మధ్య నాటవ వై న యుగ్మ
 ఊభిణియుఁ గూడ నీరెండు శ్రుతులు నిల్పఁ
 దగు నిషాదమ్మునను, రామధారుణీంద్ర!

85

వ॥ ఇట్లు, సప్తస్వరనియత జన్యద్వావింశతి శ్రుతిచయంబునకు
 గమోద్దేశం బెట్టిదనిన.

86

సీ॥ తీవ్రాఖ్యయుఁ గుముద్వత్తయు మందికయును
 త్రోవతి యమర దయావతియును
 రంజని రతిశారాద్రయుం క్త క్రోధమున్న
 జకయనునది ప్రసారణియు
 యును మార్జనియు క్షేమయును రక్త యనగ సం
 దీపని యాలాప దీప్త దంతి
 యును రోహిణియు రమ్య గుగు సుగ్రయును ఊభి
 ణియు నన నిటు లిర్వదియును రెండు

శ్రుతులు సరిగమపధని సంతతికి వరుస
 నాల్గు మూడును రెండును నాల్గు నాల్గు
 మూడు రెండుగ నీధీతి మొనసియుండు
 దెలియ వినవయ్య, రామధాత్రితలేంద్ర!

87

క॥ ఈ తెలుగునఁ బంచశ్రుతి
జాతిభవ శ్రుతు లనంగ సప్తస్వర సం
ఘాతము శుద్ధస్వర వి
ఖ్యాతిని మను, రామభూపరామూల్యమణి!

88

సీ॥ శుద్ధ ప్షడ్జకనామ శోభితస్థితి గాంచి
శుద్ధ ర్షభంబు నా శుద్ధి మిగుల
శుద్ధ గాంధార విశుద్ధనామముఁ జెంది
శుద్ధ మధ్యమనామ శుద్ధి గాంచి
కమనీయశుద్ధ పంచమనామకము దాల్చి
శుద్ధ దై వతనామశుద్ధ మగుచుఁ
జక్కనిశుద్ధనిపాదనామక మంది
క్రమముతోడను సరిగమపధనులు

నొక్క టొక్కటి వేర్వేరు నొకపు మీటి
సంకరము లేక సంగీతశాస్త్రమునకు
నొసరియుండుచు వ్యవహారయోగ్య మగుచు
భవ్యగుణసాంద్ర! రామాభూపాలచంద్ర!

89

కం॥ ఏతాదృశశుద్ధస్వర
జాతము త్రిస్థానభేదశాతం బగుచున్
ఖ్యాతి వహించెను ద్రివిధం
బై తనరక్, రామభూపరామూల్యమణి!

90

సీ॥ మంద్రపక్ష మనంగ మధ్యపక్ష మనంగఁ
దారపక్ష మనంగఁ దనరుచుండు
మంద్రర్షభంబు నా మధ్యర్ష భం బర
దారర్షభంబనఁ దనరుచుండు
మంద్రగాంధారంబు మధ్యగాంధారంబు
తారగాంధారంబుఁ దనరుచుండు
మంద్రమధ్యమమును మధ్యమధ్యమమునీ
దారమధ్యమును దనరుచుండు

మంగ్రపంచమధైవతమంద్రజనులు
మధ్యపంచమధైవతమధ్యజనులు
తారపంచమధైవతతారజనులు
వరలుచుండును, రామభూవరలలామ!

91

కం॥ అరయఁగ నికృత్యస ప్త
స్వరములు త్రిస్తానభేదవర్ధితగతు లై
యిరువదియొక్క విధంబునఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

92

కం॥ ఈ తెఱఁగున సప్తస్వర
జాతిస్థితిఁ దెల్పి తింకఁ జక్కఁగఁ దెలియం
జేతును దద్వికృతస్వర
జాతివిభేదములు, రామజనపాలమణి!

93

కం॥ ఈరహిగను శుద్ధస్వర
వారము మఱి వికృతరూపవైభవమునఁ దా
మారయఁ బదియాటువిధా
లై రంజిలు, రామభూతలాధీశమణి!

94

వ॥ వికృతస్వరం బెట్టి దనిన.

95

సీ॥ చ్యుతషడ్జ మనియు నచ్యుతషడ్జ మన రెండు
వికృతర్షభం బన వెలయుచుండు
సాధారణాఖ్యచే గ్రాలెడుగాంధార
మంతర గాంధార మనఁగ రెండు
చుతమధ్య మనఁగ నచ్యుతమధ్య మన రెండు
చ్యుతపంచమ మనఁగ నొప్పనొకటి
వికృతపంచమ మన వెలయు వేటొక్కటి
వికృతధైవత మన వెలయు నొకటి

కై శికినిపాదకాకలీఘననిపాద
విధము లవి రెండు నీరీతి వికృతరూప
రంజనంబున శుద్ధస్వరాలి ద్వాద
శాకృతులు దాల్చు, రామనృపాగ్రగణ్య!

96

వ॥ మఱియు లక్ష్యైకసిర్వికల్పంబు లైనవికృతస్వరంబులు నాల్గు గల
వవి యెట్టి వనిన.

97

కం॥ పంచశ్రుతిదైవత మనఁ

బంచశ్రుతిఋషభ మనఁగఁ బరమగతిన్ ప

ట్కించితధైవతఋషభము

లెంచగ నవి నాల్గు, రామనృపసుత్రామా!

98

కం॥ వికృతస్వరములు పదియా

ఱకలంకత నిట్లు వెలయు నట వరుసఁ బదా

ర్వికృతస్వరలక్షణములు

(పకిటించెద, రామభూష! పార్థివతిలకా!

99

న॥ తత్క్రమం బెట్టి దనిన.

100

శా॥ ఆధారశ్రుతి మాసి పక్షము నిజోపాంత్యశ్రుతిస్థాన మా

త్మాధారంబుగఁ జెంది కైశినిషాదాఖ్యా ప్తికాగ్రి స్థితా

స్వాధీనశ్రుతి నిచ్చు నీశ్రుతము దాన్లై పక్షసాధారణా

భ్యోదారచ్యుతపక్షనామకము గల్గెన్, రామధాత్రీశ్వరా!

101

వ॥ ఇది చుతపక్షలక్షణం బింక నచ్యుతపక్షస్వరూపం బెట్టి దనిన.

102

మ॥ రహిఁ దా నెప్పుడుఁ గాకలీగరిమఁ బర్వంగా నిషాదంబు త

త్సహజాతిన్ శ్రుతి యాఁగ మాసుకొన పక్షం బప్పు డాత్మోద్ధత

ప్రహతస్థానమునందు ద్విశ్రుతులు మీఱం బొల్పు నల్పాంగ మై

మహిలో నచ్యుతపక్షనామ ముదయింపన్, రావ భూపాగ్రణి!

103

వ॥ వికృతస్వరలక్షణం బెట్టి దనిన.

104

గీ॥ పక్షసాధారణమువేళ పక్షజనక

మైనశ్రుతిఁ జెంది శ్రుతులు నా ల్గమరి ఋషభ

మాత్మనిలయంబు వదలక యలరు వికృత

ఋషభ మనువేర, రామమహితలేంద!

105

వ॥ పక్షమద్యమసాధారణలక్షణం బెట్టి దనిన.

106

ఉ॥ ఆరయ పద్మమధ్యమము నాత్మపదశ్రుతు లుజ్జగించి దై
వాఱగఁ గై శి కాకృతి నిజై కముఖశ్రుతు లానిపాదగాం
ధారము లంటఁజేయుచు శ్రుతద్వయయుక్తము పద్మమధ్యసా
ధారణనామమై వెలయు, ధార్మికవల్లభ! రామభూవరా! 107

ఉ॥ వారక మధ్యమశ్రుతిని వారణ నొక్కటి గాంచి మధ్యసా
ధారణవేళలన్ శ్రుతియుతం బగుకై శి కసంజ్ఞఁ జెంద గాం
ధారముఁ జేరి మధ్యమఘనశ్రుతియుగ్మముఁ జెంది యంత రా
ఖ్యాతమచేఁ జతుశ్రుతిసమన్విత మయ్యెను, రామభూవరా! 108

వ॥ ఇది కై శికాంతరగాంధారస్వరయుగ్మలక్షణం బింక చ్యుతమధ్య
మస్వరలక్షణం బెట్టి దనిన. 109

ఉ॥ ఆరయశుద్ధమధ్యమ ముపాంత్యము చేకొని స్వాశ్రయశ్రుతిన్
సారము గాఁగ నొక్కఁ నిజప్రథమశ్రుతిఁ గై శికాఖ్య గాం
ధారముఁ జెంద నీశ్రుతి యనన్యతమం బనుసంజ్ఞ మధ్యసా
ధారణవృత్తిఁ గైకొనియె, దానసురద్రుమ! రామభూవరా! 110

వ॥ అచ్యుతమధ్యమలక్షణం బెట్టి దనిన. 111

ఉ॥ చారుతరాశ్రయశ్రుతివశంగత మై మనుశుద్ధమధ్య మిం
పార నిజశ్రుతిద్వితయ మంతరసంజ్ఞ వహించు వ్యాళగాం
ధారముఁ జెంద సంగరహితం బయి యచ్యుతమధ్యమాఖ్య వి
స్తారముగా శ్రుతిద్వయయుతస్థితిఁ గైకొను, రామభూవరా! 112

వ॥ మధ్యమగ్రామలక్షణం బెట్టి దనిన. 113

గీ॥ శుద్ధపంచమ మాశ్రయశ్రుతిని మాని
మఱి యుపాంతనిజశ్రుతి మఱిగెనేని
మధ్యమగ్రామసంజ్ఞ నేమఱక కాంచు
భాగ్యదేవేంద్ర! రామభూపాలచంద్ర! 114

వ॥ చ్యుతపంచమలక్షణం బెట్టి దనిన. 115

ఉ॥ పంచమ మాశ్రయశ్రుతిని బాసి యుపాంత్యనిజశ్రుతంబుతో
నంచిత మై శ్రుతిత్రయసమంచిత మై వికృతస్వరూపశో
భాంచిత మైనవేళ వెలయం జ్యోతపంచమసంజ్ఞ గల్గి వ
ర్తించు, సుదారశేఖర! సుధీనుత! రామనృపాలకాగ్రణీ! 116

వ॥ విశ్రుతపంచమలక్షణం బెట్టి దనిన. 117

సీ॥ మధ్యసాధారణమువేళ మధ్యమస్వ
రాశ్రయశ్రుతి మధ్యమగ్రామపంచ
మంబు గాంచి చతుశ్రుతిమహిత వికృత
పంచమం బయ్యె, రామభూపాలచంద్ర! 118

వ॥ వికృతధైవతలక్షణం బెట్టి దనిన. 119

సీ॥ థామముననుండి మధ్యమగ్రామవేళఁ
పంచమాధారకశ్రుతి గాంచి కైవ
తస్వరంబు చతుశ్రుతు ల్దరి వికృత
ధైవతాహ్వయ మగు, రామభూవరేణ్య! 120

వ॥ కైశికినాదలక్షణం బెట్టి దనిన. 121

సీ॥ షడ్జసాధారణమునందుఁ, జక్కఁగా ని
షాదకస్వర మాషడ్జకాదిమశ్రు
తి నొకటి భజించి త్రిశ్రుతుల్ చెనకి కైశి
కాహ్వయంబయ్యె, రామనృపాగ్రగణ్య! 122

వ॥ కాకలినిషాదలక్షణం బెట్టి దనిన. 123

కం॥ చేకొని షడ్జశ్రుతియుగ
మాకలితశ్రుతులనేర్పు నభినందింపం
గాకలి యయ్యె నిషాదము
ప్రాకటగతిఁ, బూర్వతిలకపార్థివతిలకా! 124

వ॥ పంచశ్రుతిఋషభలక్షణం బెట్టి దనిన. 125

గీ॥ శుద్ధగాంధారకారణశ్రుతినిఁ జెంది
 ఋషభ మరయఁ బంచశ్రుతి ఋషభనామ
 మందముగఁ జెందె లోకలక్ష్మ్యనుగుణము
 తెలియ నది చూడు, రామధాత్రితలేంద్ర! 126

ప॥ పట్నూతిఋషభలక్షణం బెట్టి దనిన.

క॥ సాధారణగాంధారము
 నాధారము చెంది ఋషభ మతులశ్రుతిష
 ట్కాధారకఋషభాఖ్య న
 సాధారణ మయ్యె, రామజనపాలమణీ! 128

ప॥ పంచశ్రుతిలక్షణం బెట్టి దనిన.

క॥ ఎంచగ శుద్ధనిషాదో
 దంచిత దేశంబుఁ జెప్పఁ కై నత మచ్చోఁ
 బంచశ్రుతిధైవతనా
 మాంచిత మగు, రామధూని రామూల్యమకే! 130

ప॥ శ్రుతిపట్నూతిలక్షణం బెట్టి దనిన.

గీ॥ కైశికి నిషాదక స్థానకలిత మగుచు
 కైవతం బొప్పి పట్నూతి కైవతాభి
 థాన మిర వంద లోకలక్ష్మ్యనుగుణము
 తెలియ విను మిది, రామధాత్రితలేంద్ర! 132

కం॥ ఈ వికృత స్వరముల యం
 దావేశం బయ్యెఁ గొన్ని యభిధానంబుల్
 భావించి వాని దెల్పెద
 భూవరసుత; కోసలూరి బుధజనపాలా! 133

ప॥ అది యెట్టి దనిన

క॥ చ్యుత మడ్డ నిబంధన న
 చ్యుతమడ్డక మొప్పు భువిని సొరిది నిషాద
 స్థితికలిత వ్యవహారము
 కతమున, రామక్షీతీంద్ర! ఘనగుణసాంద్రా! 135

క॥ చ్యుత మధ్యమగాంధార
 స్థితి గని చ్యుతమధ్యమంబు చెలంగును భువి ను
 ద్గతి గాంధార వ్యవహార
 రతకతమున, రామభూవరాహర్ష్యమణి! 136

క॥ చ్యుత పంచమ మధ్యమ మనఁ
 జ్యోతపంచమ మొప్పు మధ్యసూక్తి ధరిత్రిన్
 నుతకీర్తి గన్నకతమున
 నతులితమతి, రామ భూవరాహఘ్నమణి! 137

క॥ పదియాలు వికృతు లీగతి
 నొదవియు మఱి తత్స్వరాలి యొరయంగ లక్ష్య
 స్పదములఁ బదు నొక్కటి యై
 చదు రొప్పును దెలియ, రామ జనపాలమణి! 138

క॥ మఱి యైదు వికృతభేదము
 లరయంగ లక్ష్యముల యెడల నమరనివిత మే
 వెరవున నన, నా వివరము
 నెఱిగించెద వినుము, రామనృపతిలలామా! 139

క॥ అరయంగ నాథారశ్రుతి
 బెరసినయెడఁ గల్గు నాదభేదము మఱి యా
 వెరవున స్వరభేదంబులు
 బురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా! 140

క॥ మఱియును నాథారశ్రుతి

బెరయనియెడ నేల నాద భేదము కల్లున్

స్వరభేద మేల యబ్బును

బురణించుట గల్గి, రామభూపాలమణి!

141

ప॥ కావున నచ్యుత షడ్జాది వికృతస్వరంబు లైదును, నాథారశ్రుతి భేదంబు లేకుండుటంజేసి శుద్ధ షడ్జాదులయం దుద్భవించె. అది యెట్టిదనిన. 142

సీ॥ శుద్ధ షడ్జములోన సొరిది నచ్యుతషడ్జ

మాఁగి యొక స్థితి నమఁగించు

శుద్ధ మధ్యమములోఁ జొచ్చి యచ్యుత మధ్య

మము భేద మెనయక మలయుచుండు

శుద్ధర్షభములోనఁ జొప్పడి వికృత ఋ

షభము వేటుగఁ గాక జరగుచుండు

శుద్ధధైవతముతో జూఁగి వికృత ధైవ

తము భిన్నగతి లేక తనగుచుండు

వెలయు చ్యుత పంచమములోన వికృతపంచ

మంబు భేదింప నేక మై మలయుఁ గార

ణశ్రుతి యొకటిగాఁ గల్గి నాదభేద

మెనయని కతన, రామ భూమింద్రమాళి!

143

ప॥ ఇట్లు క్రమంబున శుద్ధ షడ్జాది పంచస్వరంబులయందు నంత ర్భావంబుఁ జెందుకతంబున నచ్యుత షడ్జాది వికృతపంచ స్వరంబులు లక్ష్యం బులయందు వేర్వేరు కనుపట్టి యుండు. తక్కిన పదునొకండు వికృత స్వర భేదంబులు లక్ష్యరూఢంబు లై యుండు. తత్క్రమోద్దేశం బెట్లన్న చ్యుతషడ్జనిషాదంబును, జ్యోతమధ్యమగాంధారంబును, సంతరంగంబును, సాధారణగాంధారంబును, జ్యోతపంచమ మధ్యమంబును బంచశ్రుతి ఋష భంబును, శ్రుతిషట్కముషభంబును, పంచశ్రుతిధైవతంబును, నలివేల ధైవతంబును ననియెడు నిట్టి వికృతస్వరంబులు పదునొకండును, శుద్ధస్వరం బులు నొక్కటియుం గూడ నష్టాదశస్వరంబులును లక్ష్యంబు లై రాగ భేదంబులయందుఁ దఱచుగాఁ గనుపట్టియుండు. అచ్యుత షడ్జాదు లైదును

శుద్ధషడ్జాద్యభిన్నంబు దైన నొక్కొక్కయెడ సర్వనామ పురుషస్వరంబు
గా వ్యవహారయోగ్యంబు దై కనుపట్టియుండు నని సంగీతశాస్త్ర ప్రవ
ర్తకులు లక్ష్యమార్గవ్యవహర్తలై యుదాహరింతురు, అవధరింపుము. ఇట్లు
బహు ప్రకారంబులఁ బ్రతిపాదితంబు లైన షడ్జాది సప్తస్వరంబులకు మఱి
యును నామభేదంబు లెఱింగించెద, అవి యెట్టి వనిన.

144

కం॥ వాదియు సంవాదియు నను

వాదియును వివాది యనెడువరసంజ్ఞలు నా

ల్లాదట సప్తస్వరములఁ

బొదుకొనున్ వినుము, రామపార్థివతలకా!

145

కం॥ ఏరాగములం దైనను

నారయఁ దలు చైనస్వరమృశకస్వరమం

దారయ వాది యనంగా

వారక రంజిల్లు, రామవసుధాధీశా!

146

సీ॥ ఆవాడకశ్రుతులందు నిల్చిన రెండు

రెండేసి స్వరములు రేఖనశబ్దము

బండ్రిండుగా నైనఁ బరఁగ నెస్మిని మైన

శ్రుతిమండలమునందు శ్రుతులు నిలువ

నవి రెండు రెండును ననోన్యసంవాదు

లనఁగఁగఁ చెలియు ముదాహరణము

షడ్జమధ్యమములు షడ్జపంచమములు

ఋషభధైవతములు నిలువ మధ్య

సామజస్వరగాంధారసామజస్వ

రంబు లివి రెండు రెండేసి రహి వహించె

నొనర ననోన్యసంవాదు లనఁగఁ బరఁగి

రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

147

వ॥ ఇట్లు వాదిసంవాదిలక్షణం బెఱింగించితి. ఇంక విశాద్యనువాది
స్వరలక్షణం బెఱింగించెద, అవధరింపుము.

148

కం॥ ఏయెస్వరముల కేస్వర
 మ్మాయాయెడ నున్నయెడల నవరోధక మ్మా
 నాయాస్వరముల కాస్వర
 మాయెడల వివాది యనఁగ నగు, రామనృపా!

149

సీ॥ క్రమమొప్పఁగ నిషాదగాంధారములు షడ్జ
 మధ్యమపంచమ
 ధైవతస్వరపంచకావలికి వివాదు
 లౌ నన్న ననవచ్చు నవియుఁగాక
 తనరు నిషాదగాంధారము లవి లెండు
 ఋషభధైవతములయెడ వివాదు
 లయియుండు నదిగాక యట్టిఋషభధైవ
 తములు నిషాదగాంధారములకుఁ

జరవివాదులు గానేర్పు, శేష మై
 స్వరములెల్ల వివాదింవాని వాని
 లక్షణము లవి వినుఁడాదిలక్షణంబు
 లగుచు విలసిల్లు, రామనృపాగ్రగణ్య!

150

సీ॥ బహుళస్వరంబుగాఁ బరిధవిల్లెడివాని
 రాజభావంబున రక్తిఁ గాంచు
 తదనుసారస్థితిఁ దనరు సంవాదియు
 వానికి మంత్రయై వరలుచుండు
 నారాజమంత్రుల కనువాదియగుటచే
 ననువాది భృత్యునిహరువు గాంచు
 విపరీతవృత్తిచే నలరు వివాదియు
 నావాదికి విరోధి యై తనర్పు

ననుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులైన నఘనులు
 వరుస నీరీతి వాదిసంవాదిలక్ష
 ణాదివాదివివాదిగుణానుభావ
 మెలుగఁజేసిరి, రామమహింస! వినుము.

151

క॥ సరిగమపదనీస్వరములు

వరుసను వివరించి పలుకువరజంత్రువులం

గర మర్థిఁ దెలియఁజేసెద

నరుదారఁగ, రామభూతలాధీశమణి!

152

సీ॥ నానామయూగసంతానంబు గావించు

సంతతస్థితిని పడజ్జస్వరంబు

చాతకగోవుప్రవాతంబు వివరించు

ఋషభస్వరంబు సమీహితముగ

సతత మజావికసముదాయ మొనరించు

గాంధారనాద మఖండముగను

క్రౌంచశంకాస్యసంఘంబులు పాటించు

మధ్యమస్వరమును మార్దవముగఁ

బంచమస్వర మెసంగించుఁ బృథ్వీతంబు

దర్దురాశ్వము లొడవించు ధైవతమును

సమదగజరాజ మనును నిషాదరవము

తెలియఁదగు నిది, రామధాత్రీతలేంద్ర!

153

ప॥ మఱియును సప్తస్వరంబులకుఁ గ్రమంబున గల తేజాతీలక్షణం

బెఱింగించెద, ఆకర్షింపుము.

154

సీ॥ నలు వంద పడజ్జగాంధారమధ్యములుదే

వకులోద్భవస్థితి నీక వహించు

పంచమస్వర మొప్పుఁ బంచమకులజ మై

ఋషభశ్చైవతములు ఋషికులంబు

లగు నిషాదస్వర మసురకులోద్భవ

మలరు సప్తస్వరకులము లిట్లు

సద్విప్రజాతులు పడజ్జమధ్యమపంచ

వఃములు ఋషభశ్చైవతములు త్తత్ర

జాతులు నిషాదగాంధారజాతు లరయ
జాతు లంతరకాకలీస్వరము లైన
నగుచు శూద్రకజాతు లై యలరుచుండు
భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

155

స॥ మఱియు సప్తస్వరోత్పత్తిక్రమం బెట్టి దనిన.

156

క॥ పరమశివువలన పుట్టె

బిర వగు నీశానువలన ఋషభము కలిగెన్
మురు వగు గాంధారము త
త్పురుషునియొడఁ గోసలూరిబుధజనపాలా!

157

క॥ మఱియు నఘోరుని వలనను

దిగమగు మధ్యమము వామదేవునివలనం
గగ మగు నై పంచమ మిటు
పుణించుచు, గోసలూరి బుధజనపాలా!

158

క॥ సద్యోజాతునివలనను

హృద్యంబగు ధైవతంబు నీశ్వరువలనన్
ప్రద్యోత మగు నిషాదము
సద్యోగముఁ జెంది, రామజనపాలమణి!

159

సీ॥ ఛందోవతి యనంగ పుట్టమానం బొప్పు

నెనగు రక్తిక నాంగ ఋషభనామ
మిరవందఁ గ్రోథాఖ్య నెనసి గాంధారంబు
మూర్జని యనఁ బొల్చు మధ్యమాఖ్య
నాలాపిని యనంగ నలరుఁ బంచమనామ
మా ధైవత రమాఖ్యఁజెందు
క్షోభిణీనామ సంశోభితాకృతిఁ గాంచి
యా నిషాద స్వర మలరు నాత్మ

కారణాకృతి నామముల్ కలిగి యిట్లు
శుద్ధసప్తస్వరాంగనల్ క్రుతిసఖిజ
నములు గొల్వంగ గాంధర్వనగరరాగ
వీధుల మెలంగు, రామభూనాథ! వినుము.

160

వ॥ ఈ క్రమంబున స్వరలక్షణంబును సవిస్తారంబుగా నెఱింగించిన విని యింకఁ దాదృశస్వరప్రధానం బైన గ్రామమూర్చనాలక్షణం బెఱింగింపు మనుటయు.

161

వనమయూరము

మానకురురాజ! బుధమాన్యగుణవృద్ధా!

దీనజనపోషణ! విత్తిర్జితకర్ణా!

సూనశరసన్నిభ! విశుద్ధవరవర్ణా!

భానునిభతేజ! పరిపాలితనువర్ణా!

162

గద్య

ఇది శ్రీరామభద్ర భద్రాయిత కరుణాకటాక్షవీక్షణా సంలబ్ధ సార స్వత విచిత్ర పోలూరి యోబయామాత్య పుత్ర సకలసజ్జనవిధేయ గోవింద నామధేయ ప్రణీతం బైన రాగతాళచింతామణి యను సంగీతశాస్త్ర ప్రబంధంబునందు సంగీతమాహాత్మ్యప్రశంసనను, గానగాంధర్వభేదలక్షణంబును, దేశిరాగోత్పత్తియు, త్రిస్థానలక్షణంబును, ద్వావింశతిశ్రుతిజననంబును, షడ్జాదిసప్తస్వరోత్పత్తివిధంబును, శ్రుతిజాతిలక్షణంబును, శుద్ధ స్వరవికృత స్వరనిరూపణంబును, వాది సంవాద్యాదు చతుర్విధస్వరలక్షణంబును, సప్త స్వరూపంబు ననుసది ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

—: ఇది ద్వితీయాశ్వాసము :—

తృతీ యా శ్వాసము

కం॥ శ్రీ మదయోధ్యానగరి

ధామ! ఘనశ్యామ! రక్షితాశేషసుర

స్థిమ! దృగుత్పలదామ! సు

ధామధురవచోభిరామ! దశరథరామా!

1

వ॥ అవధరింపుము!

2

కం॥ శ్రుతిజాతి స్వరలక్షణ

గతు లీగతిఁ దెలిపి మఱియు గ్రామత్రయ స

మృతమూర్ఛనాదిభాగ

స్థితు లిప్పుడు రామభూష! తెలివెద, వినుమా!

3

సీ॥ జనసమూహమురీతి స్వరసమూహము గూడి

గ్రామం బనంగ విఖ్యాత మయ్యె

మూర్ఛనాదిము తానములకు నర్హులకి

యాజాతులకు నాశ్రయం బనంగ

వెలయు నాగ్రామంబు సెలఁగు మువ్వధముల

నందు పక్షగ్రామ నూదిమంబు

మధ్యమగ్రామంబు మఱి రెండవది యయ్యె

నీ రెండుగ్రామంబు లెసఁగు భువిని

మఱియు గాంధారకగ్రామ మరసి చూడ

మూడవది యయ్యె, నది స్వర్ణభూమియందు

ముఖ్య మగు నని గాయకముఖ్యు లంద్రు

రామభూషాల! వితరణనమ్మకీల!

4

సీ॥ స్వరసమూహమునం దెల్ల స్వరము లుండ

పక్ష మధ్యమ గాంధారసహిత మగుచు

గ్రామములు గల్గుకారణ మేమి యనినఁ

దెలియఁ జేసెద, రామభూషలయనాథ!

5

సీ॥ సప్తస్వరంబుల సముదాయమున కెల్లఁ
 బేర్చిమై మొదటఁ గాన్పించుకతన
 సంవాదు లైన పంచమ మధ్యమస్వర
 మంత్రుల కధిక మై మలయుకతన
 మొదట పడ్డగ్రామమునకు పడ్డకము ప్ర
 థాన మై చెలువొందు దానివెనుక
 షాడవౌడవతాన జన్మంబు నౌపడ్డ
 కగ్రామమున హీనగణన లేఁ

వెనుక ముందట నసియాడు మొనయ స్వరము
 లా నడుమ నిల్చి దొరలమి నన్యమంత్రి
 గానికతనను మధ్యముఖ్యంబు నెనసె
 రహిని రామేంద్ర! మధ్యమగ్రామమునకు.

6

సీ॥ దైవకులమునఁ గలుగు మధ్యమముతోడఁ
 బుట్టియుండెడుకతన వేల్పులకు యోగ్య
 మగుచు మూడవగ్రామాన కర్త మై ప్ర
 థాన మగు రామభూప! గాంధార మెపుడు.

7

కం॥ పడ్డస్వరముఖ్యత్వము
 పడ్డగ్రామమున కెపుడు జరుగుటకతనన్
 పడ్డగ్రామం బనఁ దగు
 పడ్డయ, నుతహృదయ! రామజనపాలమణి!

8

సీ॥ మధ్యమగ్రామ మారీతి మధ్యమస్వ
 రప్రథానత్వ మనెడుకారణమువలన
 మధ్యమగ్రామనామసంపద వహించె
 భాసుకులధర్మ! రామభూపాలవర్య!

9

కం॥ గాంధారప్రాధాన్యము
 గాంధారగ్రామమునకును గలుగుటకతనన్
 గాంధారగ్రామం బన
 సంధిల్లెను జేయ, రామజనపాలమణి!

10

క॥ క్రమమున గ్రామత్రయమున
 సశ్రమరిన భేదంపు లక్షణాశలి మూర్ఖవభే
 దము గా రెంటికీ దెల్పెద
 సమరసమున వినుము, రామజనపాలమణి!

11

సీ॥ తనచతుర్థాధారఘనతరశ్రుతియందు
 సమరక శుద్ధపంచమము నిల్వ
 పడ్డక గ్రామాఖ్యైశాశ్వతంబగు నందు
 శుద్ధధైవతము త్రిశుతులు దాల్చి
 కనఁబడుపడ్డక గ్రామలక్షణ మిది
 మఱి మధ్యమగ్రామమహిమ వినుము
 పంచమస్వర మాతృభవకారణశ్రుతిఁ
 జొరక యుపాంతిమశ్రుతిని జెంది

మధ్యమగ్రామనామంబు మలయునపుడు
 పంచమశ్రుతిఁ జేకొని పరఁగ ధైవ
 తస్వరంబు చతుశ్శ్రుతిఁ దాల్చు, నదియు
 మధ్యమగ్రామ మగు, రామమనుజనాథ!

12

వ॥ ఇది పడ్డమధ్యమగ్రామద్వయలక్షణంబు. ఇంక గాంధారగ్రామ
 లక్షణం దెలింగించెద, అవధరింపుము.

13

సీ॥ ఋషభమధ్యమములం దెసఁగెడుశ్రుతి నొక్క
 టొక్కటి గాంధారు మందెనేని
 ధైవత మావేళఁ దగఁ బంచమశ్రుతిఁ
 దాల్చె నేనియు నిపాదస్వరంబు
 ధైవతశ్రుతి నొకం దావేళ పడ్డక
 శ్రుతి నొకండు వహించుచోఁ దవర్పు
 నతిచిత్ర మామేళ మపుడు గాంధారక
 గ్రామం బటంచు నారదుడు వల్కి

నిట్టి గాంధారకగ్రామ మీమనుష్యు
లోకమున లేదు సురరాజలోకమునకుఁ
గలుగు నదియ గాంధారకగ్రామమగును
నాప్రకారము, రామధూనాయకేంద్ర!

14

సీ॥ గాంధారనామకగ్రామంబు భువిలోన
వాడుక లే దన్న వాడు మగుడ
నామేళలక్షణ మా మూర్ఛనారీతు
లానామభేద మాహారుసారు
లారాగసమయంబు లాదేవతాభేద
మిది యెల్లఁ దెల్పుట కేమిహేతు
వని తెల్పు మన్నచో, నాగ్రామలక్షణ
మీరీతిఁ దెలుపంగ నెఱుగ నేర్పు

బుద్ధిమంతులు లయకాండ్రు భూమిలోనఁ
గలిగిరేనియు వార లాగ్రామరాగ
భేదములఁ బాడుదురు గాక నేర్చి నచుచుఁ
దెలియఁజేసెను, రామధాత్రీత లేంద!

15

స॥ ఇట్లుగ్రామస్వరూపం బెఱింగించి యింకఁ దజ్జన్యమూర్ఛనాక్రమం
బెఱింగిం చెద. అంద మొదటఁ దత్సముదాముకలక్షణం బెట్టి దనిన.

16

కం॥ వరుసను సప్తస్వరముల
కరుదు గ నారోహణంబు నవరోహణమున్
గిఱికొల్పి మూర్ఛనాహ్వయ
మరయంగ నది యనుచుఁ దెలియనగు, రామన్యపా!

17

కం॥ పరిగ మపథనిస యనుచును
నరయంగ నారోహణంబు నవరోహణ మా
మఱి నిధమగురిసా యన
పరి లక్ష్యం బదియ, రామజన్యపాలమణి!

18

కం॥ వారక గ్రామత్రయమున

కారయ మును మూర్ఖనాళి యటఁ బ్రత్యేకర
బాటొకటి కొక్కటయ్యెను
వారణ లేక్కింప, రామవసుధాధీశా!

19

కం॥ ఒక్కొక్క గ్రామమునకును

జక్కఁగ నాటొకటి యైన సరిమూర్ఖనముల్,
లేక్కఁ గొన నిర్వదొక టిం
పెక్కును గ్రామములు మాటి కది, రామనృపా!

20

కం॥ ఇక్కరణి నొక్క టొక్కటిఁ

జక్కఁగ మూర్ఖనము లరయ సప్తవిధంబుల్
నెక్కిన్నవిధ మ దె ట్లన
నిక్కము దెల్పెదను, రామనృపమణి! వినవే!

21

గీ॥ స్వరము లేన్ని యైనవరుసతో మూర్ఖన

లన్ని యగును గ్రామయమళమునకు
నవియుఁ బదియునాల్గు నమరియుండు నటంచు
బుధులు దెల్పి రసఘ, పాసఁగ వినుము.

22

కం॥ ఈమూఁడు గ్రామములలో

భూమిని గలరెండు గ్రామములమూర్ఖనముల్
గ్రామకలక్షణసంయుత
మై మను వినరింతు వరుస నది, రామనృపా!

23

న॥ మఱియు నందు గ్రామద్వయచతుర్దశమూర్ఖనానామంబులు

మొదట నెఱింగించి పిమ్మట దల్లక్షణంబులు వివరించెద. అందుఁ దొలుత
షడ్జగ్రామసప్తమూర్ఖనానామంబు లెట్టి వనిన.

24

సీ॥ ఉత్తర మంద్ర ముఖ్య మొక టొప్పు మొదటిది

రజని రెండవది యై రవ్య మయ్యె

నుత్తరాయతన మందొగి మూడవది శుద్ధ

షడ్జ నాలవది నిశ్చలము గాఁగ

మత్సరీకృత నాగ కటియు నేనవది య
 శ్వేత్రాంత యనంగ ముచ్చట వహించు
 నాటవమూర్ఛన యభ్యుద్గత యనంగ
 మురు విప్లవాటొక్కమూర్ఛన యగు

ననుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులైనభునులు
 క్రమముతోడను పడక గ్రామమూర్ఛ
 నాఖ్య లీరితిఁ దెల్పుదు రరసి చూచి
 లాలితదార్య! రామభూపాలవర్య!

25

ప॥ మఱియు మధ్యమగ్రామసప్తమూర్ఛనాభిధానంబు లెట్టి వనిన. 26

సీ॥ సోవిరి యనంగ మూర్ఛన యొప్పు మొదటిది
 హరిణాశ్వ రెండవ పై తనర్పు
 మఱి కలోపనతాఖ్యఁ బరంగు మూడవది మె
 చ్చుగ నాలవది యయ్యె శుద్ధవధ్య
 మొదవమూర్ఛన యలరు మార్గి యనంగ
 శ్రీశ్రీరవీ యనునామ మాటవది గను
 హృష్యకనామాంక మెనయంగ విలసిల్లు
 నాటొక్కమూర్ఛన నరయ ననుచుఁ

జారుగాంధర్వశాస్త్రవిశారదాగ్ర
 గణ్య లీరితి మధ్యమగ్రామమూర్ఛ
 నాహ్వయంబులఁ దెల్పిరి యందముగను
 భాగ్యదేవేంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

27

ప॥ మఱియు గాంధారగ్రామసప్తమూర్ఛనానామధేయంబులెట్టివనిన. 28

సీ॥ సందాహ్వయంబున నలువొందు మొదటిది
 చక్క రెండవది వికాల యనంగ
 సుముఖ యనంగ నెచ్చుగ మూడవది యొప్పు
 నవలఁ జిత్రాఖ్య నాలవది యయ్యెఁ

దసర నె దవది చిత్రవతీసమాఖ్య ను
 కహిని సుఖాఖ్య నాటవది యొప్పు
 నాల ౯ యనువేర నాటొక్క మూర్ఛన
 కనరారు ననుచు గాంధర్వశాస్త్ర

సారత త్వజ్జః జైనయా నారదుండు
 సరసగాంధారక గ్రామసప్తమూర్ఛ
 నాఖ్య లీమాడ్కి వివరించె నందము గను
 రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

29

ప॥ ఇంక భూలోకయోగ్యం బైన గ్రామాభ్యుదయమూర్ఛనా
 గోకుర్దశకంబునకుఁ గ్రమంబున లక్షణంబులు నిరూపించెద. అందుఁ దొలుత
 పక్షగ్రామ సప్తమూర్ఛనాలక్షణం బెట్టి దనిన.

30

సీ॥ మధ్యమస్థానసమ్మతపక్ష మాది గా
 మొదట మూర్ఛనఁ గూర్చ ముద్దు గొల్కు
 మఱి దానిక్రిందట మంద్రనిషాదంబు
 మొదలు గా రెండవ మూర్ఛనయును
 మంద్రదైవత మాదిమం బైన మూడవ
 దౌమంద్రపంచమ మాది గాఁగ
 నాలన మూర్ఛన నాటొక్కటియు పక్ష
 కగ్రామమున, రామజనవరేణ్య!

... ...

(గ్రంథపాఠము)

31

ప॥ మధ్యమ గ్రామసప్త మూర్ఛనాలక్షణం బెట్టి దనిన.

32

సీ॥ వామనమధ్యమం బొదిమంబుగను గాం
 థారంత మయిన సద్వీరి యయ్యె
 దాని వెన్కఁ గల గాంథారంబు మొదలు గా
 రెండవ మూర్ఛనారీతి యమరె
 నావెన్క ఋషభస్వరాది మూడవ దగు
 నావెన్క షడ్జస్వరాది గాఁగ
 నాలవ దింబొందు నావెన్క మంద్రని
 షాదాది గాను బంచమిచెలంగు

మంద్రధై వత మాది మై మలయ నెసఁగు
 నాటవది మంద్రపంచమ మాది గాఁగ
 నాటొకటి, యిట్లు మూర్ఛన లాటొకటిగను
 మధ్యమగ్రామమున, రామమనుజనాథ!

33

వ॥ ఇట్లు నిరూపితం బైన చతుర్దశమూర్ఛనానర్గంబునకు స్వరూపణం
 బెట్టి దనివ.

34

సీ॥ సరిగమపదనీలు సంధిల్లు మొదటను
 నిసరిగమపథలు నిలుచు రెంట
 ధనిసరిగమపలు దనరారు మూటను
 బధనిసరిగమ లొప్పఁగఁ జతుర్థ
 మపధనిసరిగలు మార్కొను నై దింట
 గమపధనిసలును గలది షష్ఠ
 రిగమపధనిసలు నెగడు నాటొక్కటఁ
 గ్రమ మొప్పు షడ్జకగ్రామసప్త

శుద్ధమూర్ఛన లీరితిఁ జాణుఁగ నెఱిఁగి
 గేయ మొనరింపఁగలుగు వాగ్దేయతార
 జనులఁ బొగడుదు రఖిలభూజనులు మిగుల
 రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

35

వః॥ మఱియు మతాంతరప్రసిద్ధం వైన చతుర్దశమూర్ఖనాలక్షణంబు గల డొకింగించెద. అది యెట్టిదనిన, మధ్యమస్థానపక్షంబు మొదలు చేసి కొని మధ్యమనిపాదాంతంబు గాఁ బ్రథమమూర్ఖనవి... గావించుకొని యవ్వల మందనిపాదాదులు విడిచి మధ్యమస్థానజన్యంబు వైన నిపాద ధైవతపంచమ మధ్యమ గాంధార ఋషభంబులు మొదలు గావించి మిగిలిన మూర్ఖనాపట్కంబుఁ గల్పింపవలయు. అది యెట్లునిన, సరిగమపదని యను ప్రథమమూర్ఖనయందలి పక్షాదిస ప్తస్వరస్థానంబులందు నిసరిగమపదా యని పట్కర్మంబునందు మధ్యమంబును, ధైవతస్థానంబునందుఁ బంచమంబును, నిపాదస్థానంబునందు ధైవతంబును క్రమంబున నిట్లు గ్రహస్వరంబులు నిలుపు కొని మధ్యమస్థానస్థిత పక్షాది సప్తస్వరప్రమాణంబులు తగ్గక యుండునట్లుగా నిపాదాది యైన రెండవమూర్ఖన సవరింపవలయు. ఇవిధంబున ధనిసరిగమపా యని పదనిసరిగమపా యని మపదనిసరిగమా యని మపదనిసరిగా యని గమపదనిసరి యని రిగమపనిసా యని ఇట్లు క్రమంబుగా మధ్యమస్థాన ధైవతాది స్వరంబులను పక్షాదిస ప్తస్వరస్థానంబులయందును గ్రహస్వరంబుగా నిలుపుకొని ధైవతపత పంచమ మధ్యమ గాంధార ఋషభంబులు మొదలు గాఁ గలిగినయీ తక్కిన ప్తాదు మూర్ఖనలు గల్పింపవలయు. ఇదిపక్షగ్రామమూర్ఖనాలక్షణంబు. ఇంక మధ్యమగ్రామమూర్ఖనాలక్షణం చెరింగించెద. అది యెట్లున్న, మధ్యమస్థానమధ్యమంబు మొదలుకొని గాంధారపరస్వరంతంబుగా మొదటిమూర్ఖనఁ గల్పించి పిమ్మట మపదనిసరిగా యనియొడు ప్రథమమూర్ఖనయందలిమధ్యమాదిస ప్తస్వరంబులయందు గమపదనిసరి యని మధ్యమస్వరస్థానంబునందు గాంధారంబును, బంచమంబునందు మధ్యమంబును, ధైవతంబునందుఁ బంచమంబునందు నిపాదంబునందు ధైవతంబునందు ధైవతంబును, పక్షంబునందు నిపాదంబును, ఋషభంబునందు పక్షంబును, గాంధారంబునందు ఋషభంబును నిట్లు క్రమంబున గ్రహస్వరంబులు నిలుపుకొని మధ్యమస్థానప్రమాణంబులు తగ్గక యుండునట్లు గాంధారాది యైన రెండవమూర్ఖన సవరింపవలయు. ఈక్రమంబున సరిగమ పదనిసా యని, సరిగమపదని యని, నిసరిగమపదా యని, ధనిసరిగమపా యని, పదనిసరిగమా యని, మపదనిసరిగా యని, గమపదనిసరి యని, ఇట్లు పరుసగా మధ్యమాదిస ప్తస్వరస్థానంబులయందు ఋషభాదిస ప్తస్వరంబులును గ్రహస్వరంబుగా నిలుపుకొని ఋషభపక్షనిపాదధైవతపంచమంబులు మొదలు గాఁ గలిగిన కడపంచమమూర్ఖనలు నివరింపవలయు. ఇది మధ్యమ

మూర్ఛనలక్షణం బగు. ఇట్లు గ్రామద్వయసంభూతచతుర్థశమూర్ఛనలు
శుద్ధమూర్ఛనానామంబు లనం బెం పెక్కియుండు. ఇంకఁ దద్దేదంబు లెఱి
గించెద, అవధరింపుము.

36

శీ॥ కాకలికలిత మై కనఁబడు నొకభేద
మంతరయుక్త మై యమరు నొకటి
యుభయాన్వితమ్ముగా నొకభేద మిం పొందు
నొకటి శుద్ధప్రతి నొనరి యుండు
నిట్లొక్క టొక్కటి యీనాల్గురూపము
లింపొంద వెలసి వర్తించెనేని
క్రమ మొప్పు నొక్కొక్క గ్రామాన కిరువది
యెనిమిది భేదము లెసఁగు చుండు

నట్లు గావున గ్రామయుగ్మానుగతము
లైన పదునాల్గు మూర్ఛన లమరి యుండి
యేబదాఱు విధంబుల హెచ్చు ననుచు
శాస్త్రవిదు లంద్రు, రామభూజనవరేణ్య!

37

ప॥ ఇట్లు గ్రామద్వయనిబంధ శుద్ధషట్పంచమూర్ఛనాభేదంబులు
క్రమమూర్ఛనా మార్గంబున బహువిధంబు లయ్యె. అత్తైఱం గెఱింగించెద,
అవధరింపుము.

38

శీ॥ అత్తైఱంగున నేఁబదాఱుభేదంబులఁ
జదు రొప్పునట్టి మూర్ఛనలయందు
నొక్కొక్కమూర్ఛన కొనరిన సప్త స్వ
రము లొక్క టొక్కటి క్రమముతోడ
మొదటిది మొదలు గామొగదల ల్లూర్పుచు,
మూర్ఛ కలమరింప మూర్ఛనంబు
లొక్కొక్క టిరవందు, నొక్క టొక్కటిగాఁగ
నాత్మొక్క భేదము లానుకతన .

నేబడాటిండ్లు లెక్కింప నెసఁగు లెక్క
రీతి మున్నూటతోబదిరెండు గాఁగ
నిట్లు క్రమశుద్ధమూర్ఖున లిం పెసంగు
భాగ్యదేవేంద్ర! రామధూపాలచంద్ర!

39

వ॥ ఇట్టి క్రమమూర్ఖునావర్తంబునకు స్వరలక్షణం బెట్టి దనిన.

40

సీ॥ సరిగమపథనులు చక్కఁగా మొదటను
రిగమపథనిసలు రెంటు నెఱుఁగు
గమపథనిసరులు గనుపట్టు మూఁటను
మపథనిసరిగలు మలయుఁ దుర్యఁ
బధని సరిగమలు పరఁగు నై దింటను
ధనిసరిగమపలు దనరు పృష్ఠ
నిసరిగమపథలు నిలుచు నాటొకటి ని
ట్లొకటి యాటొక్క టై యొనరుకతనఁ

గ్రమము లనుపేర పుష్టకగ్రామమూర్ఖు
నంబు లిరువది యెనిమిది, నయము గాంచె
సూటతోబదియాలు గా నూలుకొనుచు
రామధూపాల! మహానీయప్రమ్యశీల!

41

వ॥ ఇది పుష్టగ్రామక్రమ మూర్ఖునాస్వరలక్ష్యంబు. ఇంక మధ్యగ్రామ
క్రమ మూర్ఖునాస్వరలక్ష్యం బెట్టి దనిన.

42

సీ॥ వాదధని సరిగలు మూర్ఖును మొదటను
పథనిసరిగమలు పరఁగు రెంటు
ధనిసరిగమపలు దనరు మూఁడునచోట
నిసరిగమపథలు నిలుచుఁ దుర్య
సరిగమపథనులు సంధిల్లు నై దింట
రిగమపథనిసలు నెగడు పృష్ఠ
గమపథనిసరులు గలిగె నాటొకటి ని
ట్లొకటి యాటొకటిగా నొదవుకతనఁ

గ్రుము లను పేర మధ్యమగ్రామ మూర్ఖు
నంబు లిరువది యెనిమిది నయము మీఱి
నూటతోంబదియాటలుగా నూలుకొనియె!
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

3

ప॥ ఇట్లు, పక్షగ్రామక్రమమూర్ఖనాభేదంబులు మున్నూటతోంబది
యాటలును మధ్యమగ్రామక్రమమూర్ఖనాభేదంబులు నూటతోంబది
యాటలును గూడి గ్రామద్వయంబునందుఁ గ్రమమూర్ఖనాభేదంబులు
మున్నూటతోంబదిరెండు తెఱంగు లయ్యె నని శాస్త్రజ్ఞు లుదాహరింతురు.
ఇట్లు శుద్ధమూర్ఖనాప్రకరణం దెఱింగించితి. ఇంక గ్రామద్వయ శుద్ధవత్తు
ర్దశమూలమూర్ఖనాభేదంబులు షాడవౌడవమార్గంబులచేతఁ దాననామ
కంబు లై బహువిధంబు లయ్యె. పిమ్మట దాని దెలిపెద, ఆంక్షాపుము. 44

గీ॥ శుద్ధమూర్ఖన లీరితి సొబగు మీఱి
షాడవౌడవభావముల్ సంతిలంగఁ
దాననామము లయ్యె నాతానపథము
తెఱుంగఁజేసెన, రామభూమింగ్రచంద్ర!

45

గీ॥ పక్షగ్రామసప్తమూర్ఖనలు వరుస
సరిగి నట్టమచర్జమై జరగెనేని
యిచ్చి దెనిమిదిభేదము లేనయు చుండు
నెట్టు లన్నను, రామభూమింద్ర! వినుము

46

నీ॥ ఒకభవ మిరవందు నొకపక్షవర్జమై
ఋషభవర్జంబు గా నెరుగు నొకడ
పంచమహీన మై పరగు వేటొకటి ని
షాడవర్జంబు గా జరుగు నొకటి
యొక్కొక్కమూర్ఖన యొగి నాల్గుభేదము
లీరితిఁ గాంచి పెం పెరుగుకతన
పక్షగ్రామోక్తసప్తమూర్ఖన లిట్లు.
పట్నవిరాన్నితవృత్తిఁ జదురు మీఱి

షాడవాహ్వాయతాన విశాలగతుల
నిరువ దెసిమిది భేదము లెనయు నసుచు
సారసంగీతశాస్త్రజ్ఞుచంద్రు లిట్లు
తెలియఁజేసిరి, రామధాత్రితలేంద్ర!

47

ప॥ ఇట్లు పడ్డకగ్రామ షాడవతానసంఖ్యాక్రమంబు తెలియించితి.
ఇక మధ్యమగ్రామ షాడవతానసంఖ్యలక్షణం బెట్టి దనిన.

48

గీ॥ క్రమముతోడను మధ్యమగ్రామమూర్ఘ
నలును నాపడ్డయుషభగాంధారవర్జ
ము లను నేకవింశతిభేదములు వహించె
రామభూపాల! జగదేక మ్యశీల!

49

ప॥ అది యెట్టి దనిన.

50

సీ॥ పడ్డస్వరం బవర్జంబు గాఁగలిగి యా
తొక్కస్థివంబుల నొఱపు గాంగు
బుషభస్వరంబు విహీనంబు గాఁగల్గి
సప్తభేదంబుల జరుగుచుండు
గాంధారలాభంబు గల్గుటకతమున
సప్తమార్గంబులఁ జక్క నమరుఁ
క్రమమున మధ్యమగ్రామసప్తవిరుద్ధ
మూర్ఘన తీరితి మూఁడుతొఱంగు

లమరఁ గైకొని పట్నరావాపు లెసఁగ
షాడవాహ్వాయతానవిస్తారగరిమ
నేకవింశతిభేదము లెనయుచుండు
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

51

క॥ ఇరువదియొనిమిది మొదలిట
నిరువదియొక్కటియు రెండు నీషాడవములే
పరలఁగ నలువదితొమ్మిది
యిర వగు గ్రామములు రెంటి కిది, రామనృప

52

వ॥ ఇట్లు గ్రామద్వయమాడవతానంబు లేకోనపంచాశద్దేదంబు లై
యుదయించె. ఇంక గ్రామద్వయాడవతానభేదంబు లేఱింగించెద, ఆక
ర్ణింపుము.

53

గీ॥ పుడకగ్రామసప్తమూర్చనల వరుస
సరంగ వర్జించి ద్విశ్రుతిస్వరము లేడసి
ఋధంబు వర్జింప భేదము లిరువదొకటి
పరంగు నెట్లన, రామభూపాల! వినుము.

54

సీ॥ పుడకపంచమవర్జసంపన్నములు గాక
సప్తభేదంబులు చక్క నమరుఁ
దనరి నిపాదగాంధారవర్జము గల్గి
సప్తవిభేదముల్ దీప్తి గాంచు
ఋషభైవతములు నిం పొందగాఁ గల్గి
సప్తవిధంబు లేచ్చుఁగఁ దనస్కుఁ
గ్రామ మొప్ప పుడకగ్రామసప్తవిశద్ధ
మూర్చన లీధంగి ముఱైఱంగు
లరయఁ గైకొని పంచస్వరాన్వితంబు
లైనయాడవతానపిఱ్ఱాతు లెనయ
నేకవింశతిభేదము లాకలించు
రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

55

వ॥ ఇది పుడకగ్రామాడవతానభేదలక్షణంబు. ఇంక మధ్యమగ్రా
మాడవతానలక్షణం బెట్టి దనిన.

56

గీ॥ ఋషభైవతపీనత యెనయఁ గల్గి
విశ్రుతిద్వయవర్జ మై వెలయునప్త
మధ్యమగ్రామమూర్చనల్ మలయుఁ బదియు
నాల్గులేఱంగుల, రామభూనాథ! వినుము.

57

త|| అది యెట్టి దనిన.

58

ఋషభశైవతలోప మెనయుటకతమున
 సప్తభేదంబులు సంఘటిల్లు
 జారునిపాదగాంధారవర్జంబు లై
 మఱి సప్తవిధములు మలయుచుండు
 రహి నిట్లు మధ్యమగ్రామసప్తవిశుద్ధ
 మూర్ఛనలోద్వివిధ మై మొనయుకతనఁ
 బంచస్వరాధ్య మై పరంగునాడవతాన
 విఖ్యాతి పదునాల్గువిధము లయ్యె

షడ్జకగ్రామ మాడవసంఘ మేక
 వింశతియు వధ్యమగ్రామవిశుత్తాడ
 వమూను బదునాల్గు గూడిన వరలు ముప్ప
 దేనుదానంబు లన, రావస్యపరిచంద్ర!

59

వ|| మఱియు నిట్టి పాడవోడవతానంబులకుఁ గ్రమంబున స్వరలక్షణంబు లెఱింగించెద. అందు మొదట షడ్జగ్రామపాడవతానస్వరలక్షణంబు చెప్పి దనిన.

60

సీ|| రిగమపథని యంచు నెగడింప షడ్జవి
 హీన మై యొకభేద మెసగు చుండు
 సగమపథని యనఁ బొగడొంది ఋషభవ
 ర్జము గాఁగ నొకభేద మమరి యుండు
 సరిగమపథని నా సంధిలి పంచమ
 హీన మై యొకభేద మెనసి యుండు
 సరిగమపథ యనఁ బరంగి నిపాదవి
 హీన మై యొకభేద మిం పెసంగు

నిట్లు లాఠొక్కతానము లెనయు నాల్గు
 లెఱుగు లటు గాన షడ్జవిధీయమాన
 పాడవము లిర్వదెన్నిది జరుగు ననుచుఁ
 దెలియవలయును, రామభాత్రీథశేంద్ర!

61

ప॥ మఱియు మధ్యమగ్రామపాడవస్వరలక్ష్యం బెట్టి దనిన.

62

సీ॥ మకధనిరిగ యని మార్కొల్పు పడ్డహీ
నము గాఁగ నొకభేద మమరుచుండు
మకధనిసగ యని మలయింప ఋషభవి
హీన మై యొకభేద మెనసి యుండు
మకధనిసరి యని మఱి గూర్పు గాంధార
లోప మై యొకభేద మేఘ చూపు
నొక్కొక్క టీమాడ్కి నొనరు ముత్తైఱగుల
రహి నిట్టు సప్తమూర్చనలు వెలయ

మధ్యమగ్రామపాడవమహితతాన
సముదయం బేకవింశతీసంఖ్య యొదవ
నుదయ మయ్యెను, సంతతాభ్యుదయవితర
ణాతిశయధన్య! రామన్మపాగ్రగణ్య!

63

ప॥ ఇట్లు గ్రామద్వయపాడవతానస్వరలక్ష్యం బెఱింగించితి. ఇంక
నాడవతానస్వరలక్ష్యంబు నెఱింగించెద. అందు పడ్డ గ్రామాడవతాన
స్వరంబు లెట్టి వనిన.

64

సీ॥ రిగమధనీ యన నెగడిపడ్డకపంచ
మరహిత మొకభేదగరిమ వెలయు
సరిగమపథ యన నొఱిసి గాంధారహీ
నంబుగా నొక్కభేదంబు దనరు
సగమపనీ యని నిగిడింప ఋషభధై
వతహీన మొకభేద మతికి యుండు
నీమాడ్కిఁ బ్రత్యేక మీ మూడువిధముల
సప్తమూర్చనములు జరిగెనేని

పడ్డకగ్రామరాజసంజాత మైన
యాడవాహ్వయతానచయంబు తెలియ
నేకవింశతిభేద మై యెసగు నంద్రు
రామభూపాల! జగ దేకరమ్యశీల!

65

వ॥ మఱియు, మధ్యమగ్రామాడవతానస్వరలక్ష్యం బెక్కి గనెన. 66

సీ॥ సమనిసగా యన నమిత మై ఋషభధై
వతవర్జ మై యొక్క వితము వెలయు
మపధసరీ యన మలసి నిపాదగాం
ధారవర్జ మొకవిధంబు మెఱయు
నీరీతిఁ బ్రత్యేక మీరెండు విధముల
నెనయుచు సప్తమూర్ఖనలు మెఱయ
మధ్యమగ్రామజన్మంబు లొడవములు
పదునాల్గు జనియింపఁ బరగ నివియు

నవియుఁ గలయంగ ముప్పదియైదు నొడ
వములు గ్రామద్వితయపాడవమ్ములు నలు
వదియుఁదొమ్మిది గూడ నెన్నదియునాల్గు
తానములు గల్గె, రామభూజాని! వినుము.

67

వ॥ ఇట్లు పడ్యమధ్యమగ్రామజన్యంబు లైన యెఱుబడినాల్గు పాడ
వొడవవిశుద్ధతానంబులకు వేదోక్తంబు లైన యజ్ఞనామధేయంబులు సంగీత
శాస్త్రప్రసిద్ధంబు లై యొప్పుచుండు. క్రమంబున నా నామంబు లెఱింగించెద,
ఆకర్ణింపుము.

68

సీ॥ ఆది నన్నిష్టోమ మనంగ నత్కుపపదా
న్నిష్టోమ మనంగను నెగడి భువిని
వాజవేయం బన వరలి పొడవ యనఁ
బొండరికం బన బాగు మీఱి
యశ్వమేధ మనంగ నలరలి రాజసూ
య మనంగ నిటులు సప్తాహ్వయములు
చక్కగా గతి పడ్యగ్రామసంభూతస
ప్తమహీనపాడవతానచయము

లోనఁ గ్రమముగ పడ్యవిహీనతాన
సప్తవిధములు పెం పొందు సరసగతుల
ననుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞు లైన జనులు
తెలియఁ జేసిరి, రామధాతృతలేంద్ర!

69

సీ॥ స్వీప్తకృ త్తనంగ రాజిలి బహుసౌవర్ణ
 మన గోసవర్ణక మనంగఁ బరఁగి
 మఱి మహావ్రత మన మఱి విశ్వజి త్తన
 నలుపుగ బ్రహ్మయజ్ఞం బనంగఁ
 దనరి ప్రాజాపత్య మనంగఁ చెం వెనఁగెడు
 సీసప్తనామము లిట్లు గల్గి
 షడ్జనామగ్రామసంభూతసరిప స
 ప్తమవర్జపాడవతానగణము

లోన ఋషభస్వరవిహీన తాన సప్త
 భేదవర్గముఁ జూపట్టి వేర్మిఁ గాంచు
 ననుచు గాంధర్వశాస్త్రజ్ఞు లంద్రు నిజము
 రామధూపాల! జగ దేకరమ్యశీల!

70

సీ॥ ఆది సశ్వక్రాంత మనంగ రథక్రాంత
 మనంగ విష్ణుక్రాంత మనంగఁ బ్రబలీ
 యవల సూర్యక్రాంత మనంగ గజక్రాంత
 మన నభిజి త్తన నవనిఁ బరఁగి
 నాగయక్షగమన బౌగురగతి నిట్లు
 క్రమముగా సప్తనామములు గలిగి
 షడ్జకగ్రామసంజాత సరిపసప్త
 మరహితపాడవమహితతాన

సముదయములోనఁ బంచమస్వరవిహీన
 సప్త తానము లతులితదీప్తిఁ గాంచు
 సనుచు గాంధర్వవిద్యావిహార కుశిల
 మతులు వివరించి తిలు, రామమనుజనాథ!

71

సీ॥ తొలుదొల్తఁ దనరుఁ జాతుర్మాస్య మనంగను
 సమిదాఖ్య మనంగ శస్త్రం బనంగ
 నను వందు సుకరిక మనంగ సౌత్రామణీ
 య మనంగఁ జిత్తి నో హోతుభ్ర మితి !

యుద్ధిదాఖ్యం బన నొనరునీమాడ్కిని
 (గమ మొప్ప) సప్తనామములు దాల్చి
 పుష్పనామగ్రామసంభవసరిపన
 పుష్పనామగ్రామసంభవసరిపన

వర్ణకములోపల నిపాదవర్ణితంబు
 లైనతానము లాటొక్క టమరి యుండ
 ననుచు వాగ్దేయకారజనాగ్రగణ్య
 లెఱుంగఁజేసిరి, రామమహింద్ర! వినుము!

72

ప॥ ఇట్లు పుష్పనామమందుఁ గలిగిన యిరువఁదెనిమిది పాదః
 తానంబులకు నామంబు లెఱింగించి వెండియు మధ్యమగ్రామ పాదః
 తానము లిరువదొక్కటినామంబు లెఱింగించెద, అపధరింపుము.

73

సీ॥ సావిత్రి యన నర్ధసావిత్రి యన సర్వ
 తోభద్ర మనఁగఁ దోడ్తోడ నచల
 నమర నాచిత్య యం చనఁగను వాయన
 మనఁగ సర్వాయత మనఁగఁ దపరి
 యాడవ యనఁగను నమరుచు నీచక్కి
 నాటొక్క నామధేయములు దాల్చి
 మధ్యమగ్రామసంభవ సరిగవిహీన
 పాడవతాన సంచయముతోడఁ

దనరు పుష్పకవర్ణిత తాన సప్త
 విధము లతులితవిఖ్యాతి వెలయు ననుచు
 సుసంసంగితశాస్త్రజ్ఞు లెఱుంగఁ బలికి
 రనఘగుణధన్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

74

సీ॥ అగ్నితిత్తన ద్వాదశాఖ్య మనంగ ను
 పాంశు పనఁగను హోమాఖ్య మను
 నశ్వప్రతిగ్రహ మనఁగ నొప్పారుచు
 బర్హి యనంగ నమత్త మనుచు

నభ్యుదయాఖ్య మై యమరుచు నీరీతిఁ
 గ్రమ మొప్పు సప్తనామములు గల్గి
 మధ్యమగ్రామస్మృత సరిగ స్వర
 త్రయసీనపాడవతానచయము

లోన పాడవస్వరరహితానవద్య
 సప్తతానవతాన ముద్దీప్త మయ్యె
 ననుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞు లై నఘనులు
 తెలియఁజేసిరి, రామధాత్రీతలేంద్ర!

75

సీ॥ తనరారు సర్వస్వదక్షిణం బనంగను
 సొరిది దీక్ష యనంగ సోమ మనంగ
 నట సమింధ మన స్వాహాకార మనంగ న
 నూనప మనంగ సన్నుతి వహించి
 గోదాహనం బన గుఱుతుగా నీలీల
 సప్తనామంబులు చక్క దాల్చి
 మధ్యమగ్రామసంభావ్య సరిగవర్జ
 కలితపాడవతానకులములోన

వెలసి గాంధారవర్జితవిహితసప్త
 తానసంతాన మత్యంతధన్య మయ్యె
 ననుచు గేయవిశారదు లైన జనులు
 తెలియవలయును, రామధూపలయనాథ!

76

ప॥ ఇట్లు గ్రామద్వయంబునందుఁ గలిగిన నలువదిలొమ్మిది శుద్ధ
 తానంబులకు నామంబు లేర్పఱచి మిఱియు నా గ్రామద్వయాపాడవతాన
 పంచత్రింశభేదంబులకుఁ గ్రమంబున నామధేయంబులు చెలిపెద, అవధ
 రంపుము.

77

సీ॥ పాసగును సౌఖ్యయుఁ బురుషభేద మనంగ
 శ్రేష్ఠ మనంగ విశేష మగుచు
 వజ్రం బనంగను వరలుచు నిఘ వన
 నంగిర స్సనంగ బాసంగ నేర్చి

కంకాఖ్య మనంగ విఖ్యాతిఁ గైకొని యిట్లు!
 సప్తహ్వయమ్ముల దీప్తి గలిగి
 పద్మముఖ్యగ్రామస ప్తనిగరినర్జి
 తాడవతానచయంబులోన

సంఘటిల్లిన పద్మపంచమవిహీన
 సప్తతానము లద్భుతశాంత కీర్తి
 గాంచు నం చిట్లు వాగ్దేయకారజనులు
 తెలియఁబలికిరి, రామధాత్రీతలేంద్ర!

78

సీ॥ అమర బ్యోతిష్టోమ మనంగ దర్శ మనంగ
 సవ్యాఖ్య మనంగ నాస్వంద మగుచు
 పార్లమాస్య యనంగఁ బరగి పరిగ్రహం
 బనంగను రాత్రి యం చనంగ వెలసి
 సారథ మనంగ గల్గి చక్కగా నిద్ధాత్రి
 నాటొక్కనామధేయములు దాల్చి
 పద్మాహ్వయగ్రామ సంభృతసపరిగ
 రిధవర్జితాడవప్రథితతాన

దళములోన నిషాదగాంధారహీన
 తానసప్తవిధంబు లుద్దామమహిమఁ
 బాయక ధరించు ననుచు వాగ్దేయకార
 జనులు దెల్పిరి, రామధూజనవరేణ్య!

సీ॥ సాభాగ్యకృత తన శాంతి యనంగను
 శాంతికృత తనంగను మంతు కెక్కి
 పక్షికృత తనంగను సరవిని వైనతే
 య మనంగ నుచ్చాటన మన నమరి
 మణి వశీకరణాఖ్య నిరవంది యీరితి
 సప్తావధానవిశాలగరిమఁ
 గైకొని పద్మకగ్రామోక్త సపనిగ
 రిధవిహీనాడవ ప్రథితతాన

వర్ణమునఁ గల్గు ఋషభదై వతవిసర్జి
తానుగతతాన సప్తవిధంబు లెపుడు
వెలయు నని రిట్లు గాంధర్వవేదవిదులు
సకల గుణమూర్తి! శ్రీరామచంద్రమూర్తి!

80

ప॥ ఇవి షడ్వ్రామాడవతానంబులు. మఱియు మధ్యమ్రామాడవ
తానంబు లెట్టి వనిన.

81

శీ॥ మొదటిది త్రైలోక్యమోహనాట్య మనంగఁ
దనరుచు వీరాఖ్య మనంగ నెగడి
పాలుపొందుఁ గందర్పబలశాతనంబన
శంఖమాడ మనంగ ఛాయ యనంగ
రాద్రము విష్ణువిక్రమ మన నీక్రియ
సుకృమై సప్తనామకము లమరఁ
గనుపట్టు మధ్యమ్రామసరిధనిన
హీనాడవాహ్వయతానసమితి

లోన ఋషభదై వతవిసర్జితానుభావ
సప్తతానము లత్యంతదీప్తిఁ గాంచు
నంద్రు గాంధర్వవేద విద్యావిశార
దాగ్రగణ్యులు, రామనృపాగ్రగణ్య!

82

శీ॥ తైరవం బనంగ నొప్పారుచుఁ గకుదాఖ్య
మనంగను నవభృథ మనంగ వెలసి
యప్తాకపాలంబు స్విప్తకృ తనంగను
గనుపట్టు మఱి వషట్కార మనంగ
మోక్షదాఖ్యం బన ముద్దు గుల్కుచు నిట్లు
సప్తవిధాభిధానాప్తి గలిగి
మధ్యమ్రామజమహనీయ రిధనిగ
స్వరవర్జితాడవచాతుతాన

తతిని గల్గు నిషాదగాంధారహిత
సప్తతాళము లింపొందు జగతి ననుచు
గానవిద్యావిశారదు లైన బుధులు
తెలియ నేర్తురు, రామభూవలయనాథ!

౯౪

సీ॥ ఆ యజ్ఞనామంబు లాతానముల కేల
ఘటియింప నగు నేమి కార్య మనెన
లక్షణసంయుక్త లలితగాంధర్వంబు
నందు శ్రేయోనిధానంబు లగుచు
శుద్ధమూర్ఖులను శుద్ధతానంబులు
వేదచోదితము లై వెలయుకతన
నేయజ్ఞనామంబు లేతానముల కబ్బు
నాసిద్ధతానంబు లాశ్రయించి

గేయ మొనరింతు రెట్టివాగ్దేయకారు
లట్టివారికి నిత్య మాయజ్ఞఫలము
లబ్బు నని గీతశాస్త్రజ్ఞు లంద్రు భువిని
రామభూపాల! జగ దేకరమ్యశీల!

84

వ॥ ఇష్టిధంబున గ్రామద్వయజన్యంబు లైన చతురశీతిశుద్ధతానంబు
లకు నామధేయక్రమం బెఱింగించి యింక కూటతానలక్షణంబు వివరించెద.
ఎట్లనిన, మొదట సంపూర్ణం బనియును, నసంపూర్ణం బనియును దానంబు
రెండు విధంబు లయ్యె. అందు సంపూర్ణతానంబు గ్రామద్వయశుద్ధ
మూర్ఖనాథేదంబులవలన మొదట జతుర్దశవిధం బై మఱియుఁ గాకల్యంతర
సంయోగ భేదంబువలన షట్పంచశబ్ద భేదకలితం బై పిమ్మటఁ గ్రమమూర్ఖనా
థేదంబులవలన మున్నూటతొంబది రెండు భేదంబు లయ్యె. అవియును
బ్రహ్మరవశంబుననంబు లనం బరఁగి మఱియును బహువిధంబు లయ్యె. కావునఁ
దత్కూటతానసంఖ్యలక్షణంబు ముందఁగి గ్రమంబున నెఱింగించెద.
మఱియును సంపూర్ణతానం బన్న దీప్యత్రమోచ్ఛారణవశంబున షడ్వి
ధంబయ్యె. తల్లక్షణం బెఱింగించెద, అవధరింపుము.

95

గీ॥ పూర్ణతానముతుదినుండి పాసగు నొక్క -
యొక్కస్వరమును దగ్గిప నొగి నపూర్ణ
తానపట్టుము పట్వురాంత్యంబు గాంగ
వరుస నిరవందు, రామభూవలయనాథ!

86

సీ॥ సరిగమపధనీతి సప్తస్వరాన్నిత
సంపూర్ణ తానంబు జరుగునపుడు
సరిగమపధ యని స్వర మొక్కటియుఁ ద్రోవ
షాడవంబున నొప్పు జక్క నొకటి
సరిగమపా యని స్వరయుగ్మ మటు త్రోయ
నాడవం బనుపేర నమరు నొకటి
సరిగమ యనుచుఁ ద్రిస్వరములు త్రోయ స్వ
రాంతర మనుపేర నలరు నొకటి

సరిగ యనియు సరియు సాయని సాయని
సాను నైదు నాటు స్వరములిడిన
నలరు సామికాఖ్య మటు గాధికంబును
బొసగు నార్చికంబు, వసుమతీశ!

87

ప॥ ఇట్లేకస్వరంబును ద్విస్వరంబును త్రిస్వరంబును జతుస్వరంబును
బంచస్వరంబును పట్వురంబునుం గలిగి విలసిల్లు. ఈ తానంబులు క్రమంబున
నార్చికం బని, గాధికం బని, సామికం బని, స్వరాంతరం బని, యాడవం
బని, షాడవం బని యిట్టి పేర్లు గలిగి వెలయు. నిజపద్ధిధతానంబులును
సప్తస్వరాన్నితసంపూర్ణతానంబునుం గూడ సప్తవిధంబు లైన సంపూర్ణ
తానంబులుగూడఁ దానసంజ్ఞకంబులై (ప్రస్తార) భాగంబులై తన్మూల
క్రమంబుల ననుపుచుండు. అందు మఱియును సా యనెడు నేకస్వరం
లైన కోష్ఠం బార్చితానంబు ప్రస్తారంబునందుఁ దానభేదరహితంబైనను
నస్తాద్యష్టకార్యద్వయోపయోగ్యత్వంబునం జేసి ఖండ మేరుప్రథమంబు
నందు లేఖనయోగ్యం బయి యితరకూటతానంబునకు నిత్యోపయోగిని
యగుటంజేసి తానును గూటతాననామకంబై రంజిల్లు. ఇట్లు మఱి సప్తవిధ
తానంబులకును గ్రమంబునఁ బ్రస్తారసంఖ్యానిర్ణయం బెఱింగింపం దలచి
మొదటఁ దత్సంఖ్యానోపాయంబు వివరించెద, ఆకర్ణింపుము.

88

సీ॥ తొంటిగా నే డిండ్లు తోడ్చోడ లిఖించి
 యందొక్కొక్కయు రెండు నవల మూడ,
 నాలుగు నైదును నాలు నాటొక్కటి
 క్రమముగా వ్రాసి కోష్ఠములయంగు
 మొదటి లెక్కలచేత ముందటిలెక్కల
 సెచ్చు గ గుణించు చెనసి వరుస
 వేర్వేరు నొక్కొక్క విపులమార్చనయందు
 నమరిన నేకస్వరాది సప్త
 తాన సంఖ్యలు వెలయుఁ బ్రస్తారనీత
 సంఖ్య లవి యని సుజనులు చక్కఁ దెలిసి
 వ్యవహరింపఁగఁ బ్రస్తారవై భవమున
 సుసగుణగణ్య! రామభూజనవరేణ్య!

89

వ॥ మఱియు నందుఁ దానసంఖ్యాగుణితం బెట్టి దగ్గఁ.

90

సీ॥ ఒక్కొక్క టొక టయ్యె నొకట రెంటును హెచ్చు
 నొక రెండు రెం డయ్యె నొసరి నవల
 రెండు మూటను హెచ్చు రెండు మూ ళ్లొకయ్యె
 నాలు నాల్గింటితో నలికి హెచ్చు
 నాలునాలుగు లయ్యె నమర నిర్వడినాల్గు
 నేను నిర్వడినాల్గు హెచ్చు గాఁగ
 నేసింట గుణించి నిర్వడినాల్గైదు
 లగు నూటయిర్వది యట్ల నూట

యిర్వదియు నాటిటను హెచ్చు నేడు నూట
 యిరువ దయ్యెను నెన్నూట యిరువదేళ్లు
 నైదువేలును నలువది యయ్యె గుణిత
 మిదియ తానములకు, రామనృపవరేణ్య!

91

వ॥ ఇట్లు గుణితంబు లైన సప్తవిధస్వరప్రస్తారంబులయందుఁ దాన
 సంఖ్యా ప్రకారం బె ళ్లన్న నేర్పఱిచెద. ఒక్కొక్క మార్చనయందు
 సప్తవిధంబు లైన ప్రస్తారంబులు గలిగి యుండుఁగావున, నందు మొదటియేక
 స్వరప్రస్తారంబునందు స్వరభేదంబు లేదుగావున, సా యనియెడు నాల్గిది

తానం బొక్కటియె జన్మించె. వెండియు సరి యను ద్విస్వరప్రస్తారంబునందు సరి యనం దగుఋషభాంతతానం బొక్కటియును, రిస యనియెడు షడ్జాంతతానం బొక్కటియునుం గూడ రెండుగాధికతానంబు లుదయించె. మఱియు సరిగ యనియెడి త్రిస్వరప్రస్తారంబునందు గాంధారాంతతానంబులు రెండును ఋషభాంతంబులు రెండును షడ్జాంతంబులు రెండునుం గూడ సామితానంబు లాటు జనియించె. సరిగమ యని యిది చతుస్స్వరప్రస్తారంబు. అందు మధ్యమాంతతానంబు లాటును, గాంధారాంతంబు లాటును, ఋషభాంతంబు లాటును, షడ్జాంతతానంబు లాటును, వరుసగాఁ గూడి స్వరాంతతానంబు లిరువదినాల్గు సంభవితై. సరిగమపా యనం దగు పంచ స్వరప్రస్తారంబునందుఁ బంచమాంతతానంబు లిరువదినాల్గును, మధ్యమాంత తానంబు లిరువదినాల్గును, గాంధారాంతతానంబు లిరువదినాల్గును, ఋష భాంతతానంబు లిరువదినాల్గును, షడ్జాంతంబు లిరువదినాల్గును నన్నియు నుం గూర్ప నొడవతానంబులు నూటయిరువది యయ్యె. మఱియు సరి గమపథ యనియెడి పట్నస్వరప్రస్తారంబునందు ధైవతాంతతానంబులు నూట యిరువదియును, మధ్యమాంతతానంబులు నూటయిరువదియును, మధ్య మాంత గాంధారాంతఋషభాంత షడ్జాంతతానంబులు వెవ్వేఱఁ గ్రమం బున నూటయిరువదిగా జతగూడి యన్నియును నేడునూటయిరువది షాడ వతానంబు లుద్భవితై. వెండియు సరిగమపథయనియెడు సప్తస్వర ప్రస్తారం బునందుఁ గ్రమంబున నిషాదాంతతానంబు లేడునూటయిరువదియును, ధైవ తాంతతానంబు లేడునూటయిరువదియును, నిల్లు పంచమాంత మధ్యమాంత గాంధారాంత ఋషభాంతషడ్జాంత మను నేడునూటయిరువది నూటయిరు వదియును జతగూడి యన్నియును నైదువేలనలువది సంపూర్ణతానంబులు సంఘటితై. ఇట్లు క్రమంబున నొక్కమూర్ఛన యనియెడి సప్తవిధస్వరప్రస్తారం బులయందు మొదట నార్చికతానం బొక్కటియును, రెండు గాధికతానం బులును, నాటు సామికతానంబులును, నిరువదినాల్గు స్వరాంతరంబులును, నూట యిరువది యాడవతానంబులు, నేడునూటయిరువది షాడవతానంబులును గూడ నన్నియు నెనమన్నూట డేబ్బదిమూఁడు సంపూర్ణతానంబులు గల్గె. ఇవి యును సంపూర్ణతానంబు లైదువేల నలువదియుఁ గూడ నొక్క మూర్ఛన యందు నైదువేలతోమ్మన్నూటపదమూఁడు సంపూర్ణనూటతానంబు లుద యించె. ఇట్టిది ప్రస్తారకూటతాన సంఖ్యాల్క్షణంబు. మఱియుఁ బ్రత్యేక కూటతానసంఖ్యాలక్షణం జేర్పటచెడ. అందు మొదట గ్రామద్వయజనిత

మట్టంచాశన్మూర్ఛనలకు సంపూర్ణకూటతానంబు లెన్ని యని వివరించెద,
ఆకర్ణింపుము.

92

సీ॥ ఒక్కొక్కమూర్ఛన కొనరఁ బంచసహస్ర
ములు నబ్బియును దానములు ఘటిల్లు
కతన గ్రామద్వయస్థితములు మూర్ఛన
లేబదియాఱింటి కెనఁగుఁ బూని
కూటతానంబులకొలఁది యెట్టి దటంచుఁ
దెల్పెద వివరయ్య! తెలివి మీఱ
రెండులక్షలమీఁద నిండి యెప్పదిరెండు
వేలు నిన్నుటి పై వెలయునాల్లు

పదులుగా సంఘటిల్లు నేబదియునాల్లు
మూర్ఛనావర్గములకు సంపూర్ణకూట
తానము లటంచు సంగీతధన్యు లంద్రు
భవ్యగుణధుర్య! రామధూపాలవర్య!

93

వ॥ మఱియును గ్రామమూర్ఛనాసంపూర్ణకూటతానంబు లెట్టివనిన. 94

సీ॥ క్రమమూర్ఛనలయందుఁ గనుపట్టు సంపూర్ణ
కూటతానంబు లేపాటి యనినఁ
దోడ్తోడ మున్నూటతొంబదిరెం డైన
క్రమమూర్ఛనలయందుఁ గల్గినట్టి
కూటతానంబులు గొబ్బునఁ దెల్పెద
నేబదియాఱింట నెనఁగు పూర్ణ
కూటతానకసంఖ్య గొనకొని యేడింట
సొచ్చు గుణించిన నెనయులెక్క-

వెలయుఁ బందొమ్మిదైనలక్షలకు మీఁద
నమర డెబ్బదియైదువేల్పాల్లుచూట
యెనుబది యటంచు గాయకు లేర్పఱించి
తెలియఁ జేసిరి, రామధాత్రీతతేంద్ర!

95

వ॥ మఱియు సంపూర్ణకూటతానసంఖ్యలక్షణం బెట్టి దనిన.

96

సీ॥ గ్రామద్వయమునందుఁ గనుపట్టునేఁబది
యాలు మూర్ఖులకు నపరిపూర్ణ
కూటతానంబుల కొలఁది యేర్పఱచెద
నొక్కొక్కమూర్ఖున కొనరులెక్క
గొని యవి నూలులకొనను డెబ్బదిమూఁడు
హరు వొప్ప నేఁబదియాటికిని
నెనయంగ నలువదియెన్నిదివేలును
నెనిమిదియాలును నెనయఁ బదియు

నెన్నిదియుఁగూడ జనిత మై యెసఁగు ననుచు
నపరిపూర్ణక కూట తానైకసంఖ్య
తెలియఁ జేతురు; గాయకధీరమణులు
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

97

ప॥ క్రమమూర్ఖులకు సంపూర్ణకూటతానసంఖ్య యెట్టి దనిన.

98

సీ॥ క్రమమూర్ఖులయందుఁ గలిగిన పరిపూర్ణ
మూలకూటపుఁదానములకు సంఖ్య
యెఱిగింతు చినవయ్య యేఁబదియాఱింట
నపరిపూర్ణాఖ్యతానౌఘసంఖ్య
యేడింట డెచ్చించి యిరవంద లెక్కింపఁ
బరఁగు మున్నూటతోఁబదియు రెండు
క్రమమూర్ఖుల కొప్పుగా మూఁడులక్షలు
నలువదిరెండువే లొలయ రెండు

నూలులకుమూఁడఁ బదియాలు నూలుకొసఁగ
నపరిపూర్ణాఖ్యకూటతానాలిసంఖ్య
వెలయు ననుచును గాంధర్వవేదవిధులు
తెలియఁజేసిరి, రామభూపలయనాథ!

99

ప॥ మఱియు నాపదియాలు మూర్ఛనలకు సంపూర్ణకూటతాన
సంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన. 100

సీ॥ వినుము పూర్ణాపూర్ణ విశ్రుతప్రస్తార
కూటతానాని యేగ్బటు సేయు
మూర్ఛన యొకటికి మొగి నైదువేలును
బరగఁ దొమ్మిదిమాన్లు పరిఁముమాఁడు
నింపొందుకతనమున నేబదియాలుమా
ర్ఛనలకు నమరినసంఖ్యరీతి
మాఁడులక్షలమీఁద ముప్పదియొక్కవే
యియు మాటయిరువదియెనిమిదిగను

నపరిపూర్ణాఖ్య విలసితవిపులకూట
తానసంఖ్యలు గేయవిధానపరులు
నేఁబడాఁటింఁటి కీరీతి నేర్పఱచిరి
రామభూపాల జగదేకరమ్యశీల! 101

ప॥ ఇంకఁ గ్రమమూర్ఛనలకుఁ బూర్ణకూటతానసంఖ్యాక్రమం బెట్టి
దనిన. 102

సీ॥ దొరసినమున్నూటతోంబదిరెం దైన
క్రమమూర్ఛనలయందుఁ గలిగినట్టి
చాటుపూర్ణాపూర్ణకూటతానంబుల
సంఖ్య నేర్పఱచెదఁ జక్క వినువ
యేబదియాఁటింఁట నెఁగినయాసంఖ్య
యేడింఁట కాచ్చ గుణించుకతన
ముద మొప్ప నిరువదిమాఁడులక్షలమీఁదఁ
బదియునాఁకొకవేయి పరఁగు నవఁ

నెనుమనూటతోంబదియాలు నింపెనంగుఁ
బూర్ణకాపూర్ణకూటాఖ్య భూరితాన
సంఖ్య క్రమమూర్ఛనల కీట్లు జరుగు ననుచు
నెఱుంగఁజేసిరి, రామభూమింద్ర! వినుము! 103

వ॥ ఇంక బ్రత్యేకపాడవతానసంఖ్యాక్రమం చెట్టి దనిన.

104

సీ॥ మూర్ఘన యొకటికి మురువుగా నేన్నూట
యిరువది తానంబు లెనయుకతన
నేబదియాటింటి కిర వందుపాడవ
కూటతానంబులకొలది విసుము
నలువదివేలపై నలువందుమున్నూట
యిరువదితానము లింపు మీఱ
సీసంఖ్య వైకొని యారెంటు హెచ్చింప
రెండులక్షలమీఁద నిడుకొనంగ

నెనుబదియురెండువేలును నెనయ రెండు
నూలులకు మీఁద నలువది నూలుకొనియుఁ
గ్రమమున మూర్ఘనానికి నమరుఁ గూట
పాడవము లండ్రు, రామభూజనవరేణ్య!

105

వ॥ మఱియు నొడవతానసంఖ్యాక్రమం చెట్టి దనిన.

106

సీ॥ నలువొంద నొకమూర్ఘనకు నూటయిరువది
తానాల కొక్కప్రస్తార మైన
నేబదియాటింటి కెనయంగ నాటింట
నాటువేలేన్నూటయిరువది గను నొడ
వాహ్వాయకూటతానంబి నేర్పఱచితిఁ
గ్రమమూర్ఘనలయందుఁ గలుగుసంఖ్యఁ
దెలియింతు వివవయ్య నలువదియాటొక్క
వేయును నలువది వెలయు కతన

లెక్క మున్నూటతోబదిరెండు గాఁగ
నమరుఁ గ్రమమూర్ఘనానికి నొడవాఖ్య
కూటతానానికి దెలిపి రీకొలది గాయ
కాగ్రగణ్యులు, రామభూషాగ్రగణ్య!

107

వ॥ మఱియు స్వరాంతరతానసంఖ్యాక్రమం చెట్టి దనిన.

108

సీ॥ ముద మొప్ప నొక్కొక్కమూర్ఛన కిరువది
నాల్గు తానంబులు గల్గుకతన
ననువుగా నేబదియాటింటికి స్వరాంత
రాహ్వయకూటతానాళి వినుము
వెలయఁగా మున్నూట వెలయ నల్వదినాల్గు
తానము ల్గలిగె నీతానసంఖ్య
నేడింతలుగఁ జేసి హెచ్చింపఁ గ్రమమూర్ఛ
నాళికిఁ దనరు సంఖ్యాక్రమంబు

పాటి తొమ్మిదివేల నన్నూట యెనిమి
దనుచుఁ గ్రమమూర్ఛనలకు స్వరాంతరాఖ్య
కూటతానాళి సంఖ్య యిప్పటి దండ్రు
గాయకేంద్రులు, రామధూనాయకేంద్ర!

109

ప॥ ఇంక సామికతాన సంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన.

110

సీ॥ క్రమ మొప్ప నొక్కొక్కమూర్ఛనకు నాటింటికి
నాపదాటింటికి నమరినట్టి
సామికతానాళిసంఖ్య నేర్పఱచితి
మున్నూటముప్పదా తెన్నుకొనుచు
నేబదాటిటిసంఖ్య నేడింతలుగఁ జేసి
క్రమమూర్ఛనలకు సంఖ్యలు ఘటంప
రెండువేలు న్నూట రెండెనుబదిరెండు
సంఖ్యలు జనియించు సామికాఖ్య

కూటతానాళిప్రస్తార ధాటి నచుచు
లెక్క మున్నూటతొంబదిరెండు గాఁగ
నమరు క్రమమూర్ఛనాళిసంఖ్యా క్రమంబు
నిట్లు దెలిసిరి, రామధూమింద్ర! వినుము.

111

వ॥ మఱియు గాధికతాన సంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన.

112

సీ॥ ప్రకటించి యొకమూర్ఛనకు రెండు లెక్కను
దనరినగాధికతాన సంఖ్య
సమరంగ నేబదియాఱు మూర్ఛనలకు
నూటపండ్రెండు నేర్పాటు గాఁగ
నాటొక్క యంతగా నాయేబదాటింటి
సంఖ్య గుణించినసంఖ్య వినుము
హరు నొప్పు గ్రమమూర్ఛనాళికి నేనూట
యెనుబది నాల్గు గా నెఱుగు మఱియు

నొక్కమూర్ఛన కార్చిక మొకటి గాఁగ
నేబదాటింటికి జనించె నేబదాఱు
నార్చికాహ్వయకూటతానాళి యనుచు
నిట్లు తెల్పిరి, రామధూమింద్రచంద్ర !

113

వ॥ ఇంకఁ గ్రమమూర్ఛనార్చికకూటతానసంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన. 114

సీ॥ ఏబదాటింటిసంఖ్య లేడింత లైన
లెక్క మున్నూటలోబదిరెండు గాఁగ
నెనయుక్రమమూర్ఛనాళికి నెఱుగునార్చి
కాఖ్యతానాళి, రామనృపాగగణ్య!

115

వ॥ ఇవిధంబున వ్యుత్క్రమం జేర్పడ సుపూర్ణాడవాది సప్తవిధ
తానప్రస్తారవిశేష విస్తారితకూటతాన సంఖ్యాక్రమనిర్ణయం బొనరించి తత్సం
ఖ్యానిదర్శనం బైన తాదృశప్రస్తారలక్షణం బెఱింగించెద. అవి యెట్టి వనిన
గ్రమద్వయమూర్ఛనలం బదియాటింటిలో నొక్కొక్కమూర్ఛనకు నార్చిక
గాధిక సామిక స్వరాంతరాదిభేదంబులచేత దానంబులు సప్తవిధంబులు గల్గి
యుండు. కావున నట్టి సప్తవిధతానంబులలోన మొదటి యార్చికతానం
జేఁస్వరం బగుటండేసి దానిక్రిందట లేఖ్యం బైన స్వరంబు లేడు గావున,
నదియును బ్రస్తారయోగ్యంబు గాక కేవలంబుగా ఖండమేరూపరిప్రథమ
పంక్తి ప్రథమోష్ఠంబునందుఁ బ్రథమాంకం బై నిలిచి యయ్యార్చికతానం
బున...తానోద్ధారకార్యమాత్రోపయోగంబు వినిపిల్లు. మఱియుఁ దక్కిన
గాధికసామికాధికతానపద్ధంబు లేఖ్యస్వరసంపన్నం బగుటండేసి నిత్యంబును

బ్రహ్మయోగ్యం బై తస్మాల్లక్రమంబునఁ బరఁగి యుండు. అందులోగాధిక సామికస్వరాంతర తానంబులు మూడును బ్రహ్మరసులభచ్ఛందంబు లై యుండు. మిగిలిన యాడవపాడవ సంపూర్ణ తానంబులు మూడును దానాధిక్యంబు గలుగుటంజేసి బ్రహ్మరకార్యంబు లై యుండు. కావున యథా యోగ్యంబుగా నట్టి దైన యొక్కతానంబు మూలక్రమంబు గా నిలిపి సలక్షణంబుగాఁ బ్రస్తారంబు కఠినంబు సేయవలయు. అది యెట్లన్న నందొక్క సంప్రదాయంబు సాధనసంపేద్యం బై. కనుపట్టియుండు. తద్విధంబు మొదట వివరించి పిమ్మటఁ బ్రస్తారలక్షణం బెఱింగించెద, వినుము. సరిగమపధని యనెడు సప్తస్వరంబులయందు మొదట పడ్డస్వరంబునకు ఋషబాధిస్వరంబు లాటును బరంబు లనం బరఁగి యుండు. వీనికెల్ల పడ్డంబు పూర్వనామకం బై యుండు రెండవ ఋషభంబునకు గాంధారాధిస్వరంబు లైదును బరాఖ్యంబు లై యుండు వీనికెల్ల ఋషభంబు పూర్వం బనం బరఁగు. మూడవ గాంధారంబునకు మధ్యమాధిస్వరంబులు నాలుగు బరాఖ్యంబు లై యుండు. వీనికెల్ల మధ్యంబు పూర్వం బనం బరఁగు. పంచమంబునకు ధైవతాధిస్వరం బులు రెండును బరాఖ్యంబు లై యుండు. ఈ రెంటికిని బంచమంబు పూర్వం బనం బరఁగు. ఆఱవపైవతంబునకు నిషాదంబు పరాఖ్యం బై యుండు. మఱియు నిషాదంబునకు షడ్జాదు లాటును బూర్వం బనం బరఁగు. నిషాదం బీ యాఠింటికిని బరం బై యుండు. ఇట్లు మూలక్రమంబు లైన సరిగమాది సప్తస్వరంబులయందుఁ బూర్వపరవ్యవహార సంప్రదాయం బెఱింగి ప్రస్తారంబు గావింపవలయు. అట్టి ప్రస్తార లేఖనాలక్షణం బెట్టి దనిన.

116

సీ॥ క్రమ మాది లెక్కించి క్రమ మొప్పు బూర్వంబు
పరముక్రిందను వ్రాసి పరఁగ నదియె
ముందట నిల్వఁ దత్పూర్వంబై గొని దాని
కవ్వల నిల్పి పరాఖ్య మైన
స్వరముక్రిందను వ్రాసి వరుసగా మీదటి
స్వరములు ముందట చక్కఁగ నిడి.
మొదటికిఁ బూర్వము ముందట దగుచున్న
నందులోఁ బూర్వంబు నవల నిలిపి

యొనర మూలక్రమక్రమంబునను శేష
మాదిని లిఖించి యాదితానావరోహ

ణాంతము లెఱింగి లేదవరోహంతము గను

బ్రస్తరింపంగఁ దగు, రామపార్థివేంద్ర!

117

స॥ ఇట్టి లక్షణ క్రమంబునను వ్రాయం దగిన ప్రస్తారక్రమం బుదాహరణ క్రమంబున వివరించి తెలిపెద. అది యెట్లన్న నుత్తమ మంద్రాఖ్య యైన షడ్భాషాప్రథమ మూర్ఛనయందుఁ గలిగిన సప్తనానంబులలో మొదటి ప్రస్తారయోగ్యంబు గాని యార్చికరాగంబు దక్కఁ దక్కిన గాధికాదితానంబు లాఱింటిలోఁ గేవలప్రస్తారమాత్రప్రయోజనంబు లై ప్రస్తారమూల క్రమంబు లైన మొదటిగాధిక సామిక స్వరాంతరతానంబులు మూఁడును బ్రస్తారసులభంబు లై బాలబోధకంబులు గావున, నామూఱిని గ్రమంబున నుదాహరించి తెలియఁజేసెద. అది యెట్టి దనిన మొదట సరి యనెడు ద్విశ్వరం బైనగాధికతానంబులు మూలక్రమంబులు గానిలుపుకొని 'క్రమాదన్య స్వరస్థాప్యః పూర్వః పూర్వపరాదధః' అను న్యాయంబుచేతబూర్వస్వర లైన షడ్జంబునకుఁ బరం బైనఋషభంబుక్రిందలిఖించి శేషం బైనఋషభంబును మున్ను క్రింద వ్రాసిన షడ్జంబు వెనుకటిభాగంబున లిఖించినచో రెండవ పంక్తియందు రిస యనురెండవతానం బవరోహణరూపం బై జనియించు. ఆట్లు ఋషభాంతతానం బొక్కటియునుగూడ రెండుతానంబు లవరూఢ స్వరాంతంబు లై గాధికప్రస్తారంబునందు జనియించినవిధంబున సరిగ యను త్రిశ్వరాన్నితసామిక తానంబు క్రమంబుగా మొదట నిలిపి యందులో గ్రమ మార్గంబునఁ బూర్వం బైన షడ్జంబును బరం బైనఋషభంబుక్రింద లిఖించి 'పురస్తుపరిత ర్తనమ్' అను న్యాయంబుచేత మీది పంక్తిగాంధారంబుక్రింది పంక్తి షడ్జంబునకు ముందట వ్రాసి 'మూలక్రమక్రమాద్ర్యప్త విశేషః ప్రస్తార ఈ దృశః' అను న్యాయముచేత శేషం బైనఋషభంబుక్రింది పంక్తి షడ్జంబు వెనుక వ్రాసినచో, సరిగా యనియెడురెండవతానం బుదయించె. అంతట నిట్టి రెండవ తానంబునందు మొదటిఋషభము మొదట నుండుటంజేసి పూర్వరో బని యెంచి పరంబునందునను షడ్జంబుక్రింద వ్రాయుద మన్నచో మూలక్రమమార్గణంబున దాని కిది పూర్వంబు గావున, షడ్జంబు విడిచి 'సచే దుపరి తత్పూర్వః' అను న్యాయముచేత దానికే బూర్వమున నున్న ఋషభంబునే పూర్వంబు గావించుకొని పరం బైనగాంధారంబుక్రింద వ్రాసి శేషంబు లైన షడ్జగాంధారంబులను క్రిందటిఋషభంబు మొదట మూలక్రమంబున సగా యని వ్రాసినచో సగరి యను మూఁడవతానంబు

జనియించు. అంత నామూడవపంక్తియందు బూర్వం బైనపక్షంబును బరం బైనగాంధారంబుక్రింద వ్రాసి మీదటియుషభంబును గ్రింద పక్షంబుముందటను వ్రాసి శేషం బైనగాంధారంబును గ్రిందటిపక్షంబువెనుక వ్రాసినచో సరిగి యనునాలవతానం బుదయించె. వెండియు నాలవ పంక్తియందలి మొదటిగాంధారంబునకు పక్షయుషభంబులు పూర్వంబులు గాని పరంబులు గావు. కావున గాంధారంబులు విడిచి పూర్వం బైనపక్షిమిషక్షంబును బరం బైనయుషభంబుక్రింద నిలిపి శేషంబు బైనగాంధారయుషభంబులను గరి యని వ్రాయక మూలక్రమం బనుసరించి రిగా యని క్రిందిపక్షంబువెనుక వ్రాయం దగు. అందుకతన రిగదసా యనుపంచమతానం బుదయించె. అంత నా పంచమపంక్తియందు బూర్వం బైనయుషభంబును బరం బైనగాంధారంబు క్రింద లిఖించి మీదట పక్షంబు నెప్పటియట్లు క్రింద యుషభంబుముందట వ్రాసి శేషం బైనగాంధారంబు నాయుషభంబువెనుక వ్రాసినచో సరిగి యను మొదటితానంబున కవరోహి యై గరిసా యనునాటవతానం బుద యించె. ఇట్లు రెండు గాంధారంబులు, రెండు యుషభాంతంబులును, రెండు పక్షాంతంబులును గూడ నాటుతానంబు లవరోహితస్వరాంతంబు బైత్రిస్వర ప్రస్తారంబునందు గ్రమంబుగా జన్మించు. ఇవిధంబున జతుస్వరం బైన స్వరాంతరతానప్రస్తారం బుదాహరించి చూడవలయు. అది యెట్లనిన సరిగియనుచతుస్వరతానంబు మూలక్రమంబుగా జన్మించు. ఇవిధంబున జతుస్వరం బైన స్వరాంతరతానప్రస్తారం బుదాహరించి చూడవలయు. అది యెట్లనిన సరిగియనుచతుస్వరతానంబు మూలక్రమంబుగా మొదట వ్రాసికొని 'క్రమాదన్యస్వరః స్థాప్యఃపూర్వదాదధః' అను లక్షణంబుచే తనునట్టితానంబునందు బూర్వంబైన మొదటిపక్షంబునుబరం బైన యుషభంబును క్రింద వ్రాసి 'ప్రస్తారపరివర్తనః' అను న్యాయంబుచేతను మీద నున్నగమలను గ్రిందిపక్షంబునకు ముందట వ్రాసి 'మూలక్ర మార్థతృప్తే శేషా' అను న్యాయంబుచేతను శేషం బైన యుషభంబును పక్షంబువెనుకను వ్రాసినచో సరిగియను రెండవతానంబు జన్మించె. అంత నా రెండవ పంక్తి యందు మొదటియుషభంబునకు ముందట బూర్వం బైనపక్షం బున్నది గావున 'స చేదుపరి తత్పూర్వమ్' అనున్యాయంబుగైకొని దానికి మొదట నున్నయుషభంబును బూర్వంబు నేసికొని నడిమిపక్షంబును విడిచి యుషభం బును బరం బైనగాంధారంబుక్రింద వ్రాసి మీదటిమధ్యమమును గ్రింద యుషభంబుముందట వ్రాసి శేషంబు బైన సగలనుగ్రమంబుగా గ్రింద యుషభంబు

భంబునకు వెనుకటిభాగంబున వ్రాసినచో సరిగమ యనుమూడవతానంబుదయించె. అట్టిమూడవపంక్తియందు మొదట బూర్వం బైనషడ్జంబు పరం బైనగాంధారంబుక్రింద నిల్చి మీదట రిమలక్రింద రిమలు వ్రాసి శేషం బైనగాంధారంబును గ్రింద షడ్జంబువెనుక వ్రాసినచో సరిగమ యను నాలవ తానంబు సంఘటిల్లు. వెండియు నానాలవపంక్తియందు మొదటిగాంధారంబునకు బరంబున నున్న సరులు పూర్వంబులుగాని పరంబులు గావు గావున, వాని విడిచి పరం బైన మధ్యమంబుక్రింద గాంధారంబును నిలుపం దగు. అట్లయిన నింక రెండుమధ్యమాంత్యతానంబులు పుట్టకపోవు. అమ్మొదటికి బూర్వములు ముందటఁ దఱచుగం గూడి యిరువదినాల్గుతానంబులు మగరిసాయను నవరోహతానంబులై తదవరోహిస్వరాంతంబు లయి పుట్టి నట్లు గాఁ జతుస్స్వరప్రస్తారంబునందు సంభవించు నని యెఱింగి బుద్ధిమంతులు తాదృశప్రస్తారంబులు లిఖింపవలయు. ఇవిధంబున సరిగమా యను పంచమ స్వరం బైనయాడవప్రస్తారంబును సరిగవపద యందుఁ బూర్వం బవలరాశి యనునాయంబుచేత మొదటిగాంధారంబును విడిచి పూర్వం బైనషడ్జంబును బరం బైనముషభంబుక్రింద లిఖించి మీదట మధ్యమంబు క్రింద మధ్యమంబు వ్రాసి శేషంబులైన గురులను గరి యని యని వ్రాయక మూర్తికరంబు ననుసరించిరి. గా యనిక్రింది షడ్జంబువెనుక వ్రాయుట కతన రిగమను యను పంచమతానంబు గలుగు. అంత నాపంచమపంక్తి యందుఁ బూర్వం బైన గాంధారంబుక్రింద నిల్చి మీదట సరులక్రింద గమల వ్రాసి శేషం బైనగాంధారంబున కాదిముషభంబునకు వెనుక నిల్పినచో సరిగమ యను నాల్గవతానంబు సంభవించె. ఇట్లు మధ్య మాంత్యతానంబు లాటుచు సంఘటిల్లు. ఇంక మధ్య మాంత్యతానంబు గల్పింప బ్రహ్మ కైతన జేరంబు గాదు. కావున నింకగాంధారంబు లాటుఁ గ్రమంబున బుట్టవలయుటంజేసి యట్టియాటవపంక్తియందు మొదటిగాంధారంబునకు రిసలు రెండును బూర్వంబులు గావున, వానిరెంటిని డ్రోసి పూర్వం బైన గాంధారంబునకు వెనుకటిభాగంబున వ్రాయం దగ్గు అందుకతంబున సరిగమ యని గాంధారాంతం బైన సప్తమ తానంబుభవించు. ఇట్లు మొదటి మధ్యమాంతతానంబు లాటు, గాంధారాంతంబు లాటును, ముషభాంతంబు లాటును, షడ్జాంతంబు లాటును, గూడ నిరువదినాల్గు తానంబులు మగరిసా యను నవరోహితానంబులై తదవరోహిస్వరాంతంబుగాఁ బుట్టినట్లు చతుస్స్వరప్రస్తారంబునందు సంభ

విను నని యెఱిగి బుద్ధిమంతులు తాదృశప్రస్థారంబులు లిఖింపవలయు. ఇవిధంబున సరిగమా యను పంచమస్వరం బైన యాడవప్రస్థారంబును, సరిగమపద యను షట్స్వరారంతం బైన షాడవతానప్రస్థారంబును, సరిగమపదని యను సంపూర్ణసప్తమతానప్రస్థారంబును గ్రమంబున నూటయిరవై తానంబులును, నేడు నూటయిరువది తానంబులును, అయిదువేలున్నలువది తానంబులుగల్గు. తత్తత్ప్రథమతానావరోహస్వరారంతతానసంఖ్యాక్రమంబులెఱిగి ప్రథమతానంబునకు నవరోహియైన తానంబు ప్రస్థారంబుకొనను బుట్టునట్లుగాఁ బ్రస్తారింపవలయు. ఇట్లు ప్రస్తారలక్షణం జేర్పఱచితి. నష్టోద్దిష్టతానోద్ధారక్రమం బెఱింగించెద. ఇ దె ట్లన్న నిట్లు ప్రస్తరించిన గాళికసామిక స్వరారంత రౌడవ షాడవసంపూర్ణతానప్రస్థారంబులయందు నేనవప్రస్థారంబులో నేనవ తానంబు కాన్పించెద. దానికి స్వరంబు లెవిధంబున నుండు నని యడిగినట్టి షష్టతానంబులును ధరించుట షష్టతానోద్ధారం బనం బరంగు మఱియునిన్ని స్వరంబుల ప్రస్తారంబులో నిట్టి స్వరంబుల తానం బెన్నవదో యని యడిగినచో దాని సంఖ్య యుద్ధరించి చెప్పట యుద్దిష్టతానోద్ధారం బనం దగు. కావున నిట్టి నష్టోద్దిష్టంబు లాదిమం బైన యార్చికతానంబు ప్రధానంబు గా వివరింపం దలంచి యింగులకుఁ బరమసాధనం బైన ఖండమేరుచక్రోద్ధారక్రమం బెఱింగించెద. అందు మొకటఁ దచ్చక్రకోష్ఠలేఖన ప్రకారం బెట్టి దనిన.

118

సీ॥ ఆటొక్కయిలు గల్గి హరు వొప్పునొకబంతి

తొలుత నందంబుగాఁ దెలియ వ్రాసి

యది యొక్కటియుఁ ద్రోసి యాక్రింద నాఱిండ్లు

పరఁగిన రెండవబంతి వ్రాసి

యం దొక్కటి వదల్చి యాక్రింద నైదిండ్లు

బలిసిన మూడవబంతి వ్రాసి

యం దొక్కటి హరించి యా క్రింద నాల్గిండ్లు

బరఁగిన యాటవబంతి వ్రాసి

గీ॥ మఱియు మూఁ డిండ్లు రెం డిండ్లు వరుస నొక్క

యిల్లు గల బంతు లట్లు ఘటిల్లఁ జేయఁ

గల్గు నాటొక్కబంతి యా ఖండమేరు

చక్రసీమను, రామభూజాని వినుము.

ప॥ ఇట్లు మొదట మొదట నొక్కొక్క యిట్లు తక్కువ గా నమరిన
యాతొక్క ఖండ పంక్తి గల్గు ఖండమేరుచక్రలేఖనంబు గావించుకొని యంత
నా ఖండమేరువునందు మొదటినుండి క్రమంబుగాఁ దుదిదన్నను నూర్ధ్వాధో
రూపంబు లై కన్నట్టెడు నీ సప్తపంక్తులను నేకస్వరాదు లైన యార్పికాది
సప్తతానంబులకు వరుసగాఁ దానకంబు లగు నని భావించి వెండియు దాని
కోష్ఠంబులయందుఁ దత్తానసంఖ్యా లేఖనంబు నేయవలయు. అది యెట్టి
దనిన.

120

సీ॥ ఆఖండమేరువు నాతొక్కపంక్తిలో

నాద్యపంక్తినీఁ గల్గు నాది కోష్ఠ
మును నొక్కటి ఘటించి మునుకొని తక్కిన
యాటిండ్ల నోసున్న నమర వ్రాసి
యూర్ధ్వాధరాకృతి నొనరిన మొదటిది
మొద లైనబంతుల మొనలయందుఁ
గలిగిన లెక్కలు గలయంగఁ గూడుచు
సున్న లక్రిందట సోబగుకఱచి

అవియె మొదలుగఁ గోష్ఠసంఖ్యాగుణంబు
గలుగ లెక్కించి యాక్రింది నెలవలందు
నిట్టి లెక్కలు లిఖింప నమరియుండు
ఖండమేరువు, రామభూమండ లేంద్ర!

121

ప॥ మఱియు నీఖండమేరుసంఖ్యా లేఖనక్రమంబులు విస్తారంబు గాఁ
దెలియ వివరించెద. 'సప్తాద్యై కాంతకోష్ఠానామ్, అధోధ సప్తకోష్ఠయః'
అనున్యాయంబుచేత మొదట నేడిండ్లపంక్తి నందంబుగా లిఖించి దానిక్రింద
నాటిండ్ల బంతియు దానిక్రింద నయిదిండ్లబంతియు, దానిక్రింద నాల్గిండ్ల
బంతియు, దానిక్రింద మూడిండ్లబంతియు, దానిక్రింద రెండిండ్లబంతియు,
దానిక్రింద నొంటిబంతియు నిట్లాతొక్కబంతియు నందంబుగాఁ గ్రమంబున
లిఖించి 'తా స్వాద్యా యా మధ్యకోష్ఠలిఖితేషు పరేషు ఖమ్' అను
న్యాయంబుచేత నట్టియాతొక్కబంతిలో మొదటిబంతిమొదటి కోష్ఠంబు
నందు నొక్కటి లిఖించి మిగిలినయాటిండ్లలో నాటునున్నలు వ్రాసి
యంత నూర్ధ్వాధోరూపంబు లైనయయ్యాతొక్కపంక్తిలోన మొదటిపంక్తి

మొదలుకొని యాపంక్తులన్నిటిక్రిందఁ గొనలయందుఁ గలిగినలెక్కలు క్రమం
మంబునఁ గలయం గూడి యాపైయింటి సున్నలక్రింద రెండవబంతికోష్ఠముల
యందు నాకూడినలెక్కలు వ్రాసి యాయొడ్లు మొదలుచేసికొని కోష్ఠ
సంఖ్య రెట్టించి యాక్రిందియొడ్లులోన నాలెక్కలు క్రమంబునఁ గలయం
గూడియీపైయింటిపంక్తులక్రిందరెండవబంతి లిఖింపవలయును. 'ప్రాకృత్యక్తి
తాంకసంయోగా దూర్ధ్వాధస్థితపజ్జీఘా శూన్యంహ్యథో లిఖే దంకంతం
చాథోధ స్వకోష్ఠకాత్ కోష్ఠసంఖ్యాగుణశ్చాద్యఖండమేదురయం మతః॥"
అను న్యాయం బనుసరించి తత్క్రమంబున సంఖ్యాకోఖన క్రమంబును వివ
రించెద. ఎ ట్లనిన. ఖండమేరువునందు నూర్ధ్వాథోరూపంబు లైన సప్త
పంక్తులలోన మొదటి పంక్తి మొదటియింట నొక్క టున్నదిగావున నా
యొక్కటియు 'నేకమేకంబు' గుణించి యాయొంటి మొదట సున్నక్రింది
రెండవపంక్తి రెండవయింటను లిఖించి యాపిమ్మటఁ బైబంతి మొదటి
యింటి యొక్కటియు మొదటిసున్నక్రింద రెండవ పంక్తి రెండవయింటి యొక్క
టియు నొక టొ కటి రెం డని కలయంగూడి యారెంటిలెక్క రెండవసున్న
క్రింద మూడవబంతి రెండవయింట వ్రాసి యాయొల్ల మొదలుచేసి 'సకోష్ఠా
తోష్ఠసంఖ్యా గుణంన్యనేత్' అను న్యాయంబుచేత నా మూడవపంక్తి
రెండవసున్నక్రింది రెండవయింటి రెంటిలెక్క రెట్టించి దానికి రెండవక్రింది
యింటను రెట్టించిన నాలుగు లెక్క వ్రాసి పిమ్మట నూర్ధ్వాథోరూపమైన
మూడవపంక్తిక్రిందిమూడవయింటనాల్గును రెండవపంక్తి మొదటసున్నక్రింది
రెండవయింట నొక్కటి ప్రథమాది కోష్ఠాంకం బొక్కటియును, నీమూడవ
బంతులక్రింది కొన మూడొడ్లుండ్ల లెక్కలును గలయంగూడి యయ్యాలును
నాటవబంతి మూడవసున్నక్రింద రెండవయింట లిఖించి యది మొదలుచేసి
దానిక్రింది రెండవయింటి యాయాల్గును రెట్టించి పండ్రెండును వ్రాసి
యా యింటిక్రింది మూడవయింట నాయాల్గును బంచి పెంచి పదునెనిమిది
వ్రాసి మఱియు 'ప్రాకృత్యక్తికసంయోగా'దను న్యాయంబుచేత నాలవ
యూర్ధ్వాథోరూప మైన నాలవపంక్తిక్రింది నాలవయింటి పదునెనిమిదియును
మూడవయింటిక్రింది మూడవయింటి నాల్గును రెండవబంతి సున్నక్రింద
రెండవయింటి యొక్కటియుఁ బ్రథమాదికోష్ఠాంకం బొక్కటియు నీ నాల్గు
పంక్తులక్రింది కొనయొడ్లు లెక్కలోఁ గలయం గూర్చి యాయరువది నాల్గును
నైదవపంక్తిపైయింటి నాలవసున్నక్రిందిరెండవయింట లిఖించి యది మొదలు
చేసికొని యీ క్రింది రెండవయింటి యాయరువది నాల్గును రెట్టించి నలువది

యెనిమిది లిఖించి యోక్రింది మూడవయింటి యా యిరువదినాల్గును ముబ్బడించి రెట్టించి రెండు వ్రాసి దానిక్రింద నాలవయింటును నా యిరువదినాల్గును నలువడించి క్రిందిది యాటు లిఖించి యంతటఁ బై యూర్ధ్వార్ధోరూపం బైన మైదవబంతిక్రిందికొన నైదవయింట తొంబదియాటును నాలవబంతిక్రిందికొన నాలవయింటి పదునెనిమిదియును మూడవబంతిక్రిందికొన మూడవబంతినాల్గును రెండవబంతి సున్నక్రింది రెండవయింట నొక్కటియు మొదటిబంతి మొదటియొక్కటియును గూడ నీయైదుబంతుల క్రింది కొక్కొక్కయింటనైదు లెక్కలును గలయఁ గూర్చి యానూటయిరువదియును నాటవపంక్తిమీఁది యాటవసున్నక్రింది రెండవయింట లిఖించి యాయిత్రే మొదలుచేసికొని నూటయిరువదియును, నా నూటయిరువదియును రెట్టించి దానిక్రింది రెండవయింట ౨౪౦ నా యిన్నూటనలువది వ్రాసి, దానిక్రింద మూడవయింట నానూటయిరువదియు ముబ్బడించి మున్నూటయిరువదిగా విభజించి దానిక్రింది నాలవయింట నానూటయిరువదియును నలువడించి౪౦ వ్రాసి దానిక్రింది యయిదవయింట నానూటయిరువదియును నయిదింట హెచ్చించి ౬౦౦ లిఖించి అంతట నయ్యూర్ధ్వార్ధోరూపం బైన యాటవపంక్తిక్రిందికొన నాటవయింట నాటునూటును నయిదవపంక్తిక్రింది కొన నైదవయింటఁ దొంబదియాటును నాలవబంతిక్రిందికొన నాలవయింటఁ బదునెనిమిదియును మొదటిబంతిక్రిందికొన మూడవయింటినాల్గును రెండవబంతి సున్నక్రింది రెండవయింటియొక్కటియు మొదటిబంతి ప్రథమకోష్ఠాంకం బొక్కటియును గూడ నాటిండ్ల బంతులక్రిందికొన యిండ్ల నాటులెక్కలను గలయ లిఖించి యా యేడునూటయిరువదియును సప్తపంక్తిపై నాటవసున్నక్రింది రెండవయింట లిఖించి యాయిత్రే మొదలు చేసికొని దానిక్రింద రెండవయింటను నాయేడునూటయిరువదియును రెట్టించి ౧౪౪౦ లిఖించి వెండియు నాయేడునూటయిరువదియును ముబ్బడించి దానిక్రింద మూడవయింట ౨౧౬౦ లిఖించి యాయేడునూటయిరువదియును నలువడించి దానిక్రింది నాలవయింట ౨౮౮౦ వ్రాసి మఱియును నాయేణ్ణూటయిరువదియును నైదింట హెచ్చించి దానిక్రింద నయిదవయింట ౩౬౦౦ వ్రాసి వెండియు నాయేడునూటయిరువదియును నాటింట హెచ్చించి దానిక్రిందికొన నాటవయింట ౪౩౨౦ లిఖింపం దగు. ఇట్లుద్ధరించిన ఖంఠమేరు చక్రంబునందలి రెండవయడ్డపంక్తి యాటిండ్లలోనను మొదటింట నొక్కటియు, రెండవయింట రెండును, మూడవయింట నాటును, నాలవయింట

యిరువదినాల్గును, నైదవయింట నూటయిరువదియును, నాఱవయింట 220 యును గలిగి యుండుటంజేసి తత్తత్సంఖ్యాక్రమంబున నాయాఱిండ్లయందును నేకస్వరాదు లైన యార్చికాదిపట్టానంబులకును దాదృశప్రస్తారజన్య కూటతాన సంఖ్యలు వరుసగాఁ దెలియం దగు. ఇంతమాత్రంచే కాని సంపూర్ణ సప్తమతానప్రస్తారకూటతానసంఖ్యమాత్రంబు కానిపింపరాదయ్యెనని తలంచి సూత్రకాండంబు ఖండమేరువునందు నాసంఖ్య తెలియుటకై వేతే సూత్రాంతరంబు సర్వతానసామాన్యంబుగాఁ గల్పించె. అది యెట్టిదనిన.

122

గీ॥ అన్ని స్వరముల తానంబు లన్నినిడుద
బంతులకుఁ గ్రింద నెక్క ము లంతుచేసి
యార్చికాదిక తాన సంఖ్యాక్రమంబు
తేటపఱతును, రామధాత్రీత లేంద్ర!

123

వ॥ అది యెట్టిదనిన.

124

శ్లో॥ తానస్వ మితోర్ధ్వాధః
పంక్తిగాత్యంకమిశ్రణాత్
ఏకస్వరాదితానానాం
సంఖ్యా సంజాయతే క్రమాత్ ॥

125

1 వ॥ అనుశాస్త్రన్యాయం బనుసరించి యేకస్వరాదిసప్తతానసంఖ్యాక్రమంబులు వివరించెద. అది యెట్టిదనిన వినుము, ఖండమేరువునందు నూర్ధ్వాధోరూపము లైనసప్తపంక్తులలోన మొదటితానానకు శొక్కయిల్లు గలిసి మొదటిబంతి రెండవతానంబునకు రెండిండ్లు గలిగిన రెండవబంతియు, మూడవతానంబునకు మూఁ డిండ్లు గలిగిన మూడవబంతియు, నాలవతానంబునకు నాల్గిండ్లు గలిగిన నాలవబంతియు, నయిదవ తానంబునకు నయి డిండ్లు గలిగిన యయిదవబంతియు, నాఱవతానంబునకు నాఱిండ్లు గలిగిన యాఱవబంతియు, నాఱొక్కతానానకు నాఱొక్కయిండ్లు గలిగిన యాఱొక్కబంతియు, నిమిషంబు లై యుండుఁ గావున, నందులో మఱియును నిట్లేకరీత్యాదినప్రాంతకోహాన్వితంబు లై యూర్ధ్వాధోరూపంబు లైనయా ఖండమేరుస్థితసప్తపంక్తులకు పట్టాదిన స్తస్వరంబులకును బ్రతినియతంబు లగు

టంజేసి యన్నిస్వరంబులతానప్రస్తారంబునకు సంఖ్యాక్రమం బడిగిన నన్న పంక్తులక్రిందికొనయిండ్ల యన్ని లెక్కలుమొదటిబంతిమొదటిలెక్కయందు నుండి కూడి తెలియజెప్పవలయు, అది యెట్లన్న గత్యముంబు వినుము, తెలివెద. అర్చికతానంబునకు మొదటిబంతిమొదటియొక్క లెక్కయు, గాధిక తానంబునకు రెండుబంతులక్రిందిరెండును, సామికతానంబునకు మూడు బంతులక్రింది మూడులెక్కలు స్వరాంతరతానంబునకు నాలుబంతులక్రింది కొననాలులెక్కలును, నౌడవతానంబునకు నైదుబంతులక్రిందికొనల నైదు లెక్కలును, షాడవతానంబునకు నాలుబంతులక్రిందిట కొనల యిండ్ల నాలు లెక్కలునూ సంపూర్ణతానంబునకు నేడు బంతులక్రిందికొనలయిండ్లను నేడు లెక్కలునూ గ్రమక్రమంబుగాఁ బ్రత్యేకంబునం గలయఁగూడినచో నేక స్వరప్రస్తారంబు నొక్కతానంబును, స్వీస్వరప్రస్తారంబునందు రెండుతానంబు లును, ద్విస్వరప్రస్తారంబునందు నాలుతానములును, జతుస్వరప్రస్తారంబు నందు నిరువదినాలుతానంబులును, బంచస్వరంబునందు నూటయిరువది తానంబులున్ను, షట్స్వరప్రస్తారంబునందు నేడు నూటయిరువదితానంబు లును, సప్తస్వరప్రస్తారంబునందు నయిదువేలనలువదితానంబును గ్రమం బొప్ప నేకాదిన ప్తతానప్రస్తారంబులయందు జన్మించు నని యిట్లు ఖండమేరు చక్రంబునం దార్చికాదిన ప్తవిధతానప్రస్తారజన్యత తత్తానసంఖ్యాక్రమంబులను బుద్ధిమంతు లెఱింగి వ్యవహరింపవలయు. మఱియు నిట్టిఖండమేరుచక్రంబు కొని తత్ప్రకారంబున విహితంబు లై నగాధికాదిషట్టానప్రస్తారంబులయందు వలసినచోట నష్టాదిష్టతానోద్ధారక్రమంబు ఖండమేరుప్రథమపంచ్చష్టాదశమకొప్ప సిద్ధి కస్వరాచ్చికతానంబు ప్రధానంబుగా వివరించి తద్జ్ఞులు తెలుపుదురు. అందు మొదట సుద్దిష్టాదశక్రమంబు తెలియక నష్టాదశక్రమంబు తెలియదు గావున, దొలుత సుద్దిష్టతానోద్ధారక్రమం బెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

126

గీ॥ తెలియఁ దగుదానపంక్తి యుద్దిష్ట మైన
స్వరము లెన్నియొ యన్నిలోష్టములమీఁద
ఓంతియిండ్లను మొదలంట బాదుకొల్ప
వలయుఁ గ్రమముగ, రామభూవలయనాథ!

127

స॥ ఇట్టి పదార్థం జే వివరించి తెలివెద. అది యెట్లన్న 'వేద్య తానస్వరమితాన్ స్య నే త్రేవ్యవలోష్టకాన్' అను న్యాయంబుచేత మొదట

మొనట ద్విస్వరతానం బుద్ధిప్తంబైనచో లోప్తస్వరముంబును, ద్విస్వరోద్ధిప్తంబు నకు లోప్తత్రయంబును, జతుస్వరోద్ధిప్తంబునకు లోప్తచతుష్కంబును, బంచ స్వరోద్ధిప్తంబునకు లోప్తపంచకంబును, షట్స్వరోద్ధిప్తంబునకు లోప్తషట్కంబును; సప్తస్వరోద్ధిప్తంబునకు సప్తలోప్తంబును, నిట్లు క్రమంబున నుద్దిష్ట ప్రకారంబున షడ్విధతానంబులకు షడ్విధంబులు గల్గి సున్నలోప్తంబులు ఖాణ మేరువునై యడ్డబంతియందుఁ బ్రథమకోష్ఠము మొదలుకొని సప్త కోష్ఠంబులయందు వరుసగా నిలుపవలయు. లోప్తంబు లనగా మృత్తికా శకలంబు లనం బరఁగు, అది యైనను జణకాదిథాన్యవిశేషంబు లైనను బురోక్తప్రకారంబునఁ బ్రథమపంక్తి సప్తకోష్ఠంబులయం దున్నీలితచా లసప్రకారంబున నుద్దిష్టతానోద్ధారంబు నేయవలయు. తల్లక్షణం బెట్టి దనిన.

123

సీ॥ ఎన్ని స్వరంబుల కిం వగు నుద్దిష్ట
మన్ని స్వరంబుల నమరినట్టి
మూలక్రమము దానిముందఱ లిఖించి
యగత స్థాన మెన్నటి స్వరము
స్థాయిమూలక్రమా త్యస్వరంబులయం ?
మొదటిది నెక్కింప ముద్దు గొల్పు
నెన్నన దొండ నన్నవచోకి
సున్నమొదటినుండి చొనిపి లోప్త

మంత్ర మొగ లబ్ధంబు నవల నుంచి
శిష్ట మెల్లను గ్రమ మని లోప్తసంగ
తాంకములు గూడి యుద్దిష్ట మన్నవ వని
తెలుపఁ దగునయ్య, రామధాతీత లేంద్ర!

129

స॥ వెండియు నీట్టియుద్దిష్టలక్షణపద్యార్థంబే విస్తరించి తేజవం దలంచి షడ్విధంబు లైనయుద్దిష్టతానోద్ధారక్రమంబులయందు సులభం బైన సతుస్వరోద్ధిప్తతానోద్ధారణప్రకారం బుదాహరించి చూపెద. అది యెట్టి దనిన, నిట్లుచతుస్వరతానం బుద్దిప్తంబుగావునఁ దదనుగుణంబుగా నాల్గు లోప్తంబులు ఖండమేరువునం దూర్వాఘోరూపంబు లైననాల్గుబ తులందు మొదటియింటిలోన మొదటియింటి ౧ మొదఁ దక్కులోప్తంబు నావలి

మూఁడునున్నలమీఁద మూఁడు లోష్ట్రంబులును నిల్పుకొని యంతటఁ జతు
 స్స్వరప్రస్తావంబునందు మగరిస యను నిఖివదినాలవయవరోహితానం
 బుద్ధిప్తంబు గా వ్రాసికొని యవ్వలసరిగమపదని యనుసప్తస్వరతాసంపూర్ణ
 తానంబునందు నాటుతానంబులు ప్రస్తావమూలక్రమం బై యున్నవి. కావున
 నదియనుసంగక యుద్ధిష్టతానంబున నన్నిస్వరంబులు గలమూలక్రమంబు దాని
 క్రింద సరిగా వ్రాసి చూడవలయు. కావున నయ్యాటింటిలోనఁ గల్గు సరి
 గమ యనుచతుస్స్వరమూలక్రమతానంబు మగరిస యను నుద్ధిష్టతానంబు
 క్రింద సమానంబుగా లిఖించి యుద్ధిష్టతానంబున నన్నవరూపంబు మూల
 క్రమంబుకొననుండి మీఁదికి నెంచంగా నావల బై యున్నది. కావున
 నూర్ధ్వాధోరూపం బైన నాలవబంతిమీఁదియింటి మూఁడవనున్నమీఁది
 లోష్ట్రంబు నాయింటిక్రింద నాలవయింటికి డించి యందు నిల్వవలయు, అంతే
 నుద్ధిష్టమూలక్రమంబునం దుపలబ్ధం బైనషడ్జంబును నవ్వల వ్రాసికొని
 మగరి యనునుద్ధిష్టంబును గరిగ. యనుమూలక్రమంబును ద్రిస్వరంబులు
 గలుగ సమయంబుగా నిల్పుకొని యుద్ధిష్టాంత్యం బైనముషభంబు మూల
 క్రమంబు తుదినుండి మొదటికి నెంచంగా మూఁడవ బై యున్నది కావున
 నూర్ధ్వాధోరూపం బైనమూఁడవపం క్తిమీఁదిటియింటి రెండవనున్నమీఁది
 లోష్ట్రంబు నాయింటిక్రింది మూఁడవయింటికి డించి యం దునుపవలయును.
 ఇట్లుభయతానం బైనముషభంబును దివిచి ము న్నవ్వల వ్రాసినషడ్జంబు
 వెను క రిసయని లిఖించి వెండియు మగ యనునుద్ధిష్టంబును గమ యని
 మూలక్రమంబును సమయంబుగా నిల్పుకొని చూచుచో నుద్ధిష్టాంత్యంబైన
 గాంధారంబు మూలక్రమంబునందుఁ గొనఁచుండి మొదటికి నెంచగా రెండవ
 బై యున్నదిగావున నూర్ధ్వాధోరూపం బైనరెండవబంతిమీఁదటియింటి
 నున్న మొదటినున్నమీఁదిటిలోష్ట్రంబును దానిక్రింది రెండవకోష్ట్రంబునకుఁ
 దెచ్చి నిలుపవలయు. ఇట్లుభయతానంబులయందు నుపలబ్ధం బైనగాంధా
 రంబును సంగ్రహించి ము న్నవ్వల వ్రాసిన రిసలకు వెనుక గరిస యని
 వ్రాసి వెండియు మ యని యుద్ధిష్టమూలక్రమంబులు సరిగ నిల్పుకొని
 చూచినచో నుద్ధిష్టాంత్యం బైనమధ్యంబును స్థానభేదంబు లేక రెండును
 సమంబుగా నుండుటంజేసి ప్రథమపం క్తి ప్రథమకోష్ఠప్రథమాంకంబుమీఁదటి
 లోష్ట్రంబునకుఁ జలనంబు లే కయ్యె. అట్లయిన నుభయత్ర లబ్ధమధ్యంబు
 లబ్ధం బయ్యె నని యెంచి యామధ్యమంబును ము న్నవ్వల నిలిపినగరిస
 వెనుకల వ్రాసి మగరిస యని యుద్ధిష్టతానం బెప్పటియట్ల. నేయం దగు. ఇ

ట్లుద్దిష్టతానమాత్రోద్ధారంబునం దెల్లఁ దుదినుండి మొదటికి లోప్తచలనంబు నేయుచు పచ్చి యంతట నిట్లు లోప్తంబు లెక్కిన నాల్గులెక్కలలోఁ బ్రథమ పంక్తి ప్రథమాంశం బొక్కటియును రెండవపంక్తి క్రింది రెండవయింటి లెక్క యొక్కటియును మూడవపంక్తి క్రింది మూడవయింటి లెక్కనాల్గును నాలవపంక్తి క్రింది శాలవయింటి లెక్క పదునెనిమిదియును గూడని నాల్గు పంక్తులక్రింది నాల్గిండ్ల లెక్కలను లోష్టాక్రాంతంబులు గావున నానాల్గులెక్కలను గలయఁ గూర్చినచో నిరుపదినా లగుటంజేసి యీయంతు లెక్కచేసి కొని 'లోష్టాక్రాంతాంశంబునంబుగా, దుద్దిష్టస్య మితి ర్భవేత్' అనెడు న్యాయముచేత మగరిస యనునుద్దిష్టతానంబు చతుస్స్వరప్రస్తారంబునందుఁ గడనవరోహి యైనయిరుపదినాలవతానం బగు నని తెలుపం దగు.

130

‘శ్లో॥ స్వరా న్యూలక్రమస్యాంత్యా త్పూర్వం యావత్తిథస్వరః
ఉద్దిష్టాంత్య స్తావత్తిథో లోష్టాథో లోప్తకం భవేత్
లోప్తచాలన మంత్యా తస్య త్యక్త్యా లబ్ధం క్రమో భవేత్
లోష్టాక్రాంతాంశంబునంబుగా దుద్దిష్టస్య మితి ర్భవేత్’॥

131

అను శాస్త్రన్యాయంబు చేతఁ బూర్వోక్తక్రమంబున నవరోహి యైన చతుర్వింశోద్దిష్టతానం బుద్ధరించుక్రమం బెఱింగించి మఱియును చల్లక్షణ క్రమంబున వ్యుత్క్రమంబు లైన యుద్దిష్టతానంబుల నుద్ధరించు ప్రకారం బెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన నాకర్ణింపుము. ఎప్పటియట్లు నాలుగులోష్టం బులు వైబంతి మొదటిల్లు మొదలుకొని నాల్గిండ్లను సంఘటించి గసమరి యను వ్యుత్క్రమతానం బెన్నవ దని యుద్దిష్టంబుగా వ్రాసికొని దానిక్రింద సరిగమ యని మూలక్రమంబు లిఖించి చూచునప్పు డుద్దిష్టంబుకొన నున్న ఋషభంబు మూలక్రమంబునందుఁ దుద నుంచి మొదటికి నెంచగా మూడవ వై యున్నది. కావున నూర్ధ్వాథోదూపం బైన నాలవపంక్తి మొదటియింటి నున్నమీఁది లోష్టంబును దానిక్రింది మూడవయింటికి డించి యందు నిలుపఁ దగు. ఇట్లు భయస్థలంబులయందును లబ్ధి బైన ఋషభంబు నవ్వల నెత్తి వ్రాసి పిమ్మట గసమ యను నుద్దిష్టంబును గమ యను మూలక్రమం బును ద్రిస్వరంబులు గల నారెండును నిలుపుకొని చూచుచోట నుద్దిష్టాంత్యం బైన మధ్యమంబు మూలక్రమంబునందు సరిగఁ గొన నున్నది కావున స్థానభేదంబు లే కుండుటంజేసి మూడవపంక్తిమీఁదియింట రెండవనున్న

మీడిలోష్టంబునకుఁ జలనంబు లే దయ్యె. అ ట్టైనను నామధ్యమం బుప
 లబ్ధం బైనట్లుగా నెంచుకొని యాస్వరంబు నుద్దిష్టమూల క్రమంబులయందుఁ
 ద్రోసి ము న్నవ్వల వ్రాసిన ఋషభంబువెనుక మరి యని వ్రాయునంత గగ
 యను నుద్దిష్టంబును సగ యను మూలక్రమంబును ద్విసరంబులుగా నిలుపు
నుద్దిష్టాంత్యం బైన షడ్జంబు మూలక్రమంబులో, దుదీనుండి
 మొదటికి నెంచగా రెండవ వై యుండె. కావున ఖండమేరువునందు
 నూర్ధ్వాఘోరూపం బైన రెండవపంక్తిమీడితి సున్నమీడి లోష్టంబు
 నాసున్నక్రింది రెండవయింటికిం దెచ్చి నిలుపవలయు. ఇట్లు భయత్ర లబ్ధం
 బైన షడ్జంబును ద్రోసి ము న్నవ్వలనుండి సమరులవెనుకను సమరి యని
 వ్రాసి నిల్పి పిమ్మట గాగ ' యని యుద్దిష్టమూల క్రమంబులు సరిగా నేకస్థం
 బులుగా నిలుపుకొని చూచుచో నుద్దిష్టంబునకు మొదటిది యైన గాంధా
 రంబు మూలక్రమంబునందు మొదటికి యై సరిగా నున్నది. కావున నా
 మొదటిపంక్తి మొదటింట మొదటిలోష్టంబు చలింపక యున్న గాంధారం
 బుభయత్ర లబ్ధబయ్యె నని తలంచి యీ రెండు దిక్కులయందు నా
 స్వరంబు ద్రోసి ము న్నవ్వల లిఖించిన సమరులవెనుక గసమరి యని యుద్ది
 ష్టం బెప్పటి యరువునవ్రాయగ దగు. ఇట్లు తుంనుండి మొదటికి లోష్టంబు
 చాలనంబు నేయు. వచ్చి యంతట లోహక్రాంతంబు బైన యిండ్లు నాల్గు
 పంక్తులలో ముడిండ్లు గావున నందులో మొదటింటి భ్రమకోస్తాంబు
 బొక్కటియును రెండవపంక్తి సున్నక్రింద రెండవయింటికింద బొక్కటి
 యును, నాల్గవంక్తి సున్నక్రింద మూడవయింటి పండ్రెండవను నీ మూ
 డిండ్ల తెక్కలును గలయఁ గూర్చినచో బదునాలు గయ్యె. అట్టియాయంతు
 తెక్క చేకొని గసమరి యను నుద్దిష్టతానంబు చతుస్స్వర ప్రస్తారంబునందు
 బదునాలవతాను బని తెలుపదగు. నీట్లు వ్యత్రామోద్దిష్టతానోద్ధారణ
 క్రమం బెఱింగించితి. ఇతైఃగున గాధికాది షట్తానప్రస్తారంబులయందును
 ఇన్ని స్వరంబుల యుద్దిష్టం బొప్పి యన్నిలోష్టంబులు ఖండమేరూ పరిపంక్తి
 యందు నిలుపుకొని యన్నిస్వరంబుల..... ..బులు వ్రాసికొని యుద్ది
 ష్టంబునందుఁ దుదనుండి మొదటికి నడుచుచు మూలక్రమంబునందుఁ గొన
 నుండి మొదటికి నెంచుచు స్వరం.....దని తెలుపుచు లబ్ధత్యాగ
 శిష్టక్రమంబులు నేయుచు దుద సున్నమీడినుండి లోష్టచాలనంబు మొద
 టికి జేయుచు బ్రథమాంబు విడువక లోష్టక్రాంతకోష్టాంకంబు
 లన్నియుఁ గలయఁ గూడి యుద్దిష్టం బెన్నవదని తత్సంఖ్యఁ దెలుపుచు ని

ట్టాడవసుపూర్ణాది స్వరప్రస్తారోద్దిష్టతానోద్ధరణ క్రమానుగుణంబుగా పృష్ట
తానోద్ధరణప్రకారం బెఱింగించెద. వినుము! తల్లక్షణం బెట్టి దనిన. 132

శ్లో॥ యై గంకై ర్నప్తసంఖ్యా సా కాలైకాఙ్కసమన్వితా
తేషు లోప్తం క్షిపేన్మౌలలోప్తస్థాన మిదం భవేత్

ఇట్లను శ్లోకార్థంబు గలిగిన పద్ధతానోద్ధరణ లక్షణపద్యం బెట్టి
దనిన. 133

సీ॥ మాలికై కాంకసమన్వయస్థితిః గన్న
నేయంకములచేత నెఱుంగవచ్చు
నప్తతానము సంఖ్య నలు వొప్పు నందుల
మీఁదటి సున్నలమీఁద లోప్త
ములు దించి నిలిపి సున్నలనుండి నప్తతా
న స్వరస్థాన మెన్నంగఁ గ్రింద
నేనవయింటను నింపొందు లోప్తంబు
లన్నవస్వరము క్రమాంతిమస్వ

రంబుదగ్గఱనుండి పూర్వాన్వకెన్న
నప్తతానాఖ్య మగుచు లబ్ధంబు విడుచు
టదియుగాఁ దొంటిగతి నిట్లు లైన నప్త
తాన మెఱుంగంగఁ దగు, రామధారుణీంద్ర!

134

వ॥ ఇది నప్తతానోద్ధరణలక్షణం బగు ఈయర్థంబు విస్తరించి స్పష్టం
బుగా వివరించెద. ఎట్లన్న, నెన్నిస్వరంబులతానంబునడిగిన నన్నిలోప్తంబులు
ఖండమేరువు వై బంతియం దన్నియిండ్లయందు మొదటినుండి నిల్పి, యంత
నాప్రథమపంక్తిప్రథమకోష్ఠాకంబుతోగూడ నెన్నియిండ్లనున్న యంకెలచేత
నప్తతానసంఖ్య వచ్చు నన్నియిండ్ల యంకెలయందు నాపంక్తులమీఁదిటి
యిండ్ల సున్నయామ్మీఁది లోప్తంబులు దించి తెచ్చి యందుల నిలిపి మీఁద
సున్న యున్నయిండ్లు మొదలుకొని క్రింద లోప్తంబు లున్నయిండ్లఁ గనుఁ
గొని యెంచుకొన్నచో మీఁది సున్నలయొద్దనుండి క్రింద నెన్నబయింటి
లోప్తం బున్నదియో యన్నవస్వరము మూలక్రమాంత్యస్వరము దగ్గఱ

నుండి మొదటికి నెంచగా నచ్చోటఁ గన్పట్టునదియె నష్టతానాధ్యస్వరూపంబై చెలు వొందు. ఇట్లు చూచుచో లబ్ధంబు విడుచుటయును శేషంబు క్రమంబు సేయుటయును సున్నమిఁదిటి లోప్తంబు చేరింపక యున్నమూల క్రమాంత్య స్వరంబును నష్టతానాంత్యస్వరంబును సమం బని యెంచుటయును నిదియెల్ల నుద్దిష్టతానోద్ధారణంబునందునుంబోలె దీనియందును దెలియవలయు. ఇట్లు తెలియ నేర్చినచో నష్టతానసంఖ్య నెఱుంగవచ్చు. ఇదియునుం గాక నష్టతానసంఖ్యకు సుదేహంబు గలిగినచో మొదట నుద్దిష్టతానోద్ధారణంబు గావించు. నీయాయుద్దిష్టతానసంఖ్యాప్రకారంబున నన్ని బంతులయిండ్లయందుఁ గ్రింద లోప్తంబులుండు. నయ్యధిష్ఠితతానస్థాన లోప్తంబులే గుఱిచేసికొని నష్టతానం బుద్ధరించి తత్సంఖ్యాక్రమం బెఱిం గింపవలయు. నది యొక్కసంప్రదాయం బగు. ఇదియునుంగాక లెక్కలు గూర్చుచోట నొక్కొక్కబంటికి నొక్కయింట లెక్కగా నమరి యొక్కయింట ఒక్కో గాకయుండు, ఇది యొక్కసంప్రదాయంబు దీని నెఱుంగ వలయు. ఇదియునుంగాక అద్దిష్టతానోద్ధారణంబు నష్టతానోద్ధారణకారణం బనియును నారెంటికిఁ బ్రథమకోష్ఠాంకంబైన ప్రథమతానంబు మూలకారణం బనియు నిది యొక్కసంప్రదాయంబు. దీని నెఱుంగవలయు. ఇట్టిక్రమంబునఁ జతుస్స్వర ప్రస్తారంబునందు నష్టతానోద్ధారణం బుదాహరించెద. అది యెట్టిదనినఁ జతుస్స్వరప్రస్తారతానంబులయందు నిరువది నాలవతానం బెట్టి దని నచో ఖండుమేయాధ్వారాధ్యక్షం క్తు లేడింటిలో నాల్గుస్వరంబులతానంబునకు నాల్గు బంతుల లెక్కలు గూడవలయు. కావున నాలవబంతికిందినాలవయింటి పదునెనిమిదియును, మూడవబంతికింది మూడవయింటి నాల్గును, రెండవ బంతికింది రెండవయింటి యొక్కటియును, మూలాజ్ఞం బొక్కటియును గూడ నాల్గుబంతులక్రింది నాల్గిండ్లలెక్కలు కలియఁ గూర్చినచో నిరువది నాల్గయ్యె. అట్టి నాల్గిండ్లును నష్టతానస్వరస్థానంబు లని యెంచి యాబంతుల మిఁదిటి సున్నల మిఁదిటి లోప్తంబులు తిరుగఁ గ్రిందికి దించి యానష్టతాన స్వరస్థానంబులయందు నిలిపి తదనంతరం బా సరిగమ యను మూలక్రమంబు సరిగా లిఖించి తుదినుండి మొదటికిఁ జూచుతఱి నాలవబంతి సున్న మిఁదిటి లోప్తం బాక్రిందటి నాలవయింట నున్నదికావున, మూలక్రమంబు తుదినుండి మొదటికి నెంచఁగా నాలవ దైన షడ్జంబు నష్టతానాంత్యస్వరం బని యెంచి యాషడ్జంబు మూలక్రమంబునందుఁ ద్రోసి యవ్వల వ్రాసి శేషంబును రిగమ యనుమూలక్రమంబు చేసికొని చూచుచో సంత

మూడవ బంధిసున్నమీడి కోస్తం బాక్రిందిమూడవయింట నున్నది గావున, మూలక్రమంబునందు దుడినుండి మొదటికి నెంచగా మూడవ దైన ఋషభంబు నష్టతానత్యతీయస్వరం బని యెంచి యా ఋషభంబు నచ్చటఁ ద్రోసి మున్నవ్వల నుంచిన పద్జంబువెనుక రిస యని వ్రాసి శేషంబు రిమ యనిక్రమంబుచేసి యంత రెండవబంధిసున్నమీడి లోప్తంబు క్రింద రెండవయింటున్నది గావున, మూలక్రమంబునందు నల్లెంచగా, రెండవ దైన గాంధారంబు నష్టతానద్వితీయస్వరం బని యెంచి యది యెత్తి మున్ను వ్రాసిన నిరసలవెనుక సరిగ యని వ్రాసి మానుశేషస్వరంబు క్రమంబుచేసి మూలాంత్యంబు మీడిటి లోప్తాంకంబు చలింప కుండుటం జేసి మూలక్రమాంత్యం బైనమధ్యమంబున నష్టతానాదిపం బై సమానం బయ్యె నని యెంచి యది యెత్తి...యును వ్రాసినస్వరంబులవెనుక మగరిస యని నష్టతానంబు వ్రాసి స్వరాంతరప్రస్తారంబునందుఁ గుడమ నవరోహి యైన యిరువది నాలవది యైననష్టతానంబు పుట్టు నని యెఱింగింపవలయు. మఱియు నిది యవరోహినష్టతానోద్ధారక్రమం బగు. ఇంక పుష్కత్రమనష్ట తానోద్ధారణక్రమం బెఱింగించెద. ఎట్లన్నఁ జతుస్స్వరప్రస్తారంబునందుఁ బది యాఱవతానంబు గన్నట్ట ది యెట్టి దని యడిగినచో నాల్గుబంతులలెక్కలు గూడవలయుగావున, సరియునుంగాక యొకబంధికి నొకయింటలెక్క గాని వేటొక్కయింటలెక్కరాదు గావున, నందులో నాలవయూర్ధ్వం క్రిష్టైసున్న యింటికింది మూడవయింటిపండ్డెండును మూడవ పంక్తిమీది నున్నక్రింది రెండవయింటిరెండును రెండవపంక్తిసున్నక్రింది రెండవయింటియొక్కటి యును మూలాంకం బొక్కటియును గూడ నాల్గుబంతులనాల్గిండ్లలెక్కలను గలయఁ గూర్చినచో బదియాఱయ్యె. కావున నాల్గుబంతులయందుఁ గలిగిన పష్టతానస్వరతానంబులందు నానాల్గుపంక్తులపై నున్నసున్నమీడి లోప్తంబులక్రిందికి దించి యుంచి సరిగమ యనుమూలక్రమంబు నిల్పి మీడి నుంచి క్రిందికి నెంచగా నాలవబంధిసున్నకిందికి మూడవయింటును లోప్తం బున్నదిగావున మూలక్రమంబు తుడినుండి మొదటి కెంచగా నందులో మూడవ దైనఋషభంబు నష్టతానంత్యస్వరము నిలిపి యది ఎత్తి యివ్వల వ్రాసి శేషంబు సగమ యని క్రమంబుచేసి చూచుచో నంతట మూడవ బంధిసున్నక్రింద రెండవయింటిలోప్తం బున్నదిగావునమూలక్రమంబులోఁ దుడినుండి మొదటికి నెంచగా రెండవ దైన గాంధారంబు నష్టతానత్యతీయ స్వరం బని యెంచి యది యెత్తి మున్నవ్వల వ్రాసి యుంచినఋషభంబు

వెనుక గరి యని వ్రాసి శేషంబు మా యని క్రమగబు చేసి చూచుచో మొదటిబంతి మొదటింటిలోష్టంబు చలింప కున్నది గావునమూలక్రమంబు నందలి మొదటిమధ్యంబు నష్టతానంబునకు మొదటి దైనమానం బయ్యెనని యెంచి యాడుధ్యంబులు మునుపటి సరులవెనుకను మగసరి యని వ్రాసి యిదిచతుస్స్వరప్రస్తారంబునందుఁ బడియాటవ దైననష్టతానం బని యెఱింగి యిట్లు పుష్కలమనష్టతానస్వరంబు లెఱింగింపవలయు. ఇట్లు పంచస్వరప్రస్తారాదులయందును గ్రమంబున నష్టతానస్వరంబు లెఱింగింపఁ దగు. అది యెట్లన్నఁ బంచస్వరప్రస్తారంబునందుఁ బడియవతానం బెట్టి దని యడిగినచో నొడవనష్టతానంబునందుఁ గలిగినపంచస్వరంబులకు ఖండమేరువునందు నేడు బంతులయిండ్లుఁ గూడవలయును గావున, నందులో నాలవబంతి మూడవ యింటిపండ్లెండును మూడవబంతినున్నక్రింది రెండవయింటి రెండును మూలాంకం బొక్కటియును గూడి యిట్లే నీ మూడుబంతులయందును మూడిండ్ల లెక్కలు గూర్చినచోఁ బడియు నయ్యెఁ గావున నాపైబంతి వైదిండ్లయందును గలిగిన లోష్టములలోన నాలవబంతిమీఁసున్నమీఁదిటి లోష్టంబు దానిక్రింది మూడవయింట నిల్పి, మూడవబంతి సున్నమీఁది లోష్టంబు నాక్రిందిరెండవయింట నిల్పి యయిదవబంతినున్న మొదటి లోష్టంబును బ్రథమమూలకోంబుమీఁది లోష్టంబును జలింపం జేయక యిట్లు మూలాంకంబుతోఁ గూడ లోష్టంబుక్రింద దల్కోష్టంబులు మూడును నష్టతానసంఖ్యాతానంబు లని యెంచి యంతట సరిగవపథ యను మూల క్రమంబు వ్రాసికొన మున్ను నిలిపిన నష్టతానపంచస్వర స్థానంబులమీఁది కోష్టంబులు తుదినుంచి మొదటికి నెంచి చూడఁగా నైదవబంతినున్న మీఁదటిలోష్టంబు క్రిందికిఁ జలింపకుండుటంజేసి మూలక్రమాంతం బైన పంచమస్వరంబు నష్టతానాంతిమస్వరం బైనమానం బగు నని యెంచి యిట్లు లబ్ధం బైనపంచమంబును మూలక్రమంబున ద్రోసి యిచ్చల వ్రాసి శేషంబు సరిగవ యని క్రమంబు చేసికొని చూచుచో నాలవబంతిమీఁదినున్నమీఁది లోష్టంబు దానికి మూడవయింట నున్నది గావున, మూలక్రమంబు ద్రోసి యీవల వ్రాసి శేషంబు తుదినుండి మొదటికి నెంచఁగా నందులోమూడవ దైనముషభంబు నష్టతానచతుర్ధస్వరం బొనని యెంచి యిట్టి మున్నవల నుంచినఁ బంచమంబునకు వెనుక ధివ యవి వ్రాసి శేషంబు సగమా యని క్రమంబుచేసి చూచుచో మూడవబంతినున్నమీఁది లోష్టంబుక్రింద రెండవయింట నున్నది గావున, మూలక్రమం బెన్నగా నందులో రెండవ

వైసగాంధారంబు నష్టతానత్పత్తియస్వరం నౌ నని యెంచి లబ్ధం బైసగాంధా
రంబును మున్నవల వ్రాసి సరిపలవెనుక గరిపా యని వ్రాసి శేషంబు
సమా యని క్రమంబు చేసికొని మీఁదినుంచి క్రింది కెంచుచో మూడవ
బంతినున్నమీఁది లోప్తంబు చలింపకుండుటజేసి మూలక్రమం బెన్నఁగా
నందులో నంతిమం బైసమధ్యమంబు పక్షస్థానద్వితీయస్వరం బై సమానం
బయ్యె నని యెంచుకొని యట్లయినను లబ్ధం బైసమధ్యమంబునుమూలక్ర
మంబునఁద్రోసి మునుపటిగరిపలవెనుక మగరిపని వ్రాసి శేషం బైసషడ్జం
బును గ్రమంబు చేసికొని చూచుచో మూలాంకంబుమీఁదిలోప్తంబు కదల
కుండుటంజేసి మూలక్రమాదిక్రమం బైసషడ్జంబు నష్టతానాదిమం బైన...
నం బయ్యె నని తలంచియా షడ్జంబు నెత్తి మున్నవల్లి వ్రాసి యుంచిన
మగరిపల మొగటను సమగరిపా యని వ్రాసి యిట్లు కనిపట్టిన యాడవ
తానంబు పంచస్వరప్రస్తారంబునందు నష్టం బైనపదియేనవతానంబు నష్టతాన
స్వరంబు లెఱింగింపవలయు. ఈ క్రమంబున షాడవసంపూర్ణాదిప్రస్తారంబుల
యందు నష్టతానోద్ధారంబు సేయవలయు. ఇట్లు ఖండమేరుక్రకారంబున
నార్చికతానత్రథానంబు గా నుద్దిష్టతానోద్ధారంబు లొనరింపవలయు నని
గాయకాగ్రణు లువాహరింతురు. ఇట్లు సలక్షణంబుగా బ్రస్తానిరూపణం
బును ఖండమేరుప్రోద్ధారక్రమంబును, సుద్దిష్టపక్షతానోద్ధారణక్రమంబును
సవిస్తరంబుగాఁ గ్రమంబు గావించి మఱియును బలబోధాకరిం బై సకల
జనలక్ష్యం బై విద్వద్భాగ్యయకజనాభిజ్ఞేయం బై వెలయునట్లు గాఁ బ్రస్తార
యోగ్యాధికారి పద్విధతాన ప్రత్యేకప్రభేదసంఖ్యాజ్ఞానసాధకం బైన స్వర
ప్రస్తారక్రమంబును దాదృశప్రస్తారజన్య సప్తోద్దిష్టతానోద్ధార క్రథమసాధనం
బై లిఖించి చూపెద. అది యెట్టి దనిన, అందు మొదట గాధికసామిక
స్వరాంతరతానప్రస్తారంబులు మూడును క్రమంబుగా లిఖించి లక్ష్యంబు
చూపెద. ఎట్లనిన.

సరి । రిస । సరిగ । రిసగ । సగరి । గసరి । సరిగమ । రిసగమ । స
గరిమ । సగరిమ । రిగసమ । గరిసమ । సరిమగ । సరిగమ । మసరిగ । రిమ
సగ మరిసగ । సగమరి । గసమరి । సమగరి । మసగరి । గమసరి । మగసరి ।
రిగమస గరిమస । రిమగస మరిగస । గమరిస । మగరిస । సరిగమప । రిసమ
గప । సగరిమప । రిగసమప । గరిసమప । సరిగమప । రిసగమప । సమరిగప ।

మసరిగప | రిమసగప | మరిసగప | సగమరిప | గసమరిప : సమగరిప | మస
 గరిప | గమసరిప | రిగమసప | రిమగసప | మరిగసప | గమరిసప | మగరిసప |
 సరిగమప | రిసగమప | సగరిపమ | గసరిపమ | రిగసమప | గరిసమప | సరిప
 గమ | రిపగమ | సపరిగమ | పసరిగమ | రిపసగమ | పరిసగమ | సగపరిమ |
 గసపరిమ | సపగరిమ | పసగమ || గపసరిమ | పగసరిమ | రిగపసమ | గరిప
 సమ | రిపగసమ | పరిగసమ | గపరిసమ | పగరిసమ | సరిమపగ | రిసమపగ |
 సమరిపగ | మసరిపగ | రిసమపగ | మరిపపగ | సరిపమగ | రిపపమగ | సపరిమగ |
 పసరిమగ | రిపసమగ | పరిసమగ | సమపరిగ | మసపరిగ | పపమరిగ | పసమరిగ |
 మపసరిగ | పమసరిగ | రిమపసగ | మరిపసగ | రిపమసగ | పరిమసగ | మపరి
 సగ | పమరిసగ | సగమపరి | గసమపరి | సమగపరి | మసగపరి | గమసపరి |
 మగసపరి | సగమపరి | గసమపరి | సపగమరి | పసగమరి | గపసమరి | పగసమరి |
 సమపగరి | మసపగరి | సపమగరి | పసమగరి | మపసరిగ | పమసగరి | గమప
 సరి | మగపపరి | గపమసరి | పగమసరి | గమపసరి | పగమసరి | మపగరిస |
 పమగసరి | రిగమపస | గరిమపస | రిమగపస | మరిగపస | గమరిపస | మగరి
 పస | రిగమపస | గరిపమస | రిపమగస | పరిగమస | గపరిమస | పగరిమస |
 రిమపగస | మరిపగస | రిపమగస | పరిమగస | మపరిగస | పమరిగస | గమప
 రిస | మగపరిస | గపమరిస | పగమరిస | మపగరిస | పమగరిస |

ఇట్లు గాధికాదిప్రస్తారంబు లాటింటిలోన గాధికప్రస్తారంబునందు
 రెండు తానంబులు, సామికప్రస్తారంబునందు ౬ తానంబులు, స్వరాంతర
 ప్రస్తారంబునందు ౨౪ తానంబులును, నౌడవప్రస్తారంబునందు ౧౨౦ తానంబు
 లును గల్గి ప్రథమతానావరోహితానంబులు గాఁ దడవరోహిస్వరాంతము
 లొక్కటొక్కటి రెండు రెండును నాలు నాలును ౨౪ నిరుపది నాలును
 నిట్లు గాధికాదిప్రస్తారంబు లిఖించి తక్కిన షాడవసంపూర్ణప్రస్తారంబులు
 విస్తారంబు లని లిఖింపఁగూడని వయ్యె. బుద్ధిమంతు లీరితని నారెండు
 ప్రస్తారంబులును వ్రాసి చూడవలయు. మఱియు నష్టోద్దిష్టతానోద్ధారమాలా
 లైనఖండమీరుచక్రంబు లిఖించి చూపెద. అది యెట్టి దనిన.

౧	౦	౦	౦	౦	౦	౦
	౧	౨	౬	౨౪	౧౨౦	౭౨౦
		౪	౧౨	౪౮	౨౪౦	౧౪౪౦
			౧౮	౭౨	౩౬౦	౨౧౬౦
				౯౬	౪౮౦	౨౮౮౦
					౬౦౦	౩౬౦౦
						౪౩౨౦

ఈక్రమంబున ఖండమేరుచక్రంబు లిఖించి యీక్రమంబునందు వైబంతి సప్తకోష్ఠంబులందును వేద్యతానస్వరసంఖ్యానురూపంబు లైనలోష్ఠంబులు ప్రథమకోష్ఠంబు మొదలుకొని తుదిదనుక నిల్చుకొని పద్వీధప్రస్తారంబులలో నెట్టిప్రస్తారంబునందు నుద్దిష్టనష్టోద్ధారంబు సేయవలయు, నట్టిప్రస్తారంబునందు ప్రథమతానంబున మూలక్రమంబుగా సంఘటించి ఖండమేరుమార్గంబున దత్ప్రథమకోష్ఠాంకప్రధానంబులైనయుద్దిష్టనష్టోద్ధారంబులు పూర్వోక్తక్రమంబున బుద్ధిసంతులు గావింపవలయు. నిట్లు ప్రస్తారఖండమేరుచక్రంబు లిఖించి లక్ష్యంబు చూపితి. ఇత్యైతంగున నిరూపితంబు లైనయార్చికాదిసప్త తానంబులోన నష్టోద్దిష్టతానసాధనమాత్రప్రయోజనకం లైనయార్చికతానంబు దక్కఁ దక్కినగాధికాదిప్రస్తారయోగ్యంబు లాతీంటిలోన గాధిక సామికస్వరాంతరతానంబులు మూడును గేవలప్రస్తారమాత్రప్రయోజనంబు లైయుండుఁగాని రాగరూపంబు లై గానయోగ్యంబు లై యుండుట సంఘటించదు. మిగిలినయాడవపాడవసంపూర్ణతానంబులు ప్రస్తారయోగ్యంబు లయ్యును గేయాత్నంబు లై జనమనోరంజకంబు లగుటంజేసి దేశ మార్గక్రమంబున నానారూపంబు లై నిఖలజనపరిగ్రాహ్యంబు లయ్యె నని తెల్పిన(నివియ)ట్టియాడవపాడవసంపూర్ణతానరూపంబులైననత్రివిధరాగభేదంబులు సవిస్తారంబుగా నెఱింగింపు మని యడుగుటయును,

— గద్య —

ఇది శ్రీమద్రామభద్రభద్రద్రావిత కరుణాకటాక్షవీక్షణసంలభసారస్వత విచిత్ర పోలూరియోబయామాత్యపుత్ర సకలసజ్జనవిధేయ గోవిందనామ ధేయప్రణీతం లైన 'రాగతాళచింతామణి' యను సంగీతశాస్త్రరబంధంబు నందు గ్రామత్రయలక్షణంబును, గ్రామద్వయజన్యచతుర్దశమూలమూర్చనా

లక్షణనిరూపణంబును, దన్నామధేయాదివివరణంబును, శుద్ధత్రయమూర్చనా
విశదీకరణంబును, జతురశీతిశుద్ధతానస్వరూపప్రతిపాదనంబును, దదీయయజ్ఞ
నామకథనంబును, నార్చికగాధికసామిక స్వరాంతరౌడవషాడవ సంపూర్ణాది
సప్తవిధవృత్తిమకూటతానలక్షణంబును, దత్ప్రస్తారతానసంఖ్యా నిర్ణ
యంబును, స్వరప్రస్తారలక్షణంబును, ఖండమేరు సప్తోదిష్టతానోద్ధారస్వరూ
పాపపాదనంబును, దాదృశప్రస్తారఖండమేరు చక్రలేఖనలక్ష్యవిలసనంబు
నన్నది తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

ఇది

తృతీయాశ్వాసము

చతుర్థాశ్వాసము

క॥ శ్రీ శమలాసన వందిత!

కాకుత్స్థకులాభిచంద్ర! కరుణాసాంద్రా

లోకస్తుత! దానవహర!

శ్రీకాంత! గుణాభిరామ! శ్రీరఘురామా!

1

సీ॥ అవధరింపుము! పాడవొడవ సంపూర్ణ

రాగలక్షణము శ్రీరాగమునకు

ఘోలుపంగు దలఁచి యు దొలుతఁ దత్తద్రాగ

మూలంబు లగురాగ మేళనములు

వివరించి తెల్పెద వెలయు నేరాగంబు

ముఖ్య మై యేమేలమున మెలంగు

నారాగనామము నామేళముల కెల్ల

దేశభాషావ్యవస్థితము లగుచు

నమరుఁ దాదృశరాగమేళముల నిపుడు

మొదట నిర్దేశ మొనరించి ముఖ్యలక్ష

ణంబు లటుమీఁదను యథాకృతంబుగాఁగ

దెలియ వివరింతు, రామభావ్రీతలేంద్ర!

2

వ॥ అట్టి రాగోద్దేశక్రమం బెట్టి దనిన.

3

సీ॥ రాగమేళములలో రహి కెక్కి మొదటి దై

యాముఖారీమేళ మమర నవల

మాళవగౌళకమేళ మనంగ శ్రీ

రాగమేళంబు సారంగనాట

మేళము హిందోళమేళము శుద్ధరా

మత్రియామేళంబు మఱియు నవల

దేశాక్షిమేళంబుఁ దిన్నని కన్నడ

గౌడమేళంబును ఘనతఁ గాంచు

శుద్ధనాటయు మేళ మై సోబగు మీలు
నాహరి మేళ మనగఁ జెల్వొందు నిట్లు
మేళదశకంబు విలసిల్లు మీసరముగ
లాలితోదార్య! రామభూపాలవర్య!

4

సీ॥ నాదరామక్రియా నవమేళశుద్ధవ
రాళికామేళము లోలి మెఱయు
లలి నోప్ప రీతిగౌళకమేళము వసంత
బైరవిమేళకేదారగౌళ
మేళహేజ్జికామేళసామవరాళి
కామేళములు చాలఁ గ్రాలు నవ్వ
లను రేవగు ప్తిమేళంబు సామంతమే
ళంబు కాంభోజిమేళంబు వెలయుఁ

బడియు మేళంబు లి ట్టయ్యెఁ బడియు నవియు
నివియుఁ గూడఁగ మేళము లిరువదయ్యె
వరుస నీరాగమేళాలి వలనఁ గలిగె
రాగవర్గము, రామభూరమణ! వినుము.

5

క॥ ఆవల నీ వింశతి మే
లావలి వరలక్షణంబు లావలియామే
ళావలి భవ నానారా
గావలి వివరింతుఁ దెలియు మవి, రామన్రసా!

6

గీ॥ శుద్ధసప్తస్వరంబులుఁ జొనుప శుద్ధ
మేళ మనగ ముఖారికామేళ మొప్పుఁ
గలిగె నందు ముఖారియు గ్రామరాగ
చయముకొమ్మయు, రామభూజనవరేణ్య!

7

ప॥ ఇది ముఖారిమేళలక్షణం బగు. ఇంక మాళవగౌళమేళలక్షణం

బెట్టి వనిన.

8

సీ॥ శుద్ధ పద్మరథ శుద్ధమధ్యమములు
 శుద్ధపంచమములు శుద్ధశైవ
 తంబును జ్యోతిమధ్యమం బైనగాంధార
 మునుచ్యుతపద్మకమనునిపాద
 ముననిట్లు శుద్ధంబు లై దుస్వరంబులు
 వికృతస్వరంబులు వెలయ రెండుఁ
 గూడ సప్తస్వరకూటంబు విలసిల్లి
 మాళవగౌళకమేళ మమరుఁ

గ్రమముగా నిట్టిమాళవగౌళమేళ
 మున జనించినరాగసమూహ మిపుడు
 తెల్లముగ నుగ్గడించెద నెల్లజనులు
 తెలియవలయును, రామధాత్రీతలేంద్ర

9

సీ॥ మేళముఖ్యమయిన మాళవగౌళయు
 లాలితలలితాఖ్యశౌలికములు
 సౌరాష్ట్ర యనంగ గుజ్జరి యన మేచక
 శౌలి యన ఫలమంజరి యనంగ
 మఱియు గుండక్రియ మఱి సింధు రామక్రి
 యనంగ ఛాయాగౌళి యనంగ గురంజి
 కన్నడబంగళకము లన మంగళ
 కైశిక మలహరుల్ గలయ నిట్లు

రమ్యనామము లెనసినరాగచయము
 మొదలుగాఁ గొన్ని రాగము లుదయ మయ్యె
 లలితమాళవగౌళ మేళంబునందుఁ
 దెలియఁ దగు నయ్య, రామభూవలయనాథ

10

వ॥ శ్రీరాగమేళం బెట్టి దనిన

11

సీ॥ శుద్ధషడ్జక మాది సొబ గొందుపంచశ్రు
తులు గల్గుబుష్పభంబుదొరయు నవల

గణన సాధారణగాంధార మవ్వల
శుద్ధపంచమమును శుద్ధమధ్య
మమును బంచశ్రుతుల్ మలయుద్ధైవతమును
గైశికాఖ్యనిపాదక మృనంగ
మాడు శుద్ధస్వరంబులు నాల్గు వికృత
స్వర లిట్లు సర్వస్వరసముదయము

వెలయ శ్రీరాగ మేళంబు చెలువ మమరు
నిట్టి మేళంబునందు రహించినట్టి
రాగముల నేర్పరింతు సరాగము గను
రామభూపాల! జగ దేకరమ్యశీల!

12

సీ॥ మేళప్రధాన మై మీటు శ్రీరాగంబు
శైరవి గౌడియుఁ బరఁగు నవల
మఱియు ధన్యాసియు మఱి శుద్ధశైరవి
వేళావలియన వెలయుచుండు
మాళవశ్రీయును మే లైనశంకరా
భరణ మాంధోళియుఁ బరఁగ దేవ
గాంధారి యనఁగఁ జక్కని మధ్యమాదియు
ననఁ గల్గు, నేకాదశాఖ్య లమరు

రాగచయ మాది గాఁ గొంతరాగనికర
మాల జనియించె శ్రీరాగ మేళమునను
దశరథేశ్వరపుత్ర! సీతాశత్రు!
శుకమునిస్తోత్ర! శ్రీరామ! శుభచరిత్ర!

18

వ॥ సారంగనాటక మేళలక్షణం బెట్టి దనిశ.

14

సీ॥ పంచశ్రుతులు గల్గి మించినముషభంబు
 శుద్ధపక్షంబును శుద్ధమధ్య
 మ మనంగ శుద్ధపంచము^{స్థ} పంచశ్రు
 తులు గల్గుచైతవ మలరు నవల
^{స్థ}చ్యుతపక్షకనిపాద మొగి చ్యుతమధ్యమ
 గాంధార యనంగ నిశ్శ్రీంబు గాంగ
 వికృతస్వరంబులు వెలయు నాలుగు మూడు
 శుద్ధస్వరంబులు సొబగు మీఱ

నిట్లు సప్తస్వరంబుల నింపు మీఱి
 మెఱయ సారంగనాటాఖ్యమేళ మెపుడు
 దాననీరాగములు గల్గె శ్రీని నెల్లఁ
 దెలియఁజేసెద, రామధాతృత లేంద్ర!

15

సీ॥ మేళముఖ్యంబుగా మెలఁగెడ సారంగ
 నాటయు సావేరి మేటియనుచు,
 మీఱిన సారంగ బైరవి యును నట
 నారాయణి యనంగ సార మైన
 శుద్ధసంతుంబు సొంపిల్లుపూర్వగౌ
 లియును గుంతల వ రాలియును భిన్న
 పక్షనారాయణీచారురాగద్వయం
 బాదిగా నవసంఖ్య నమరు నాట్య

రాగములు కల్గెఁ గొన్ని సారంగనాట
 మేటిమేళంబునందు నేర్పాటు మెఱసి
 యమితసౌందర్యచర్య! హేమాద్రిదైర్య!
 విభవగుణధుర్య! రామభూపాలవర్య!

16

వ॥ హిందోళమేళలక్షణం భెట్టిదనిన.

17

సీ॥ శుద్ధపద్మశ్వురశుద్ధపంచశ్రుతుల్
 గల్గినఋషభంబు క్రమము మీఱఁ
 సాధారణాహ్వయచారుగాంధారంబు
 మఱి శుద్ధపంచమమధ్యమములు
 చూపట్టు నవ్వల శుద్ధధైవతముకై
 శిశినిపాద మనంగఁ, జెలగునిట్లు
 శుద్ధస్వరంబులు, సారిదినాల్గును మూఁడు
 వికృతస్వరంబులు వెలయుకతన

విదితసప్తస్వరంబు ల్లివ్వధిని నమరఁ
 జారుహిందోళమేళ ముడార మగును
 నందు జనియించు రాగము ల వచింతు
 లలితగుణయూథ! రామభూవలయనాథ!

18

సీ॥ శ్రీరాగమేళలక్షితలక్ష్యముం జూడ
 హిందోళమేళసమేత మగుచుఁ
 బాలుపొందు నైనను బొందుగా నొకవిశే
 షంబు హిందోళమేళంబునందుఁ
 జూపట్టు నెట్లన్న శుద్ధధైవత మందుఁ
 గనుపట్టు నెఱుఁగడఁ గలయ లేదు
 కావున నీలీల ఘన మైన హిందోళ
 మేళానఁ గల్గురాగాల వినుము

హిందోళమార్గంబు హిందోళరాగంబు
 భూపాలదివిరాగములు సనంగ
 నివియు నాలుగు మొదలు గా నెసగుఁ గొన్ని
 రాగముల్... రామభూమింద్రచంద్ర!

19

వ॥ శుద్ధరామక్రియాందోళలక్షణం బెట్టి దనిన.

20

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధర్షభంబును
 దగు శుద్ధపంచమధైవతములు
 మఱి చ్యుతపంచమధ్యమమును జ్యోత
 మధ్యమగాంధారమహిత మగుచుఁ
 జ్యోతషడ్జకనిపాద మొగిఁ గూడ నాలుగు
 శుద్ధస్వరంబులు సొరిది మూఁడు
 విక్రతస్వరంబులు విలసిల్లు నిల్లె స
 ప్తస్వరంబులు గల్గి తనరునపుడు

శుద్ధరామక్రియాఖ్యాత మిద్ధగతులఁ
 జెలుపు గాంచును దన్మేళకులమునందు
 సంభవించిన రాగసంచయము నిపుడు
 తెలియఁ జేసెద, రామధాత్రితలేంద్ర!

21

గీ॥ అది శుద్ధరామక్రియ యనఁగఁ బాడ
 నార్ద్రదేశియు, దీపక మనఁగఁ గొన్ని
 మంజురాగాలు శుద్ధరామాక్రి యార్య
 మేళమునఁ గల్గు, రామభూపాల! వినుము!

22

వ॥ దేశాక్షిమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

23

సీ॥ శ్రుతిషట్కంబుపబంబు శుద్ధషడ్జంబును
 శుద్ధమధ్యమమును శుద్ధపంచ
 మమునుఁ బంచశ్రుతి మహితధైవతమును
 జ్యోతషడ్జకనిపాదశోభితము గఁ
 జ్యోతమధ్యమాహ్వాయ స్ఫురితగాంధారంబుఁ
 దనరు నాలుగు విక్రతస్వరములు
 మూఁడు శుద్ధస్వరంబులు గూడ నీక్రియ
 నీ సప్తస్వరములు నెలమిఁ గల్గి

వెలయు దేశాక్షిమేళంబు వికృతము గను
 నట్టిమేళంబునందు దేశాక్షి మొదలు
 గాఁ గలుగురాగములు కొన్ని గలిగె నయ్య!
 రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల!

24

ప॥ కన్నడగౌడమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

25

సీ॥ శత్రు లాటు గలిగిన శోభితముషభంబు
 శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్య
 మము నొగి శుద్ధపంచమమును బంచశ్రు
 తియుత శైవతమును దిరముకొనగఁ
 నైశికాఖ్యనిపాదకంబును జ్యోతషధ్య
 మాఖ్యగాంధారంబు నల మెలంగ
 వికృతస్వరంబులు వివరింప నాలుగు
 మూడు శుద్ధస్వరమ్ములు మెలంగ

నిట్లు సప్తస్వరమ్ముల నింపు మిగిలి
 లలితకన్నడగౌడమేళంబు వెలయు
 నందుఁ గలిగినరాగంబు లభినుతింతు
 క్రమము మీఱఁగ, రామభూరమణ! వినుము.

26

సీ॥ దేశాక్షిమేళసంధితలక్షణంబు క
 న్నడ గౌళమేళ సన్నద్ధమగుచు
 నొకరీతి యైనను నొకభేద మింపొందుఁ
 నైశికాఖ్యనిపాదకలన నిచట
 నిరవొందుఁ గల వన నిటు లొప్పుఁ గన్నడ
 గౌళమేళభవరాగములు వినుము
 కన్నడగౌళయు ఘంటారవంబును
 గ్రమ మొప్ప శుద్ధబంగళ మనఁగ.

దొరయు నవల ఛాయానాట తురకతోడి
వరనాగ ధ్వనియును దేవక్రియాఖ్య
రాగమాది గఁ గల కొన్ని రాగములకు
జనక మీఱ్యుత మగు, రామ జనవరేణ్య!

27

వ॥ శుద్ధనాటమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

28

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్యమమును
శుద్ధపంచమము ప్పట్టుతిక మనఁగ
డై వతయుగ్మంబు దనరాచ్యుతమధ్య
మాఖ్యగాంధార సమన్వితము గ
చ్యుతషడ్జకనిషాద మొగి నిట్లు నాలుగు
వికృతస్వరంబులు వెలయుమూడు
శుద్ధస్వరంబులు సొంపొందు, నీలీల
సప్తస్వరంబులజాడ గల్గి

శుద్ధనాటాఖ్యమేళంబు సొంపెసంగు
నిట్టి మేళంబునందొదయించు వినుము
శుద్ధనాటయు మొదిలు ప్రసిద్ధ మైన
రాగములు కొన్ని, రామభరణి! వినుము.

29

వ॥ ఆ హరిమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

30

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్యమమును
శుద్ధపంచమమును శుద్ధధైవ
తమును బంచశ్రుతుల్ దనరు ఋషభముసా
ధారణాభిఖ్యగాంధార మలర
చ్యుతషడ్జకనిషాదశోభితంబు గ నిట్లు
శుద్ధస్వరంబులు సొరిది నాల్గు
వికృతస్వరంబులు విశ్రుతంబు గ మూడు
సప్తస్వరంబు లీజాడ

యాహరిమేళ మిం పొందు నట్టిమేళ
మునను జనియించె నాహరిముఖ్యరాగ

భేదములు కొన్ని సకలసంభోధరవము
లమితగుణధన్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

31

వ॥ నాదరామక్రియామేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

32

సీ॥ శుద్ధపక్షజంబును శుద్ధమధ్యమమును
శుద్ధపంచమమును శుద్ధదైవ
తము శుద్ధబుషభంబు తగుచ్యుతపక్షని
పాదంబు సాధారణాది మైన
గాంధార మీరితిగా నైదు శుద్ధస్వ
రము లొప్పు వికృతస్వరములు రెండు
సప్తస్వరము లిట్లు సంఘటిల్లంగ నాద
రామక్రియామేళ రాజ మలరు

నీటిమేళంబునందుఁ గన్పట్టు వినుము
నాదరామక్రియాముఖ్యనవ్య రాగ
భేదములు కొన్ని గాయకప్రేయములు గ
రావ భూపాల! జగ దేకరమ్యశీల!

33

వ॥ శుద్ధవరాళిలక్షణం బెట్టి దనిన.

34

సీ॥ చ్యుతపక్షకనిపాద మొదనంగఁ జ్యుతపంచ
మాఖ్యమధ్యవము చెల్వందు చుండు
శుద్ధపక్షరభశుద్ధపంచమదైవ
తములును శుద్ధగాంధార మెనసి
తనరార నైదు శుద్ధస్వరంబులు రెండు
వికృతస్వరంబులు వెలయు నిట్లు
సప్తస్వరంబులు సంధిల్లి శుద్ధవ
రాళికామేళంబు రహిఁ దనర్పు

నీటిమేళంబునందుఁ జూపట్టు రెపుడు
ముఖ్యశుద్ధవరాళికాముఖ్యరాగ
భేదములు కొన్ని దేశవిభేదములను
రామభూపాల! సంతతరమ్యశీల!

35

వ॥ రితిగౌళమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

36

సీ॥ శుద్ధపక్షరభశుద్ధగాంధారము
 ధ్యమములు శుద్ధపంచమము నమరం
 బంచశ్రుతు ల్లుభస్వధైవత మొప్పు
 నైశికాఖ్యనిషాదకలితము గను
 బంచశుద్ధస్వరపతింబు గా రెండు
 వికృతస్వరంబులు గలుగ నిటులు
 సప్తస్వరంబుల జూడ నైకొని రితి
 గౌళమేళంబు విఖ్యాతి గాంచు

రితిగౌళయు మొదలు రితిగాగ
 మేళమునఁ బుట్టె యొకనొన్ని మేలురాగ
 ముఖ్యములు సర్వగాయకామోద మొనఁగ
 భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

37

వ॥ వసంతశైలివిమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

38

సీ॥ చ్యుతమధ్యమాహ్లాదుస్సురితగాంధారంబు
 నైశికాఖ్యనిషాదంబు మఱియు
 శుద్ధపక్షంబును శుద్ధమధ్యమమును
 శుద్ధరభంబును శుద్ధపంచ
 మము శుద్ధధైవత మమరంగ నైదు శు
 ధస్వరంబులు వికృతస్వరత్ర
 యం బొసఁగ సప్తస్వరాలి కల్గి వసంత
 శైలివిమేళంబు నిరధవిల్లు

నిట్టి మేళంబునందు జనించి మించు
 భూమిని వసంతశైలవి సోమరాగ
 ముఖ్యరాగము లొకకొన్ని శ్లాఘ్యగుతుల
 రామభూపాల! సంతతరమ్యశీల!

39

సీ॥ శుద్ధపంచాన్నితశుద్ధమధ్యమ పంచ
 మములు పంచశ్రుతిమహితముషభ
 ధైవతస్వరములు భావింపఁ జ్యోతమధ్య
 మాధారగాంధార మవల మఱియుఁ
 జ్యోతపద్మకనిపాద మతికిన నిట మూడు
 శుద్ధస్వరంబులు సోబగు మీఱ
 వికృతస్వరంబులు విశదంబు గా నాల్గు
 సప్తస్వరంబు లీజాడ నలర
 లలితకేదారిగౌళ మేళంబువెలయు
 దానినుండి జనించె గేదారగౌళ
 నామనారణ్యగౌళకనామముఖ్య
 రాగములుకొన్ని, రామభూపాల! వినుము.

40

తా॥ కాకల్యంతరవర్జితంబు లయి చొక్కం బైన మేళంబునన్
 బోకై మించు దశప్రభేదిముల నిచ్చి నిట్లు వర్ణించి యా
 కాకల్యంతరయు క్తమేళముల వీరకంబొప్పు బంచప్రభి
 న్నాకారంబుల నేర్పఱింతు వివవయ్యా, రామభూపాగ్రణి!

41

న॥ అట్టి పంచవిధమేళమధ్యంబులలోన మొదట హేజిజ్జిమేళలక్షణం
 బెట్టి దనిన.

42

సీ॥ శుద్ధపంచరశ శుద్ధమధ్యమములు
 శుద్ధపంచమములు శుద్ధధైవ
 తము సంతరాఖ్యగాంధారంబు కాకలి
 కలితనిపాదంబు గలయు నిట్లు
 పంచశుద్ధస్వరభంగులు విలసిల్లు
 వికృతస్వరంబులు వెలయు రెండు
 సప్తస్వరంబు లీసరణి గైకొనుచు హే
 జిజ్జికామేళంబు చెల్వ మిటు
 నందు జనియించి హేజిజ్జి యాది యైన
 రాగములు కొన్ని మఱి గ్రామరాగములును

మెఱయు నిట్టిది గాంధారమేళ మనుచు

శార్ఙ్గదేవమతము, రామజనవరేణ్య!

43

వ॥ అందు ద్వితీయం బైన సామవరాళిమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

44

సీ॥ శుద్ధపద్మస్వర శుద్ధగాంధారమ

ధ్వమ శుద్ధపంచమశ్చైవతములు

తగుకాకలీనిపాదము గూడ నాటు శు

ద్ధస్వరా లొకవికృత స్వరంబు

సప్తస్వరంబు లీ సరణిని నమరంగ

సామవరాళికా నామమేల

మను వగు సీమేళమునఁ గల్గె సామవ

రాలియుఁ దొంటి వరాళి యనఁగ

రాగములు రుండు మఱికొన్ని గ్రామరాగ

మార్గములు గల్గె నవి గీతమార్గవేది

శార్ఙ్గదేవుండు వివరించె సమ్మతము గ

నతుల గుణధుర్య! రామన్మహాగణ్య!

45

వ॥ మఱియు నందుఁ ద్వితీయం బైన రేవగుప్తమేల. లక్షణం బెట్టి

దనిన.

46

సీ॥ శుద్ధపద్మంబును శుద్ధరఘంబును

శుద్ధమమును, శుద్ధపంచ

మము శుద్ధశ్చైవత మమర శుద్ధనిపాద

మంతరగాంధార మనఁగ నిటులు

నొకవికృతస్వరము కలుగగతి మీఱ

శుద్ధస్వరము లాటు సొంపు గాంచు

సప్తస్వరము లిట్లు సంఘటిల్లిన రేవ

గుప్తిమేళము సముద్గీప్త మయ్యె

నిట్టి మేళంబునందు జనించురేవ

గుప్తిరాగము మఱియును గొన్నిగ్రామ

రాగము లటంచు రక్షాకరమున శార్ఙ్గ

దేవకవి చెప్పె, రామధాత్రితలేంద్ర!

47

వ॥ అందు మఱియుఁ జతుర్థం బైన సామంతమేళలక్షణం బెట్టి
దనిన.

48

సీ॥ శ్రుతు లాటు గల్గిన శోభితఋషభధై
వతములు కాకలీనరనిషాద
మంతర గాంధార మట శుద్ధ పక్షము
శుద్ధమధ్యమమును శుద్ధపంచ
మముఁ గూడ శుద్ధస్వరములు మూఁ డొనరంగ
నాలుగు వికృతస్వరాలు వెలయ
సప్తస్వరము లిట్లు సంగతి యొనరింప
సానుంతమేళంబు సంఘటిల్లు

నట్టి సామంతమేళంబునందుఁ గల్గె
మొదటి సామంతరాగంబు మొదలు గాఁగ
రాగములుకొన్ని సకలానురాగకరము
లమితగుణాధన్య! రామశృపాగ్రగణ్య!

49

వ॥ మఱియు నందుఁ బంచమం బైన కాంభోజమేళలక్షణం బెట్టి
దనిన.

50

సీ॥ అంతరగాంధార మటఁ గాకలీనిషా
దమును బంచశ్రుతు లమరినట్టి
ఋషభధైవతము నీక శుద్ధపక్షమ
ధ్యములు పంచమసమేతముగ మఱియు
మూఁడు శుద్ధస్వరంబులు గల్గి నాలుగు
వికృతస్వరంబులు వెలయుచుండు
సప్తస్వరము లిట్లు సమ్మిలికిము గాఁగఁ
గాంభోజమేళంబు గనరునట్టి

దైన మేళంబునందు సమగ్రముదగు
మొదటి కాంభోజరాగంబు మొదలు గాఁగ
రాగములు కొన్ని యుదయించె రమ్య మగుచు
రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

51

వ॥ ఇష్టిధంబున నిరూపితంబు లైన వింశతిమేళంబులు గాత్రనియ
తంబు లై యొప్పుచుండు. వెండియు జంత్రిమార్గంబునందు రెండుపక్షంబులు
గల్గియుండు. అవియు లక్ష్యసమ్మతి గా నెఱింగించెద. అదెట్లున్నంతర గాం
ధార కాకలీనిపాదంబులు ప్రత్యేకస్వరంబులు గావించుకొని తత్సంయుక్తంబు
గాఁ గ్రమంబున నిరూపితం లైన యీ మేళపంచకంబుతోఁ గూడ నన్నియు
నిరువది మేళంబులు నిశ్చయం బనియెడుపక్షం బొకటియును మఱియు
సంతరగాంధారంబునకుఁ జ్యోతమధ్యమ గాంధారంబును గాకలీనిపాదంబు
నకుఁ జ్యోతషడ్జనిపాదంబును నిట్లు రెంటికి రెండును బ్రతీనిధులు గావించు
కొనియె. తత్స్వరద్వయయుక్తంబు లైన హేజ్జ్యాదిమేళపంచకంబు
తత్స్వరద్వయయుక్తంబు లైన పంచదశమేళంబులందు లీనంబు గావించి
మేళంబులు పదియే ననియెడు పక్షంబు రెండవపక్షం బగు. అట్టి పంచలీన
ప్రకారం దెట్టి దనిన.

52

న॥ చసంత శ్చైరవిమేళంబునందు హేజ్జమ్మేళంబును, శుద్ధవరాళి
మేళంబునందు సానుచరాళిమేళంబును, గౌళమేళంబునందు రేవగుప్తిమేళం
బును, కన్నడగౌళమేళంబునందు సామంతమేళంబును, కేదారగౌళమేళంబు
నందుఁ గాంభోజమేళంబును, నిట్లుఃతర్పావంబు గావించుకొని లిఖించినచోఁ
బ్రతీనిధిపక్షంబునందు ముఖారిమేళంబు మొదలుకొని కేదారగౌళమేలాం
తంబుగాఁ గలిగిన యీ పంచదశమేళంబులు గాత్రంబునందుఁ బ్రసిద్ధంబు లై
యుండు నని గీతజ్ఞు లైన బుధులు దెల్పుదురు. వెండియు నిట్లు వింశతి
మేళంబులయందు జన్మించిన రాగిసమూహంబులోన సుత్తమమధ్యమాధమ
ంగంబుల నేర్పటచి తెలిపెద, ఆకర్ణింపుము.

53

సీ॥ ఆరియందు ముఖారి యన శుద్ధనాటయు
మాళవగౌళియు మహిత మైన
శుద్ధవరాళియు సాంపాందు గుజ్జరి
లలితాఖ్యారాగంబు లలిత మైన
శుద్ధరామక్రియ శుద్ధవసంతంబు
శ్చైరవి హిందోళి భవ్యరాగ
మవల శ్రీరాగాఖ్య మనఁగ గన్నడగౌళ
రాగంబు సామంతరాగ మనఁగఁ

బరంగు దేశాక్షి ధన్యాసిజా లికయును
నాహరీరాగ మన మల హరి యనంగ
రమ్య మాళవశ్రీయు సారంగనాట
లమరు నిరువదిరాగముల్, రామభూప!

54

కం॥ ఈ వింశతి రాగంబులు

భాపితగీతప్రబంధ పటుతాయార్థ
శ్రీవిప్రముఖులు తమగతు
లై వెలయును సంకరంబు లై రామనృపా!

55

వ॥ మఱియు మధ్యమ రాగంబు లెక్కి దనిన.

సీ॥ క్రమ మొప్పఁ గేదారగౌళాఖ్య కాంభోజ
కన్నడబంగాళకము లనంగ
మఱియు భేలాహరి మధ్యమాదియు నార
ణి యనంగ రీతి గౌళయు ననంగ
నాడ రామక్రియ నలు వైన శౌలియు
భూపాల రేచగుప్తులును మఱియు
గుండ్రకి హేజ్జి కొసరు వసంతబై
రవియును సామవ రాళి యనంగ

నిట్లు పదియేనువితముల నెరుగునట్టి
మధ్యమాహ్వయరాగముల్ మహిని వెలయు
నతులగీతప్రబంధ తాయార్థ మగుచు
రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల

56

వ॥ మఱియు నధమరాగంబు లె నన్నిన.

57

సీ॥ సౌరాష్ట్ర జాలిమెచకరాగమును ఛా
యాగౌళియుఁ గురంజి యనంగ సింధు
రావక్రియయు గౌడరాగంబు దివిరాగ
మంగళకై శిశిమహిపూర్వ

గౌళలు సామరాగంబు నాందోళియు
 ఫలమంజరీరాగ భవ్యశంక
 రాభరణాఖ్యంబు లాదేవగాంధారి
 యా దీపకనటనారాయణములు

చక్కశుద్ధతైరవి భిన్నషడ్జ మనంగ
 నిట్లు పదియు నెన్నిది చూడ నెన్న దగిన
 నధమరాగము లనుచు మహాత్ము లైన
 గీతవిదులండ్రు, రామభూమిత లేంద్ర!

58

సీ॥ క్రమముగాఁ గుంతలాఖ్యవరాళి యనంగ సా
 రంగబైరవి యన రంగు గల్లు
 శుద్ధబంగాళంబు సొబగు నాగధ్వని
 ఘంటారవాఖ్య రాగంబు మార్గ
 హిందోళ ణాఖ్యచే నెసంగురాగంబు ఛా
 యానాట దేవక్రియాఖ్య మవల
 నా రాయణీగౌళచారుతోంటవరాళి
 యనంగఁ ధురకతోడి యనంగ మఱియుఁ

జెలంగు సావేరి యాహ్లాదేశియు ననంగ
 నిట్లు పదమూడు రాగము లనియు మొదలు
 గల్లురాగంబు లధమరాగంబు లండ్రు
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

59

సీ॥ ఇట్లు ముప్పదియొక్క టిం పై నలెక్కచే
 నమరిన యధమరాగములు తొంటి
 యుత్తమమధ్యమప్రోక్త రాగములందు
 నంతర్భవించుచు నజ్జజనులు
 ప్రత్యేక రాగసంభ్రమము నందము నెంచ
 బామరభ్రామకప్రభులు గాంచి
 సంక్షిప్తవృత్తిచే బతంగూడి గీతప్ర
 బంధతాయాలాపభాగములకు

నర్తములు గాక విలసిల్లు ననుచుఁ బూర్వ
 గీతవిదు లాడి రిప్పటి గీతవిదులు
 వాని గీతప్రబంధరాయానుగతుల
 నమరఁజేసిరి, రామన్యపాగగణ్య!

60

ప॥ ఇ ట్లిరువదియాఱు భేదంబులచేత నిరూపితంబు లై నయు త్తమమధ్య
 మాధమరాగంబులకుఁ గ్రమంబున గ్రహంశన్యాసపాడవౌడవసంపూర్ణ
 భావకలక్షణం బెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము.

61

సీ॥ దేశిరాగములెల్ల దెఱుఁగొప్పపడ్డక
 గ్రామసంభవములై ఘనతఁ గాంచు
 నాదేశిరాగమ్ము లన్నిటిలోనను
 మఱిగ్రహంశన్యాసమృదకాది
 పాడవౌడవభావసంపూర్ణభావముల్
 కొన్నిటి కొనఁగూడఁ గొన్నిటిగూడల
 దేశిత్వమునఁజేసి తిర మొప్పు కుండు న
 ట్లఱునను లక్ష్యంబు నాశ్రయించి

క్రమత నిరువదియు త్తమరాగములకు
 రహిని బదియేనుమద్యమర గములకు
 నధమములు కొన్నిటికి లక్షణానున్వృత్తి
 యెఱుంగఁజేసెద, రామభూమింద్ర! వినుము.

62

ప॥ అంశగ్రహన్యాసాదిలక్షణం బెట్టి దనిన.

63

సీ॥ అంశగ్రహన్యాసాదిలక్షణములు
 క్రమమున విను మెఱుంగంగఁ జేతుఁ
 దఱుచుగా నెది గీతములోనఁ జరియించు
 నాస్వర మంశస్వరాంక మొనయ
 గీతాదిగీతాంతకీర్తితస్వరములు
 గ్రహన్యాసంబున రహిఁదనర్పు
 మఱియుఁ ద్రిస్తానముల్ మంద్రాదు లన నొప్పు
 పట్నస్వరరాగంబు పాడవంబు

మఱియుఁ బంచస్వరాన్వితమహితరాగ
మూడవం బగు సప్తస్వరానుషక్త
మైనరాగంబు సంపూర్ణ మనంగఁ బరంగుఁ
దెలియ వినవయ్య రామధాత్రితలేంద్ర!

64

గీ॥ వీస్వరంబులు గలవృత్తి నిం పెసంగు
నాస్వరంబులై యంశకన్యాసగతుల
గీతముల నిల్చు ననుచు సంగీతవిదులు
పలుకరింతురు, రామభూపాల! వినుము.

65

వ॥ మఱియు రాగలక్షం బెఱింగించెద అందుమొదట నుత్తమ
రాగంబు లిరువదింటిలోనఁ బదిపూర్ణబు లైదు మాడవంబు లైదునాడవంబు
లై యుండు. తత్కృమంబున రాగంబు లేర్పఱచెద. అట్టి సంపూర్ణరాగ
దశకంబునందు మొదట ముఖారిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

66

సీ॥ పక్షగ్రహస్వరపక్షస్వరన్యాస
పక్షస్వరాంశకసహిత మగుచు
పక్షస్వభాదికసప్తశుద్ధస్వర
పరిపూర్ణభావసంపద వహించి
సకలకాలములందు సంగీతశాస్త్రజ్ఞు
లెలమి రాగము నేయ నిం పెసంగి
వెలయు సుత్తమరాగవింశతిలోఁ బూర్ణ
వశి రాగములలోనఁ దాను మొదట

ఘనత మిఱిసపూర్ణరాగము ముఖారి
దుష్టగాయకజనతాలిదుర్ముఖారి
గణ్యగాయకులధనమ్ముఖారియనుచుఁ
దెలియవలయును, రామధాత్రితలేంద్ర!

67

వ॥ శుద్ధనాటలక్షణం బెట్టి దనిన.

68

శా॥ సంపూర్ణస్వరరాగ మై వెలయుచున్ పక్షగ్రహన్యాసముల్
సంపన్నంబులు గాఁగ సంశ మగుచున్ సంగీతవిద్యానిధుల్
సొం పొప్పున్ దినసాంతయామమున మెచ్చు ల్లుల్కుగేయంబు నా
సంపాదించినశుద్ధనాటి తగు నిచ్చు ల్రామభూపాగ్రణి!

69

- వ॥ మఱియు శుద్ధవరాళిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 70
- మ॥ అరయన్ సంతతసంగ్రహం బగుచు సన్యాసాంశసంఘము క్త మై
దొరయన్ శుద్ధవరాళి గాయకులు దోడ్తో బూర్ణ రాగంబుగాఁ
బురణింపంగ సమ స్తయామముల మెప్పు ల్లలుగేయక్రియా
స్థితం బూన్పగఁ జొల్పుఁ గోసలపురీశీరామభూమిశ్వరా! 71
- వ॥ సారంగనాటలక్షణం బెట్టి దనిన. 72
- గీ॥ సగ్రహన్యాససాంశకసహిత మగుచుఁ
బొసఁగు సారంగనాట సంపూర్ణ రాగ
మనఁగఁ బగటి యామంబునందు గేయ
ఫణితిఁ గాంచును, రామభూపాల! వినుము. 73
- వ॥ శుద్ధరామక్రియరాగం బెట్టి దనిన. 74
- గీ॥ శుద్ధరామక్రియానామసుభగరాగ
మరయసగ్రహసాంశకన్యాస మగుచుఁ
బూర్ణవృత్తిని మధ్యాహ్నమునకు నెనుక
గేయ మై యుండు, రామభూనాయకేంద్ర! 75
- వ॥ శైరవిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 76
- గీ॥ సాంశకన్యాససగ్రామశ్లాఘ్య మగుచుఁ
బూర్వరాగము శైరవి పొలుపుమిఱి
పగటివెనుకటిజామునఁ బొటఁబొడఁ
బొత్త మై యుండు, రామభూపాలచంద్ర! 77
- వ॥ ఆహరిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 78
- గీ॥ షడ్జకన్యాససాంశకసగ్రహములు
పొసఁగి యాహరిరాగంబు పూర్ణవృత్తిఁ
బగటి నాలవజామునఁ బొటఁబొడఁ
జాల నొసార్పరు రామభూపాలచంద్ర! 79
- వ॥ సామంతరాగం బెట్టి దనిన. 80

శా॥ సాయంతాహ్వయరాగ మెల్ల పుడు పడన్వ్యాససాంశగ్రహ
 శ్రీమీఱిం బరిపూర్ణరావమున విస్తీర్ణసితిం గాంచి యు
 ద్దామం బై దివసాంతయామున నందం బొప్ప సంగీతవి
 ద్యామూర్ధన్యులు పాటఁ బాడ నగు నయ్యా! రామభూపాగ్రణీ! 81

వ॥ కన్నడగౌళరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 82

మ॥ అరయం గన్నడగౌళరాగము నిషాదాంశగ్రహన్వ్యాస మై
 పరిపూర్ణస్వరమయ్యె నొక్కవిధముల్ భావింపనారోహణా
 చరణన్ మధ్యమహీన మై దివసపశ్చాద్భాగగేయంబుగా
 బురణించున్ భువి సుత్రలప్రియగతిన్, భూమీసుతానాయకా! 83

వ॥ దేశాక్షిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 84

శా॥ అమరన్ సగ్రహసాంశకస్ఫురితసన్వ్యాసస్తుతు ల్గాంచి ని
 త్యము పూర్ణస్వర మయ్యు మధ్యమనిషాదత్యాగ మారోహణా
 క్రమవేళం బురణింప గానమునకుం గన్పట్టు దేశాక్షి యో
 గ్యముగా రేపటి జామువేళ, వినవయ్యా! రామభూమీశ్వరా! 85

వ॥ ఇట్లు ముఖారిరాగంబును, శుద్ధనాటరాగంబును, శుద్ధపగాళి
 రాగంబును, సారంగనాటరాగంబును, శుద్ధరామక్రియరాగంబును, శైరవి
 రాగంబును, నాహరిరాగంబును, సామంతరాగంబును, గన్నడగౌళరాగం
 బును, దేశాక్షిరాగంబు లయ్యె. ఇంక సుత్రమపాడవంబు లైదును ద్రికం
 బున నేర్పఱిచెద. అందు మొదట బౌళిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన- 86

శీ॥ సాగ్రహన్వ్యాససాంశకోదగ్రమగుచు
 మధ్యమోచ్చితపాడవమహిమ గాంచి
 బౌళిరాగంబు మాపటివేళయందు
 గేయమగునయ్య, రామభూనాయకేంద్ర! 87

వ॥ శుద్ధవసంతరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 88

మ॥ సరసు ల్బుద్ధవసంత రాగము పడ్డన్యాససాంశక్రహా
చరణం బంచమహీనభావ మెనయించన్ షాడవం బగ్గెడ దా
నరయం బంచమయుక్తి గాంచి యవరూపం బైనచో గానభా
సురమై మాపటిభామువేళ రహి మించున్, రామభూపాగ్రణీ! 89

ప॥ మాళవశ్రీరాగ లక్షణం బెట్టి దనిన, 90

మ॥ జతలై సగ్రహసాంశకస్ఫురిత పడ్డన్యాసముల్ బొఱుగ
సతతంబుల్ విగతర్షభంబులు నయోజన్ మాళవశ్రీమహా
న్నతరాగంబులు షాడవం బగుచు నానాయామగేయక్రియా
యత మై సంతతభద్రదాయి యగు, నయ్యా! రామభూపాగ్రణీ! 91

ప॥ గుర్జరిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 92

మ॥ హరు వై మీరగ రిగ్రహంబు ఋషభన్యాసాంశక్రము ల్లూడి ఘూ
ర్జరియుం బంచమ వర్జితస్థి ఘటించన్ షాడవాకార భా
సురమై యున్న చరోహవేళ నహతస్ఫూర్తిక విగాడిల్లు భా
స్కరబింబోదయయామగేయ మయి యిచ్చున్, రామభూపాగ్రణీ! 93

ప॥ లలితరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 94

మ॥ లలితా గము పంచమాష్టతముగా లాలించినన్ షాడవో
జ్వలరూపంబు పహించి సగ్రహము పడ్డన్యాసమున్ సాంశముం
దల మై సంఘటిలంగ గాయకులు ప్రాతఃకాలగేయంబు గా
వెలయింపన్ శుభదాయి ధైయమయ సుర్విన్, రామభూపాగ్రణీ! 95

ప॥ ఇద్విధంబున పోలి రాగంబును, శుద్ధవసంత రాగంబును, మాళవ
శ్రీరాగంబును, ఘూర్జరి రాగంబును, లలిత రాగంబును, నీమైదు రాగంబు
లయ్యె నుజ్జయు నుత్తమాడవ రాగంబు లెఱింగించు. 96

శీ॥ సకలశుభదము ఋషభపంచమ వివర్జి
తాడవం బైన హిందోళ మమర సగ్ర
హాంశ కన్యాసభరిత మై యఖిల సమధు
గేయరుచి గాంచె, రామభూనాయకేంద్ర! 97

వ॥ మలహరిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

98

గీ॥ వరుస గాంధారకనిపాదవర్జనమున

నాడవం బైన మలహరి యమరె సగ్ర

హంశకన్యాసధన్వ మై యమరి యుదయ

రాగ మిది యన, రామభూరమణ వినుము.

99

స॥ ధన్యాసిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

100

కా॥ సన్యాసగ్రహసాంశక స్ఫురణముల్ సంధిల్ల బాహుళ్య మై

సన్యస్తర్షభదైవతంబున న యోజ న్నాడవాకార మై

ధన్యానందకరంబుగాఁ దనరు నీధన్యాసి గాంధర్వమూ

ర్ధన్య ధన్యలు గాఁ బ్రభాతమునఁ గూర్చున్, రామభూపాగ్రణి!

101

వ॥ మాళవగౌళిలక్షణం బెట్టి దనిన.

102

మ॥ తనగన్ మాళవగౌళరాగము నిపాదన్యాససాంశగ్రహ

ర్జన మొప్పున్ రిపవర్జితౌడవరుచుల్ సంధిల్ల వేటొక్కచో

నను వందన్ రిపసంగతం బగుచు సాయాహ్నేక గేయంబు గా

యక రాజేంద్రులు సేయ ని పెసఁగు, నయ్యా! రామభూపాగ్రణి!

103

వ॥ శ్రీరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

104

కా॥ శ్రీరాగంబు గయోజితౌడవగతిం జెల్వందియున్ వేతె గాం

ధారాస్వీతము ధైవతం బొకతటిన్ నల్వంద సంప్రత్యభో

ధారం బొ నన సగ్రహంశకలనాత్తన్యాస మా గేయ మై

మీటున్ మాపటిజామునన్, నిజము సుమ్మీ! రామభూపాగ్రణి! 105

105

వ॥ ఇట్లు, హిందోళరాగంబును, మలహరిరాగంబును, ధన్యాశిరాగంబును, మాళవరాగంబును, శ్రీరాగంబును, ననునయిదు రాగంబు లుత్తమాడవరాగంబు లయ్యె. ఇట్టి సంపూర్ణపాడవేడవభేదంబులు గలిగిన యిరువది యుత్తమరాగంబులు నిరూపించి వెండియు మధ్యమరాగలక్షణంబులు వివరించెద. అందులో నెనిమిది సంపూర్ణంబులును నాల్గు పాడపాడవంబులును, మూఁడొడవంబులును గూడ పదియేను మధ్యమరాగంబుల నేతత్కృతుంబున నేర్పఱిచెద. అందు మొదట సంపూర్ణాష్టకంబులో నాదిమం బైన కేదారగౌళరాగంబునకు లక్షణం బెట్టి దనిన.

106

మ॥ క్రమసన్యాసక నిగ్రహాంశయుత మై గన్పట్టి కేదారగౌ
ళమహారాగము పూర్ణరాగగరిమన్ లాలిత్యరత్నకరో
పమ మై మాపటిజామువేళ రహి నింపన్ గానము లేపుతు రు
త్తమ గీతజ్ఞులు, కోసలూరికులచంద్రా! రామభూమిశ్వరా! 107

వ॥ నాదరామక్రియాలక్షణం బెట్టి దనిన. 108

శా॥ రాగజ్ఞు ల్పరిపూర్ణ రాగ మన కూర్పన్ నాదరామక్రియా
రాగం బెప్పుడు స గ్రహాంశకముసుగన్యాస మై గేయపుం
బాగెం బైన ది నాంతయామయిన సంపన్నులబు గా గాయకుల్
భోగింపన్ విలసిల్లు, భక్తిసుతశంభూ రామభూపాగ్రణి! 109

వ॥ కాంభోజిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 110

శా॥ రాజు ల్మైప్పుగఁ బూర్ణరాగగరిమం బ్రాపించియు న్మించి కాం
భోజిరాగము సగ్రహాంశఘటనంబున్ పడకన్యాసమున్
రాజిల్లంగ మఱొక్కచోట మనివర్జం బొప్పు నారోహణ
శ్రీ చె న్నొంది దినాంతగేయ మగు సుర్విన్, రామభూపాగ్రణి! 111

వ॥ నారాయణీరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

మ॥ నలు వందం బరిపూర్ణ రీతి గనియు న్నారాయణీరాగ మిం
పలరంగా మఱియొక్కవేళ ఋషభత్యాగావరోహక్రియా
కలితం బై చెలు వందెగ్రహముగా గ న్యాససాంశంబు గా
వెలయన్ తేపటివేళ బాడఁదగు సుర్విన్, రామభూపాగ్రణి! 112

వ॥ వేలావలీరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 113

మ॥ పెరు వొప్పుం బరిపూర్ణ మయ్యు నొకచో వేలావలీనామభా
స్వర రాగం బవరోహ వేళ రిపవర్జం బొప్పు నిం పొందు సుం
దర మై తేపటివేళ గాయకులు ధన్యాసగ్రహాంశక్రియా
వరతన్ గానము నేయ రక్తి గిఱిగొల్పన్ రామభూపాగ్రణి! 114

వ॥ ఇవిధంబునఁ కేదారగౌళరాగంబును, నాదరామక్రియరాగం
బును, గాంభోజిరాగంబును, సామవరాలిరాగంబును, రీతిగౌళరాగంబును,
హేజిజ్జిరాగంబును, నారాయణీరాగంబును, వేలావలీరాగంబును నీ యెని

మిదిరాగంబులు మధ్యమసంపూర్ణరాగంబు లయ్యె. ఇంక మధ్యమాడవ
రాగంబులు తేర్పఱిచెద. అందు మొదటి కన్నడ బంగాళరాగ లక్షణం
బెటు లనిన.

115

గీ॥ గగ్రహంశక గన్యాసకలిత మగుచు
నెనుగు గన్నడబంగాళముషభహీన
పాడవాకృతి తేపటి సమయమునను
గేయ మగు, నయ్య! రామభూనాయకేంద్ర!

116

ప॥ బొలిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

117

గీ॥ సగ్రహన్యాససాంశకన్యాఘృ మగుచు
బొలిరాగంబు గాంధార బాహ్యపాడ
వాకృతి వహించి నాలవయామమునను
వాడుకను గాంచె, రామభూవరలలామ!

118

ప॥ వసంత ధైరవరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

119

ఉ॥ రాగవిదు ద్దినం బుదయరాగ మనంగ వసంతధైరవీ
రాగము సగ్రహంశములు సంజలపద్మము న్యాసరూప మై
రాగిలం బంచమంబును మొఱంగిన పాడవ వృత్తి జెందుచో
రాగము నించు నందఱికి, రాజశిఖామణి! రామభూవరా!

120

ప॥ గుండక్రియారాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

121

గీ॥ త్యక్త ధైవత మయ్యును ధైవతాధ్య
మగుచు నొకయెడ సగ్రహన్యాసాంశ
ముఖ్యపాడవ గుండక్రి మొదటిజాము
వేళ నిం పొందు రామభూపాలచంద్ర!

122

ప॥ ఇట్లు, కన్నడబంగాళరాగంబును, బొలిరాగంబును, వసంతధైరవి
రాగంబును, గుండక్రియారాగంబును నీ నాల్గురాగంబులు మధ్యమపాడవ
రాగంబు లయ్యె. ఇంక మధ్యమాడవంబుల వివరించెద. అందు మొదటి
మధ్యమాదిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

123

గీ॥ మగ్రహ న్యాయ మాంశసమగ్రగుధ్య
మాదిరాగము గ ధవర్జితౌడ వాంక
మేరక గాంచి మాచటిజామునందు
మేలిమి వహించు రామభూపాలచంద్ర!

124

ప॥ భూపాలరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

125

గీ॥ మధ్యమనిషాదవర్జిత మహి మాడ
వాంక మెనయుచు సగ్రహన్యాయ మింక
లీలఁ దైకొని ప్రొద్దున మేలుకొలుపుఁ
బొసఁగ భూపాలరాగము భువిని, రామ!

126

ప॥ రేవగుప్తి రాగం బెట్టి దనిన.

127

గీ॥ రిగ్రహన్యాయకాంశ మై రేవగుప్తి
మధ్యమనిషాదయుగ్మ మేమరక విడిచి
యాడవాఖ్యను బల్చినుయామగేయ
మగుచు నిలసిల్లు, రామభూపాగ్రగణ్య

128

ప॥ ఇట్లు మధ్యమాదిరాగంబును, భూపాల : గంబును, రేవగుప్తి
రాగంబును, నీ మూడొక మధ్యమాడవ రాగంబు లయ్యె. ఇట్టిటంగునఁ
బదునేను మధ్యమరాగంబు లేర్పఱచితి. ఇంక నధచురాగంబులు కొన్ని
పూర్ణపాడవౌడవక్రమంబున వివరించెద. అందు మొదట సారాష్ట్ర రాగ
లక్షణం బెట్టి దనిన.

129

గీ॥ పడకన్యాయపక్షాంశ సగ్రహముల
రమ్య మై మీఱు సారాష్ట్ర రాగ మెపుడు
బూర్ణరాగము మాచటిపూటఁ బాడ
వలయు రామవాడంగు భూపలయనాథ!

130

ప॥ నాగధ్వనిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన,

131

కం॥ నాగధ్వనియును పూర్వక
రాగము పడగ్రహంశ రమ్యన్యాయ
శ్రీ గాంచి యెల్లవేళల
దా గేయం బయ్యె, రామధరణీనాథా!

132

వ॥ సోమరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

133

ఉ॥ గాయకు లెల్ల వేళలను గానము నేయఁగ మంద్రమధ్యమ
శ్రీయుతవృత్తిఁ దారకముఁ జెందని దైనను బూర్ణరూపముం
బాయక సగ్రహంశములు పర్వఁగ పడ్డము న్యాసవైఖరిన్
రాయఁగ సోమరాగము విరాజిలు, రామనృపాలశేఖరా!

134

వ॥ శంకరాభరణరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

135

మ॥ పరుసన్ సగ్రహసాంశకస్థితులఁ బర్వన్ పడ్డకన్యాసముం
జరియింపం బరిపూర్ణరాగ మగుచున్ సామంతరాగానకున్
సరి గాఁ బశ్చిమయామగేయ మని మెచ్చన్ భూజసుల్ శంకరా
భరణం బింపు వహించు గాయకులు దెల్పన్, రామభూపాగ్రణీ!

136

వ॥ ఇట్లు సారాష్ట్రినాగధ్వని సోమసామంతరాగమను శంకరాభవ
రణంబులు నాలుగు పూర్ణాధమరాగంబు లయ్యె మఱియు సధమపాడవ
రాగంబులలో మొదటిఁకుంటారవరాగం బెట్టి దనిన.

137

సీ॥ ధగ్రహన్యాసథాంశకధర్మ మెనసి
చారుగాంధారవర్జితపాడవాంక
మమర ఘంటారవంబు సమస్తకాల
గేయ నుగు నయ్య, రామభూనాయకేంద్ర!

138

వ॥ భిన్నపడ్డరాగం బెట్టి దనిన.

139

సీ॥ భిన్నపడ్డముమిధ్యమభేద మెనసి
పాడవస్థితైకొని సగ్రహంశ
పడ్డకన్యాసములు గ్రోల సర్వకాల
గేయ నుగు నయ్య, రామభూనాయకేంద్ర!

140

వ॥ మఱియు నొడవం బైనసావేరిరాగం బెట్టి దనిన.

141

సీ॥ ధైవతాంశకధన్యాసధగ్రహములు
వెలయునొడవ మైనసావేరి పడ్డ
పంచమమ్ములఁ తొలఁగి ప్రభాతగేయ
మగుచు నింపొందు, రామనృపాగ్రగణ్య!

142

వ॥ మఱియు సట్టియాందోళరాగం బెట్టి దనిన.

148

గీ॥ నిగల వర్జించి యాడవనియతిఁ బంచ
మగ్రహన్యాసకాంశమై మధ్యమాది
సాటి నాందోళిపడమటిజామువేళ
గేయరుచిగాంచు, రామభూనాయకేంద్ర!

144

వ॥ ఇట్లు, ఘంటారవభిన్నపక్షరాగంబులు రెండును పాడవంబు లగు.
సావేరియు నాందోళియు నీరెండును నౌడవంబులగు. ఇవియు నాల్గును
సంపూర్ణరాగంబులు నాల్గును గూడ నెనిమిదియును సంకీర్ణాధమరాగంబులే.
ఇట్లు కొన్ని యధమరాగంబులు లెఱింగించితి. తక్కినయధమరాగంబులు
సంపూర్ణపాడవాదిక్రమంబునఁ దత్తద్దానయోగ్యకాలంబు లెఱింగి బుద్ధి
మంతులు గేయవ్యవహారసమర్థులు గావలయు. మఱియు సంపూర్ణపాడ
వాడవకారంబు లైనయు త్తమమధ్యమాధమరాగంబులకుఁ గ్రమోద్దేశం
బొనరించెద. ఆకర్ణింపుము

145

సీ॥ ఒనర నాదిముఖారియును శుద్ధనాటాఖ్య
రాగంబు శుద్ధవరాళి యనఁగ
సారంగనాటాఖ్యచారుం గము పుంధ్ర
రామక్రియాహ్వయరాగ మనఁగ
శైరవిరాగంబు పరఁగనాహరినామ
రాగంబు సామంతరాగ మనఁగఁ
గన్నడగౌళరాగంబు దేశాక్షిరా
గంబును బదియురాగములు పరుసఁ

బూర్ణరాగము లుత్తమపూర్తిగన్న
రాగవింశతీలోన సరాగ మగుచు
శాశ్వతౌదార్య! గిరిరాజసామ్యధైర్య!
భవ్యగుణధుర్య రామధూపాలవర్య!

146

సీ॥ చక్కనిబొలియు సరసశుద్ధవసంత
మాళవశ్రీఘూర్జరీలలితలు
నీయైదు రాగంబు లెన్న నుత్తమపాడ
వము లౌడవంబులు వధుస వినుము

హిందోళమలహారు లిం పై నధన్యాసి
 ఘన మైనమాళవగౌళరాగ
 మనంగ శ్రీరాగ మిట్లయినరాగము లుత్త
 మాడవరాగము లనంగఁ బరంగు

రహిని నిరువది యు త్తమరాగములను
 పాడవొడవసంపూర్ణసరణి నిట్లు
 తెలిపె నిక మధ్యమమ్ములఁ దెలియఁ జేతు
 రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల!

147

సీ॥ కేదారగౌళయు నాదరామక్రియా
 కాంభోజినామరాగం బనంగ
 సామవరాళికాశ్లాఘ్యరాగము రీతి
 గౌళహేతిజ్జరాగంబు నార
 జీయును వేళావలీనియతి నెన్నిది పూర్ణ
 మధ్యమరాగముల్ మఱియు నాఱు
 కన్నడ బంగళకము జాలియు వసంత
 శైరవి గుండక్రి పరంగ నిట్లు

నాల్గు మధ్యమపాడవనామము లగు
 మధ్యమాది భూపాలనామముల రేవ
 గుప్తీయును మూడు రాగము ల్లాడి మధ్య
 మాడవము లయ్యె, రామరూపాగ్రగణ్య!

148

సీ॥ రహి నిట్లు మధ్యమరాగము ల్పదియేను
 పాడవొడవి పూర్ణసరణి దెల్పి
 హీనరాగంబుల నెఱింగింతు సౌరాష్ట్ర
 నాగధ్వనియు సోమరాగ మనంగ
 శంకరాభరణంబు చక్కగా నీనాల్గు
 నధమ సంపూర్ణరాగాఖ్య లయ్యె
 ఘంటారవాఖ్యరాగము భిన్నపద్ధము
 నివి రెండు నధరూపాడవము లయ్యె

నరయ సావేరి యాందోళి యనెడురెండు
 నధమ రాగము గొడవఖ్యాతి నమరు
 నివియు నెన్నిది యధమము లిల్లెఱుంగ
 వలయు మఱికిన్ని, రామభూవలయునాథ!

149

వ॥ మఱియు శ్రీ పున్నాగరాగలక్షణం బెట్టి వనిన.

150

సీ॥ క్రమ మొప్పు బురుషరాగంబులు స్త్రీరాగ
 ములు నపునక రాగములు నెరుంగ
 వలయును వినిపి తు వరుసతో వినవయ్య
 శైరవిరాగ భూపాలరాగ
 ములును శ్రీరాగంబు మురు లైన రాగంబు
 జరనామరాగ వసంతరాగ
 మాళవ రాగ బంగాళక రాగము
 నాటరాగంబు ననంగ నిట్లు

పురుషరాగము తెనిమిది పోనగి యుండు
 ననుచు భరతజ్ఞు లైన మహాత్ము లంద్రు
 దశరథేశ్వరపుత్ర! సీతాశత్రు!
 భవ్యగుణసాంద్ర రామభూపాలచంద్ర!

154

వ॥ అట్టి పురుషరాగంబులకు స్త్రీరాగంబు లెట్టి వనిన.

152

సీ॥ మేఘరంజి కుగంజి మేలు దేవక్రియ
 ముగురు ధైరవిరాగమూనగు సతతులు
 మఱియు బలాహురీ మలహరి జావీయు
 భామలు ముగురు భూపాలమునకు
 దేవగాంధారియు దిల మొప్ప బిలహరి
 సావేరి శ్రీరాగజాయ లరయ
 లలి మించు దేశాక్షి లలితయు దొంటియు
 రమణులీ ఫలమంజరమున కేపుడు

శుద్ధరామక్రియాఖ్యయు శుద్ధనామ
ఘనవరాళియు మంగళకైశికి యనఁ
గాంతలు మగురు శుద్ధ వసంతమునకు
రామభూపాల! జగదేశ రమ్యశీల!

153

సీ॥ ధన్యాసియు ముఖారి తగు మాళవశ్రీయు
మాళవగౌళకు సువిగ లిట్టు
లెసమండ్రు పురుషుల కెన్న నొక్కొక్కరి
మమ్ముద్గు రెనయుకతన
... ..
... ..

బొసఁగి రిరువది నలుగురు పురుషరాగ
గణముతో ముప్పదియు రెండుగాఁగ నిట్లు
తగును దెలియంగ లింగభేదముల వలన
రాగభేదము, రామభూపాల! వినుము.

154

చ॥ ఇదియునుం గాక మఱికొన్ని శ్రీపురుషరాగంబులు గలిగియుండు.
నవి యెవ్వయన సామంత హిందోళ కేదారగౌళ కన్నడగౌళ మార్గహిందోళ
శుద్ధబంగాళ సమరాగ ఘంటాపవ నాగధ్వని భిన్నవజ్జక దీపకాది రాగం
బులు పురుషరాగంబు లై యుండు. కొన్ని నపుంసక లక్షణంబు లెఱుంగ
వలయు. మఱియు గొందఱు గీతప్రబంధతాయాహ్వాంబులు గాక యధమా
ధమంబు లైనరాగంబులు నపుంసకంబు లౌడు. గావున వారి మతంబున
సుత్తమమధ్యమాధమరాగంబులు క్రమంబునఁ బురుష స్త్రీనపుంసకరాగంబు
లని నిశ్చితంబు లయ్యె. మఱియు రాగభేదంబు లేర్పఱచెద. ఎట్లన్న గుండ
క్రియా దేవక్రియా నాదరామక్రియా సింధురామక్రియా శుద్ధరామక్రియా
భేదంబులు మాళవగౌళ, నారాయణగౌళ, రీతిగౌళ. పూర్వగౌళ, ఛాయా
గౌళ భేదంబులు, శుద్ధవరాళి, సామవరాళి, పంతువరాళి,
పున్నాగవరాళి, ప్రతాపవరాళి, కుంతలవరాళి, తొండివరాళి. శోకవరాళి
యివి వరాళిభేదంబులు; శుద్ధనాట ఛాయానాట గంభీరనాట సారంగనాట
యివి నాట భేదంబులు; భైరవి, శుద్ధభైరవి, అనంద భైరవి, వసంత భైరవి,
సారంగ భైరవి యివి భైరవి భేదంబులు, కల్యాణి, భూపాల కల్యాణి,

మోహన కల్యాణి, పూర్వీ కల్యాణి యివి కల్యాణి భేదంబులు; కాంభోజి, గుమ్మ కాంభోజి, యెఱుకల కాంభోజి యివి కాంభోజి భేదంబులు. రాగ భేదంబులు లి ట్లనంతంబులు నుండును. బుద్ధిమంతు లెఱింగి వ్యవహరింప వలయు. ఇట్లు రాగలక్షణం చెఱింగించితి. మఱియు నట్టి రాగస్వరూపంబు లెఱింగి యు త్తమశరీరంబు గల్గి పఠేంగిత జ్ఞాని యై సదా రంజనంబు సేయుచు నిర్దోషంబు గా ముఖంబున నేయంబు గావించువాఁడు వాగ్దేయ కారుం డని తజ్జ్ఞులు చెల్పుదురు. తల్లక్షణంబులు తెలియ వివరించెద అవధరింపుము.

155

సీ॥ స్థానత్రయ మెఱింగి మానితశ్రుతిజాతు
 లెఱింగియు శుద్ధవైకృతము లైన
 సర్వవిధంబు లెఱింగి షడ్జాదిక్రమా
 ములు శుద్ధసత్కృమమూర్ఛనలును
 శుద్ధతానంబులు శుభకూటతానమ్ము
 లెఱింగియుఁ బ్రస్తారకృత్య మెఱింగి
 కళలు వర్ణము లలంకారముల్ గ్రహముల
 సన్యాసముల రాగజాతు లెఱింగి

రాగ మేళితద్భేద తద్వ్యవసమయ
 సాడవాడవ సంపూర్ణచర్య లెఱింగి
 గేయ మొనరించువాఁడు వాగ్దేయకారు
 డనుచు బుధు లందఱు, రామస్మరణగ్రగణ!

156

సీ॥ దేశిమార్గ విభాగదివ్యతౌర్యత్రిక
 కలనచేబోధంబు గల్గి మిగుల
 సౌందర్యవంతుఁ డై సౌమనస్యము కల్గి
 స్వరదోషములు నాల్గు జాతి విడిచి
 కంపితసీత్రత్రకావ్యాది పంచవిం
 శద్రాగదోష సంచయము చెలిసి
 స్వరలయజ్ఞాని యై సాహిత్య చతురుఁ డై
 రమణీయ నేత్రతారము లమరి

త్రివలి సంయుక్తుఁ డై సమదృష్టి గలిగి
కంఠము దృఢంబు గా నిల్చి ఘనులు మెచ్చ
గేయ మొనరించువాఁడు వాగ్దేయకారుఁ
డనఁగఁ బరఁగును, రామన్మపాగ్గణ్య!

158

గీ॥ తాళవిధములు తత్రాణదశక మెఱిఁగి
యతుల గీతప్రబంధశాయాదు లెఱిఁగి
కాముకుఁడు గాక సద్వర్తకలన నేర్చి
గేయపరుఁ డొప్పు, రామభూనాయకకేంద్ర!

159

వ॥ మఱియు నిట్టి సద్గణంబులు గల్గినవాఁ డుత్తమగాయకుం డనఁ
బరఁగు. ఇందులోఁ గొన్ని గుణంబులు లెనివాఁడు మధ్యమగాయకుఁ డనఁ
బరఁగు; సర్వగుణరహితుం డై కేవలదోషయుక్తుండగువాఁ డధమగాయకుం
డనం బరఁగు. ఇది గాక సముదాయలక్షణంబును నదియునుంగాక వేఱు
గాయక భేదంబులు నెఱింగించెద, అవధరింపుము.

160

సీ॥ శిక్షకాఖ్యుఁ డనఁగఁ జెలు వందు ననుకారి
రసికుఁ డనంగను రంజికుఁ డన
భావకాఖ్యుఁ డనంగఁ బరఁగు నేకలుండన
యమభాఖ్య బృందాఖ్య లనఁగ నిట్లు
లెనమండ్రు గాయకు లెన్నంగ వీరల
లక్షణంబులు విను లక్షణముగ
శిక్షకుం డనువాఁడు శిక్షించు నన్యుల
ననుకారి పరభంగి ననుకరించు

రసము లెసఁగించు రసికుండు రంజికుండు
రక్తి గల్పించు నతిశయవ్యక్తిఁ జూపు
గానమున భావకుడను గాయకుండు
రామభూపాల! నిరుపమ రమ్యశీల!

161

గీ॥ ఏకము గఁ బాటఁ బాడువాఁ డేకలుండు
యమభుఁ డనంగను బోడు గానములు నేయు
బృందమున గాన మొనరింప బృందుఁ డయ్యె
దెలియ విసవయ్య, రామధాత్రీతలేంద్ర!

162

స॥ ఇది యష్టకాయకభేదం బగు. ఇందులో విశేషించి బృందగా
యకుం డుత్తమోత్తముం డని శాస్త్రజ్ఞులు వ్యవహరింతురు. తద్బృందం
బన్నది యేమి యనిన, నదియే మేళం బనఁబడియెడి. తల్లక్ష్యం బెఱింగించెద.
అవధరింపు.

163

సీ॥ గాయకవాదకగణము బృంద మనంగఁ
దగు నది త్రివిధ మై తనరు నుత్త
మము మధ్యమము సధమము నాగఁ గ్రమముగ
విను మెఱిగింతుఁ దద్విధములెల్ల
నను వై నముఖ్యగాయకచతుష్టయమును
సదృశగ యక చతు యము మఱియు
గాయనిద్వాదశశంబు సంశికచతు
ష్టయము మార్దమును చతుష్కులగూడ

బృంద మిట్టిది యుత్తమ, మేతదర్ధ
మంద్ర మధ్యమ, మేతదంశాధ్య మధమ
మిందు లొజ్జన నతిహీనదృష్టి యగును
రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

164

సీ॥ ఈవిధమ్మునఁ గాక యిచ్చకుఁ దగునట్టి
లెంతయుఁ గూర్చు యథేష్ట మగుచు
నుత్తమాభ్యధిక మై యొనరినబృందంబు
కొలాహలాఖ్య మైకొనలు గాంచు
నిట్టిబృందవిశేష మిర వందఁ గుతపాఖ్య
మగు, నని భరతాఖ్యుఁ డానతిచ్చె
నతికుతపంబునం దమరి ముఖ్యంబు గా
యకమౌళి యింతపాలధిగమించు

నిట్టి బృందంబు మేళాఖ్య నెనఁగు భువిని
ద్రివిధమేళము లీరితిఁ దెలిసి యచట
గేయ మొనరించువాఁడు వాగ్దేయకారి
చక్రి యనఁ దగు, రామభూటాని వినుము

165

వ॥ ఇది వాగ్దేయకారలక్షణం బగు. ఇంక స్వరరాగదోషంబులు
క్రమంబున వివరించెద. అందు స్వరంబులు నాల్గు నెవ్వి యనిన. 166

సీ॥ మఱియు ఖాపుశము బోంభకము నారాటంబు

మిశ్రకాఖ్యంబును మీఱి నాల్గు

స్వరదోషములు! వానివరలక్షణంబులు

విను మెఱింగించెద విశదము గను

సుకుమారధుర్య సుస్నిగ్ధమంద్రకమధ్య

మస్తానసంభవ...పంబు

ఖాపుశం బగు దారకప్రోతనిస్సార

పరుషచ్యుతస్థూలపాటంబు

బోంబకం బగుఁ ద్రిస్తానగుంభితైక

రమ్యఘనతరగంభీరరాగ మగుచు

నారహాటక లివి రెండు చేరి కలయ

మిశ్రకంబగు రామధూమిశ! వినుము. 167

వ॥ మఱియు నిట్టి మిశ్రకాఖ్యదోషంబు బోంభకఖాపుశస్వరద్వయ
సమ్మిళితస్వరూపం బెన్న నొక్క-భేదంబును మఱియు నారహాటకబోంభక
స్వరద్వితీయసమ్మిళితస్వరూపం బై యొక్క-భేదంబును నిట్లు రెండు తెఱుగు
లయ్యె. అందులో విశేషపాఠపన్నరూపం బైన బోంభకస్వరంబును స్నిగ్ధ
రూపం బైన ఖాపుశస్వరంబును బరస్పరశుద్ధరూపంబులు గావున నీరెండు
గూడిన మిశ్రకదోషం బత్యంత త్యాజం బై యుండు. మఱియు ఘనరూపం
బైన నారహాటకస్వరంబును, నిస్సారరూపం బైన బోంభకస్వరంబును గూడిన
మిశ్రకదోషంబు ననోన్యనిరుద్ధస్వరాన్వితంబుగావున గేవల హేయం బని
యెఱుగవలయు. కాన సంవిరుద్ధంబు లైన మాధుర్యఘోర్యాదిస్వరసమ్మిళిత
రూపంబులు దెలిసి త్రివిధం బై యుండుబోంభకంబు నిస్సారపరుషస్థూల
చ్యుతరూపంబులచేత జతుర్విధంబై యొప్పు చుండు. నారాటంబు త్రిస్తాన
కలితఘనరూపంబున నొక్క-భేదంబు, మిశ్రకంబు సముదాయరూపంబున
మొదట ద్వివిధం బైనను మఱియును విశేషించి బోంభకఖాపుశస్వరత్రయ
క్రమమేళనంబునంజేసి త్రివిధం బయ్యును నారహాటకబోంభక మేళంబునంజేసి
యొక్కవిధంబునం గూడఁ జతుర్విధం బయ్యె. కావున స్వరదోషంబులు

స|| ఇది యష్టకాయకభేదం బగు. ఇందులో విశేషించి బృందగా
యకుం డుత్తమోత్తముం డని శాస్త్రజ్ఞులు వ్యవహరింతురు. తద్బృందం
బన్నది యేమి యనిన, నదియే మేళం బనఁబడియే "ల్లక్ష్యం బెఱింగించెద.
అవధరింపు.

163

సీ|| గాయకవాదకగణము బృంద మనంగఁ
దగు నది త్రివిధ మై తనరు నుత్త
మము మధ్యమము నధమము నాగఁ గ్రమముగ
విను మెఱిగింతుఁ దద్విధములెల్ల
నను వైనముఖ్యగాయకచతుష్టయమును
సదృశగ యక చతు యము మఱియు
గాయనిద్వాదశకంబు సంశికచతు
ష్టయము మూర్ధమును చతుష్కులగూడ

బృంద మిట్టిది యుత్తమ, మేతదర్థ
మండ్రు మధ్యమ, మేతదంశాధ్య మధమ
మిందు లొజ్జన నతిహీనదృష్టి యగును
రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

164

సీ|| ఈవిధమ్మునఁ గాక యిచ్చకుఁ దగునట్టి
లెంతయుఁ గూర్చ యథేష్ట మగుచు
నుత్తమాభ్యధిక మై యొనరినబృందంబు
కొలాహలాఖ్య మైకొనలు గాంచు
నిట్టిబృందవిశేష మిర వందఁ గుతపాఖ్య
మగు, నని భరతాఖ్యుఁ డానతిచ్చె
నతికుతపంబునం దమరి ముఖ్యంబు గా
యకమాలి యింతపాలధిగమించు

నిట్టి బృందంబు మేళాఖ్య నెఱుగు భువిని
ద్రివిధమేళము లీరితిఁ దెలిసి యచట
గేయ మొనరించువాఁడు వాగ్గేయకారి
చక్రి యనఁ దగు, రామభూటాని వినుము

165

వ॥ ఇది వాగ్దేయకారలక్షణం బగు. ఇంక స్వరరాగదోషంబులు
క్రమంబున వివరించెద. అందు స్వరంబులు నాల్గు నెవ్వి యనిన. 166

సీ॥ మఱియు ఖావ్రళము బోంభకము నారాటంబు
మిశ్రకాఖ్యంబును మీఱ నాల్గు
స్వరదోషములు! వానివరలక్షణంబులు
విను మెఱింగించెద విశదము గను
సుకుమారధుర్య సున్నిగ్ధమంద్రకమధ్య
మస్తానసంభవ...పంబు
ఖావ్రళం బగు దారకప్రోతనిస్సార
పరుషచ్యుతస్థులపాటవంబు

బోంబకం బగుఁ ద్రిస్థానగుంభితైక
రమ్యఘనతరగంభీరరాగ మగుచు
నారహాటక లివి రెండు చేరి కలయ
మిశ్రకంబగు రామభూమిశ! వినుము.

167

న॥ మఱియు నిట్టి మిశ్రకాఖ్యదోషంబు బోంభకఖావ్రళస్వరద్వయ
సమ్మిళితస్వరూపం బెన్న నొక్క-భేదంబును మఱియు నారహాటకబోంభక
స్వరద్వితీయసమ్మిళితస్వరూపం బై యొక్క భేదంబును నిట్లు రెండు తెఱుగు
లయ్యె. అందులో విశేషపాఠస్వరూపం బైనబోంభకస్వరంబును స్నిగ్ధ
రూపం బైనఖావ్రళస్వరంబును బరస్పరశుద్ధరూపంబులు గావున నీరెండు
గూడిన మిశ్రకదోషం బత్యంత త్యాజం బై యుండు. మఱియు ఘనరూపం
బైననారహాటకస్వరంబును, నిస్సారరూపం బైనభోజకస్వరంబును గూడిన
మిశ్రకదోషంబు నన్యోన్యవిరుద్ధస్వరాన్వితంబుగావున గేవలహేయం బని
యెఱుగవలయు. కాన సంవిరుద్ధంబు లైనమాధుర్యస్థైర్యాదిస్వరసమ్మిళిత
రూపంబులు దెలిసి త్రివిధం బై యుండుబోంభకంబు నిస్సారపరుషస్థుల
చ్యుతరూపంబులచేతఁ జతుర్విధంబై యొప్పు చుండు. నారాటంబు త్రిస్థాన
కలితఘనరూపంబున నొక్క భేదంబు, మిశ్రకంబు సముదాయరూపంబున
మొదట ద్వివిధం బైనను మఱియును విశేషించి బోంభకఖావ్రళస్వరత్రయ
క్రమమేళనంబునం జేసి త్రివిధం బయ్యును నారహాటకబోంభక మేళంబునం జేసి
యొక్కవిధంబునం గూడఁ జతుర్విధం బయ్యె. కావున స్వరదోషంబులు

ద్వాదశవిధంబు లయ్యె. ఇట్టిదోషంబులు హరించి గేయంబు నేయువాడు
వాగ్దేయకారుం డనం బరఁగు. ఇది స్వరదోషవివరణంబు. మఱియు రాగ
దోషంబులు పంచవింశతివిధంబు లై యుండు తల్లక్షణం చెట్టి దనిన. 168

సీ॥ ఒనరంగ సుందప్త ముద్బుప్తభీతిశం

కితకాకరభసంహతియు ఝంబు

కాఖ్యంబుఁ దుంబుకావ్యక్తకాఖ్యా వ్యయ

స్థితములుఁ గంపితసత్కృతములు

ననునాసికాఖ్యంబు నటు శిరోద్గీతమ్ము

కంఠదోషణము వికలిత మనఁగ

మఱియు నిరాశనిష్ఠురకనిస్సారచ్చి

ద్రాంతశ్రుతివివర్జితాహ్వయములు

నవలకాకుస్వరంబు ప్రయాణయు నగు

మానతాళహీనాఖ్యము లై నయట్టి

పంచవింశతిదోషముల్ పరఁగు నెపుడు

రాగములయందు, రామ! వీరాగ్రగణ్యా!

169

ప॥ ఇట్లు, క్రమోద్దిష్టం బైన పంచవింశతిదోషవర్గంబునకుఁ గ్రమంబున
లక్షణంబు లెఱింగించెద. వినుము, దంతంబు లొండొంటం గదియించి
పంటిగానంబు నేయుట సుందప్తం బనంబరఁగు. వీరరసోద్భూతగానం బుద్బు
ప్తం బనంబరఁగుఁ భయసహితగానంబు భీత్యాఖ్యం బగు. త్వరితంబుగా
గానంబు నేయుట శంకితాఖ్యం బగు. కాకఘూకనాదంబు కాకాఖ్యంబగు.
కంఠం బూర్ణముఖంబు గావించి చేసినగానంబు కరభం బనం బరఁగు. ఫాల
వదనకంఠంబులయందు నరంబులు దెలియ మహోద్భృతంబు గా గానంబు
నేయుట ఝంబుకం బనం బరఁగు. నదియె యంబుకాఖ్యం బని చెప్పుదురు.
మఱియుఁ దుంబుకారోత్ఫుల్లగల్గవితగానంబు తుంబుకం బనఁ దగు. గద్గదా
ఁగినాదం బవ్యక్త్యం బనం బరఁగు. త్రిస్థానవ్యవస్థారహితగానం బవ్యవస్థి
తాఖ్యం బగు. శిరఃప్రభృతిశరీరాయవకంపకలితగానంబు కంపితాఖ్యం
బగు. పునఃపునస్సీత్యారయు క్తనాదంబు నీత్కృతం బనం బరఁగు. నాసికాను
సూతగానం బను నాసికాహ్వయం బగు. శిరోవిపాటనోచ్చైర్దానంబు శిరో
ద్గీతం బనం బరఁగు. అదిస్వరాఖ్యం బగు. మఱియు రక్తసాహిత్యంబు నిరా

పంచమాశ్వాసము

కం॥ శ్రీరమణీ స్థనకుంకురు

సారంగ విశాలవక్ష! జలజాతాహ్!

కారుణ్యాంబుధి ప్రోవుము

శ్రీరమ్యకళాభిరామ! సీతారామా!

ప॥ అవధరింపుము ఇవ్విధంబున రాగతాళచింతామణి యను గ్రంథ నామ నిర్దేశానుగుణంబుగా మొదట రాగస్వరూపం బెఱింగించితి. ఇంకఁ తాళస్వరూపం బెఱింగించెద. ఇట్టి తాళంబులు కాలమార్గాదిదశప్రాణ కలితం బైన తౌర్యత్రికదేహంబునకు జీవప్రాయం బై తద్వ్యవహారంబున దీపించు. గావున మొదటియందుఁ దౌర్యత్రిక స్వరూపనిరూఢం బవశ్యకర్తవ్యం బగుటంజేసి యాంగిన్యాయంబునఁ దాళనిరూపణంబునకు ముందు తౌర్యత్రికస్వరూపంబు వివరించెద. అది యెట్లున్న, సృష్టిగీత వాద్యంబులు మూడును గూడఁ దౌర్యత్రిక మనం బరఁగు. అదియు నాట్యవేద ప్రతిపాదితం బై యుండు. తన్నాట్యవేదంబు.....బ్రహ్మదేవుండు లోకోపకారంబునకై సృష్టిగీతవాద్యంబులు చతుర్వేదంబులవలన సరసంబులు గా సంగ్రహించి తచ్ఛాస్త్రంబు నిర్మింప భరతాచార్యులు ముఖంబుగ లోకంబున విస్తారంబు గావించె నని ము న్నెఱింగించితి. కావున నట్లు త్రయీజన్యం బైన సృష్టిగీతవాద్యత్రయంబు మార్గదేశీయభేదంబులచేత ద్వివిధం బై యుండు. తొల్లి సదాశివస్రోక్తాః భూతశాస్త్రమార్గంబున బ్రహ్మభరతాచార్యాదులు ప్రయోగించిన తౌర్యత్రికంబు మార్గం బనం బరఁగు. మున్ను నానాదేశంబులందుఁ తృద్దేశీయ జనహృదయరంజనానుగుణంబుగా భరతానుమతి మహాముఖులు సూచన గావించిన తౌర్యత్రికంబు దేశ్యమానంబున జెల్వొందు. అట్లు ద్వివిధం బైన సృష్టిగీతవాద్యత్రయంబు లోన ముఖ్యం బైన గీతస్వరంబు ము న్నెఱింగించితి. కావున నిం గ్రమ ప్రాప్తనిరూపణంబు లైన సృష్టిగీతవాద్యంబులోన సృష్టంబు హవ్యానుగుణం బైనను బ్రథమాద్దిష్టం బయ్యెను. అంగాంగిన్యాయంబున వానికన్న ముఖ్యం బయ్యును బ్రసిద్ధం బగుటంజేసి మొదట సృష్టస్వరూపంబు వివరించెద. అవధరింపుము.

సీ॥ ఘనకీర్తి యొసంగుఁ బ్రాగల్భ్యవైదగ్ధ్య సౌ
భాగ్యయోగానందభరము లిచ్చు
శౌర్యధైర్య స్థైర్యసౌందర్య వీర్యముల్
గల్గించి సువిలాసకారణము లగు
కడుదుఃఖశోకార్తికలితనిర్వేదంబు
లణచి శుద్ధసిద్ధి నమరఁజేయు
బ్రహ్మపరానంద భావానుభవ మహా
వైభవాదికము గా వరలుచుండు

నారదాదికమునిమనోహరి యగుచు
వెలయు నీవర్ణమునకన్న వేతె యొకటి
దృశ్యసంత్రాప్త్య మై భువిఁ దెలియఁగలదె
చాలఁ బరికింప, రామభూపాల తిలక

3

వ॥ ఇట్లు సర్వార్థసిద్ధంబును సకలజనానందకరంబును నైన సృష్టింబు
మఱియు నాట్యసృత్త నామ బులచేతఁ ద్రవిధంబై యుండు. అట్టి త్రివిధ
సృష్టింబునకుఁ గ్రమంబునఁ బ్రయోగ కాలనిర్ణయం బెఱింగించెద నది యెట్టి
ననిన.

4

సీ॥ సర్వకాలములందుఁ బరఁగు విశేషించి
నాట్య సృష్టైక సందర్శనంబు
సృత్త మెప్పు డటన్న సృపతిఁ సామ్రాజ్యాభి
షేకమహోత్సవ శీలయందు
దేవయాత్రానరదేవయాత్రలయందు
స్త్రీసంగమమునందుఁ బెండ్లియందు
నగరసంసేవాభిసవ మందిర ప్రవే
శమునందు పుత్రికోత్సవమునందు

సర్వపర్వంబులందును సరససృత్య
మహిమ జూపిన సంతతమంగళంబు
లమరు నని పల్కె మున్ను పద్మాసనుండ,
రామభూపాల! నిరుపమరమ్యశీల!

5

వ॥ ఇట్లు నిత్యశుభం వైన యీ నాట్యనృత్తంబులకుఁ క్రమంబున
 లక్షణంబులను దధ్యేదంబులు నివరించెద వినుము. నాట్యం బన్నది శృంగారాభినయరసాది పంక్తి కారణం బగుటంజేసి ముఖ్యత స్వరరూపం బైవిల
 సిల్లు. అదియును గేవలంబును నాంగికవాచికాదిచతుర్విధాభినయ ప్రచురం
 బై విభావానుభావసంచారిభావాదులచేత రసవ్యంజకం బై సామాజికులకు
 రంజనంబు కల్పించుచు నుండు. అట్టి నర్తనంబు నాట్యం బనం బరంగు;
 నానావిధ కథానుబంధబంధుర నాటక ప్రబంధాశ్రితవాక్యార్థ పదార్థం బభిన
 యాత్మకంబు గావునఁ దన్నాట్యంబును భరతాదినాట్యజ్ఞులు నాటకప్రసం
 గంబులయందుఁ బ్రచురంబుగాఁ బ్రయోగింతురు. ఇట్టి నాట్యంబునకు నభిన
 యంబు గారణంబుగావున, నట్టి యభినయభేదంబు తెఱింగించెద. ఆక్షర్ణిం
 పుము.

6

నీ॥ ఆంగికవాచికహృద్యసాత్త్వికనామ
 కాభినయచతుష్టయంబు వలయు
 కరచరణాదికాంగస్తోమదర్శనా
 భినయ మాంగిక మన ననుసరించు
 నాటకాలంకారనయవాగ్విలాసః
 చారంబు వాచిక శ్లాఘ్య మయ్యె
 హారకేయురకోటిర వివిధ భూష
 నావళి హృద్య రుచ గనఁ బరంగు
 మఱియు సాత్త్వికభావసంభావితంబు
 సాత్త్వికం బగుఁ నిటు నాల్గు జాడ లమర
 నభినయంబులలోపల నాంగికాభి
 నయము త్రివిధంబు, రామధూనాయకేంద్ర!

7

అత్రైతం గెట్టి దనిన, శాఖాభినయంబును, సంకురాభినయంబును,
 సూచ్యాభినయంబును ననియెడు నీ యభినయత్రయంబునందు మొదట
 శాఖాభినయంబు చిత్రవిచిత్రకర ప్రవర్తనాత్మకం బై యొప్పుచుండు ముం
 దఱి రాఁ దగిన వాక్యంబు నుపజీవించి తావించునభినయంబు లంకురనామకం
 బై యుండు. భావికార్యోపజీవితంబు లైన కరణాంగహారాదులతోఁ గూడిన
 యభినయంబు సూచ్యాభినయం బనం బరంగు. ఏతాదృశాభినయాత్మకంబు
 నాట్యం బనం దగు. మఱియు విభువానుభావంబుల కాశ్రయం బైన యీ

నాట్యంబులోకధర్మియు నాట్యధర్మియు నని రెండు తెఱంగులఁ బరిధవిల్లు. తల్లక్షణంబు వినుము. చిత్తవృత్త్యాత్మకం బై కైశికమార్గంబున లోక వృత్తానుకరణపురస్కరంబు గాఁ బ్రవర్తిల్లిన నాట్యంబు లోకధర్మియుననం దగు. మఱియు బ్రాహ్మవృత్త్యాత్మకం బై కేవలవైదికాశ్రయాంగవిన్యాస పురస్కరం బైన నాట్యంబు నాట్యధర్మి యనం బరంగు. ఇదియునుం గాక యాంగికాభినయయుక్తంబును నేకోసపంచాశీద్భావ సహితంబు నైన నట నంబు మార్గనృత్తం బనంబరంగు. మఱియు గాత్రవిక్షేపమార్గం బై సర్వాభి నయవర్జితం బై యాంగికప్రకారంబున నటించు నర్తనంబు నృత్యం బనం బరంగు. అట్టి నృత్యంబు తాండవలాస్యభేదంబులచేత ద్వివిధం బై యుండు. తల్లక్షణం బెట్లన్న వధమానాధికరంబులు గీతంబులును ధ్రువాదితాళంబు లును గరణాంగహారాదులును గలిగి నటించునప్పుడు మహోదరాంగ విన్యాసంబులు గల్గునది తాండవం బనం దగు. సుకుమారాంగహారంబులు గల్గి శృంగారరస ప్రచురం బై మకరధ్వజవర్ధనం బైన నటనంబు లాస్యం బనం దగు. అందు తాండవం బనం దగునది షోడశవిధం బై యొప్పుచుండు. లాస్యం బన్నది సప్తవిధం బై చెల్లుదుచుండు. ఇట్టి తాండవలాస్యం బులు పార్వతీపరమేశ్వరులకుఁ బ్రీయంబు లై లోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. మఱియు నట్టి విషమవికటలఘుభేదంబులచేతఁ ద్రివిధం బై యొప్పు. ఇం దులో రజఃప్రమణపూర్వకం బైనది విషమనృత్తం బనం బరంగు విరూపంబు లైన వక్షోవయవాద్యంగహారంబులు గలది వికటనృత్తం బనం బరంగు. అల్పంబు లైన కరుణాదులు గలిగి రంజకంబు లైన బారిమండలంబులతోఁ గూడినది లఘునృత్తం బనం బరంగు. కావున నిట్లు నిరూపితంబు లైన నాట్యం బప్తవిధంబులఁ బ్రసిద్ధం బై యుండు. అదియును గాక మఱియును శుద్ధాదిసప్తనాట్యంబులు గల్గియుండు. అది యెట్టి దని.

8

శీ॥ శుద్ధనాట్యంబనఁ జూపించు నొక్కటి
 దేశ్య మనంగ సంధిల్లు నొకటి
 పేరణి యనగ నుద్దీపించు నొక్కటి
 పెక్కిణి యనగ పెంపెక్కు నొక్కటి
 కుండలి యనుపేర కొమరొప్పు నొక్కటి
 దండనృత్యం బనఁ దనరు నొకటి
 బహుచారి యనగను రహి నొప్పు నొక్కటి
 యిట్టి నామంబుల నెసగు నొకటి

సప్తనాట్యంబు లాడిన జనుల వినుము
హరుడు హరురాణి యజుడు నాయ్కంజనిరాణి
హరియు హరిరాణి రంభాదు లక్ష్మి నాట్య
విధము లాడిరి, రామభూవిభులలామ!

9

వ॥ ఇవ్విధంబున నాట్యలక్షణం బెఱింగించితి. ఇంక నట్టి నాట్యంబు
లాడి యాడింప నేర్చినవాడు నాట్యాచార్యుండగు తల్లక్షణం బెఱింగిం
చెద. ఆకర్ణింపుము.

10

సీ॥ మంచికులంబున మహానీయుఁ డై పుట్టి
వరనాట్యశాస్త్రతత్త్వంబుఁ దెలిసి
ఇంద్రియజయము నహించి యూహాపోహ
లెఱింగి లక్ష్యముఁ జూపుగరిమఁ గాంచి
కవితఁ జెప్పఁగ నేర్చి ఘనవాద్యవాదనా
దక్షుఁ డై (తా) నాట్యశిక్షఁ గల్గి
శిష్యుల శిక్షింపఁ జిత్రచాతురిఁ బూని
సంగీతవిద్యకు జాణ యగుచు

వివిధ దేశీయనృత్యసంపేది యగుచు,
గామశాస్త్రజ్ఞుఁ డై గర్వకణము లేక
సంప్రదాయాగతోపదేశంబు గల్గి
నటుండు విలసిల్లు, రామభూనాయకేంద్ర!

11

సీ॥ అతిమాంసలుండు గాక యతికృశాంగుండు గాక
పుట్టియు మిక్కిలి పొడుపు గాక
సంస్కృతాంధ్రాదిక సకలదేశోద్భవ
భాషావిశేషము ల్పరంగఁ దెలిసి
సామాదికాభీష్టసాహిత్యము లెఱింగి
సద్బలంబున జితశ్రమము గల్గి
వేగ వేషాంతరాభోగంబుఁ గొన నేర్చి
సమయోచితంబుగాఁ జదువు గల్గి

తనకు సరి యైన పరిజనుల్ దండఁ గల్గి
తలను దలవెండ్రుకలు గుంపు దాల్చి మిగుల
మధురశారీరనాద సంపదలు గల్గు
వాఁడు నటుఁ డగు, రామధూవలయనాథ!

12

సీ॥ సవయావనంబు సౌందర్యంబు శుచియు నా
నాదేశలక్షణజ్ఞాన మహిమ
దేశస్మత్తజ్ఞప్తి ధీరత్వమును గల్గి
పాత్ర నొద్దికనేయు పటిమఁ దనరి
మేశవశ్యము గల్గి మేటి మై నిష్కామ
తాయతాంతర్ముఖత్వంబు లమరి
సంగీతసాహిత్యచతురుఁ డై సంకీర్తి
ధన్యుఁ డై నాగవేత్రంబు దాల్చి

ఇంగిత, మెఱింగి నవపాత్రస్మత్తజ్ఞ
పాత్రముఁ గ జేసి సభలోనఁ జిత్రగతుల
నాట్య మాడింప నేర్చిన నటుఁడు నటుఁడు
రామధూపాల వితరణరమ్యశీల!

13

వ॥ కావున నిట్టి సద్గుణవిశేషంబులు గలవాఁడు నటశేఖరుండని 'పేరు
దెల్పుదురు. అట్టి నటులు సాక్షాత్సహానటుండునుబోలె సర్వజనపూజ్యం
డై విలసిల్లు. అంత నాగవేత్రశిరోఽప్సరసంబులు ధరించు సామర్థ్యంబు గలుగ
నేరదు. అది యెట్టి దనినఁ దన్మహత్త్వంబు దెల్పెద. తొల్లి యొక్క సమ
యంబున సరస్వతీ నదీతీరంబునందు దారుకావనాశ్రమవాసు లైన మునీంద్రు
లెల్లను దురహంకార సంకలితహృదయు లై నిరీశ్వరవాదంబునంజేసి కేవల
కర్మపరతంత్రు లై మీఱి నిజకాంతాపాతివ్రత్య మహత్త్వంబునంజేసియు,
నిజతపోమ హత్త్వంబునంజేసియు, లోకేశ్వరుం డైన శివుని నొక్క చీరికిం
గొనకయుండు నట్టియెడ, సర్వజ్ఞుఁ డైన పరమేశ్వరుండు వారల దురహంకా
రంబు నివారింపం దలంచి సకలలోకసమ్మోహనాకారధురంధరుం డై దిగం
బరవేషంబున దారుకాశ్రమవీధులయందుఁ బ్రవేశించి సకలమోహనానంద
తాండవంబు నేయుచు, భిక్షాటనంబుఁ గావించునట్టి సమయంబున నచటి

మునిరాజకాంతాజనంబులు పరమేశ్వరుని దివ్యజగన్మోహన దీగంబరాకారంబు గనుంగొని మోహించి కామాంధకారం బావరింప నిరతయమోహ పారవశ్యంబున దేహంబు లెటుంగక నిజనీపీబంధంబులు సంసారబంధంబులఁ బోలి తమకుఁదామే వదలి జాతి నిర్వాణ వేషంబులు ధరించి యన్ము హేశ్వరుని దివ్యమోహన నిర్వాణవేషంబు నిర్లి మేషంబుగాఁ జూచు సమయంబున మహాతపోధను లైన యమ్మునీశ్వరులెల్ల నీశ్వరకృపానిజకాంతా మానభంగంబునకుఁ జాలఁ గోపించి యాభిచారికహోమంబుఁ గావింప నం దొక్క రాక్షసశిరం బుదయించి శివుని డాయం జనునప్పు డప్పురమేశ్వరుఁడు నవ్వుచు నవ్వికటకృత్తిశిరంబుఁ దనశిరంబున ధరించి మఱియొక్క నాగంబు వచ్చినదాని శిరోవేష్టనంబు గావించె. మఱియు నొక్క మహానాగంబు సనుదెంచిన దానిని కటిసూత్రంబు గా వహించె. వేటొక్క చిత్రవిచిత్రాకార మహానాగేంద్రంబు పటతెంచినం జూచి యాశ్చర్యంబునం బొదలుచుఁ దన్నాగవిభూషణుండు తన్నాగంబును నిజదివ్యహస్తంబునకుఁ బాత్రం బైన వేత్రంబు గా ధరించి, నిజస్థానంబునకుం జని యం దొక్కనాఁడు మహోల్లాసంబున మహేశ్వరుం డూర్ధ్వతాండవంబు సేయుచు తన తాండవంబునకు జ్ఞాని యై తాళంబు గల్గించిన బ్రహ్మకు సంతోషాతిశయంబున నాగవేత్రంబు శిరోవేష్టనంబులు రెండును బహుమానంబులు గా నొసంగె. అతఁడు వాని గొన్నాళ్లు ధరించి నిజపుత్రుం డైన భరతాచార్యున కొసంగె. అతం డొకనాఁడు రంభాదుల నాట్యంబులు సూచి మెచ్చి వారిని శిక్షించిన నట శేఖరునకుఁ దల్లాంభనంబు లొసంగె. అతఁ డద్దనున కొసంగె. అతండు భూలోకంబునకుఁ దెచ్చి విస్తారంబు గావించె. ఇట్లు నాగవేత్రశిరోవేష్టనంబులు భూమికి వచ్చిన తేటం గని పెద్దలు దెల్పుదురు. అట్టి నాగవేత్రంబు ముప్పది యాఱంగుళంబుల నిడుపును, బంచపర్వంబులును, కనిష్ఠాంగుళి ఫౌల్యంబున గలిగి విలసిల్లు. ఇట్టి బెత్తంబు మొదటిగణువునఁ జంద్రుండును, రెండవ గణువున రుద్రుండును, మూడవగణువున విష్ణుండును, నాలవ గణువున బ్రహ్మ దేవుండును, నేనవగణువున సూర్యుండును, నధిదైవతంబు లై యుండుదురు. అట్టి నాగబెత్తంబు ధరియించిన యమ్ముహనర్తకుని శరీరంబునఁ దెల్ల నీయధిదేవతలు నిల్చిరక్షింతు. ఇది నాగవేత్రమహత్త్వంబు ఇట్టిది నాట్యజ్ఞులక్షణంబు. ఇంక నాట్యయోగ్యం బైన పాత్రలక్షణం బెట్టి దని.

సీ॥ కులమును గుణమును గోరంతయును లేక
 చక్కని రూపు లేశంబు లేక
 పూచిక కనుదోయి పొడు వైన నెమ్మేనుఁ
 బొట్టితనఁబును మిట్ట నొసలుఁ
 గడు పెద్దవాఁలెఱ నిడుదపల్వరుసయుఁ
 గొంచెపుఁ జన్నులు గూని వీవుఁ
 గొక్కెరమెడయును జిక్కినదేహంబు
 బలిసిన యొడలును బట్టతలయు

నున్నతపు తొమ్ము చింతాకువన్నెకన్ను
 లడిరి బెడఁగారు బెడిదంపునడుముఁ గలిగి
 వెలయునట్టిండు వెలదులు వలదువలదు
 నాట్య మొనరింప, రామభూనాయకేంద్ర!

15

వ॥ మఱియును.

16

సీ॥ కఠినదేహము గల్గి కడుఁదామ్రకేశి మై
 యతిరక్షి గృష్ణవర్ణాంగి యగుచు
 నక్షరవిజ్ఞాన మావంతయును లేక
 సంగీతశిక్ష లేశంబు లేక
 దీర్ఘరోగవికారి దీన మై ప్రజ్ఞావి
 హీన మై యవయనన్యూన యగుచు
 దాసికి విధవకుఁ దనుజ మై పట్నప్త
 పంచాష్టమాసగర్భములు గల్గి

వెలయునట్టిడి దుర్గణస్త్రీల నెపుడు
 భరతశాస్త్రజ్ఞుఁ డగువాఁడు భన్యనాట్య
 శిక్ష సేయంగరా దని శివుఁడు మున్ను
 పార్వతికిఁ దెల్పి, రామభూపాలచంద్ర!

17

వ॥ ఇట్లు దెప్పినదుర్గణంబులు శేశమాత్రంబులు లేక సకలపాము
 ద్రికశుభలక్షణంబులును, దివ్యసౌందర్యవనయావనః లాసవిభ్రమంబులును,
 చైర్యభైర్యచాతుర్యోదా ర్యాది సద్గణవి శేషంబులును, సద్భాచారసంపత్తియుఁ

గల్గినకాంతాశిరోమాణికన్యంబు నాట్యశిక్షకుఁ బాత్రయై సకలజనస్తోత్రపాత్రయై విలసిల్లు. అట్టికాలాంతరత్నంబు సలక్షణంబుగా భరతకళాశాస్త్రాదులభ్యసించి నానావిధకళానిధాన నాటకాలంకార ప్రసంగచమత్కారపటుత్వమాన్యసాహిత్యంబు నిత్యంబు గాఁ గల్గి నృత్తగీతవాద్యావద్యహృద్యప్రయోగానివార్యచాతుర్యధుర్యురై రంగమంటపంబున నిల్చి పుష్పంజలిఁ జేసి, నాట్యంబు గావించుచో 'మొదట సమ'పాదంబును సమదృష్టియుఁ గల్గి రేఖ పట్టి పతాకహస్తంబులతో నిల్చునప్పుడు దాని రేఖయందు సకల దేవత లధివసించురు. కావున నిట్టిరేఖాసమయంబున సకలశుభలక్షణసంసన్నంబైన నర్తకేశి శిరోమాణికన్యంబున సర్వదేవతామయంబై, సకలజనసందర్శనీయంబై, యాటపాటలచేత సభారంజనంబు నేయుచు నిఖిలసజ్జనపూజనీయంబై యుండు. ఇట్టిది పాత్రలక్షణంబు. మణియు నాట్యోపకరణసంగవంబునఁ బ్రాప్తావసరంబు గావున, మార్దవికాదిలక్షణంబులు క్రమంబున నెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము.

18

సీ॥ వరవర్ణకవ్యక్తసురుచితరేఖలు

దనరి యూర్ధ్వకవాద్యకర్మ మెఱిగి

హస్తలాఘవభర మవధానపరిచయ

శ్రమజయపాత్రానుసరణమహిమ

లమరి యుఁ జర్మవాద్యప్రవీణత గల్గి

సకలరంజనసౌందర్య సామ్యహృదయ

మంజుళాచ్ఛాదముల్ మార్దలికుండు గల్గి

సకలరంజనసౌందర్యహృదయ

... ..

... ..

... ..

సన్నతి వహించు, రామభూజనవ రేణ్య!

19

గీ॥ ఇట్టిగుణములు గల్గినయట్టివాఁడు

మార్దలికచంద్రుఁ డగు నట్టిమార్దలికులు

నిరువురై నను నలువురయేని వలయు

నాట్య వేళను, రామభూనాయకేంద్ర!

20

వ॥ మఱియుఁ దాళఁధారిలక్షణం బెట్టి దనిన.

21

శా॥ తాలజ్ఞానము శీఘ్రహస్తతయునుం దత్తత్వరాహిత్య వా
కృత్వీమూర్ఖముల్ బ్రసన్నముఖముం బాతాక్షరవ్యక్తి లీ
లాలాచిత్యకరస్థిరత్వములు శీలశ్రేయ మాకారముం
జాలం గల్గినవాడ తాళధరుఁ డెంచన్, రామభూపాగ్రణీ!

22

వ॥ మఱియు వైణవలక్షణం బెట్టి దనిన.

23

గీ॥ నృత్తగీతవాద్యనిరుపమచాతుర్య
విమలరూపశీల విశదమతులు
గల్గి వెలయువాడు ఘనవేణువాద్యంబు
దాల్పవలయు, రామధరణినాథ!

24

వ॥ శ్రుతిభస్మికావాద్యధారియును నట్టివాడు గావలయు నందు,
బృందపాతకలక్షణంబు మున్ను రాగాశ్వాసంబున నెఱింగించితి. కావున నిట్టి
పరిజనంబు గల్గినపాత్ర నాట్యం బైన సభాజనరంజనంబు గావించు నని భరత
జ్ఞులు దెల్పుదురు, ఇట్లునాట్యస్వరూపనిరూపణానంతరంబునందుఁ బ్రసంగవశం
బునంజేసి మహానటనటీలక్షణంబులును మార్దలిక తాళధర వేణుధరాధిస్వరూ
పంబు లేర్పఱచి వరుసగా నెఱింగించితి. ఇంక వాద్యస్వరూపంబును దన్న
హిమయుఁ దద్వేదంబులు క్రమంబున నెఱింగించెద, నవధరింపుము.

25

కం॥ తతమును నానందంబును

నతులిత మగుసుషిరఘనము లనునామములన్

జత యై నాలుగువిధములఁ

బొత మగు వాద్యంబు, రామభూపాలమణి!

వ॥ తల్లక్షణం బెట్టి దనిన.

26

సీ॥ వీణాదితంత్రికావిశ్రుత వాద్యంబు
లన్నియుఁ దతవాద్య మనఁగఁ బరఁగు
వేణుకాహళముఖ్య వివిధ వాదిత్రంబు
నన్నియు శుషిరాఖ్యంబనఁగఁ బడఁగు

రది యెట్టు తన విప్రుఁ డశ్వమేధమునందు
వీణ వాయుంపుచు వివిధగతుల
గానంబు నేయుట కర్తవ్య మనియును
పసుధాదినాథులు వైణీకులకు

ధనము లిత్తు రనియు దరుణులు గాయక
జనులు వలతు శనియుఁ జారుగీత
కామహేతు వనియు గానంబు వీణెను
బొడము ననియు రామభూవరేంద్ర!

30

సీ॥ మఱియు వీణావాద్యమహితవాదనమ్మా
చణు లయ్యు స్వరలయజ్ఞాను లయ్యు
శ్రుతిజాతలక్షణశోధననిపుణు లై
తాళలక్షణములు తగ నెఱింగి
రాగమార్గజ్ఞానరమణీయు లై మీఱి
లక్షణశుద్ధి గా శిక్ష గల్గి
గానంబు గావించుఘసులకు మోక్షంబు
సులభం బనియు నీటు శ్రుతులు దెల్పు

కతన నీరీతి ధర్మార్థకామమోక్ష
ఫలము లొసఁగుచు వల్లకి వెలయు ననుచు
యాజ్ఞవల్క్యదిమునిజను లభినులించి
రిత్రైఱంగున, రామభూమింద్రచంద్ర!

31

సీ॥ పాలుపొందు నీరీతిఁ బురుషార్థసాధన
విభవంబు నైకొన్నవీణె యెపుడు
సప్తతంత్రీభవస్వరపూర్ణమూర్తి యై
పరివాదని యనంగ బరిధవిల్లు
రుద్రప్రియం బైనభద్రస్థితి వహించి
రుద్రవీణె యనంగ రూఢి గాంచు
మఱి రుద్రవీణెయు మార్గభేదముచేత
మహతి యనంగను బృహతి యనంగ

వరుసఁగ గచ్చపియనఁ గళావతి యనంగ
వెలయునిత్యాదినామాంక వీణె లగ్ర
భృతము లౌ నారదాదికప్రియము లగుచు
రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల!

32

సీ॥ నిత్యనారాయణనియతిశబ్దము మ్రోయు
మహతిని నారదమాని గాంచు
నెవ్వరి కేలాగు నింపిడునాలాగె
బల్కెడుబృహతి విశ్వావసుండు
వరియించు వేదాదివరవాఙ్మయనినాద
మమరుగచ్చపిని బ్రహ్మాణి దాల్చు
గాంధర్వమునఁ గల్లకళల మిన్నగఁబల్కు
దొరయు కళావతిఁ దుంబురుండు

దాల్చు నిట్టిఁడివీణెలు తమకుఁదామె
రాగమేళము లమరిన రాగము గను
నాద మొదవింపఁ తుంబురునారదాదు
లభవుఁ గొల్తురు, రామభూపాగ్రగణ్య!

33

ప॥ ఇట్లు సకలదేవతామయంబును సకలలోకరంజనంబు నైన యీ
వీణమహిమంబు వర్ణింప నవాఙ్మానసగోచరంబై యుండు. మఱియు నిట్టి
తంత్రికావాద్యరాజం బైనరుద్రవీణె కనుసారిక లౌస్వరమండలంబును మండిక
యనియును, కామాటి యనియును, తంబుఱయనియును, రావణహస్త
యనియును నిట్టి జంత్రవాద్యంబులు మార్గభేదంబులు ననేకంబులు గల్గి
యుండు. అందు స్వరమండలంబు ద్వావింశతితంత్రికాలితం బై పార్వతీ
ప్రియం బగుటంజేసి రుద్రవీణాసామ్యంబున సకలలోకప్రసిద్ధం బయ్యె. మఱియు
నొకింత వీణానుసారంబు లగుటంజేసి దండిక తుంబురువీణె, యని కొందఱు
సెప్పుదురు. ఇదియునుంగాక తల్లక్షణంబు భరతశాస్త్రంబునందు బ్రతిపాదితం
బై యుండు. మఱియుఁ గామాక్షి తంబుఱవాద్యంబులు కలికాలకల్పితంబు
లని చెప్పుదురు, రావణహస్తం బన్నది కైలాసం బెత్తినసమయంబునఁ బర
మేశ్వరప్రార్థనార్థంబుగా ననాదికం బైననిజహస్తంబు జంత్రవాద్యం బొనర్చి
గానంబుఁ జేసి యీశ్వరప్రియంబు గావించి రావణుండు వాడినవాద్యంబు

రావణహస్తా బని పెద్దలు చెప్పుదురు, కిన్నెరవాద్యం బని కొందఱు అందురు. ఇట్టివీణాదితంత్రీవాద్యమహిమంబు. మఱియుఁ జర్మవాద్యముఖ్యం బైన మర్దళమహత్త్వంబెట్టి వనిన.

34

సీ॥ కుడిభాగమున బ్రహ్మ యెడమభాగంబున
దైత్యారి నడుమ సదాశివుండు
నివసించు సామజనినదంబు చంద్రుండు
దక్షిణనాదంబు తపనమూర్తి
విలసిల్లు నెడమ కుండలియందు శంఖుండు
కుడికుండలిని దక్షకుండు వహించు
గోమూత్రికాబంధగుణమున వాసుకి
నంది మృదంగంబునందు వెలయు

సరయ సీరీతి మూర్తిత్రయాత్మ మైన
మర్దళంబునఁ దన్నాదమహిమఁ గొనఁగ
నావహింతురు పరమేశ్వరాజ్ఞఁ బూని
సకలసురలును, రామభూజనవరేణ్య!

35

కం॥ తద్ధింతోన్నంగంబున
సిద్ధిని దగబుగులుపుచ్చు చిత్రమృదంగం
బిద్ధార్థచంద్రకరమున
శుద్ధి గ వాయింపవలయు సుమి, రామనృపాల!

36

ప॥ ఇట్లు సకలదేవతామయంబున సకలజనయోగ్యం బైన మర్దళంబు నకు నందికేశ్వరుం డధినాయకుం డగు నని యామృదంగమహత్త్వంబు బ్రహ్మదేవుండు నిజపుత్రుం డైనభరతమునికీఁ దెల్పె. ఇట్టిమృదంగవాద్య వాదనసమర్థు లయిన కుమారనందికేశ్వరులు పరమేశ్వరతాండవంబునందు మృదంగంబులు వాద్యంబులు వాయించి శివుని మెప్పింతు రని శాస్త్రసిద్ధులుగాఁ జెప్పుదురు. గావున నిట్టిమృదంగవాద్యం బితరలోకరంజనం బగు టెంతయుఁ బోద్యంబు. ఇది మృదంగలక్షణంబు. ఇకఁ దత్సజాతీయంబు లైనచర్మవాద్యభేదంబు లెట్టి వనిన.

37

సీ॥ తమ్మటమ్ము లనంగఁ దప్పెట లనఁగను
 డోలిక లనగ మడ్డుక లనంగఁ
 దముకు లనంగఁ దంత్రిమములు వీణలు
 ఢక్కలు మలహరు ట్టమరుకములు
 పణవవాద్యంబులు పటుర్పుర్రంబులు
 మురజమ్ము లనంగ గోముఖము లనంగఁ

నిట్లు బహుభేదములచేత నిం పెసంగి
 యంకమాలింగమూర్ధక మనెడుచర్మ
 వాద్యభేదము లివికొన్ని వసుధలోనఁ
 వెలయు నీరీతి, రామభూవలనాధ!

83

సీ॥ సర్వేశ్వరుం డైనశంకరుం డాపంద
 తాండవం బొనరింపు చుండువేళ
 సూర్యుండు చంద్రుండు సురుచిరమురలికా
 వాద్యము ట్టాల్చి సంహృద్యగతులఁ
 దాళమానక్రియాధర్మంబు లెఱుఁగుచు
 వాయింతు రనియును వాసుదేవుఁ
 డైనగోపాలకుం డాగోపగోపికా
 జనులరాసక్రీడసలుపువేళ

మురళినాదాతిశయమున మోహపఱచె
 పనుచు నీరీతి భరతజ్ఞు లభినుతింప
 స్వరమై యొప్పు సుషిరవాద్యములలోన
 మురళివాద్యంబు, రామభూవరలలామ!

39

వ॥ మఱియు సుషిరవాద్యంబు లెవ్వి యనిన.

40

గీ॥ కాహళము శంఖములు నాఁగ స్వరము శీలు
 కర్ణకంబులు భేరిలు కంచుకొమ్ము
 బూరుగ లనంగ భవభంగి బొనఁగ సుషిర
 వాద్యవిధములు, రామభూవరలలామ!

41

వ॥ ఘనవాద్యముఖ్యం దైనతాళమహిమం బెట్టి దనిన.

42

సీ॥ నాదము గలుగఁగ నదియును శివరూప

మగు నంద్రు వరుసతో నందులోన

శివనాద మెసఁగు దక్షిణతాళ మావామ

తాళంబు శక్తినాదంబు లొసఁగు

నధిపుఁ డగుశివతాళమధ్యమున శివుడు

దైవమగు శక్తితాళమధ్యమున శక్తి

సోగియ నారదతుంబురుల్ సురలువరుస

దాళములు రెంటికిని, రామధరణినాథ!

43

వ॥ తాళమాలంబునందు బ్రహ్మ దేవుండు, తాళమధ్యమున జనార్ద
నుండు, తాళయుగ్మాంతరంబునందు రుద్రుండును, నాదిదైవంబు లై
యుండుటం జేసి తాళంబు త్రిమూర్త్యాత్మక మై యుండు. మఱియు నిట్టి
శివశక్త్యాత్మకతాళంబులు రెంటిలో శక్తితాళంబు కటకాముఖవామ
హస్తంబున ధరియించి శివతాళంబు కపిశాఖ్యదక్షిణహస్తంబున నెత్తి
వాయంపవలయు. ఇట్లు సేయక తద్విప్రవ్యయంబు 'గావించినచో' శివతాళం
బునం దల్పనాదంబును, శక్తితాళంబునం దధికనాదంబును సభవించు.
అందువలన రసభంగదోషంబు ఘటించు. కావున నట్లు గాక యథా
క్రమంబు పరమేశ్వర నిర్మితంబయ్యును, జిహితాళంబు బ్రహ్మనిర్మితం
బయ్యును రెండును లోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. అట్టి చిహితాళంబు ధరి
యించి మహేశ్వర తాండవ బునందు బ్రహ్మ తాళం బుగ్గడించు. నని భర
తజ్ఞులు దెల్పుదు, ఇట్టిది తాళమహత్త్వంబు. మఱియును, గంట జామంట
చిటుఘంట, గజ్జెలు మొదలైన కాంస్య వాద్యంబులు కొన్ని గల
వన్నియు ఘనవాద్యజాతీయంబు లై యుండు. అన్నిటిలో ముఖ్యంబును
నాట్యాంగంబును, దేవతాళయోగ్యంబును, శివశక్త్యాత్మకంబును నయి
తాళంబు విలసిల్లు. ఇది వాద్యనిరూపణం బయ్యె. ఇవిధంబున నొక్కొ
క్కటి బహురూపంబు లై యుండెడు స్పృతగీతవాద్యస్వరూపంబు లెఱింగిం
చితి. ఇంక నట్టి తౌర్యత్రికంబునకుఁ బరమార్థం దైన తాళలక్షణంబు నిరూ
పించెద. ఇందు మొదటం దాళస్వరూపమహిమంబు బెట్టి దనిన.

44

సీ॥ సుప్రస్థాభిసంశోభిత తలధాతు

భవరూప తాళశబ్దంబు వెలయుఁ

గావునఁ దౌర్యత్రికంబు తాళంబును

సుప్రతిష్ఠితవృత్తి సొంపుఁ గాంచి

తనధీనవృత్తి యై దాళక్రియామాన

సరణిని లోకరంజనము నేయు

కతమున ఘనగంధగజమున కతినిశి

తాంకుశస్థితి నుద్భటాశ్వుమునకుఁ

గర్కశఖలీన సూత్రంబు కరణిఁ బెనఁగి

తాను నడచిన తెఱఁగున దాని నడపుఁ

గాన తౌర్యత్రికనయ ముఖంబు తాళ

మఁగును నిజ మిది, రానునృపాగ్రగణ్య!

45

వ॥ మఱియుఁ దన్ని జరూప మ్మెట్టి దనిన.

46

గీ॥ హస్తతలమున వేటొక్క హస్తతలము

నంటఁ దాటించి క్రమ్మట హస్త మెత్త

నడుమ నెంతటి కాలంబు నడిచె నదియ

తాళరూపంబు రామభూపాలచంద్ర!

47

వ॥ ఇట్లు తాళక్రియామానస్వరూపం బైన తాళంబునకుఁ దౌర్య
త్రికావశ్యకత్వం బెట్టి దనిన.

48

సీ॥ భానుబింబము లేని పగటిచందంబున

రహిని జంద్రుఁడు లేని రాత్రి పగిది

రాజరక్షణ లేని రాష్ట్ర బురీతిని

దీపంబు లేని మదిరము గతిని

పుణ్యసంపద లేని పురుషునివైఖరి

ధర్మంబు లేని విత్తంబు కరణి

ఘనవితరణ లేని మనుజాధముని భాతి

పతి ప్రోవులేనట్టి పణఁతుకవలె

బ్రాణవాయువు లేని దేహంబుమాడ్కి-
నరయఁ దాళము లేని తౌర్యత్రికంబు
వ్యర్థమగు రంజనము లేక యందుకతనఁ
బొసఁగఁ దాళ మవశ్య మా, బుధపరేణ్య!

49

సీ॥ శివరూపమహిమను నులగు నుదారంబు
మఱిలాక్షరము శక్తిమహిమ గాంచు
శివశక్తిరూప విశిష్టలక్షణసమ
స్వితతాళము జగత్పవిత్ర మయ్యె
శివశక్తియుక్తిని జెల్పొందు విశ్వంబు
శివశక్తిరూప మై చెలఁగు నిట్లు
శివశక్తి, రాగవిశేషభావం బైన
తాళంబువలన విస్తార మగుచు

సకల తౌర్యత్రికప్రపంచంబు వెలయు
నిత్యతాళస్వరూప మై నియతి మీఱ
నట్టి తాళంబు మహినుబ్రహ్మదులైనఁ
బొగడఁజాలరు, రామధూపాలచంద్ర!

50

గీ॥ తాక్షరముఁ దెల్పు బదియాలు తాండవములు
లాక్షరముఁ దెల్పు నాయొక్క లాస్యవిధము
నట్టిరీతిని దాళంబు నాట్యరూప
దీపితం బయ్యె, రామధాత్రితలేంద్ర!

51

వ॥ మఱియు నిట్లు తాళంబు తాండవలాస్యాత్మికంబు గావున,
నవియు రెండును సృష్టరూపంబు గావున నదియును గీత వాద్యోపబృం
హితం బగుటంజేసి తాళంబు తౌర్యత్రికం బయ్యె. అట్టి తాళజ్ఞానసాఫల్యం
బెట్టి దని.

52

సీ॥ తాళస్వరూప మై తౌర్యత్రికం బొప్పుఁ
దాళంబు నాద మై తనరు చుండు
నాదంబె బ్రహ్మ మై నయ మొప్పుఁ గావున
బ్రహ్మస్వరూప మై పరంగినట్టి

తాళత్వ మెఱిగియుఁ దౌర్యత్రికమునందు
 వర్తించు నతఁడు తత్త్వజ్ఞుఁ డిట్లు
 శివశక్తిరూపంబు శ్రీకరఁబును భుక్తి
 ముక్తిప్రదము లోకరక్తికరము

పాపపరిహారి దశవిధ ప్రాణాయతము
 మంగళప్రద మాతాళమహిమఁ గన్న
 మోక్ష మఱచేత నబ్బునబ్బురము లోక
 పాపనము తాళ మగు, రామపార్థివేంద్ర!

53

ప॥ ఇవ్విధంబున శివశక్త్యాత్మకం బై తౌర్యత్రికప్రధానం బై కాల
 క్రియామానలక్షణం బై నాదస్వరూపం బైన తాళంబును దివ్యదేహక
 ప్రాణాపానాదిదశప్రాణంబులు భూతమయశరీరిం బోలె.

54

శ్లో॥ కాలో మార్గక్రియాగాని
 గ్రహణో జాతి కలా లయా
 యతిః ప్రస్తారకశ్చైవ
 దశప్రాణాస్సమాహితాః

అనియెడు దశప్రాణంబులు గల్గియుండు. అందు కాలమార్గాదు లైదును
 మహాప్రాణంబు లై యుండు. ఇతరగ్రహకలాదు లైదును సుప్రాణంబు
 లై యుండు. అట్టికాలాదిప్రాణదశకంబులోనఁ గాలప్రాణంబు ప్రాణంబు
 నుంబోలె ముఖ్యప్రాణం బై యుండు. ఇతరప్రాణనవకంబు తన్మయం బై
 యుండు. అట్టికాలప్రాణంబు మొదలుకొని మహాప్రాణంబు లైదింటికి నీ
 క్రమంబున లక్షణంబు లేర్పఱింపెద. అందు మొదటఁ గాలస్వరూపం బెట్టి
 దనిన.

55

సీ॥ తమ్మరేకులు నూలు తగ దొంటిగా నిల్చి
 సూదిచే నది గ్రుచ్చి చూడ నెంత
 కాల వకా, నది చూడ ఊణ మనఁ బరఁగును
 ఊణము లెనిమిది గూడ జరుగు లవము
 లవము లెనిమిదిగూడ లలిఁగాఢ యగునది
 కాఢ లెనిమిది గూడఁగల్గు నిమిష
 మానిమిషాష్టక మగుఁ గళ; కళలు రెం
 డమరఁ జతుర్భాగ మవియు రెండును

తగ ననుద్రుత మది రెండు దనర ద్రుతము
రెండుద్రుత లైన లఘువగు, రెండు లఘువు
లమర గురువు లఘుత్రయ మగునుష్ఠతము
రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

58

వ॥ ఇట్లు దెలిసినకాలభేదంబులలో ఊణంబు మొదలుకొని చతు
ర్భాగపర్యంతంబును నాటు సూక్ష్మరూపంబు లై వ్యవహారయోగ్యంబు
గాక యుండు, ఇవ్వల ననుద్రుతంబు మొదలుకొని ప్లుతాంతంబుగా నైదు
భేదంబులు తరతమభావంబున స్థూలరూపంబు లై తాళాంగంబు లనంబరగి
వ్యవహారయోగ్యంబు లయ్యె. ఐనను సూక్ష్మంబు లేక స్థూలంబులైదు
గావున నదియును వానికిఁ గారణం బగు నని తెలియవలయు. మఱియు
లఙ్ఘిస్తూలకాలరూపంబు లైనయనుద్రుతాదు లైదింటియందు ననుద్రుతము
పాదమాత్ర మనియును, ద్రుతం బర్థమాత్ర యనియును, లఘు వేకమాత్ర
యనియును, గురువు ద్విమాత్ర యనియును, బ్లుతము త్రిమాత్ర యని
యును, భరతజ్ఞులు వ్యవహరింతు. ఇట్టిది కాలప్రాణలక్షణంబు. మఱియు
రెండవమార్గప్రాణలక్షణం బెట్టి దనిన.

59

గీ॥ దక్షిణము వార్తిక మన జిత్ర మనఁ జిత్ర
తర మనంగను నర్థచిత్రతర మనఁగఁ
జిత్రతమ న న మార్గము ల్పెలఁగి యాటు
తాళమున కొప్పు, రామభూపాలతిలక!

60

వ॥ ఇట్టి మార్గపట్కంబునకుఁ గ్రమంబున లక్షణం బెఱింగించెద. అది
యెట్టి దనిన,

61

సీ॥ ఎనిమిది మాత్రల నింపొందు కళతోడ
దక్షిణమార్గంబు దనరుచుండు
నాల గుమాత్రల నలువందుఁ కళతోడ
వార్తికమార్గంబు వరలుచుండు
రెండుమాత్రలఁ జాల నిండినకళతోడఁ
జిత్రమార్గం బొప్పు జిత్రమగుచు
మఱియొక్కమాత్రచే దొరసినకళ కల్గి
చిత్రతరంబు రంజిల్లుచుండు

సర్థమాత్రయే కళ గాంచు సర్థచిత్ర
తర మనుద్రుతమాత్రను బరంగుకళను
మలయు సతిచిత్రతమ మిట్లు మార్గపట్కు
మిం వెసంగెను, రామభూమింద్రతిలక!

62

వ॥ మఱియును మూడవక్రియాప్రాణలక్షణం చెట్టి దనిన.

63

సీ॥ మార్గక్రియ లనంగ మఱి దేశ్యకక్రియ
లన నిరుదేశ్యగుల సమరుఁ గ్రియలు
నారెండుతెఱగుల యందు నొక్కొక్కటి
యెనిమిదితెఱగుల నెసఁగు చుండు
నెఱి మించు నావాపనిష్కామవిక్షేప
సంప్రదేశ్యధ్రుమశమ్యతాళ
సన్నిపాతాయయప్తవిధమార్గక్రియ
లందు నావాపమాద్యముగ నాల్గు

క్రియలు నిశ్శబ్దముల్ ధ్రువక్రియయు మొదలు
నాల్గుక్రియలు సశబ్దము ల్లియియుండు
రెండు తెఱగుల మార్గక్రియలు వెలయు
రామభూపాల! జగదేశ రమ్యశీల!

౦౬

వ॥ మఱియుఁ దేశ్యక్రియనామధేయంబు తెట్టి వనిన

65

సీ॥ ధ్రువకాఖ్య మొదలిడి తోరంపు సర్పిణి
క్రేష్య పద్మిని వివర్జిత యనంగఁ
దనరు విక్షేప్త పతాకయుఁ బతితయు
నన దేశ్యకక్రియ లప్తవిధము
లగు నందులో ధ్రువకాఖ్యక్రియ సశబ్ద
మగు నితరక్రియ లాటొకటియు
నిశ్శబ్ద సంజ్ఞల నెఱిమించు నీ రెండు
విధములకు వెలయు వేఱువేఱు

తాళపంచాంగములఁ గొల్పుతాడులందు
వరుస వినియోగ మెఱిగింతుఁ బరంగ వినుము

సంతత సంగీతసాహిత్య సరసహృదయ!

రామభూపాల! సంతతరమ్యశీల!

66

వ॥ తత్త్రియా వినియోగం బెట్టి దనిన.

67

సీ॥ ఒక్క శబ్దక్రియ యొనరంగ రెండు ని

శ్శబ్దముల్ ప్లతమున జరపవలయు

నొక సశబ్దంబును నొక్క నిశ్శబ్దంబు

గురువున కెప్పుడుఁ గూర్పవలయు

లఘువు లేచ్చట నున్న లలితశబ్దక్రియ

లచ్చట నెల్లను నతుకవలయు

ద్రుత మనుద్రుతము పొందుగ నొక్కయొకచోట

శబ్దనిశ్శబ్ద మిశ్రంబు లగుచుఁ

జాల నీరీతి మార్గదేశ్యక్రియాంగ

శబ్ద నిశ్శబ్దగతులు విశాలతాళ

లలిత పంచాంగములయందుఁ దెలుపవలయు

రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

68

వ॥ ఇట్లు సశబ్ద నిశ్శబ్దక్రియలచేత వ్యవహరింపఁదగిన తాళస్వరూపంబు హస్తయుగసుయోగ వియోగాత్మకంబు గావునఁ తాదృశవ్యవహారంబు నందుఁ దదీయపంచాంగగోచరం బైన హస్తక్రియాప్రమాణనిర్ణయం బెట్టి దనిన.

69

సీ॥ అంగుళద్వయమాన మమర హస్తము నెత్తఁ

జొసఁగు ననుద్రుతమునకు నెపుడుఁ

జతురంగుశంబుల మితము గా హస్తంబు

ద్రుతమున కెత్తంగ దొరయు నెపుడు

నక్షరకాలంబు వీక్షించి హస్తంబు

లఘువున కెత్తంగ లలిత మగుచు

ద్విగుణిత లఘుమాన విలసితంబు గ హస్త

మెత్తంగ గురువున కిం పెసంగుఁ

ద్రిగుణతాంచిత లఘుమాన దీప్త మైన
హస్త మెత్తుట ప్లుతమున కమరియుండు
నిట్లు హస్తక్రియామాన మెటుంగవలయు
తాళగతులందు, రామభూపాలలిక!

70

ప॥ ఇవిధంబునఁ గ్రియాప్రాణలక్షణం బెఱింగించితి. ఇంక నాలవ
యంగప్రాణలక్షణంబు వివరించెద. ఎట్లన్న మున్ను దెలిపిన కాలమాన
రూపంబు లైన యనుద్రుతాది పంచాంగంబులు భరతశాస్త్ర ప్రసిద్ధంబు లై
తాళంబునకుఁ గల్గియుండు. తాదృశాంగ పంచకంబునకుఁ గ్రమంబున
జన్మాదిలక్షణంబు లెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము.

71

సీ॥ నాట్యవేదము సేయు నలువ దలంచె ద
న్ముఖ భుజోరు పదాబ్జములను వరుస
ద్రుతలఘు గురువులు దోడ్తోడఁ బ్లుతమును
జనియించి తజ్జన్మ సమయమునకు
ముఖమున ఋగ్వేదమున ద్రుతం బుదయించె
మఱి వెన్న లఘువు సామమునఁ గల్గె
గురువు యజుర్వేదసరణిని జన్మించె
ప్లుత మథర్వణవేదమున జనించె

సంగములు నాలు గిట్లు నిజాంగములను
గ్రమముగాఁ గల్గఁ గనుగొని కమలగర్భం
డవ్వల విరామహంస పాదాహ్వానాంగ
ములను గల్పించె, రామభూపలనాథ!

72

ప॥ ఇట్లు బ్రహ్మ దేవుండు నిజవదనబాహు రూపాదంబులయందుఁ
గ్రమంబునఁ బుట్టిన తాళచతురంగంబులలోన మొదట ద్రుతంబు బ్రాహ్మణ
జాతి యనియును, లఘువు క్షత్రియజాతి యనియును, గురువు వైశ్యజాతి
యనియును, ప్లుతంబు శూద్రజాతి యనియును బిమ్మటఁ గల్గిన విరామం
బక్షర కాలరూపంబున సర్వానుస్యూతంబు గావున, సంకీర్ణం బనియును, నా
పిమ్మటఁ గల్గిన హంసపాదంబు సర్వబహిష్కృతంబు గావున సంకీర్ణసంకరం
బనియును, గ్రమంబున జాతి నిశ్చయంబు గావించి యిట్లు తరతమభావం
బున నిశ్చితంబు లైన షడంగంబులలో సంకరాంగంబులు రెంటిని విసర్జించి

ముఖ్యమైనది చతురంగ ప్రధానమైన తాళంబు గల్పించి యాతాళంబు బ్రాహ్మణ జాతీయతాళం బని నిశ్చయించి, యంతట గమలగర్భం డితర క్షత్రియాది జాతీయతాళంబులు గల్పింపదలంచి సంకరంబులైన విరామ హంసపాదంబులలోన గేవలసంకీర్ణ సంకరం బైనహంసపాదంబు తాళక్రియా సమయంబున గాచిత్కం బైన యగతికగతిప్రాయంబు గా గ్రాహ్యం బౌ గాని సర్వథా తాళయోగ్యంబు గా నేర దని వర్జించి విరామంబు సదాను సూత్ర లక్షణంబున సంకరం బైనను బ్రస్తావయోగ్యంబు గాను నవశ్య గ్రాహ్యంబుగాను నగు నని యెంచి తాదృశ విరామంబును ద్రుతాపర పర్యాయనామం బని నిశ్చయించి యట్టి యనుద్రుతద్రుతాది పంచాంగ యుక్తంబులైన తాళంబులు నాల్గు గల్పించె. ఇట్లు మొదటి చతురంగ ప్రధానం బైన క్షత్రియవైశ్యశూద్ర సంకీర్ణజాతి తాళంబులును గ్రమంబుగా గల్పించి యిట్టి తాళపంచకంబునకు జతురశ్రాదిపంచకంబు క్రమంబున గల్పించె. గావున బ్రాహ్మణ జాతీయం బైన చతురశ్రతాళప్రస్తారంబు లను ద్రుతంబునకు భేద్యాంగం బైనను సంకరంబు గావున, దద్వర్జితం బై శుద్ధ ద్రుతాది చతురంగమాత్రప్రధానం బై యొప్పుచుండు. కావున దత్ప్రస్తార జన్యతాళంబు లన్నియును సంకరంబు లేక పరిశుద్ధంబు లై యుండు. తక్కిన క్షత్రియత్ర్యశ్రాది తాళప్రస్తారంబులెల్ల సంకరాంగంబు లగు పంచాంగ ప్రధానంబు లై యుండు. కావున తజ్జన్యతాళంబు లవియును దాదృశంబు లై యనుద్రుతయుక్తంబు లై యుండు. ఇట్లు కలగర్భంబు విప్రాది జాతీయ తాళపంచకంబు గల్పించి తన్మయంబుగా దౌర్యత్రికప్రపంచంబు విస్తారంబు గా నిర్మించె. ఇట్లు కల్పితంబు లైన తాళప్రపంచంబునకు మర్యాదాలక్షణంబు క్షత్రియమూలంబు గావున, నిష్ఠ తౌర్యత్రికప్రపంచంబునందు గల్గిన చతురశ్రాది పంచజాతీయ తాళజాతంబునకు నన్యోన్యసంకరంబు లేక యుండు. మర్యాదాలక్షణంబునకై నిజబాహుజన్యం బైన క్షత్రియ లఘువును రాజును గావించిన పంచజాతులయందుఁ బంచవిధప్రమాణంబులు గల్గిన లఘురాజు పట్టంబుగట్టి తదనుగుణముగా గురువులను బ్లతద్రుతముల సంఘటించి తౌర్యత్రికప్రపంచంబు రక్షించె. అప్పుడు పంచజాతీయతాళ జన్మంబులు నిజరాజలఘుప్రమాణవిధ క్షలక్షణంబు లై పరస్పరసాంకర్యంబు లేక చతురంగపంచాంగాదినిజస్వభావంబులతోఁ బ్రవర్తిల్లుచు నుండు. ఇట్లు పంచజాతులయందుఁ గలిగిన బ్రాహ్మణవర్గం బైనద్రుతంబు లన్నింటియందును నొక్కవిధంబున నుండు. మఱియును లఘుగురుభేదంబులు తత్తజ్జాతిలఘు

ప్రమాణానుగుణముగా భిన్న భిన్న ప్రకారములై యుండు. సంకరవర్ణంబైన యనుద్రుతంబు త్ర్యైతాదిచతుష్టాతులయందును నొక్కరూపం బైనను వెండియు నక్షరకాలరూపంబున సర్వజాతిసాధారణరూపం బై యుండు. ఇట్టి పంచజాతీయతాళప్రస్తారప్రచరం బైనతౌర్యత్రికప్రపంచంబు వేదమూలంబు గాఁ గల్పించి దానికి యథోచితమర్యాదానియామకం బైననాటకంబు బ్రహ్మ దేవుఁడు గల్పించె. ఇవిధంబునఁ దౌర్యత్రికప్రపంచకర్త యైనచతుర్ముఖ నిజవదనాదిచతురంగంబులయందు జనియించి విప్రాదిచతుర్వర్ణంబులైన ద్రుతాదిచతురంగంబులకుఁ బిమ్మటఁ బుట్టినమాత్రంబునం జేయుసర్వాను సూత్రం బగుటంజేసి సంకరాఖ్యం బైన చతురశ్రవిప్రజాతికి నర్థంబు గా కున్నమాత్రం బైగాని యనుద్రుతంబు ప్రస్తారంబులయందును నక్షరకాల పరీక్షలయందును సర్థమాత్రం బైనద్రుతంబులో సగం బైన పాదమాత్ర యనఁ బరఁగె మఱియు నక్షరకాలరూపంబునఁ దాళంబునకుఁ బ్రధమాంగం బైన వెలయుటంజేసి యక్షరం బైనయనుద్రుతంబు ద్రుతాదులకు మొదట నిల్పియును ద్రుతాదిపంచాంగబరిగఁగనంబుఁ జేసి వ్యవహరింపవలయు. కావున నెట్లు పరిగణితంబులైన బ్రహ్మాంగసంధవంబులైనయనుద్రుతాది తాళపంచాంగంబులకుఁ గ్రమంబున స్వరూపలక్షణంబును నధిశేషతాక్రమం బును వివరించెద, అది యెట్టి దనిన.

73

సీ॥ అర్థచంద్రాకృతి నమరు ననుద్రుత
మవ్వలఁ బూర్ణ చంద్రాభి మగుచు
ద్రుత మొప్పు లఘువు పొందుగ నూర్ధ్వశరరూప
మగు వక్రచాపాభ మగుచు గురువు
గురులేఖ వై శిఖః గూర్పఁ బ్లుతాకృతి
యమరు నిగ పొందు పంచాంగములకు
నధి దైవతంబుల నమరింతు విశవయ్య
హరి యనుద్రుతమున కధిపతి యగు

హరుఁడు ద్రుతమున కధిదైవ మా లఘువుకు
గిరిజ దైవంబు గౌరియు గిరిశఁ డిరువు
రరయ గురువున కధిన్నాథు లాఘాతాధి
పతులు ముమ్మార్చు లగు, రామపార్థి వేంద్ర!

74

వ॥ మఱియు దుర్జితాది తాళపంచాంగంబులకుఁ బర్యాయనామంబు లెట్టి
వనిన.

75

సీ॥ అర్థచంద్రము రంగ మవ్యక్త మనునాసి
కము విరామ మనంగఁ గలిగి క్రమము
గా ననుద్రుతనామకంబులు విలసిల్లు
సర్థమాత్రంబువోహమాహ్వాయంబు
సర్థబిందు నన మలయాఖ్య మనంగను
ద్రుతనామకంబులు దొరసియుండు
హ్రస్వంబు సరళంబు నలమాత్రకం బని
ర్వాపక మనుపేర్ల వరలు లఘువు

వరుసను ద్విమాత్ర మనంగ లా వక్ర మనంగ
దీర్ఘయమశ్వాఖ్యలఁ జెలంగఁ దిరము కొనియె
గురు సమాఖ్యలు భరతజ్ఞులొటి బొగడ
రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

76

వ॥ మఱియును జ్ఞుతనామంబు లెట్టి వనిన.

77

సీ॥ త్ర్యంగ మనంగ దీప్తమనంగ సోమద్భావ
మనంగ త్రిమాత్రక మన నమరినట్టు
నాల్గుతీటు లొప్పు నలిగనా ప్లతమున
కరయ, రామభూపరాగ్రగణ్య!

78

వ॥ ఇట్లు చెలిపిన పర్యాయనామంబులు వైకౌని తాళాంగవ్యవహారంబులందు ననుద్రుతాది పంచాంగంగంబులు గావింపవలయు. ఇట్లు నలువది యైన యంగప్రాణంబు నిరూపించితి. మఱియుఁ బంచమం బైన జాతిప్రాణలక్షణం బెట్టి దనిన, బూర్వోక్తంబు లైన చతురశ్రత్ర్యశ్రీ మిశ్ర ఖండ సంకీర్ణంబు లనియెడు పంచనామంబులు గల్గి క్రమమున బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రసంకీర్ణంబు లనియెడు పంచజాతులు తాళంబులకు బ్రహ్మనిర్మితంబు లైనవి గల్గి యుండు. అనియును భిన్న భిన్న నిజలఘు ప్రమాణంబుల చేత బరస్పర పృథగ్భావంబులు గాంచి యుండు. అందులో వివ్రణాతియైన

చతురశ్రజాతికిఁ బూర్వోక్తక్రమంబున ద్రుతాదిచతురంగంబులును క్షత్రి
యాదు లైన త్ర్యుక్రాది జాతుల కనుద్రుతాది పంచా గంబు లనియుండు.
మఱియుఁ గ్రమంబునఁ దల్లఘు ప్రమాణంబు లెఱింగించెద. అది యెట్టిదనిన. 79

సీ॥ చతురక్షరంబుల జరగెడి కాలంబు

చతురశ్రలఘువున సంఘటిల్లు

నాటక్షరంబుల నమరినకాలంబు

త్ర్యుక్రకలఘువున కమరి యుండు

సప్తాక్షరాన్నిత దీప్తకాలము మిశ్ర

జాతీయ లఘువున జరుగుచుండు

పంచాక్షరాంచిత భవ్యకాలము ఖండ

జాతీయ లఘువున భౌతి గాంచు

మఱి నవాక్షరకాలంబుమై. దనర్చి

రీతి గాంచెను సంకీర్ణజాతి లఘువు

వెలయు నీరీతి లఘుభేదకలితతాళ

పంచజాతులు, రామభూపాలచంద్ర!

80

వ॥ మఱియు నక్షరం బనంగ నేమి యన్న నదియును ద్రుతఁబనం
బరఁగు. అవి రెండు. ద్రుత మనం జనునట్టి ద్రుతానుద్రుతంబులు రెండును
సర్వజాతిసాధారణప్రమాణంబు లై యుండు. తక్కిన లఘుగురు స్థితంబు
తత్తజ్జాతీయాక్షర కాలానుగుణంబుగా భిన్నభిన్నప్రకారంబు లై యుండు.
అదియునుంగాక కొందఱు భరతజ్ఞులు క్షత్రియజాతి లఘువు పడక్షరకాలా
న్వితంబు గా దని పరిహరించి యక్షరత్రయకాలంబు నిర్వహించి సంఖ్యా
ప్రస్తారయంత్రాదులయందు నంతోపాంత్యతృతీయ పద్ధతవమస్థానంబులు
గూర్చి వ్యవహరించి తౌర్యత్రిక వ్యవహారంబులయందుఁ ద్ర్యక్షరప్రమా
ణంబు గా లోకలక్ష్యం బనుసరించి తాళంబు ప్రయోగింతురు. ఎట్లునను
ద్ర్యశ్రజాతికి పడక్షరకాలప్రమాణంబు దేవలోకసిద్ధం బై ప్రామాణికం
బై యుండు. అందుఁ బ్రమాణం జేమి యన్నఁ సూళాదినస్తతాళంబులలో
మొదటి ద్రుతంబునందు లఘుగురుద్రుతంబులు మూఁ డంగంబులు. కావున
నందున్న లఘువు దేవలఘు వనియును, దేశ్యలఘు వనియును, మనుష్య
లఘు వనియును గ్రగ్భంబున పడక్షర పంచాక్షర చతురక్షర ప్రమాణంబు

తై యుండు. కావున నా పడక్షరాన్విత లఘువు త్తత్త్రియజాతీయం బై
దేవలఘు వని వేరు గాంచి దేవలోకసిద్ధం బై మార్గసూళాది ధ్రువంబు
నందుఁ గలిగియుండు. పంచాక్షరలఘువు ఖండజాతీయం బై పూర్వకాల
దేశవ్యవహారయోగ్యం బయ్యె. చతురక్షరలఘువు చతురశ్రజాతీయం బై
పూర్వకాలదేశవ్యవహారయోగ్యం బయ్యె. చతురక్షరలఘువు చతురశ్ర
జాతీయం బై యిప్పటి కలికాలమనుష్య వ్యవహారయోగ్యం బయ్యె.
కావున నప్పటిలక్ష్యంబు ననుసరించి యిట్లు ప్రమాణం బైన పడక్షర ప్రమా
ణంబు త్రవ్వజాతీయందుఁ బరిహరింప శక్యంబు గా దని గుణగ్రాహులైన
భరతజ్ఞులు తెలిసి వ్యవహరింపవలయు. ఇట్లు కాలాదిమహాప్రాణపంచకంబు
నిరూపించి యింక నుపప్రాణంబు లైన గ్రహాక్షరాలయ యతిప్రస్తారంబులకుఁ
గ్రమంబున లక్షణంబు లెఱింగించెద. అందు మొదటిగ్రహం బన్నది యతీ
తానాగత సుమవిషమభేదంబులచేతఁ జతుర్విధం బై యుండు. దానికే
గ్రమంబున సల్లక్షణంబులు వివరించెద. అది యెట్టి దనిన,

81

శీ॥ గీతమునకు వెనుకఁ గీర్తించి తాళంబు

నవియు రెండు నొక్కయవసరమునఁ

దీర్ప నేర్ప నది యతీతక్రమ మనిరి

భరతవిదులు, రామపార్థివేంద్ర!

82

శీ॥ తాళమునకు వెనుకఁ దగ గీత మొనరించి

యవియు రెండు నొక్కహరువు గాఁగఁ

దీర్ప నేర్పిరేని తెలియ ననాగత

మదియ, రామభూవరాగ్రగణ్య!

83

శీ॥ గీతతాళములను గీర్తించి యొకసారి

గాను నదియు రెండు గణఁగి యొక్క

సరిగఁ దీర్పిరేని చను సమగ్రహ మని

యెంచ, రామభూవరేంద్ర! వినుము!

84

శీ॥ తుదిమొదళ్ల యందు దొరయు సామ్యము లేక

గీతతాళయుగము గీలుకొనఁగ

విషమగతుల నదియు విషమగ్రహం బంద్రు

తాళగతులు రామభూవరేంద్ర!

85

ప॥ ఇట్లు ప్రతిపాదితంబు లైన యీ చతుర్విధగ్రహంబులలోన నతీత
గ్రహం బిప్పటివారికిఁ దాళవ్యవహారగోచరంబు గా దండ్రు. లక్ష్యము
గుణంబుగా నది యెఱింగి వ్యవహరింపవలయు. ఇంకఁ గళాప్రాణం బెట్టి
దనిన, నదియును నేకకళయు, ద్వికళయు, చతుష్కళయు ననఁ ద్రివిధం బై
యుండు. తల్లక్షణంబు క్రమంబునఁ దెల్పెద. అనధరింపుము. 86

గీ॥ ఏకకళ యథాక్షర మగు నెంచ ననియు
మించఁ గ్రియతోడ కాచ్చు రెట్టించిలేని
మఱి ద్వికళ యగు నని తాళమానవిదులు
తెలియఁజేతురు, రామధాత్రితలేంద్ర! 87

గీ॥ ద్విగుణితంబు గఁ గ్రియతోడ ద్వికళ కాచ్చి
నడిచెనేనియు నది మాచి నాట్యవిదూలు
శైలుపుదురు చతుష్కళ యని తెల్లము గ-
రామధూపాల! మహనీయగమ్యశీల! 88

ప॥ మఱియు లయాఖ్యప్రాణలక్షణం బెఱింగించెద. అది యెట్టి
దనిన, లయ యనంగా నృత్తగీతవాద్యత్రయంబునందు నించుమించులు లేక
యొక్కసమంబు గాఁ దాళంబు నడుచు; తాళంబు నడుచుట లయ యనం
బరఁగు. అదియు విశంబమధ్యద్రుతనామంబులను ద్రివిధం బై యుండు.
క్రమంబునఁ దల్లక్షణంబులు దెల్పెద. అది యెట్టి దనిన. 89

గీ॥ తన యథాక్షరకాలంబు తాలిమి గను
క్రియచు వాడను మెల్లన గీలుకొల్పి
యమరఁ గడపిన నది విలంబాఖ్యలయ య
టంచుఁ దెల్పిరి, రామనృపాగ్రగణ్య! 90

సీ॥ నిజయథాక్షరకాల నియతియుఁ దత్క్రియల్
దఱుంగఁ కెప్పటిరీతిఁ దనరి నడువ
దానిని రెట్టించి తగిన మధ్యమ
లయ యండ్రు తాళకాలజ్ఞు లెల్ల
మఱి యథాక్షరకాల మరయంగఁ గ్రియలతోఁ
దొడరి యెప్పటియట్ల నడుచుచువుడు

మధ్యమలయతగ్గి మఱియు రెట్టించిన
ద్రుతలయ యని పల్కుదురు మహాత్ము

లట్లు ద్రుతమధ్య మవిశంబ హృద్యలయల
గాడ లెటుగుచుఁ దాశము ల్వాడవలయు
సతులతౌర్యత్రిక వ్యవహారములకు
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

91

ప॥ ఇట్లు లయప్రాణంబు నిరూపించి యింక యతిప్రాణలక్షణం
నెఱింగించెద, వినుము. తాళంబులయం దంగవిన్యాసవిశేషంబు యతి యనం
బరంగు. అదియును నవ్విధం బై యుండు. తన్నామంబులు క్రమంబున
నెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

92

కం॥ సమయతి ప్రోతోపహయతి
యమరిన గోపుచ్చయతియు సతులమృదంగో
పమయతియు వేదిమధ్యవి
పమయతు లివి యాట, రామజనపాలకుణి!

93

ప॥ క్రమంబునఁ దల్లక్షణం బెట్టి దనిన.

94

గొప్ప యంగంజెని కుటుచయంగంజెని
తాళంబులో నెల్లతావులందు
వరుసగా నొకరీతి వర్తిల్లె నేనియు
సమయతి యనవచ్చుఁ జక్క మొదట
కుటుచ యంగంబులు కొన్నిటి ఘటియించి
గొప్పయంగంబులు కొనకుఁ గూర్చి
తాళంబు నడిపింపఁ దగునది ప్రోతోప-
హాభిఖ్యయతి యని యాచార్యులొడఁడు

మొదట గొప్పయంగములను సంధిలఁ జేసి
కొంచె మైనయంగకులము నెల్ల
కొనలఁ జేర్చిన యెడ గోపుచ్చయతి యొడఁడు
భారతప్రేమలు, రామస్థావరేంద్ర!

95

సీ॥ అల్పాంగముల నిల్చి యాద్యంతములయందు
 నడుమను నధికాంగ మడరజేసి
 తాళంబు నడుప మృదంగనామకయతి
 యనఁదగు మఱియు నాద్యంతములను
 గొప్పయంగంబులు గూర్చి యు నడుపఁగఁ
 గుఱుచయంగంబును గూర్చినట్టు
 తాళంబు వాడినఁ దగ వేదికామధ్య
 యని తాళవిదు లండ్రు ఘనత మీఱ

రగణంబు లఘువును రల మంచు వినుచును
 తగణంబు గురువును తగ మనఁ దగు
 తగణంబు లఘువును దల మనఁ దగు నండ్రు
 రగణంబు గురువును రగ మనఁ దగు॥

96

గీ॥ నగణవగణద్వయముఁ గూడి నవ మనఁ దగు
 నగణహగణద్వయముకూర్పు నహ మనఁ దగు
 భగణలఘువులు గూర్చిన భల మనఁ దగు
 రామభూపాల! శాశ్వతమృత్యుశీ!'

97

గీ॥ భగణగురువులు చేరిన భగురు వయ్యె
 నగణలలములఁ జేర్చిన సలల మయ్యె
 నగణలలములఁ గూర్చిన సలల మయ్యె
 నగణగగములు గూడిన నగగ మయ్యె
 బంచగీత మిదియ, రామపార్థివేంద్ర!

98

గీ॥ సగణమగణంబు లొనరిన సమ మనఁ దగు
 సగణహగణంబు లొనఁగూడి సహ మనఁ దగు
 మగజగసగాదిగణములు మఱియుఁ గొన్ని
 తెలియఁ దగు నిందు, రామథాత్రీత లేంద్ర!

99

వ॥ ఇష్టిభంబున హగణవగణ లల గగ నల మల రల రగ తల తగ
 నమనహ భల భగ సలల నలల నగగ నగంబు లనియెడు నేకోనవింశతి నా
 ముంబులు గలిగిన యుపగణంబులకు లక్షణంబు నిరూపితం బయ్యె, ఇట్లు ఛం

దశాస్త్రగోచరం బైన వృత్త ప్రస్తారంబునందు గురులఘు విన్యాసాత్మక మగణాద్యష్ట గణోపగణ వ్యవహారంబును బోలె, నాట్యశాస్త్ర గోచరం బైన తాళప్రస్తారంబునందు గురులఘు రూపాంగ సద్భావంబునంజేసి తాదృశలఘు గురువిశ్వాస విశేషరూపం బైన మగణాద్యష్ట గణోపగణ వ్యవహారంబు గల దని భరతజ్ఞులు వ్యవహరింతురు. కావునఁ బ్రసంగ వశంబునం జేసి యిచ్చట గణలక్షం బెఱింగించితి. ఇది యతిప్రాసలక్షణ వివరంబు. ఇంకఁ బ్రస్తారరప్రాణలక్షణం బెట్టి దనిన, భారతిశరీరంబునకు నుప్రప్రాణంబున మం బైన ధనంజయంబును బోలె తాళశరీరంబునకుఁ బంచమప్రాణం బైన ప్రస్తారంబు నిత్యానుస్మృతంబై యుండుఁగావునఁ, దల్లక్షణంబు సవిస్తరంబు గా నెఱింగించెద. ప్రస్తారం బన నేమి యన్నను నక్షరకాల ప్రమాణంబున నొక్కతాళంబునందు బహుతాళంబులు గలుగ విస్తారంబు నేముట ప్రస్తారం బని చెప్పుచుందురు. అట్టి ప్రస్తారలక్షణజ్ఞానోపయోగంబు గఁ దాళపంచ జాత్యనుసారు లైన యంగశ్రేణిసంఖ్య లక్షణంబులు మొదట నిరూపించెద, ఆర్ణింపుము.

100

సీ॥ బ్రాహ్మణజాతికిఁ బరగ నంగశ్రేణి

మొదటింట ద్రుత మిడి ముందటిండ్ల

కదియ యేకోత్తర మగునట్లు హెచ్చించి

యది మహత్తోనరించి యందు వ్రాసి

యధికాంగ మల్పాంగ మరయుచుఁ గుడియెడ

మల నిల్వి కాలక్రమంబువలన

పలినయంతయు వ్రాయ నంగశ్రేణి

చను నిట్లు త్ర్యైశ్రాదిజాతులందు

నంగకశ్రేణి కాలక్రమానుగతుల

నూలుకొనుజేసి మొదట ననుద్రుతంబు

నదియు నేకోత్తరస్థితి నమర వ్రాయఁ

దగును నాశ మంతయు, రామధానుజీంద్ర!

101

ప॥ ముఱియు సంఖ్యలక్షణంబుఁ దెలిపె. సంఖ్య యన నే నున్నను నిట్లు లిఖించిన యంగశ్రేణియందలి మహత్తులఁ గనుంగొని యీ మహత్తు వట్ట ప్రస్తారించి దీనికంద నున్న తాళంబులు వట్ట గనఁయడిగినట్లు నీను

హత్తు ప్రస్తారంబున నిన్ని తాళంబులు పుట్టె నని చెప్పుటకు సాధనం బైన
 లెక్క సంఖ్య యనం బరగు. తల్లక్షణ బు జాతిభేదంబులవలనఁ బంచవిధం
 బై యుండు. అది యెఱింగించెన, అనధరింపుము.

102

సీ॥ తొలుత సంఖ్యోపాంత్య తుర్యపథంబులు
 సంఖ్యఁ గూర్చిన బ్రహ్మజాతిసంఖ్య
 చక్క సంఖ్యోపాంత్యపథ చతుర్థముల్
 సంఖ్యఁ గూర్చిన ఊత్తరజాతి సంఖ్య
 మొనయ సంఖ్యోపాంత్యమున మను మూర్ఖునల్
 సంఖ్య గూర్పగఁ వై శ్యజాతి సంఖ్య
 పరగ సంఖ్యోపాంత్య ప్రణవావతార ప
 త్తములు గూర్పగఁ శూద్రజాతిసంఖ్య

రహిని సంత్య ముపాంత్యంబు బ్రహ్మపర్వ
 తారకాహ్వయసంఖ్యలు దారసిలఁగ
 సంఖ్యఁ గూర్చిన సంకీర్ణజాతిసంఖ్య
 లనుచుఁ దెల్పిరి, రామనృపాగ్రగణ్య!

103

న॥ ఇట్లు తత్తజ్ఞాత్యక్షర కాలక్రమంబున సంగ్రహేణి లిఖించి దాని
 క్రింద సంఖ్య ప్రాయసంపన్నుడు, మొదట మొదట నాశాంత్య మొక్కటి
 లిఖించి ఏమట్లు సంత్యం బొక్కటియును, నాశోపాంత్యంబు మఱియొక్క
 టియుఁ గూర్చి యవ్వల లిఖించి తజ్ఞాతిసంఖ్యాప్రకారంబులు గైకొని, లఘు
 గురు వృత్తంబులక్రింద నాశలు గూర్పుచు నిట్లు పంచజాతులకుఁ బంచ
 సంఖ్యాభేదంబులు వ్రాసి యీ మహత్తుక్రిందఁ బ్రస్తరించినఁ దాలంబులెన్ని
 కలై నని తెలియదగు. ఇదియునుంగాక, మఱికొందఱు భరతజ్ఞులు
 ఊత్తరీయజాతికి దేవలోకప్రసిద్ధం బైన షడక్షరకాల ప్రమాణంబుల. లిఖించి
 తత్త్రమాంబునఁ బ్రస్తారయంత్ర నష్టదిష్టాదులు సాధించి వ్యవహరింతురు.
 త్త్రమాణకంబు లౌ పూర్వశాస్త్రంబులు * సోలం బగుటండేసి క్వచి
 త్రుచురం బైన తాద్యశోచ్ఛిన్న శాస్త్రమార్గంబు నెఱుంగనేరక యందఱు
 పరాన్యాయంబున భ్రాంతి వ్యవహారగమ్యం బైన లక్ష్యంబు గనుంగొని
 తడనుగుణంబు గా లక్షణాంతరంబులు స్వకపోలకల్పితంబులు గావించుటం

జేసి యది సత్యం బని పెద్ద లంగీకరించి రట్లయినను నృత్యంబును గీతంబును బోలె నసమర్థభాంత లక్ష్యముగూని బై పూర్వశాస్త్రమార్గ భ్రష్టం బయ్యును గలికాలజనానురంజనంబు నేయుచు బ్రసిద్ధం బయ్యె. ఇదియు నుంగాక భరతశాస్త్రంబులు బహువిధంబులు గావున నిప్పటి లోకలక్ష్యము గుణకల్పిత శాస్త్రంబులు గాక సదాశివబ్రహ్మభరతకళ్యాపాది పూర్వ భరతంబులలో నర్హనీయం బైన యీ లోకలక్ష్యముగూనింబుగా ద్రవ్యశ్రేణితీకి ద్రవ్యక్షర ప్రమాణ లఘువు కల దది సిద్ధంబు గా గల దని యుండెనేని యనేక దేశమతం బని సత్యంబుగా విశ్వసించి తల్లక్షణంబును సంగ్రహించి తాళవ్యవహారంబు బుద్ధిమంతు లైన భరతజ్ఞులు గావించుట యోగ్యం బై యుండు. ఇంత మాత్రంబై కాని యాదిమ హేళ్యరప్రాక్తం బైన షడక్షరకాలకలిత లఘు ప్రమాణంబు క్షత్రియజాతి శీ దని లోకలక్ష్యభావనం జేసి పరిహారింప శక్యంబు గాదు. ఇది వీరినిశ్చయంబు. ఇట్లు నిజసంఖ్యాలక్షణం బెఱింగించితి. ఇంక నిజసంఖ్యకీదం బాతాళసంఖ్య లిఖించు క్రమంబు దెలిపెద. అది యెట్టి దనిన.

104

గీ॥ అంత్యతానోర్ధ్వనిలయ ముపాంత్యగ్గహము
క్రమము గా జాతిసంఖ్యాప్రకారము
సంఖ్య మార్చిన బాతాళసంఖ్య కాది
ననుగు నూర్గాన, రామన్యపాక్షగణ్య!

105

వ॥ ఇట్లు పాతాళసంఖ్య లిఖించు నది దాని యిష్టపాతాళసంఖ్య నింపదగు. అది యెట్టి దనిన.

106

గీ॥ ఆశతో నంత్య మొక్కటి యండ నిడియు
వెండియును నంత్య మొక్కటి వేసి యవల
మఱియు దజ్జాతిసంఖ్యాక్రమాన గూర్చు
నిష్టపాతాళ మది, రామన్యపతిచంద!

107

వ॥ ఇవిధంబున దెలిపిన సంఖ్యలయందు మొదటి నిజసంఖ్యకు మున్ను ఫలంబు దెల్పితి. ఇంక బాతాళేష్ట పాతాళ సంఖ్యాఫల లక్షణం బెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

108

నీ॥ ప్రస్తారములయందు బ్రహ్మవశం బైన
 లఘుగురులకు మూల... గనియె
 నిన్నిన్ని యని తెల్పి యితర జాతులయందు
 నిన్ని యనుద్రుత లిన్ని ద్రుతలు
 లఘుగురుష్టత లిన్ని లలి నుండు ననిజాతి
 సంఖ్యాక్రమంబునఁ జక్కఁ దెలిసి
 యిన్నియు లాంపము లిన్ని లఘుగురు ష్ట
 తాంత తాళము లని యగ్రజాతి

కనుద్రుతాంతాది తాళచయంబు వలనఁ
 గలుగు పాతాళసంఖ్య లొక్కటిగఁ జేసి
 జాలఁ దెల్పిరి పాతాళసంఖ్య ఫలము
 లభినయజ్ఞులు, రామనృపాగ్రగణ్య!

109

వ॥ ఇట్లు సంఖ్యలక్షణంబు నిజపాతాళేష్ట పాతాళభేదంబుచేతఁ
 జతుర్విధంబుగాఁ బ్రతిపాదితం బయ్యె. ఇంకఁ బ్రస్తారలక్షణం బెఱింగించెద,
 ప్రస్తారంబు బహువిధంబు లై యుండు. అట నంగ్రేణీయంబలి మహత్తు
 లెన్ని గల వన్నిటికిందను బ్రస్తారంబు పుట్టుగావున మహత్తు లె న్నయ్యెనో
 యన్నిప్రస్తారంబులు గట్టి యుండునట్లు బహువిధంబైన ప్రస్తారంబుమొదట
 జాతిభేదంబునఁజేసి పంచవిధం బై యొప్పు. అందు మొదటఁ జతురశ్ర
 ప్రస్తారంబునందు బ్రహ్మంగ సంభవం బైన ద్రుతాంగ చతురంగంబులే కాని
 యన్యంగంబు సంఘటింప నేరదు. పంచమం బైన యనుద్రుతంబు ద్రుతాను
 సారి యై.....ని క్రిందఁ ప్రస్తారయోగ్యం బైన యనంత్యజన్యంబు గావున
 శుద్ధజాతి ప్రస్తారంబునందు సంకలితంబు గా దని సదాశివ బ్రహ్మది భేద
 తౌర్యంబులు వివరించె. ఇట్లు ప్రస్తారయోగ్యం బైన విరామంబు పరిహ
 రించి నిర్ణయించుట కేమి కారణం బనిన, వినుము. లోక పితామహుం
 డనఁ దనరు చతుర్ముఖుండును జరాచర ప్రపంచంబుఁ గల్పించి భూతమయ
 ప్రాణి శరీరంబు లన్నియు నొక్కవిధంబైనను నందులోని హరితాది వర్ణంబు
 లును బోచారుగుణస్వభావంబులును నుత్తమాధమభావతారతమ్యంబులును
 భిన్న భిన్న ప్రకారంబులు గా నీ ప్రాణి శరీరకంబులకు నెట్లు గల్పించె నవ్వ
 ధంబు నొక్కవిధం బై యుండ దని బహువిధంపు లోకప్రపంచంబుఁగల్పించి
 నెట్లు తౌర్యత్రిక ప్రపంచంబునందుఁ గాలనాదస్వరూపంబు లైన తాళ శక్తి

రంబులు వినోదార్థంబు గా జాతిలక్షణ క్రియాభేదంబులచేత భిన్న భిన్న ప్రకారంబులజేసి గల్పించె. ఇట్లు సర్వస్వతంత్రంబైన బ్రహ్మది లోకేశ్వరుల సిద్ధ సంకల్పంబులు త్రోయ శక్యంబులు గావు. కావున జతుర ప్రకార ప్రస్తారంబులు ద్రుతాది శుద్ధ చతురంగ ప్రధానంబు లై యుండు. ఇట్టి జాతి ప్రస్తారంబులు నాల్గును ననుద్రుతయుక్తంబు లగుటంజేసి పంచాంగ ప్రధానంబు లై యుండు. మఱియునట్టి చతురశ్ర ప్రస్తారంబునందు భేద్యాంగంబులు నాల్గునను బంచాంగ వ్యాపారంబునంజేసి పంచాంగ ప్రస్తార నామంబు గలుగు. కావున నాది ప్రస్తారంబునందు ద్రుతంబుకంటె నల్పాంగంబును, ప్లతంబుకంటె నధికాంగంబును నని యెఱిగి సర్వద్రుతాంతంబు గా నక్షరకాలక్రమంబున బ్రస్తురింపవలయు. ఇతరజాతి ప్రస్తారంబులయందు విరామంబుకంటె నల్పాంగంబును, ప్లతంబుకంటె నధికాంగంబును లేదని తెలిసి యక్షర కాలక్రమంబున సర్వానుద్రుతాంతంబు గా భరతజ్ఞులు బ్రస్తురింపవలయు. ఇది ప్రస్తారవర్గంబు. ఇంక నిట్టి ప్రస్తారంబునకు ఫలంబేమి యన్న సాగ్రేణీసంఖ్యాక్రమంబున నిట్టి మహాత్ముక్రింద నిన్నితాళంబులు పుట్టె నని తెలియ నెట్లగునని యితరు లడిగిన నందుకుఁ బ్రస్తారంబొనర్చి చూచినఁ గాకి తాళసంఖ్య నిశ్చయింపరాదు. కావున సాదుకుఁ బ్రస్తారంబావశ్యకంబై యుండుటంజేసి తల్లేఖనోపాయంబు తెలిపెద. అది యెట్టిదనిన.

110

సీ॥ జాతులలో నెట్టి జాతియం దైనను
 బ్రస్తారయోగ్యమహత్తు చిక్క
 నందు భేద్యంబైన యంగంబు క్రింద న
 ల్పాంగంబు సంధించి యచ్చట కేష
 మక్షర కాలక్రమానురోధంబు గా
 దగ మహత్తును జేయఁ దగిన జేసి
 కర్తవ్యమున నిల్చి గణన-కెక్కెడునట్లు
 మహాతు సేయంగను మణిగినట్టి
 కుడి నడుమ నిడియును జిక్కికొనిన యట్టి
 యధిక మల్పంబు నిడుచు యథాంగమును య
 థాంగము గ వ్రాయఁ బ్రస్తార మమరు నిట్లు
 జాతులైదింటిని, రామజనవరేశ్వర!

111

న॥ ఇ॥ తైఱంగునఁ జతురశ్రంబునందు సర్వద్రుతతాళా తబును గీతర
జాతులయందు సర్వానుద్రుత తాళాంతంబును గల్గఁ బ్రస్తరించిన ప్రస్తారం
బులు మహాభేదంబులవలన భిన్న భిన్నసంఖ్యాన్వితంబు లై బహువిధంబులై
యుండు. కావునఁ దాళంబు లనంతంబు లనుచుఁ దెలియం దగు. ఇది ప్రస్తా
రలక్షణం బగు. ఇట్లు ప్రస్తారితంబు లైన తాళంబులకు నస్తోదిప్రభావంబులు
దెల్పెద. తద్విధంబెద్ది యన్ననిన్నిమాత్రల మహత్తుక్రింగఁ బ్రస్తరించినతాళం
బులయందు నిన్నవతాళంబు కనుపట్ట దది యెట్టి దని యడిగిన తాళంబు
నష్టాఖ్యం బగు. ఇట్టి యంగంబులు గలిగినతాళంబు ప్రస్తారంబునందు నెన్న
న దని యుద్దేశించి యడిగినతాళం బుద్ధిష్టాఖ్యం బగు. ఇట్టి నష్టో దిప్తంబులు
రెండును పంచజాతి క్రమంబున దశవిధంబు లయ్యె. క్రమంబున దానికిన్లెల్ల
సంగ్రహేణిసంఖ్యలయందుఁ దత్తజ్జాత సంఖ్యానుహాసంబునఁ దల్లక్షణంబు
లెట్టి వనినః—

112

సీ॥ అడిగిన లెక్క మహత్తులెక్కలలోనఁ

బుచ్చి యంత్రోపాంత్రములకు హాస్య
మును గూర్చి భుక్తిఁ బ్లుతమురెండిండ్ల
వెంటనే త్రోసి యావెన్న గురున
కలరుచు నంత్ర ముపాంత్రముఁ గూర్చి రెం
డిండ్లుభుక్తిఁద్రోసి యరయ లఘువు
నకు నొక్క యిలు గూర్చి యొకయిల్లె భుక్తిఁ
గడపుచుఁ దనచేతఁ గలుగుసంఖ్య

ఁజేసి సంఖ్యలఁ దగినవి యిడిద్రుతములు
తోడరి మాత్రల కొదవకు ద్రుతము నిడుచుఁ
దెల్పఁ దగునిట్లు విప్రజాతీయనష్ట
తాళ మిది, రామభూపాలచంద్రవర్య!

113

చ॥ ఇవిధంబున సంగ్రహేణి సంఖ్యాక్రమంబుఁ జూచుకొని జాతినం
ఖ్యామార్గంబున నష్టతాళంబు దెలుపవలయు. ఇంక నిట్టి నష్టతానోద్ధార
క్రమంబున నుద్ధిష్టతాళంబు దెలుపదగు. అది యెట్టిదనిన

114

సీ॥ ద్విజబాలతాళసంధితచారులఘుగురు
 ప్లతములఁ గని తొంటిగతిని నిండ్లు
 సంగతి గావించి సరిలెక్కలకు వచ్చి
 నవి యని భక్తము లవలఁ గడపి
 యీక్షించి ద్రుతముల నివి సరిపాసఁగ లె
 క్కలకు వచ్చిన వంచుఁ దెలిసి మాత్ర
 కొదవకు నీద్రుత మొదవె నం చెఱిఁగించి
 సమసంఖ్య లన్నియుఁ జక్కఁ గూర్చి

యొకటిగఁ జేర్చి యా యొట్టులెక్క మొదటి
 సంఖ్యలోఁ ద్రోసి లెక్కకు సంఖ్యఁ జూపి
 పల్కఁ దగు నిట్టితాళ మీపట్టు దయినఁ
 బొసఁగ నుద్దిష్ట మనిరామభూవరేంద్ర!

115

వ॥ ఇట్లు చతురశ్రనష్టోద్దిష్టంబులు నిరూపితంబు లయ్యె. ఇక ద్ర్యశ్ర
 నష్టోద్దిష్టంబు లెట్టి వనిన

116

సీ॥ అడిగిన లెక్క మహత్తులెక్కను ద్రోసి
 యంత్య ముపాంత్యపష్టామ్ములను
 నొనఁగూర్చి ప్లతమున కొనరంగ భుక్తి కే
 నారెండ్ల జుపుచు నవల గురున
 కంత్య ముపాంత్య పడర్కము ల్లూర్పుచు
 నింపుతో భుక్తి యాఱింటఁ జొనిపి
 లఘువు సంయోగపాంత్యలలితంబుగం జేసి
 నాల్గిండ్ల భుక్తికి నడిపి ద్రుతకు

నొక్కయి ల్లార్చి భుక్తికి నొక్క టిచ్చి
 చేతి సంఖ్యకు గృహసంఖ్య చేరకున్న
 మాత్ర కొథ వైన నిది విరామమునఁ ద్ర్యశ్ర
 నష్ట మని యంద్రు, రామభూనాయకేంద్ర!

117

వ॥ మఱియుఁ దదనుసారియా నుద్దిష్టలక్షణం బెట్టి దనిన

118

సీ॥ క్షత్త్రతాళమునందుఁ గని ద్రుతలఘుగురు
 ప్లుతముల కారీతిఁబూన్చి యిట్లు
 సంధి లేనివి యెల్ల సరియైన లెక్కలఁ
 గనిపించి భుక్తులు గట్లు నొసగి
 మఱి విరామంబులు సరిగాని లెక్కల
 కమరిన వని దెల్పి యయిన మాత్ర
 కొదవలకు విరామ మొదవుట యెఱిఁగించి
 సమసంఖ్య లన్నియుఁ జక్కఁ గూర్చి

యంతుగాఁ జేసి యాలెక్క యామహత్తు
 లెక్కలోఁ ద్రోసి మిగిలిన లెక్కఁ గాంచి
 దెలుపఁ దగు నీట్టితాళ మీదిక్కు దనుచు
 క్షత్త్రయోద్దిష్ట మది, రామజననరేణ్య!

119

వ॥ మఱియు మిశ్రశస్త్రోద్దిష్ట మెట్టి దనిన.

120

సీ॥ అడిగిన సంఖ్య మహత్తుసంఖ్యను ద్రోసి
 ప్లుతము నంతోఽపాంత్యమును సురేంద్ర
 సంగతంబు గఁ గూడి సవరించి భుక్తికి
 నేడిండ్లు గురువుకు నిం పెసంగఁ
 జక్క నంతోఽపాంత్య సప్తమంబులు గూర్చి
 నేడిండ్లు భుక్తికి నెఱిఁగి ద్రోసి
 లఘువు నంతోఽపాంత్యలితమ్ము గాఁ గూర్చి
 భుక్తికి రెండిండ్లుఁ బుచ్చి ద్రుతకు

నొక్కయిలు గూర్చి భుక్తికి నొక్కయిల్లె
 చేతిలో లెక్క సరిపామిచే విరామ
 మిడుచుఁ గొదవకు నడచుట నెసఁగు మిశ్ర
 నష్టతాళంబు, రామభూనాయకేంద్ర!

121

వ॥ మఱియు మిశ్రకోద్దిష్టతాళం బెట్టి దనిన

122

సీ॥ మిత్రతాళమునఁ బమ్మిన ద్రుతలఘుగురు
 స్థితములఁ గని పట్టి పోల్కి నిట్లు
 సవరించి సరి యైనసంఖ్యల కివి వచ్చె
 నని భుక్తి యెప్పటియట్లు త్రోసి
 యట విరామముఁ జూచి యిది సరిపోనులె
 క్కకు వచ్చె నని దెల్పి కణఁగి మాత్ర
 కొదవకునుం ద్రుత మొదవుటఁ దెలియించి
 సరిసంఖ్య లన్నియుఁ జక్క నొక్క

నియతిగాఁ గూడి యాసంఖ్య నిజమహత్తు
 సంఖ్య నూడ్చియుఁ జిక్కిన సంఖ్యఁ జూచి
 యిట్టితాళంబు నిచ్చోట నెసఁగె ననిన
 మిత్రకోద్దిష్ట మిది, రామమేదిసింద్ర!

123

వ॥ మఱియును ఖండజాతి నష్టోద్దిష్టంబు లెట్టి వనిన

సీ॥ అడిగిన లెక్కను మహతు లెక్కను ద్రోసి
 యంత్య ముపాంత్యబాణానితా,
 ములఁ గూర్చి యైదింట్లు ప్లేతభుక్తికి నొసంగి
 గురున కంత్యోపాంత్యశరయుతము గ
 నమరించి భుక్తికి నయి దింట్లు వర్జించి
 యంత్య ముపాంత్యగృహంబుఁ గూర్చి
 లఘువుకు మూఁ డింట్లు లలి భుక్తి ద్రోయుచు
 ద్రుత కొక్కయిలు గూర్చి యొనర భుక్తి

యొక్కయి లైచ్చి జేతిలో లెక్కయింట
 లెక్కలకుఁ దగ్గమాత్రల లెక్క కొదవ
 కెనయఁ గూర్చు రనుద్రుత మిట్లు ఖండ
 నష్టతాళంబు, రామధూనాయకేంద్ర!

125

వ॥ మఱియు నుద్దిష్టక్రమం బెట్టి దనిన

126

సీ॥ ఖండతాళమునందూ గలద్రుతలముగుగు
 హతమున కని తొంటిగతిని గృహము
 లొనఁగూర్చి సరిసంఖ్య లొనరిన నివి వచ్చె
 నని భుక్తులారిత నమరఁ ద్రోసి
 సరి పోనిలెక్కల కరయ ననుద్రుతుల
 మాత్రల కొదలకు మఱి విరామ
 మున్నది యనితెల్పి నిన్నగా సరిలెక్క
 లన్నియు నొకటిగా నమరఁ గూర్చి

యట్టి సంఖ్యను ద్రోసి యా మహాతు సంఖ్య
 లొన మిగిలిన సంఖ్య ననాము గాను
 నిట్టితాళంబు లీపట్ల నెనఁగు నని
 దనరు నుద్దిష్ట మిది, రామనుజనాథ!

127

న॥ మఱియు సంకీర్ణ జాతి నష్టోద్దిష్టంబు లేర్పఱచెద. తత్క్రమం బెట్టి
 దనిన.

128

సీ॥ ఆడిగిన సంఖ్య మహాత్ము సంఖ్యను ద్రోసి
 యంత్ర ముపాంత్యంబు లబ్ధగర్భ
 పర్వంబు లొనఁగూర్చి భవ్యపుత్రంబున
 కిండ్లు తొమ్మిది భుక్తి కిటు గురునకుఁ
 బరఁగ నంత్యోపాంత్య పద్మాసనులఁ గూర్చి
 యిండ్లు తొమ్మిది భుక్తికి నెనయఁ ద్రోసి
 యంత్ర ముపాంత్యంబు నమరించి లఘుపురు
 భుక్తి నే డిండ్లు పొనఁగ విడిచి

యొకటి గూర్పుచు ద్రుతభుక్తి కేనొక టిడి
 చేతిలో లెక్క సరి పోమిచేత మాత్ర
 కొదవచేత ననుద్రుతు ల్గూర్చి సంక
 రాఖ్య నప్తంబు, రామనృపాగ్రగణ్య!

129

న॥ మఱియు సంకీర్ణోద్దిష్ట తాళంబు లెట్టి వనిన.

130

సీ॥ సంక్షిప్తతాళ మెసంగఁ బ్లుతంబున

గురుద్రుతలఘువులు గూర్చి యిల్లు

జల గూర్చి సరి యైన సంఖ్యల కివి గల్గె

నని భుక్తి మునుపటియట్లు త్రోసి

మఱియును ద్రుత లున్న వరుసలు గని యవి

సరి పోని లెక్కలజాడ లనుచు

మాత్రల కొదవకు మలయ విరామంబు

లని యుంచి సరిలెక్క లన్ని యొక్క

హరువుగాఁ గూర్చి యా లెక్క దామహత్తు

లెక్కలోఁ ద్రోసి మిగిలిన లెక్కఁ జూపి

యిట్టి తాళంబు లిచ్చోట నెసంగు ననంగఁ

బరఁగు నుద్విష్ట మిది. రామపార్థివేంద్ర!

131

స॥ ఇట్లు ప్రస్తావనవ్యతాళంబుల కత్యావశ్యకంబు లైన దశవిధ నష్టోద్విష్ట తాళోద్ధారకమంబు తెలిసిగించితి. అదియునుంగాక యవి సత్పంచ జాతీయ ప్రస్తావనయంబున వివరింప లే దయ్యె. ఇట్టిని ప్రస్తారంబు. ఇట్లు కాలాదిజాత్యంబు లైన మహాప్రాణంబు లైదును గ్రహాది ప్రస్తారాంతంబు లైన యువప్రాణంబు లైదును గూడ దశప్రాణంబులు నిరూపితంబు లయ్యె. ఇట్టి తాళ శ్రీప్రాణంబులందఁ బూర్వోద్దేశకమంబు. గ్రహంబు పిమ్మట జాతి కాక, జాతి పిమ్మట గ్రహంబు లేదు. కావునఁ బ్రసిద్ధి పూర్వోద్దేశంబు లకు వ్యత్యాసం బెట్లు నేయం దగు నన్నచో, వినుము. తత్పూర్వోద్దేశంబు పరిగణనామాత్రక ప్రయోజనం బగుఁ గాని తారతమ్యాపాదకంబు గాదు. కావునఁ దారతమ్యంబుగల్గుటంజేసి వ్యత్యాసకరణంబు దోషాపాదకంబు గా నేరదు. అట్టి తారతమ్యం బెట్టిదనిన వినుము, తాళప్రాణికీ గాలప్రాణంబు చైతన్యస్వరూపంబు. మార్గం బాకారవిశేషరూపంబు. క్రియాప్రాణంబు సహజ చర్యా ప్రతిపాదకంబు అంగప్రాణంబు కరచరణాది రూపంబు జాతి జన్మ స్థానంబు. కావున నీ యైదును నత్యావశ్యకంబు లైన మహాప్రాణంబు లనం బరఁగు. మఱియు గ్రహం బన్నది గ్రాహ్యగ్రాహకత్వని రూపకంబు. కళాప్రాణంబు తేజోబలప్రతిపానంబు. లయప్రాణంబులకుఁ దారతమ్యంబు వివరించుట వలన జాతిగ్రహ వ్యత్యాసంబు నేయుటంజేసి

పూర్వోద్దిష్టమార్గంబునకు శ్రేయస్కరం బగుఁగాని, భంగంబు గాదనియును నది కల్పనాచమత్కారం బనియును గుణగ్రాహకు లైన భరతజ్ఞ శేఖరు లంగీ కరింపవలయు. ఇట్లు దశప్రాణయుక్తంబై తౌర్యత్రిక ప్రపంచనిర్వాహకం బై సకలభరత శాస్త్రప్రతిపాదితం బై శివశక్త్యాత్మకం బైన నాట్యవేదంబునకు మహాప్రాణంబునుబోలె నాంది మూలం బైనాదాత్మక సదాశివస్వరూపం బై లోకప్రసిద్ధం బైన యీమహాతాళంబు పంచజాతీయ ప్రస్తారయుక్తంబు పార్వతీ పరమేశ్వరుల యీశానాది పంచ ముఖంబులనుండి చంచత్పుట చాచపుట పణ్మతా పుత్రిక సంపద్యేష్టాద్భుట నామకంబు లైదు పంచమహా తాళంబులు క్రమంబున సంభవించె. తాదృశపంచతాళ జననాంతరంబున నాదిభరతాచార్యుఁడైన యమ్మహేశ్వరుండు తదనుగుణంబు గా మఱి యును సూళాది సప్తతాళంబులు గల్పించి మార్గంబునఁ దౌర్యత్రికవ్యవహారంబు గావింపుచు నుండఁ దద్వీతీయ భరతాచార్యుం డైన చతుర్ముఖుండు తాదృశతాళభేదమ్ముల మృహనశ్చేత్సరునిలన సుగ్రహించి తత్తాళానుగుణంబు గాఁ దత్పంచతాళంబులతోఁ గూడ నూటయిరువదినాల్గు తాళంబులు వేఱొకల్పించి లోకప్రసిద్ధంబు గావించె. కావున నిట్టి యాది మహేశ్వరేరితంబు లై తౌర్యత్రికవ్యవహార దర్శకంబు లా సూళాదిసప్త తాళంబులు ముందఱ నెఱింగించి పిమ్మట బ్రహ్మనిర్మితాదితాళభేదంబులు క్రమంబున నిరూపించెద. ఈలయాలాదితాళంబు లన్నవి మార్గదేశిభేదం బులచేత రెండు తెఱింగు లై యుండు. అందు మార్గసూళాదులు శుద్ధ లక్షణంబు లై దేవలోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. దేశ్యసూళాదులు భూలోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. అట్టి సూళాదిసప్తతాళంబులకుఁ గ్రమం బున నామంబులుఁ దల్లక్షణంబులును నెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన. 132

సీ॥ ధ్రువము మత్యంబును రూపకాఖ్యంబును
 జంపెయుఁ త్రిపుటాఖ్యచారుతాళ
 మటతాళ మేకతాళాఖ్యంబ నగ నిట్లు
 సప్తతాళంబులు జరుగు నిందు
 ధ్రువ మయ్యె లఘుద్రుతలఘులఘు మత్యతా
 తాళము లఘుద్రుతలఘుక్రమముఁ గాంచె
 ద్రుతలఘుస్ఫురితంబు రూపకం బగు జంపె
 లఘు విరామద్రుతములతో నొప్పు

ద్రీపుటతాళ మెసగు ద్రుతి త్రికవిరామ
మగుచు నాద్యంతలఘుమధ్య మైన రెండు
ద్రుతము లటతాళ మగు నొక్క ద్రుతము నేక
తాళ మగునయ్య, రామభూపాలవర్య!

133

వ॥ ఇట్లు నిరూపితంబు లైనసప్తతాళంబులలోన విరామయు క్తంబు
లైన జంపె త్రిపుటతాళంబులు రెండునుం గాక తక్కినద్రుతాదిపంచతాళం
బులు విరామవ్యవహారరహితమైన చతురశ్రహేతియందు మఱియు విరామ
యు క్తంబులైనత్ర్యశ్రాదిచతుర్జాతులయందు ఝంపాత్రిపుటాదిస్తతాళంబులు
గలిగియుండు. అట్టితాళభేదం బక్షరకాలభేదంబువలనఁద త్తజ్జాతీయంబుగాఁ
దెలిసి బుద్ధిమంతులు తౌర్యత్రికంబునందుఁ బ్రయోగింపవలయు. అట్టి సప్త
తాళంబులు సకల మతసాధారణంబు లైనను నొక్కొక్కటి ప్రకృతంబునఁ
బ్రత్యేకమునిజనాభిమతంబు లై ప్రయుక్తంబు లయ్యె. అట్టి మునిజనంబుల
నెఱింగించెద. అది యెఱిదనిన.

134

క॥ కుంభభవుండు నభస్య
త్సంభవుఁ డాయాజ్ఞవల్క్రి సంగీతాదుల్
గుంభితరూపకతాళా
గంభకు లై నడిపి రపుడు రహి, రామనృపా!

135

క॥ అర్జునమతంగకోహళం
లార్జవమున మారుతాఖ్య మగుతాళంబున్
వర్జింపః సమ్మత మని
యార్జింపిరి, రామభూవరామూల్యమణి!

136

క॥ భరతచ్యవనకనండి
శ్వరముఖ్యులు నృత్తగీతవాదిత్రములన్
దొరయంగ జంపతాళము
చర మని వాడుదురు, రామపార్థివచంద్రా!

137

కం॥ జలజభవశంఖపాలక

బలవద్దశవలలముఖ్యభరతాచార్యుల్

లలిత మని త్రిపుటతాళము

పాలుపునఁ జేకొని, రామధూపాలమణి!

189

కం॥ గుహదేవేంద్ర బలీంద్రులు

మహితంబు గ సృత్తగీతమార్గాదులకున్

విహితం బని యటతాళము

ప్రహతముగాఁ గొనిరి, రామపార్థివతిలకా!

139

కం॥ సకలసురసమ్మతం బై

సకలబ్రహ్మాంబురీతి సన్నత మగుచున్

సుకరము గ నేకతాళము

ప్రకటసిత్తిఁ గాంచె, రామపార్థివతిలకా!

140

ప॥ ఇవిధంబునఁ సూళాదిసప్తతాళలక్షణం బెఱింగించి, వెండియు బ్రహ్మనిర్మితం బైన నూటయిరువదినాల్గుతాళంబులకు లక్షణం బెఱింగించెద. అవియును బ్రహ్మాంగసంభవంబు లై విప్రాదిచతుర్జాతీయంబు లైన ద్రుతాదిశుద్ధచతురంగంబు లాటులయందుఁ గలుగుటఁజేసి క్రమంబున న్నవ్వి తాళంబులు నాల్గు తెఱంగు లయ్యె. అందులో ద్రుతాదివిప్రతాళంబులునాల్గును, లఘ్వాదిక్షత్రియతాళంబు లేబదియాటును, గుర్వాది వైశ్యతాళంబు లిర్వదియాటును, భుతాదిశూద్రతాళంబు లెనిమిదియును గూడ నూటయిరువదినాల్గు శుద్ధతాళంబులకు ద్రుతాదిక్రమంబున నామంబు లుద్దేశించెద. మొదట నేకతాళంబు నుత్తశేఖరంబును దర్పణంబును, జర్పరి యును, గందర్పంబును, రంగతాళంబును, బరిక్రమంబును, వర్ణభిన్నంబును, రాజనూడామణియును, నవమాలియును, మిశ్రవర్ణంబును, తురంగలీలయు, ద్విత్వీయకతాళంబును, మకరందంబును, గుడుకతాళంబును, గ్రీడాతాళం బును, సంతరక్రీడయును, చీపకంబును, విషమంబును, బూర్ణకగళోళంబును, యంపత్యతీయంబును, లలితయును, గరుణాతాళంబును, పటాళంబును, వర్ణ సంబును, నాదితాళంబును, నాఖుశరీరంబును, సింహతలయును, శ్రీరంగ

తాళంబును, దాళలీలయు, రాగజలీలయు, ద్రిభిన్నంబును, చీరవిక్రమం, బును, హంసలీలయు, సింహవిక్రీడితంబును, ద్రిశ్రవర్ణంబును; వర్ణ తాళంబును, హంసనాదంబును, సింహనాదంబును, మల్లికామోదంబును, శరభలీలయు, విజయానందంబును, బ్రతితాళంబును, గీర్తి తాళంబును, బ్రకాశమధ్యంబును, రాజవిద్యాధరంబును, సకారమత్యంబును, నిస్సారకంబును, ద్రిభంగియును, సమతాళంబును, నందనంబును, నుద్వీక్షణంబును, మధ్యక తాళంబును, నభి నందనంబును, మల్లికతాళంబును, ననంగ తాళంబును, నందితాళంబును, గుండారతాళంబును, ముకుందతాళంబును, విషమకంకాళంబును, ఝంఝట తాళంబును, నభంగ తాళంబును, జతుర్ముఖంబును, బ్రతిమత్యంబును, వసం తంబును, రతితాళంబును, వర్ణయతియును, జ్యముఖంబును, విలోకితాళం బును, లలితప్రియంబును, బద్ధాభరణంబును, భేతాళంబును, నుత్సవతాళం బును, మర్మక తాళంబును, నిస్సారణజయతాళంబును, గంతుక తాళంబును, భద్రబాణంబును, ఘనమత్యంబును నిట్టిట...దులైన యేబదియాలు తాళం బులు క్షత్రియతాళంబు లయ్యె. వెండియుఁ జంచత్పుటంబును, జాచపుటం బును, నుద్భటంబును, సింహవిక్రమంబును, బ్రత్యంగంబును, రంగద్యోతం బును, రాజతాళంబును, జతుర్దశవర్ణంబును, రంగప్రదీపికంబును, రంగాభరణంబును, సింహనందనంబును, జ్యోతీభకారమత్యంబును, భేతాళంబును, గాకలప్రియంబును, బ్రక్షిర్తితాళంబును, బిందుమాలితాళంబును, మధ్యక తాళంబును, ధంకిక తాళంబును, సమకంకాళంబును, జతుస్తాళంబును, రాజ బంగారంబును, జగజంపెయును, శ్రీనందనంబును, దిగ్విజయంబును, ఝల్లికా తాళంబునను నిట్టి యిరువదియాలు తాళంబులు గుర్వాదు లైనవైశ్యతాళం బు లయ్యె. పట్టితాపుత్రకంబును, సంపద్వేష్టాకంబును, ఖండవర్ణంబును, విజ్యతాళంబును, భిన్నచతుర్ముఖంబును, బ్రతాపశేఖరంబును, ద్రిమాత్ర యును, నవాభరణంబును, నిట్టియేనిమిది పుత్రాదు లైనశూద్రతాళంబు లయ్యె. ద్రుతాదు లైనముప్పదినాల్గుతాళంబులకుఁ గ్రమంబున లక్షణంబు లెఱింగించెద. అది యెట్టి ననిన.

సీ॥ ఇక ద్రుతాన్నిత మైసయేకతాళం బొప్పు
 నర్థమాత్రస్ఫూర్తి నధిగమించి,
 ద్రుతవిరామాధ్యమై ద్రుతశేఖరం బొప్పు
 ముక్కొలుమాత్రచే ముద్దు గుర్చి-

ద్రుతయుగ మొకగురుస్థితి మూడు మాత్రలు
 గల్గి దర్పణతాళజ్ఞాన మమరు
 నష్టవార మనుద్రుతాంత్య ద్రుతద్వయ
 మేకలఘుస్థితి నెనగుకతన

బదియు నెన్నిదిమాత్రలఁ బరిఘిల్లి
 బ్రహ్మజాతీయరూపవిభ్రమము లేక
 చర్చరీనామతాళంబు సంఘటిల్లు
 సమితకృతపుణ్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

142

కం॥ బిందుద్వయయగణోన్నతి
 నందంబుగ నాటుమాత్ర లమరంగ వెలయం
 గందర్పనామతాళము
 పొందుగ విను, గోసలూరిబుధజనపాలా!

143

కం॥ నాలుగు ధ్రువములు గురువులు
 నాలుగు మాత్రలు చెలంగ, నలుమోప్పంగా
 మే లయ్యె రంగతాళము
 పోలంగా, గోసలూరిబుధజనపాలా!

144

కం॥ వలయద్వయ పగణంబులు
 పలగొన్నను బంచమాత్ర విల్లభ మగుచున్
 వెలయుఁ బరిక్రమతాళము
 పాలు పమరంగ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

145

కం॥ ద్రుతయుగ్మము లగసంగతి
 నతుకఁ జతుర్మాత్ర మగుచు నతులిత మగు నీ
 గతి వర్ణభిన్నతాళము
 హిత మెనయంగ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

146

కం॥ గణనకు బిందుద్వితయన
 గణములు ద్రుతయుగము లగము క్రమమున నిలువం
 బ్రబుత మగు రాజచూడా
 మకీ మాతాప్రకముఁ గళయు మన, రామనృపా!

147

సీ॥ వలయచతుష్కంబు వరలఘుద్వితయంబు
 నవ్వల దుగ్రతయుగ్మ మవల గురువు
 క్రమ మొప్ప నీరీతి ఘటియింప సప్తమా
 త్రేలు గల్గె నవమాలితాళ మొప్ప
 ద్వాదశదుగ్రతముల వరుసలో నాలవ
 దవుదుగ్రత కవల నాలవవలయము
 న కొక్కొక్క వెన్నను సర్వచంద్రము నిల్పు
నందు కతన

నాదు ముక్కాలుమాత్రయై పాదుకొనఁగఁ
 దనరుఁ డా మిశ్రవర్ణాఖ్యతాళ మరయ
 నిదియు జాతిని జొరరానివిధము గాంచు
 రామధూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

148

కం॥ దుగ్రతయుగళము లఘు వొక్కటి
 జాత గూర్పఁ ద్రిమాత్ర మగుచు సన్నుతి మగు స
 మ్మత మై తురంగ లీలా
 ప్లతతాళము, కోసలూరిబుధజనపాలా!

149

కం॥ మలయద్వితయము లలముసు
 దలకొన్న ద్విమాత్ర మగుచుఁ దనరుచు సుంధుం
 జెలఁగి ద్వితీయకతాళము
 పాలు పొందగఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

150

కం॥ బిందుద్వయ మొకగురువును
 బొందు గ నగణంబుతోడఁ బాలుపొందఁగ ప
 ట్నుందరమాత్రేలు గల మక
 రరాజాహతతాళ మొప్ప రహి, రామస్మపా!

151

శీ॥ రెండుద్రుతములు లఘువులు రెండు గూడి
 మూడుమాత్రలతోడను ముద్దు గుల్కి
 దనరు చుండెడుచు గుడుకతాళ మరయ
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

152

కం॥ అకలంక ద్రుతయుగ్మము
 నొక యనునాసికము మఱి గు నొకటియుఁ గాలా
 త్మక మయి క్రీడనా
 మక తాళం బొప్పు, రామ! మానవనాథా!

153

శీ॥ ద్రుతము లొకమూఁ డనుద్రుత మొకండు
 నులసి యొక్కటి ముక్కాలుమాత్ర చెలంగ
 నుత్తరక్రీడ యనుతాళ మొదని మించు
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

154

శీ॥ అర్థమాత్రద్వయంబును నవలఘువు
 యగణమును గూడ సప్తమాత్రాఢ్య మగుచు
 దీపకాహ్వయతాళంబు దీప్తి గాంచె
 గామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

155

శీ॥ ద్రుతపతుష్టయమును ద్రుతమును బిందు ప
 తుష్టయంబును నచుద్రుతముఁగలసి
 నాల్గు సర్థమాత్ర నలువొంది విషమాఖ్య
 తాళమది ద్విజాతినూలి వెలయు.

156

శీ॥ అర్థమాత్రచయము హగణముతోఁ గూడి
 పంచమాత్రలు గలపరంగ బూర్ణ
 కంఠోలియు యుండు ఘనబిందుయుగ్మంబు
 గాంగ నొప్పమాత్ర గలుగ, రామ!

157

శీ॥ ఉండి కంఠోళ మిరవంది రెండుద్రుతలు
 నొకవిరామము నొకలఘు వొడవెనేని
 మలసి యుండు రెండుగాల్మాత్ర గలిగి
 వెలయుచుండును, రామభూపాల!

158

కం॥ ద్రుతయుగళ మర్థచంద్రము

ద్రుతము విరామమును గూడఁ దోడ్చి మాత్రలో

కృతిఁ గూడి రెండు వెలయఁగఁ

దృతీయతాళ మది యగును, ధీరవరేశాస్య!

159

సీ॥ బిందుయుగ్మంబును బెంపొందు గలమును

గూడి మాత్రలు నాల్గు కొమరు మీఱ

లలితతాళం బొప్పె వలయచతుష్కంబు

నిండింప మాత్రలు రెండు గల్గి

కరుణతాళం బొప్పె ఘనబిందుషట్కంబు

మురు వొప్ప ఘాత్రలు మూడు గల్గి

షట్తాళ మిరవం దె షడ్ధ్రుతద్వయమును

లఘువును బ్లుతమును లలితగురువు

నొకటి ఘటియుంప సప్తమాత్రకము లమర

వర్ధనాహ్వయతాళంబు వరలు ననుచు

భరతశాస్త్రజ్ఞు లైనట్టిభవ్యజనులు

తెలియఁజేసిరి, రామధాత్రితలేంద్ర!

160

సీ॥ వలయయుగళంబు జగణ మవ్వలను గురువు

నొకటిఁ గూర్చిన మాత్ర లాటొకటి గాఁగ

రాజనారాయణాహ్వయరమ్యతాళ

మింపు మీతెను, రామధూమింద్ర తిలక!

161

కం॥ ద్రుతయుగ్మము నొకగురువును

నతులితగతి మూడు మాత్ర లై చెల్వొందన్

మతి నెంచ మదనతాళము

విరతస్థితి గాంచె, రామ! సుతవిశేషమా!

162

సీ॥ అర్థమాత్రయుగంబు హ్రస్వయుగ్మంబును
భావబిందుద్వయభనభములను
మలయంపఁ బడియేనుమాత్రలఁ బార్వతి
లోచనతాళంబు లోకువయ్యె
ద్రుతచతుష్కముమీఁదఁ దొడరి విరామంబు
రెండుపాతికమాత్ర నిండ గరుడ
తాళంబు చెలువం దెఁ దగుద్రుత మొక్కటి
లఘుగురుయుగ్మంబు లలిని గూడ

మూఁడు నరమాత్ర లయు తాళమునకు వెలయు
ద్రుతయుగవిరామలలములతోడి స్వత్రము
గలయ లక్ష్మీశతాళంబు వెలయ నాట
పాతికయ మాత్ర యన, రామపార్థి వేంద్ర!

163

గీ॥ అందు యుగమును ద్రుతబిందు లమరలఘులు
రెండుముప్పాతికమాత్ర నిండఁగలిగి
రంగవర్ధనతాళము రహిని నొప్పు
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

164

వ॥ ఇవిధంబున దుితాదు లైనవిప్రతాళంబులు ముప్పదినాల్గును,
వీవరించి యింక లఘ్వాదు లైనక్షత్రియతాళంబు లేఁబదియాటింటికిఁ గ్రమం
బున లక్షణంబులు ప్రతిపాదించెద. ఆకర్ణింపుము.

165

కం॥ ఏకలఘుస్ఫురితం బై
యేకోజ్జ్వలమాత్ర మగుచు నింపు దనరెప్పన్
శ్రీకలిత మాదితాళము
ప్రాకటశంభసాంద్ర! రామపార్థివచంద్రా!

166

కం॥ ఒకలఘు వసుద్రుతంబులు
నొకటి నుఁ గాలాత్మ గాఁగ నొత్తిపై వెలయన్
సుకరము లఘుభేదకనా
మకతాళము వెలయు, రామమనుజాధికా!

167

కం॥ నరకద్వయమధ్యంబును

బరంగంగ బిందుత్రయంబు భాసిలు మూయన్

నవమాత్ర సింహలీలా

వరతాళమునందు, రామవసుధాధీశా!

168

కం॥ సగణంబు లఘువు పుత్రమును

నగణితమాత్రాప్రకమ్ము నగుచు నెసంగన్

సొగసుగ శృంగారాహ్వయ

మగుతాళము, రామభూతలాధీశమణి!

169

కం॥ రతిలీలాతాళంబున

కతులితలఘుయుగము రెండు యమతము లమరన్

మతి నెంచ నాటుమాత్రలు

సత మై విలసిల్లు, రామజనపాలమణి!

170

సీ॥ లఘుచతుష్కము మీద లలితవిరామంబు

గలిగి యున్నను లేక తొలగియున్నఁ

గ్రమ మొప్ప నాల్గుగాల్మాత్రయు నైన

నాలుగుమాత్రల మేలి మైనఁ

దనరంగ గజలీలతాళంబు విలసిల్లె

లఘుగురుపుత్రములు లలిని గూడి

యాటుమాత్రలు గాంగ నమరుఁ ద్రిభిన్నాఖ్య

తాళంబు లఘుయుగ్మ...యమళ

ములు ఘటించిన పంచమాత్రలు వెలుంగ

వీరవిక్రమతాళంబు వెలయు ననుచు

శరతశాస్త్రజ్ఞు లెల్లరు పలికి రిట్లు

రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

171

కం॥ వరలఘుయుగ్మమునన్ ద్రుత
భారస్థితి గాంచి రెండు పాతికమాత్రన్
గిటికొన్న హంసలీలా
స్థిరతాళము వెలయు, రామ! ధీరవరేణ్యా!

172

సీ॥ మాత్రయుగ్మంబును మిటియొక్క ప్లతమును
రలమును బ్లుతయుగ్మకలిత మగుచు
నొనగూడ బదియు నాటొక్కమాత్రగ నయి
సింహవిక్రీడాఖ్య జెలగి మించు
సరళంబు ద్రుతయుగ్మ సగణంబు లలవడి
షణ్మాత్రకలిత మై జరిగెనేని
త్ర్యశ్రవణ్ణాభిఖ్య మగుమేళ మిరవండు
నాద్యంతలఘుమధ్య మార్ధచంద్ర

నవకసంగీతదశలఘుప్రవణమర్మ
వర్ణతాళంబు ద్వాదశభరితమాత్ర
వర్ణతస్థితిత్రియవర్ణముఖ్య
వర్ణమయ్యెను, రామభూవరలలామ!

173

గీ॥ హ్రస్వ మొక్కటి ప్లతయుగ్మ మర్ధమాత్ర
యుగళ మెన్మిదిమాత్రల నొటపు మీటి
.....దగ హంసనాదాఖ్యతాళ
మరయ నొప్పును, రామభూవరలలామ!

174

కం॥ యగణమగణంబు జోడై
నిగిడినమాత్రాష్టకంబు నెగడ వగణ్యం
బుగ సింహనాదతాళము
జగములలో నెప్పుడు, రామజనపాలముణి!

175

శీ॥ సరళయుగళమ్ము ద్రుతచతుష్టయము గల్గి
నాటుమాత్రలు తదిశాణ.....మమరే
మల్లికామోదతాళంబు మహిమఁ గాంచి
తెలియఁ దగునయ్య, రామధాత్రీతలేంద్ర! 176

శీ॥ మాత్రయుగ్మంబు చతుర్థమాత్రములను
హ్రస్వయుగళంబుఁ గూడంగ నాటు మాత్ర
లమరి విలసిల్లు శరభలీలాఖ్యతాళ
మద్భుతం బయ్యె, రామస్రపాగ్రగణ్య! 177

క॥ లలమును మగణముఁ గూర్చిన
నలునడిమాత్రాష్టకంబు నలు వై మీఱన్
విలసిల్లు విజృంభణదన
బలవాతాళంబు, రామపార్థివచంద్ర! 178

క॥ వెలయుగ మాత్రేద్వయమును
వలయద్వయ మింపు మీటు వరమాత్రలచే
వెలయుచుఁ బ్రతితాళంబులు
పాలుపొందెను, గోసలూరిబుధజనపాలా! 179

క॥ సరగల నాతతగణప్లత
సాహస్థితి గాంచి ద్వాదశస్థిరమాత్రాల్
కర మొప్పు సేతుతాళముఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా! 180

శీ॥ లగము ప్లతమును ద్విత్రయుగళంబుఁ గూడి
సప్తమాత్రప్రచారంపు సంఖ్య లలర
రాజవిద్యాభరాహ్వయరమ్యతాళ
మతిశయిల్లెను, రామభూపాగ్రగణ్య! 181

కం॥ ఓలిగ నగణము భగణము

కేలిక నొగి సప్తమాత్రక్రిత మగుచుం

గ్రాలంగా సంకాశమ

తాళము లిరవందు, రామధరణీనాథా!

182

కం॥ సగణము బిందుచతుష్కము

సోగియంగ షణ్మాత్రమహిమ సొంపులు గుల్కం

దగంగా సకారమత్యక్

మగణితముగ, రామభూవ రామూల్యమణి!

183

గీ॥ లల మనుద్రుతయుక్త మై మెలంగెనేని

రెండుపాతికమాత్రచే నిండ్ వెలయుఁ

జారు నిస్సారుకాభిఖ్య సరసతాళ

మఖలగుణధన్య! రామ! గుణాగ్రగణ్య!

184

గీ॥ భగణహగణప్రకారంబు భాసిలంగ

సప్తమాత్రలఁ గైకొని సకలనటులు

చాలఁ గొనియాడఁగఁ ద్రిభంగితాళ మొప్పు

భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

185

గీ॥ మాత్రయుగళంబు వలయయుగ్మంబుఁ గూడి

యర్థచంద్రంబుఁ గలసిన నగ్రజాతి

కర్ణ మనఁగాక సమతాళ మమర మూఁడు

నరయ మాత్రలు, రామభూపాగ్రగణ్య!

186

గీ॥ లఘువు లొకరెండు దృఢయుగళంబు స్థితము

వరుసఁ గూడిన షణ్మాత్రవై భవంబు

దనర నందనతాళంబు తక్షణ్ణై లెంచ

వెలయుచుండును, రామభూనిభులలామ!

187

కం॥ ఉద్వీక్షణతాళంబును

సుద్వీక్షణ మయ్యై సగణయోగము మాత్రల్

విద్వన్నుత నా ల్లంచును

విద్వజ్జను లందు, రామ! విబుధస్తోమా!

188

కం॥ సరళద్వయవలయద్వయ

సరళంబులు బిందుయుగము సంధిలి మాత్రా

ధరమా దువర్ణమత్యక

వరతాళమునందు, రామ వసుధారమణా!

189

గీ॥ హృస్వవలయంబునకు మీఁద హృస్వవలయ

యమళములు గూర్చు బంచమాత్రాధ్య మగుచు

హరువు మీతెను నభినందనాఖ్యతాళ

మాద్యగుణధన్య! రామభూపాగ్గణ్య!

190

కం॥ వలమును వలయద్వయమును

గల మనునాసికము లైదు గాల్యాత్రము గా

పెలసెను మల్లికతాళము

పాలుపొందుగఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

191

సీ॥ సరలఘటాస్విత సగణాఘటంబులు

మలయ నేకాదశమాత్రా లమరుఁ

దగు ససంగాహ్వయతాళంబు మఱియును

లఘుయుగద్రుతేఱుగ్మ లలగగములుఁ

గలిగి తొమ్మిదిమాత్రా లలవడ నందితా

ళము వెన్న నగణంబు లగముఁ గూడ

పైకొన్న షణ్మాత్రాఁ జారుతాళం బొప్ప

లఘువును ద్రుతేఱుగ్మలగము లమరుఁ

బంచమాత్రాన్వితము కుండభవ్యతాళ

మమరు యగణాధ్య మైనచో నైదు మాత్ర

తోలి మెఱయంగ విషమకంఠాళతాళ

మమరే యిటొందె, రామస్మపాగ్గణ్య!

192

కం॥ నగణానుదుత్తకలితం

బగుచునుబాదాన్వితాంతమాత్రాచిత మై

నెగడినయప్పటితాళము

పొగడంగఁ దగుఁ, గోసలూరి బుధజనపాలా!

193

గీ॥ ఒక్కలఘువుతోడ నొకదీప్త మొనఁగూడ

నాల్పమాత్ర లమరి నలుపు మీటి

వెలయు మఱి యభంగవిశ్రుతతాళంబు

బుధవిరామ! భూప! పురుషరూప!

194

కం॥ ఒకజగణం బొకదీప్తము

సుకరంబుగఁ గూర్చ సప్తశుభమాత్రలచేఁ

బ్రకటచతుర్ముఖతాళము

సకలోన్నత మయ్యె, రామజనపాలమణి!

195

కం॥ కృతు లెంచ సగణభగణము

లతికిన నది యష్టమాత్రలమరంగఁ దనరం

బ్రతిమత్యతాళ మిది య

ద్భుతము గ విను, కోసలూరిబుధజనపాలా!

196

సీ॥ నగణంబు మగణంబు నవమాత్ర లై నిల్వ

లలిని వసంతతాళంబు వెలయు

వగణాన్వితంబు గా వరలేడు రతితాళ

మరయంగ శబ్దత్రయాధ్య మయ్యె

లద్యయబద్యయలాలితం బగువర్ణ

యతితాళ మష్టమాత్రాంక మయ్యె

సలవలయద్యయసరళ మై జయముఖ

తాళంబు మఱి త్రైధన్య మయ్యె

లఘువు గురువును ద్విత్వయుగళంబు స్థితముఁ
గూడి యా తొక్కమాత్ర గా గుఱుతు మీఱఁ
దగు విలోకితతాళంబు తక్షణ్ణ తేంచ
రామభూపాల! శాశ్వతరమ్యశీల!

197

కం॥ లలితగణంబులు గూడిన

విలసిత మై సప్తమాత్రవిశ్రుత మగుచున్
లలితప్రియతాళం బగుఁ
బొలు పొందగఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

198

గీ॥ నగణమునకు వెనుక యగణద్వయముఁ గూడి
పడియు మూడు మాత్ర లొదవ నేని
సంగతాళ మమరసంగత మై యొప్పుఁ
బుణ్యసాంద్ర! రామభూత లేంద్ర!

199

గీ॥ సరళదీప్తసరళసంయుక్త మై పంచ
మాత్రరూప చుగుచు మహిని వెలయు
భరతవిదులు మెచ్చ బంధాభరణతాళ
మరయ, రామభూప! యవనినాథ!

200

కం॥ లగలలములు వలయద్వయ
మగణిత షష్ఠాత్ర లమర నతిజయతాళం
బగు నండు భరతవేత్తలు
పొగడం దగుఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

201

కం॥ వలపా యొక్కమహోత్సవ
విఫులం బగు సత్సవాఖ్యవిశ్రుతతాళం
బుపమింపఁ జతుర్మాత్రా
లపితము మకతాళ మగును, రామశృపాలా!

202

కం॥ నగగమున లలము గూడినఁ

దగు నిస్సారణాయాభ్య తాళము మాత్రలో

నెగడంగ ద్వాదశసంఖ్యను

బొగడం దగు, గోసలూరిబుధజనపాలా!

206

కం॥ లలనలములు ప్లతయుగ్మముఁ

గలసిన పదుమూడుమాత్రీకంబులు వెలయం

జెలువగు గంతుకతాళము

పాలుపందగ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

204

కం॥ నలరలతలవగణంబులు

గలయంగఁ బర్వంగ మల్లికాతాళము చె

ల్వలరగ వింశతిమాత్రీలఁ

బాలుపాండును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

205

గీ॥ నగణభగణసగణరగణంబులును గూడి

పదియు నాటుమాత్రీ లొదవునపుడు

భద్రబాణనామభవ్యతాళం బొప్ప

భువిని, గోసలూరిబుధవరేణ్య!

206

కం॥ సలనగణము లొనఁగూడిన

విలసితమాత్రాష్టకంబు విశ్రుత మగుచున్

వెలయును ఘనమత్యాహ్వయ

సలలితతాళంబు, రామజనపాలమణి!

207

వ॥ ఇట్లు, లఘ్వాదు లైన యేబదియాటు క్షత్రియతాళంబులు నిరూ
పించి, యింక గుర్వాదు లైన వైశ్యతాళంబు లిరువదియాటింటికి గ్రీమం
బున లక్షణంబు లేర్పఱిచెద. ఆకర్ణింపుము.

208

కం॥ గురుయుగ్మము లఘుదీప్తము

లరుదు గ సంధిల్ల మాత్రౌకాప్త మనంగన్

సురుచిర మై చంచత్పుట

వరతాళము వెలయు, రామజనుభాషిణి!

209

కం॥ గలమును లగమును జతగా

వలగొనఁ జానత్పుటాఖ్యతాళము వెలయున్

సలలితపద్మాత్రకములు

పాలుపొందును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

210

కం॥ మగణమన్వితలీలను

బొగడగఁదగి యాఱుమాత్రములఁ జెల్వందన్

నెగడును నుద్భటనామక

మగుతాళము, రామభూవరానర్మమణి!

211

సీ॥ మలపలగపయోగమహిత మై పోదశ

ఘనమాత్రసింహాదిక్రమము వెలయు

మగణంబు లలమును మలసిన యష్టమా

త్రీలు గల్గి పృత్యంగతాళ మొప్పు

గాత్రయలఘుదీప్తకలిత మై దశమాత్ర

లమరంగ ద్యోతన మరయవెలుఁగు

గురుప్లుతదుితయుగ్మగలప మై ద్వాదశ

ధన్యమాత్రీల రాజతాళ మెఱుఁగు

భగణమర్థమాత్రీయుగ మేకిగురువును

నడురి సప్తమాత్రీ లగుచు వెలయు

జగములోన మఱియుఁ జతురశ్రవర్ణక

తాళ మరయ, రామధరణినాథ!

212

కం॥ తగణగురుప్లుతయుక్తం

బగు నిది రంగప్రదీపితాహ్వాయతాళం

బగణితగతి దశమాత్రల

నెగడెను భువిలోన, రామ! నృపసుత్రీమా!

218

కం॥ తలమును దీప్తముఁగూడిన

విలసన్నవమాత్ర మగుచు విశ్రుతలీలన్

వెలయును రంగభరణో

. జ్వలతాళము భువిని, రామజనపాలమణి!

214

సీ॥ తగణాల్లతంబులు లగవలయద్వయ

తగణము ల్పలపముల్ భగణ మొకటి

నిశ్శబ్దనలముతో నెతలు గాఁ గూడిన

ద్వాత్రింశమాత్రవిస్తార మగుచు

సింహనందనతాళ శేఖరం బిం పొందె

రగణంబు తగణంబు రహి వహించి

మాత్రాష్టకంబు గా మలయుచు భువిలోనఁ

దగు జయశ్రీనామతాళ మెపుడు

భగణహగణాల్లతంబులు పరఁగఁ గూడి

పదియుమాత్రల రీతిని బరిధవిల్ల

లలిభకారకమత్యతాళంబు వెలయు

రామభూపాల! జగ దేకరమృశీల!

215

కం॥ రలవలయద్వయదీప్తము

లాలయఁగ జయతాళ మొప్పు నూర్జితలీలన్

విలసితదశమాత్రలచేఁ

బొలుపొందఁగఁ, గోసలూరి బుధజనపాలా!

216

సీ॥ గురులతాల్లతయు క్షకోకిలప్రియతాళ

మాటు మాత్రలచేత నమరియుండు

దగణంబు సరళంబు దనర మాత్రాత్రి మై

శ్రీకీర్తితాళంబు చెలువు గాంచు

సాద్యంతగురుమధ్య మాద్రుతము చతుష్ట
యము మాత్రీషట్క మై యమరేనేని
బిందుమాలినమాఖ్యఁ బెంపొంది గురువల
యప్లతంబులుమాత్రీ లైదు నరయఁ

గాకమధ్యైకతాళంబు ఘనతఁ గాంచె
రగణ మనుపేర నైదు మాత్రీలు చెలంగి
లేంగి కాతాళ మింపొందె తీవితోడ
భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

217

సీ॥ తగణ మెప్పటఁగూర్పఁ దగు సమకంకాళ
తాళంబు పంచమాత్రీలకు నమరు
గురువలయత్రయభరితచతుస్తాళ
మున మూఁడు నరమాత్రీఁ దనరుచుండు
రగవలయద్వయరంజిత రాజబం
గాళంబు మాత్రాప్రకమున వెలయు
గద్యత్రయమును గలిగి ద్రుతంబులు
భవితోన జగజంపె పొలయుచుండు

బాదకలితత్రిమాత్రీసంభరిత నుగుచు
మణియు భగణప్లతంబులు మలసెనేని
యాటునొకమాత్రీ శ్రీనందనాఖ్యతాళ
మిం పెనుగును, రామభూమింద్రీచంద్ర!

218

సీ॥ మగణవగణంబు లొనఁగూడి నెగజేసేని
వెలయఁ దొమ్మిదిమాత్రీల విశద మగుచు
తిగ్విజయనామతాళము దీప్తి గాంచె
రామభూపాల! శాశ్వతరమ్యశీల!

219

కం॥ గురువును లఘుయుగ్మంబును

వరుసను ఘటియింప నాల్గు వరమాత్రలచే

బరంగుచు ఝల్లిక తాళము

బురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా!

220

వ॥ ఇత్తైఱంగున గుర్వాదు లైనయరువదియాలు వైకృతతాళంబు
లును నిరూపించి, యింకఁ బ్లుతాదు లైనశూద్రతాళంబు తెనిమిదింటికీఁ గ్రమం
బున లక్షణంబు తెలింగించెద. అవధరింపుము.

221

సీ॥ పగలముల్ గలపముల్ పరంగినప్పికా

పుత్రంబు ద్వాదశమాత్ర మౌగ్య

ప్లుతమగణప్లుతయుతము సంపద్యేష్ట

మునకు ద్వాదశమాత్రములు దనర్చు

ప్లుతగురుద్రుతయుగ్మములు తగ యుక్త మై

యమరిన ఖతఃపర్వాఖ్యతాళ

మున కెంచబదుమూఁడు ముఖ్యమాత్రలు నిల్చి

ప్లుతగురుప్లుతగురుస్ఫూర్తిఁ దనరి

విజయతాళము దశమాత్రవిశద మయ్యె

ప్లుతలఘుస్ఫూర్తి మాత్రలఁ బొసగునాల్గు

తోన విలసిల్లు భిన్నచతుర్ముఖాఖ్య

తాళ మీలోన, రామధూపాలచంద్ర!

222

కం॥ ప్లుతయుగళం బనునాసిక

యుత మగుఁడు బ్రతాపకేఖరోజ్జ్వలతాళ

స్థితి పాదాన్వితపక్షా

త్రృతతన్ విలసిల్లు, రామధరణీనాథా!

223

గీ॥ త్తలనలత్తలయు క్త మై పాసఁగెనేని
తనరఁ ద్రిమాతృకృన్నామతాళమునకు
మాతృదశకంబు నిజము గా మలయు ననుచు
భరతవిదు లందు, రామభూపాలచంద్ర!

224

కం॥ మఱి దీ ప్తతికలలములుఁ
బరగినబింభరణనామ భాసురతాళం
బరయఁ బదియేనుమాతృలఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

225

ప॥ ఇత్రైఱంగునఁ దొలుత నొకవచనంబుచేతఁ దాళంబు లన్నియు
వరుసగా నుద్దేశించి, వెండియు నలువదియొక్కపద్యంబుచేత ద్రుతాదిబహుది
తాళంబులు ముప్పదినాల్గును, నలువదినాల్గు పద్యంబులచేత లఘ్వాది
క్షుత్రియతాళంబు లేబదియాలును, బండ్రెండు పద్యంబులచేత గుర్వాది
వైశ్యతాళంబు లిరువదియాలును, నాల్గు పద్యంబులచేతఁ బ్లుతాది శూద్ర
దాళంబు లెనిమిదియును గా నంత తాళసంఖ్య ౧౨౪. ఈతాళంబులకు లక్ష
ణంబులు క్రమంబున నేర్పఱచితి. మఱియు నిందులో విశేషంబు ద్రుత
శేఖరంబును, జర్పిరియ, సంతరక్రీడాతాళంబును, నాయంత క్రీడా
తాళంబును, యంపయంత్రితనుకతాళంబును, గరుడతాళంబును, విశ్రాంత్యం
బును, రంగవర్ధనంబును ననునిట్టి ద్రుతాదితాళంబులు పదియును లఘుశేఖరం
బును, గజలీలయు, హంసలీలయు, వర్ణతాళంబును నిస్సారకంబును, సమ
తాళంబును, మల్లతాళంబును, యంపటంబును, సమ నిట్టి లఘ్వాదితాళంబు
లెనిమిదియును, గుర్వాదియకాజంపతాళం బొక్కటియును, ప్లుతాది ఘృన
ప్రతాపశేఖరతాళం బొక్కటియునుం గూడ నిర్వదితాళంబులును దక్కఁ
దక్కిన నూటనాల్గు తాళంబులును జతురశ్రాదిపంచజాతులయొక భిన్న
భిన్నప్రకారంబు లై మహాద్వేషంబులవలన జనియించి తజ్జాతియలఘ్వుక్షరం
బుల ప్రమాణంబునఁజేసి ద్రుతసారయోగ్యంబు లై యుండు. మఱియు
నట్టి ద్రుతశేఖరచర్మశ్యాదితాళంబు లిరువదియును విరామయంత్రంబులు

తావున విరామసహితం వైన చతురశ్రజాతీయందు సంభవింప నేరక విరామ రహితంబు వైన త్ర్యశ్రాదిచతుర్జాతులయందును సంభవించి లఘుక్షర ప్రమాణభేదంబులవలన వ్యవహారయోగ్యంబు వై యుండు. అట్లు నను నిట్టి విరామయుక్తాదితాళంబులకు మాత్రానిర్ణయంబెట్లు సేయందగు ననినచో వినుము. అదియును దత్తజాత్యనియతాంగభృశంబు లేక యుండు సామాన్య లఘుప్రమాణంబు చేకొని, చతురశ్రజాత్యనుగుణంబుగా మార్గప్రదర్శనార్థం బై తాళమాత్రానిశ్చయంబు గావించితి. అందువలన భ్రాంతిక జెందక బుద్ధి మంతులు తత్తజ్జాత్యక్షరకాలంబు లెఱింగి మాత్రానిశ్చయం బొనర్చి తాళ వ్యవహారంబు గావింపవలయు. అదియునుంగాక యన్యతాళంబులు కొన్నిటి నెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

226

కం॥ మగణము గల దీప్తంబులు

గగలపములు గూడి మాత్రకము లిరువది గా

నెగడె వినాయకతాళము

రాగడొందంగ, గోసలూరి బుధజనపాలా!

227

కం॥ నాలుగుద్రుతములు లఘువును

మాలిక గాఁ బంచఘాతమత్యాహ్వాయన

త్రాళిమున మూడు మాత్రా

కీర్తిత మగు, రామభూప! కీర్తికలాపా!

228

వ॥ ఇట్లు, దాళంబులు భిన్నభిన్నప్రమాణోదంచిత పంచజాతీయ మహాద్భేదవిస్తారప్రస్తారాతిశయంబువలన సపారాపరావారంబుల రీతిని నగు తంబు వై యుండు. అదియట్లేగాక తొల్లి పర్వవిద్యానాథుం డైనద్వైమా తురుస్వరమండలంబునకుఁదాళప్రస్తారసాగరంబుల పారంబు వై సుషుప్తరంబు లయ్యెనని భరతజ్ఞులైనమహాత్ములు చెలుపుదురు. అట్టితాళభేదంబులును, దల్లక్షణంబులును యథోక్తంబుగా నెఱింగి తార్కత్రికవ్యవహారంబునకుఁ బ్రవృత్తుచునతంబు పటిభామణియగు నని మహేశ్వరుండు నిజభరతంబు వివరించె. ఇది తాళభేదనిరూపణంబు. పని యావధరంపుము.

229

— గద్యము —

ఇది శ్రీరామభద్ర భద్రాంచితకరుణాకటాక్షవీక్షణ సులభ సార్వ
స్వత విచిత్ర పోలూరి యోబయామాత్యపుత్ర సకలసజ్జనవిధేయ
గోవిందనామధేయప్రణీతం దైన 'రాగతాళచింతామణి'
యను సంగీతశాస్త్రీయ మహాప్రబంధంబున నానావిధ
నాట్యలక్షణంబును, నటనటీమర్దళికాది లక్షణం
బును, జతుర్విధాభినయనిరూపణంబును, దాళ
మును వర్ణంబును, తాళదశప్రాణనిర్ణయం
బును, జూళాది స్తవతాళలక్షణంబును,
జసుర్వింశత్యంతర శతాది శుద్ధ
తాళ నిరూపణంబు దైన పంచ
మాశ్వాసము సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్

ఇది పంచమాశ్వాసము